JOSEPH CONRAD

Lord Jim

AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Joseph Conrad

Autorova poznámka

Když tento román poprvé vyšel knižně, rozšířila se představa, že se mi vymkl z rukou. Někteří recenzenti tvrdili, že dílo, zamýšlené původně jako povídka, překročilo autorovu kontrolu. Jeden nebo dva objevili vnitřní důkazy pro tuto skutečnost, což je, jak se zdálo, bavilo. Poukazovali na omezení dané formou vyprávění. Namítali, že nelze očekávat, aby někdo tak dlouho mluvil a ostatní tak dlouho poslouchali. Nebylo to prý příliš věrohodné.

Když o tom teď, po zhruba šestnácti letech, přemýšlím znovu, nejsem si tím tak jist. Je známo, že mužové, jak v tropech, tak v mírném pásmu, vysedávají polovinu noci a „vyměňují si historky". Toto je ovšem jen jedna taková historka, byť s přestávkami, které poskytují jakousi úlevu; a pokud jde o výdrž posluchačů, musíme přijmout předpoklad, že příběh byl zajímavý. Je to nutná počáteční domněnka. Kdybych nevěřil, že je zajímavý, nikdy bych ho nemohl začít psát. Co se týká pouhé fyzické možnosti, všichni víme, že některé parlamentní projevy trvaly spíš šest hodin než tři; zatímco celou tu část knihy, která tvoří Marlowovo vyprávění, by šlo přečíst nahlas, řekl bych, za méně než tři hodiny. Kromě toho – třebaže jsem všechny takové nicotné podrobnosti důsledně vynechával – můžeme předpokládat, že oné noci bylo i občerstvení, sklenice nějaké minerální vody, která vypravěči posloužila.

Ale vážně, pravda je taková, že jsem původně myslel na krátkou povídku, která by se zabývala jen epizodou s poutnickou lodí; nic víc. A byla to legitimní koncepce. Když jsem napsal několik stránek, pře-

padla mě z nějakého důvodu nespokojenost a odložil jsem je na nějakou dobu. Ze zásuvky jsem je vytáhl až tehdy, když mi nebožtík pan William Blackwood navrhl, abych zase něco dal do jeho časopisu.

Teprve tehdy jsem poznal, že epizoda s poutnickou lodí je dobrý výchozí bod pro volné, bloudivé vyprávění; a také že to je událost, která by zcela možná mohla zabarvit celý „pocit existence" u prosté a citlivé povahy. Všechny tyto přípravné nálady a hnutí ducha byly tehdy ale dost nejasné a po tolika letech mi jasnější nepřipadají ani teď.

Těch pár stránek, co jsem odložil, nebylo bez váhy při volbě námětu. Celek jsem ale záměrně napsal znovu. Když jsem k tomu usedl, věděl jsem, že to bude dlouhá kniha, ovšem nepředvídal jsem, že se roztáhne na třináct čísel Magy.

Někdy jsem byl dotázán, zda to není z mých knih ta, kterou mám nejraději. Jsem velký nepřítel favorizování ve veřejném životě, v soukromém životě i v tom choulostivém vztahu autora k jeho dílům. Z principu nebudu mít žádné miláčky; nezacházím však tak daleko, abych pociťoval zármutek a rozmrzelost nad tím, že někteří lidé dávají přednost mému Lordu Jimovi. Nebudu dokonce říkat, že „nedokážu pochopit…" Nikoli! Měl jsem však jednou příležitost být zmatený a překvapený.

Jeden můj přítel, který se vracel z Itálie, tam mluvil s jistou dámou, které se kniha nelíbila. Toho jsem samozřejmě litoval, ale co mě překvapilo, byl důvod její nelibosti. „Víte," řekla, „je to všechno tak morbidní."

Ten výrok mi dal podnět k hodinovému úzkostlivému přemýšlení. Nakonec jsem dospěl k závěru, že – i když ponecháme stranou, že samotné téma je ženskému normálnímu cítění spíš cizí – ona dáma zřejmě nemohla být Italka. Napadá mě, jestli vůbec byla Evropanka? V každém případě žádný latinský temperament by na ostrém vědomí ztracené cti neshledal nic morbidního. Takové vědomí může být nesprávné, nebo může být správné, nebo může být odsouzeno jako

umělé; a snad můj Jim není typ zvláště běžný. Ale mohu své čtenáře s klidem ujistit, že není výplodem chladně zvráceného myšlení. Není ani postavou ze severních mlh. Jednoho slunečného rána, ve všednosti jedné východní rejdy, jsem viděl projít jeho postavu – apelující – významnou – jakoby pod mrakem – naprosto mlčenlivou. Tak to má být. Bylo na mně, se vší účastí, které jsem byl schopen, hledat vhodná slova pro jeho smysl. Byl „jeden z nás".

J. C.

1917.

KAPITOLY 1–2

Byl asi o palec, snad o dva nižší než šest stop, mohutně stavěný, a šel k vám přímo, s rameny mírně shrbenými, s hlavou předkloněnou a s upřeným zpod obočí namířeným pohledem, při kterém si člověk vzpomněl na útočícího býka. Měl hluboký, zvučný hlas a v jeho vystupování se zračila jakási umíněná sebejistota, která však neměla v sobě nic útočného. Zdálo se, že je to nutnost, a že je ta sebejistota namířena stejně proti němu samému jako proti komukoli jinému. Byl bezvadně upravený, od bot až po klobouk oblečený do neposkvrněné bílé, a v různých přístavech Východu, kde si vydělával na živobytí jako přístavní poslíček lodního zásobovače, se těšil velké oblibě.

Přístavní poslíček nemusí složit zkoušku z ničeho pod sluncem, ale musí mít Schopnost v abstraktním smyslu, a musí ji také prakticky dokazovat. Jeho práce spočívá v tom, že se o překot – pod plachtou, parou nebo na veslech – závodí s ostatními poslíčky o každou loď, která se chystá zakotvit; že jejímu kapitánovi vesele popřeje dobrého dne, vnutí mu vizitku – obchodní vizitku lodního zásobovače – a při jeho první návštěvě na břehu ho pevně, ale bez okázalosti dovede do rozlehlého, jeskynního skladu, kde je plno věcí, které se na palubě lodi jedí a pijí; kam si lze pro loď dojít pro všechno, co ji učiní schopnou plavby a hezkou na pohled, od sady řetězových háků na kotevní řetěz až po knížku plátkového zlata na řezbované ozdoby zádi; a kde je její kapitán uvítán jako bratr lodním zásobovačem, kterého v životě neviděl. Je tam chladný salónek, pohodlná křesla, lahve, doutníky, psací potřeby, výtisk přístavního řádu a tak vřelé přivítání, že z námořníko-

va srdce rozpustí všechnu sůl tříměsíční plavby. Takto zavedené spojení se udržuje po celou dobu, kdy loď setrvává v přístavu, denními návštěvami poslíčka. Ke kapitánovi je věrný jako přítel a pozorný jako syn, s trpělivostí Jóba, s nezištnou obětavostí ženy a s rozpustilostí veselého kumpána. Teprve později přijde účet. Je to krásné a lidské povolání. Právě proto jsou dobří poslíčci vzácní. Když má poslíček, který má Schopnost v abstraktním smyslu, ještě tu výhodu, že byl vychován k moři, má pro svého zaměstnavatele cenu značných peněz – a trochu zvláštního ohledu. Jim míval vždy dobrou mzdu a tolik zvláštního ohledu, kolik by stačilo koupit věrnost samotného ďábla. Přesto s černým nevděkem najednou práci hodil a odešel. Jeho zaměstnavatelům se jeho důvody zdály očividně nedostatečné. „Zatracený blázen!" říkali, sotva byl za dveřmi. Takhle hodnotili jeho vybranou citlivost.

Pro bílé muže z přístavní branže a pro kapitány lodí byl prostě Jim – nic víc. Měl ovšem i jiné jméno, ale úzkostlivě dbal na to, aby nebylo vysloveno. Jeho inkognito, které mělo tolik děr jako síto, nebylo určeno k tomu, aby skrylo osobnost, ale fakt. Když ten fakt inkognitem prorazil, náhle opustil přístav, v němž se právě nacházel, a přesunul se do jiného – zpravidla dál na východ. Držel se přístavů, protože byl námořníkem ve vyhnanství z moře a měl Schopnost v abstraktním smyslu, která se nehodí k žádné jiné práci než k práci přístavního poslíčka. Ustupoval v dobrém pořádku vstříc vycházejícímu slunci, a fakt ho sledoval ledabyle, ale neúprosně. Tak byl v průběhu let znám postupně v Bombaji, v Kalkatě, v Rangúnu, v Penangu, v Batávii – a v každém z těchto zastavení byl prostě Jim, přístavní poslíček. Když ho později jeho ostrý smysl pro to Nesnesitelné hnal pryč nadobro z přístavů a od bílých mužů, až do panenského pralesa, Malajci z osady v džungli, kde se rozhodl ukrýt tu svou politováníhodnou schopnost, přidali k jeho jednoslabičnému inkognitu ještě jedno slovo. Říkali mu Tuan Jim – jako by se řeklo: Lord Jim.

Pocházel původně z farářského domu. Nejeden kapitán pěkných obchodních lodí vzešel z těchto příbytků zbožnosti a klidu. Jimův otec disponoval tak jistou znalostí Nepoznatelného, že z ní plynula spravedlivost pro lidi z chalup, aniž by přitom narušovala pokoj mysli těch, kterým neomylná Prozřetelnost dovoluje žít v panských sídlech. Malý kostel na kopci byl mechovitě šedý jako skála spatřená skrz roztrhanou clonu listí. Stál tam celá staletí, ale stromy kolem si pravděpodobně pamatovaly položení základního kamene. Pod ním se červené průčelí fary teple zalesklo uprostřed travnatých plácků, květinových záhonů a jedlí, se sadem vzadu, s dlážděným stájovým dvorem po levici a se šikmým sklem skleníků připevněných podél cihlové zdi. Prebenda patřila té rodině po generace; Jim však byl jedním z pěti synů, a když se po četbě lehké prázdninové literatury ohlásilo jeho povolání k moři, byl ihned poslán na „cvičnou loď pro důstojníky obchodního loďstva".

Naučil se tam trošku trigonometrie a jak křížit horní vrcholová ráhna. Byl obecně oblíben. V navigaci měl třetí místo a v prvním kutru vesloval na místě stroka. S pevnou hlavou a s vynikající tělesnou konstitucí byl na stěžních velmi obratný. Jeho stanovištěm byl přední vrchol, a často odtamtud s pohrdáním muže předurčeného zaskvět se uprostřed nebezpečí shlížel na pokojnou spoustu střech protnutých vedví hnědým přílivem řeky, zatímco rozesety po okrajích okolní pláně se tovární komíny tyčily kolmo proti začouzenému nebi, každý štíhlý jako tužka a chrlící kouř jako sopka. Viděl, jak odplouvají velké lodě, jak jsou v neustálém pohybu širokotrupé převozní lodě, jak hluboko pod jeho nohama plují malé čluny, a v dálce zahalený třpyt moře a naději na strhující život ve světě dobrodružství.

Na nižší palubě v babylonu dvou stovek hlasů se zapomínal a předem v mysli prožíval námořní život z lehké literatury. Viděl se, jak zachraňuje lidi z tonoucích lodí, jak během hurikánu odseká stěžně, jak s lanem přeplave příboj; nebo jako osamělý trosečník, bosý a polonahý, kráčí po obnažených útesech a hledá škeble, aby zahnal hlad. Čelil

divochům na tropických březích, krotil vzpoury na širém moři a v malém člunu na oceánu podpíral odvahu zoufajících mužů – vždycky jako příklad oddanosti povinnosti, neoblomný jako hrdina z knihy.

„Něco se děje. Pojďte!"

Vyskočil na nohy. Chlapci se hrnuli po žebřících nahoru. Shora bylo slyšet velké pobíhání a výkřiky, a když se vysoukal poklopem, zůstal stát jako omráčený.

Byl soumrak zimního dne. Vichřice od poledne zesílila, zastavila ruch na řece a nyní vála silou hurikánu v záchvatech, které duněly jako salvy děl pálících nad oceánem. Déšť se šikmo řinul v plátnech, jež šlehla a utichla, a mezi tím měl Jim hrozivé záblesky zmítajícího se přílivu, drobných plavidel pomíchaných a házených podél břehu, nehybných budov v hnaném oparu, širokých převozních lodí těžce poskakujících na kotvě a rozlehlých přístavišť, která se zvedala a klesala a tonula v tříšti. Příští závan jako by to všechno odnesl. Vzduch byl plný letící vody. Ve vichřici byla divoká záměrnost, zběsilá vážnost v jekotu větru, v brutálním zmatku země a nebe, které se zdály namířeny proti němu, až v posvátné hrůze zadržel dech. Stál nehybně. Měl pocit, že se s ním točí svět.

Někdo do něho strčil. „Obsaďte kutr!" Hoši se kolem něho hnali. Pobřežní parník, který hledal útočiště, prorazil zakotvený škuner, a jeden z lodních instruktorů tu nehodu viděl. Houf chlapců se vyšplhal na zábradlí, nahrnul se kolem jeřábů člunu. „Srážka. Hned před námi. Viděl ji pan Symons." Náraz ho smýkl proti zadnímu stěžni a chytil se lana. Stará cvičná loď, přikována ke svým kotevním vazům, se celá chvěla, mírně se ukláněla přídí po větru a v řídkém lanoví jí v hlubokém basu hučela zadýchaná píseň jejího mládí na moři. „Spustit!" Viděl, jak člun s mužstvem rychle klesá pod zábradlí, a vrhl se za ním. Zaslechl šplouchnutí. „Odvázat; uvolnit lana!" Naklonil se přes okraj. Řeka vedle lodi vřela v napěněných pruzích. V klesající temnotě bylo vidět kutr v zajetí přílivu a větru, které ho na okamžik držely na

místě, a jak se zmítá podél boku lodi. Křiklavý hlas z něj k němu doléhal slabě: „Veslujte v rytmu, vy mláďata, jestli chcete někoho zachránit! V rytmu!" A pak najednou vyzvedl příď vysoko, přeskočil se zdviženými vesly přes vlnu a prolomil kouzlo, kterým ho spoutal vítr a příliv.

Jim ucítil, jak mu někdo pevně stiskl rameno. „Pozdě, mládenče." Kapitán lodi položil zdržující ruku na chlapce, který se zdál na pokraji toho, že skočí přes palubu, a Jim vzhlédl s bolestí vědomé porážky v očích. Kapitán se s účastí usmál. „Příště víc štěstí. To vás naučí být rychlejší."

Pronikavý jásot přivítal kutr. Vrátil se, tancuje, zpoloviny plný vody, a se dvěma vyčerpanými muži, kteří se váleli po dně mezi prkny. Rozruch a hrozba větru a moře teď Jimovi připadaly velmi opovrženíhodné, čímž rostla i jeho mrzutost nad vlastní posvátnou úctou k jejich nedokonalé hrozbě. Teď už věděl, co si o tom má myslet. Zdálo se mu, že mu na té vichřici vůbec nezáleží. Dokáže se postavit větším nebezpečím. A postaví – lépe než kdokoli jiný. Nezbyla v něm ani špetka strachu. Přesto ten večer dumal stranou, zatímco hoch od přídě kutru – chlapec s dívčím obličejem a velkýma šedýma očima – byl hrdinou nižší paluby. Dychtivě se kolem něho mačkali vyptávači. Vyprávěl: „Jen jsem viděl, jak se mu nad vodou kývá hlava, a strčil jsem svůj člunový hák do vody. Zachytil se mu za kalhoty a já jsem málem přepadl přes palubu, jak jsem si myslel, že se to stane, jenže starý Symons pustil kormidlo a chytil mě za nohy – člun se málem potopil. Starý Symons je skvělý chlap. Vůbec mi nevadí, že na nás bručí. Nadával mi po celou tu dobu, co mě držel za nohu, ale to byl jen jeho způsob, jak mi říct, abych se držel toho háku. Starý Symons je strašně vzrušivý – no není? Ne – ne ten malý světlovlasý – ten druhý, ten velký s plnovousem. Když jsme ho vytáhli, zasténal: ‚Oh, moje noha! Oh, moje noha!' a obrátil oči v sloup. Představte si, takový velký chlap, a omdlel jako holka. Omdlel by někdo z vás po bodnutí člunovým hákem? – Já ne. Vrazil se

mu do nohy tak hluboko.“ Ukázal člunový hák, který si za tím účelem přinesl dolů, a vyvolal senzaci. „Ne, hlupáku! Nedrželo ho jeho maso – držely ho kalhoty. Krve bylo samozřejmě spousta.“

Jim to považoval za ubohou ukázku ješitnosti. Vichřice se postarala o hrdinství stejně falešné jako její vlastní předstírání hrůzy. Zlobil se na brutální zmatek země a nebe, že ho zaskočil a nefér zarazil velkorysou pohotovost k únikům o vlásek. Jinak byl spíš rád, že do kutru nenaskočil, když stačil nižší výkon. Dozvěděl se víc než ti, kteří tu práci udělali. Až všichni ucuknou, pak – byl si tím jist – jen on sám bude vědět, jak se vypořádat s falešnou hrozbou větru a moří. Věděl, co si o tom má myslet. Pokud se na to podívá bez vášní, zdá se to opovrženíhodné. V sobě žádnou stopu po pohnutí nevypátral, a konečným účinkem té otřásající události bylo, že se – nepovšimnut, stranou hlučné smečky hochů – s čerstvou jistotou kochal svou hltavostí po dobrodružství a pocitem mnohostranné odvahy.

KAPITOLA 2

Po dvou letech výcviku vyrazil na moře, a když vkročil do krajin, které tak dobře znal z vlastní obraznosti, shledal, že jsou podivně prázdné dobrodružství. Vykonal mnoho plaveb. Poznal kouzelnou jednotvárnost existence mezi nebem a vodou: musel snášet kritiku lidí, nároky moře a prozaickou přísnost každodenního úkolu, který dává chléb – a jehož jedinou odměnou je dokonalá láska k práci. Tato odměna mu unikala. Vrátit se však nemohl, protože není nic lákavějšího, otřesnějšího a zotročujícího než život na moři. Krom toho měl dobré vyhlídky. Byl spořádaný, pevný, poslušný, s důkladnou znalostí svých povinností; a časem, když byl ještě docela mladý, se stal prvním důstojníkem na pěkné lodi, aniž byl kdy prověřen těmi událostmi moře, které ukážou v denním světle vnitřní cenu muže, ostří jeho povahy a vlákno jeho materiálu; které prozradí jakost jeho odolnosti a skrytou pravdu o jeho předstíráních, nejen druhým, ale i jemu samému.

Jen jednou za celou tu dobu znovu zahlédl vážnost v hněvu moře. Tato pravda se nejeví tak často, jak si lidé mohou myslet. V nebezpečí dobrodružství a vichřic je mnoho odstínů, a jen tu a tam se na tváři skutečnosti objeví zlověstná záměrnost násilí – to nedefinovatelné cosi, co vnucuje mysli a srdci člověka myšlenku, že tato změť nehod nebo tyto živelné zuřivosti jdou proti němu se zlým úmyslem, se silou, nad kterou nemá moc, s nespoutanou krutostí, která mu chce vyrvat naději i strach, bolest únavy i touhu po odpočinku; chce roztříštit, zničit, zahladit vše, co viděl, znal, miloval, čím se těšil nebo co nenáviděl; vše, co je nedocenitelné a nutné – slunce, vzpomínky, budouc-

nost; chce prostě a hrozivě smést celý ten drahocenný svět z jeho zřetele tím jediným a strašným činem, že mu vezme život.

Jim, vyřazený z provozu padlým ráhnem na začátku týdne, o němž jeho skotský kapitán později říkával: „Člověče! Je mi dokonalým zázrakem, jak to loď přežila!“, strávil mnoho dní natažen na zádech, otupělý, potlučený, bez naděje a mučený, jako by byl na dně propasti neklidu. Nedbal, jak to skončí, a ve svých jasných chvílích svou lhostejnost přeceňoval. Nebezpečí, které není vidět, má nedokonalou mlhavost lidské myšlenky. Strach bledne; a Představivost, nepřítel lidí, otec všech hrůz, bez podnětů klesá k odpočinku v tuposti vyčerpaných emocí. Jim neviděl nic než nepořádek své rozhazované kajuty. Ležel tam zabedněn uprostřed malé spouště a tajně se radoval, že nemusí na palubu. Čas od času ho však neovladatelný příval úzkosti chytil za celé tělo, přinutil ho lapat po dechu a svíjet se pod přikrývkami, a pak ta nemyslící brutalita existence vystavené takovému mučivému pociťování ho naplňovala zoufalou touhou uniknout za každou cenu. Pak se vrátilo pěkné počasí a on už na To nemyslel.

Jeho kulhavost však přetrvávala, a když loď přijela do jednoho východního přístavu, musel do nemocnice. Zotavoval se pomalu a zůstal tam.

V pokoji pro bílé muže byli jen dva další pacienti: lodní účetní z dělové lodi, který si zlomil nohu pádem do poklopu, a jakýsi železniční podnikatel ze sousední provincie, trápený nějakou tajemnou tropickou chorobou, který lékaře považoval za osla a tajně propadal zhýralosti patentovaných léků, jež mu jeho tamilský sluha s neúnavnou oddaností pašoval do pokoje. Vyprávěli si navzájem příběh svých životů, trochu hráli karty, nebo v pyžamech a zívajíce prolenošili den v pohodlných křeslech, aniž promluvili slovo. Nemocnice stála na kopci a jemný vánek, který vcházel otevřenými okny, vždy dokořán, přinášel do holé místnosti měkkost oblohy, mdlobu země, uhrančivý dech východních vod. Byly v něm vůně, náznaky nekonečného spočinutí, dar

nekonečných snů. Jim každý den shlížel přes houštiny zahrad, přes střechy města, přes listy palem rostoucích na břehu, na onu rejdu, která je spojnicí k Východu – na rejdu posetou věnci zdobenými ostrůvky, osvětlenou slavnostním sluncem, s loděmi jako hračkami, s její zářivou činností připomínající svátečný průvod, s věčnou vyrovnaností východního nebe nad hlavou a s usmívajícím se mírem východních moří, který ovládal prostor až k obzoru.

Jakmile mohl chodit bez hole, sešel do města, aby pohledal nějakou příležitost dostat se domů. Zrovna se nic nenabízelo, a mezitímco čekal, přirozeně se družil s muži svého povolání v tomto přístavu. Ti byli dvojího druhu. Někteří, velmi nemnozí a vídaní tam jen zřídka, vedli tajemné životy, uchovali si nedotčenou energii s povahou piráta a očima snílků; zdálo se, že žijí v šíleném bludišti plánů, nadějí, nebezpečí a podniků, předvojem civilizace, v temných končinách moře; a jejich smrt se zdála jedinou událostí jejich fantastické existence, kterou lze s rozumnou jistotou dokončit. Většinu tvořili muži, kteří – jako on sám – byli tam vrženi nějakou náhodou a zůstali jako důstojníci na místních lodích. Teď měli hrůzu z domácí služby s jejími drsnějšími podmínkami, přísnějším pojetím povinnosti a s nebezpečím bouřlivých oceánů. Byli sladěni s věčným klidem východního nebe a moře. Měli rádi krátké plavby, pohodlná palubní křesla, velké domorodé posádky a vyznamenání toho, že jsou bílí. Chvěli se při pomyšlení na tvrdou práci a vedli vratce pohodlné životy, vždy na pokraji propuštění, vždy na pokraji přijetí, sloužíce Číňanům, Arabům, míšencům – posloužili by i samotnému ďáblovi, kdyby jim to dostatečně usnadnil. Pořád mluvili o šťastných obratech: jak ten a ten dostal velení lodi u čínského pobřeží – pěkná záležitost; jak tenhle má někde v Japonsku snadné místo, a onen se má dobře v siamské námořní službě; a ve všem, co říkali – v jejich činech, v pohledech, v nich samých – bylo možno vystopovat měkké místo, místo rozkladu, odhodlání profrčet existencí v bezpečí a lenosti.

Jimovi se ta klevetivá sešlost při pohledu námořnickém zdála zpočátku nehmotnější než stíny. Nakonec však v tom pohledu na ony muže, v jejich zdání, že si vedou tak dobře při tak malé dávce nebezpečí a dřiny, nalezl fascinaci. Časem se vedle původního opovržení pomalu zrodil další pocit; a najednou se vzdal nápadu jet domů a vzal si místo prvního důstojníka na Patně.

Patna byla místní parní loď stará jako hory, hubená jako chrt a prožraná rzí hůř než vyřazený vodní zásobník. Vlastnil ji Číňan, pronajal ji Arab a velel jí jakýsi odpadlík, Němec z Nového Jižního Walesu, který velmi dychtivě veřejně proklínal svou rodnou zem, avšak očividně s odkazem na vítěznou politiku Bismarckovu brutalizoval všechny, kterých se nebál, a nasazoval si vzhled „krve a železa" ve spojení s nachovým nosem a červeným knírem. Když ji venku natřeli a uvnitř vybílili vápnem, nahnali na její palubu osm set poutníků (víc či méně), zatímco ležela s rozpálenou párou podél dřevěného mola.

Hrnuli se na palubu po třech lodních lávkách, hrnuli se vehnáni vírou a nadějí na ráj, hrnuli se nepřetržitým dupotem a šoupáním bosých nohou, bez slova, bez mumlání, bez ohlédnutí; a jakmile se dostali z úzkých zábradlí, rozlili se na všechny strany po palubě, přeplnili ji vpředu i vzadu, přetekli dolů do zejících poklopů, zaplnili vnitřní prostory lodi – jako voda plnící cisternu, jako voda stékající do skulin a prasklin, jako voda tiše stoupající až k okraji. Osm set mužů a žen s vírou a nadějí, s city a vzpomínkami, se tam sešlo, přišli ze severu a z jihu i z okrajů Východu, po tom, co prošli džunglovými stezkami, sestoupili řekami, podél mělčin plavili na proech, přepluli v malých kánoích z ostrova na ostrov, prošli utrpením, potkali podivné pohledy, byli obleháni zvláštními obavami a podpíráni jedinou touhou. Přišli z osamělých chýší v divočině, z lidnatých kampongů, z vesnic u moře. Na výzvu jedné myšlenky opustili své lesy, své mýtiny, ochranu svých vládců, svou prosperitu, svou chudobu, prostředí svého mládí a hroby svých otců. Přišli pokryti prachem, potem, špínou a hadry – silní muži

v čele rodinných skupin, hubení staří muži se tlačili vpřed bez naděje na návrat; mladí hoši s neohroženýma očima zvědavě pokukovali, plaché holčičky s rozcuchanými dlouhými vlasy; bázlivé ženy, zahalené a tisknoucí si k ňadrům, zavinuté do volných cípů špinavých šátků, svá spící miminka, bezděčné poutníky náročné víry.

„Podívejte se na ten dobytek," řekl německý šípr svému novému prvnímu důstojníkovi.

Nakonec přišel Arab, vůdce té zbožné cesty. Vcházel na palubu zvolna, pohledný a vážný ve svém bílém rouchu a velkém turbanu. Následoval ho zástup sloužících, obtížených jeho zavazadly; Patna odrazila a couvla od přístaviště.

Zamířila mezi dva malé ostrůvky, zkříženě překročila kotviště plachetnic, obloukem obkroužila stín kopce a pak se těsně proplula podél řady zpěněných útesů. Arab, stoje na zádi, nahlas odříkával modlitbu námořníků. Vzýval přízeň Nejvyššího pro tu cestu, prosil o Jeho požehnání nad lidskou dřinou a nad tajnými záměry jejich srdcí; parník v šeru bušil klidnou vodou úžiny; a daleko za zádí poutnické lodi, maják na šroubových pilotách, zasazený nevěrci na zrádné mělčině, jako by na ni mrkal okem plamene, jakoby posměšně nad jejím posláním víry.

Prošla úžinou, přeplula záliv, pokračovala svou cestou průplavem „Jednoho stupně". Mířila přímo k Rudému moři pod klidnou oblohou, pod oblohou žhnoucí a bezmračnou, zabalena do záplavy slunce, která zabíjela veškeré myšlení, tísnila srdce, vysušovala všechny vzmachy síly a energie. A pod zlověstným leskem tohoto nebe zůstalo moře, modré a hluboké, nehybné, bez pohnutí, bez čeření, bez vrásky – vazké, stojaté, mrtvé. Patna, s lehkým sykotem, přešla přes tu rovinu, zářivou a hladkou, rozvinula přes nebe černou stuhu kouře, zanechala za sebou na vodě bílou stuhu pěny, která hned zmizela, jako přízrak stopy nakreslené na bezživotném moři přízrakem parníku.

Každé ráno slunce, jakoby ve svém oběhu drželo krok s postupem poutě, s tichým výbuchem světla vycházelo přesně ve stejné vzdálenosti za lodí, dohnalo ji v poledne, lijíc soustředěný oheň svých paprsků na zbožné záměry mužů, při svém sestupu klouzalo kolem a večer co večer tajuplně klesalo do moře, zachovávajíc stejnou vzdálenost před jejími postupujícími přídami. Pět bílých mužů na palubě žilo uprostřed lodi, oddělených od lidského nákladu. Plachty pokrývaly palubu bílou střechou od přídi k zádi, a slabý hukot, tiché mumlání smutných hlasů, jen tak prozrazovalo přítomnost davu lidí uprostřed obrovského jasu oceánu. Takové byly dny, nehybné, horké, tíživé, mizející jeden po druhém do minulosti, jako kdyby padaly do propasti navždy otevřené v brázdě lodi; a loď, osamělá pod chomáčem kouře, pevně se držela své cesty, černá a doutnající ve světelné nesmírnosti, jako by ji spaloval plamen z nebe bez slitování.

Noci na ni sestupovaly jako požehnání.

KAPITOLA 3

Světem se rozprostírala podivuhodná nehybnost, a hvězdy, spolu s klidem svých paprsků, jako by snášely na zem jistotu věčné bezpečnosti. Mladý měsíc, prohnutý nazpět a nízko zářící na západě, byl jako útlá hoblinka odloupnutá z prutu zlata, a Arabské moře, oku hladké a chladné jako plocha ledu, rozprostíralo svou dokonalou rovinu až k dokonalému kruhu temného obzoru. Lodní šroub se otáčel bez zádrhelu, jako by byl jeho rytmus součástí plánu bezpečného vesmíru; a po obou stranách Patny dva hluboké záhyby vody, trvalé a chmurné na nezčeřeném třpytu, uzavíraly mezi svými rovnými a rozbíhavými hřebeny několik bílých vírů pěny, tryskajících s tichým sykotem, několik vlnek, několik čeření, několik zvlnění, které, zůstavše za zádí, chvíli po průjezdu lodi vířily povrch moře, mírně šplouchajíce opadávaly, aby se nakonec utišily v kruhový klid vody a nebe, přičemž černá tečka pohybujícího se trupu zůstávala stále v jeho středu.

Jima na můstku pronikala velká jistota bezmezné bezpečnosti a klidu, kterou bylo možno vyčíst z tiché tváře přírody jako jistotu pečující lásky z tiché něhy mateřské tváře. Pod střechou plachet, odevzdáni moudrosti bílých mužů a jejich odvaze, důvěřujíce síle jejich nevíry a železné skořepině jejich ohnivé lodi, poutníci náročné víry spali na rohožích, na dekách, na holých prknech, na každé palubě, ve všech temných koutech, zahaleni do barvených látek, zavinuti do špinavých hadrů, s hlavami opřenými o malé rance, s tvářemi přitisknutými k ohnutým předloktím: muži, ženy, děti; staří s mladými, sešlí s čilými – všichni rovnocenní před spánkem, bratrem smrti.

Průvan vzduchu, hnaný zpředu rychlostí lodi, procházel vytrvale dlouhou šerou prolukou mezi vysokými zábradlími, vanul přes řady ležících těl; několik mdlých plamínků v kulových lampách viselo tu i tam zkráceně pod hřebenovými tyčemi, a v rozmazaných kruzích světla sraženého dolů, lehce se chvějícího neustálým vibrováním lodi, se objevila zdvižená brada, dvě přivřená víčka, tmavá ruka se stříbrnými prsteny, hubená končetina zabalená do roztrhané přikrývky, hlava zvrácená dozadu, bosá noha, obnažený krk napjatý, jako by se nabízel noži. Majetnější si pro své rodiny udělali přístřešky z těžkých beden a zaprášených rohoží; chudí odpočívali bok po boku a vše, co na zemi měli, měli svázané v hadru pod hlavou; osamělí staří muži spali s nohama přitaženýma na svých modlitebních kobercích, rukama přitisknutýma na uši a s loktem po každé straně obličeje; otec, s rameny zvednutými a koleny pod čelem, zasmušile klímal vedle chlapce, který spal na zádech s rozcuchanými vlasy a jednou rukou pánovitě nataženou; žena pokrytá od hlavy k patě, jako mrtvola, kusem bílého plátna, měla v ohbí každé paže holé dítě; Arabovy věci, naskládané úplně na zádi, tvořily těžkou kupu rozlámaných obrysů, nad nimiž visela nákladní lampa, a za ní velký zmatek nejasných tvarů: lesky baňatých mosazných hrnců, podnožka palubního křesla, čepele kopí, rovná pochva starého meče opřená o hromadu polštářů, hubička plechové konvice na kávu. Patentní log na záďovém zábradlí pravidelně odbil jediný cinkavý úder za každou míli ujetou v záležitosti víry. Nad masou spáčů občas vyvanul slabý a trpělivý povzdech, výdech znepokojivého snu; a krátká kovová cvaknutí, propukající najednou v hlubinách lodi, drsný škrab lopaty, prudké přibouchnutí dvířek topeniště, vybuchlo brutálně, jako by lidé zacházející s těmi tajemnými věcmi dole měli hrudi plné zuřivého hněvu: zatímco štíhlý vysoký trup parníku šel rovnoměrně vpřed, bez pohnutí svých holých stěžňů, nepřetržitě rozřezávaje velký klid vod pod nedosažitelnou vyrovnaností nebe.

Jim přecházel napříč lodí a jeho kroky v té nesmírné tichosti zněly jeho vlastnímu sluchu hlasitě, jako by je odrážely bdělé hvězdy: oči, bloudící po čáře obzoru, jako by se hladově zahleděly do nedosažitelna, a neviděly stín nadcházející události. Jediným stínem na moři byl stín černého kouře, který se těžce valil z komína v obrovský prapor, jehož konec se neustále rozpouštěl ve vzduchu. Dva Malajci, mlčenliví a téměř nehybní, kormidlovali, každý na jedné straně kola, jehož mosazný okraj se po úsecích leskl v oválu světla vrhaného kompasnicí. Tu a tam se v osvětlené části objevila ruka s černými prsty, které střídavě pouštěly a chytaly otáčející se příčky; články kormidelních řetězů těžce rachotily v rýhách válce. Jim pohlédl na kompas, pohlédl kolem po nedosažitelném obzoru, protáhl se, až mu zapraskalo v kloubech, s líným zkroucením těla, v samém přetlaku pohody; a jakoby odvážen nepřemožitelnou tváří toho klidu, cítil, že mu je lhostejné všechno, co by se mu mohlo přihodit do konce jeho dnů. Čas od času nedbale pohlédl na mapu připevněnou čtyřmi připínáčky na nízkém třínohém stolku za skříňkou kormidelního ústrojí. List papíru zachycující hlubiny moře nabízel v světle lodní lampy přivázané k podpěře lesklý povrch, povrch tak rovný a hladký jako třpytivá hladina vod. Odpočívala na něm paralelní pravítka a kružidlo; polohu lodi v minulé poledne označoval malý černý křížek, a rovná tužková čára pevně vedená až k Perimu znázorňovala kurz lodi – stezku duší ke svatému místu, slib spasení, odměnu věčného života – zatímco tužka, jejíž ostrý konec se dotýkal somálského pobřeží, ležela kulatá a nehybná jako holé lodní ráhno plovoucí v tišině ochráněného doku. „Jak klidně pluje," pomyslel si Jim s údivem, s čímsi jako vděčností za ten vznešený mír moře a nebe. V takových chvílích mu bývala mysl plná udatných činů: miloval tyto sny a úspěch svých vymyšlených výkonů. Byly to nejlepší části života, jeho tajná pravda, jeho skrytá skutečnost. Měly v sobě nádhernou mužnost, kouzlo neurčitosti, procházely mu kolem s hrdinským krokem; odnášely jeho duši s sebou a opájely ji božským elixírem nes-

poutané sebedůvěry. Nebylo nic, čemu by neuměl čelit. Z té myšlenky byl tak spokojený, že se usmíval, drže zpovzdálí oči upřené vpřed; a když se shodou okolností ohlédl dozadu, viděl bílou brázdu lodi, kreslenou kýlem po moři tak rovně jako černou čáru vedenou tužkou po mapě.

Vědra na popel rachotila, cinkala nahoru a dolů větracími šachtami kotelny, a toto plechové chrastění ho varovalo, že konec jeho hlídky je blízko. Spokojeně, a také s lítostí si povzdechl, že se musí rozloučit s onou vyrovnaností, která pěstovala dobrodružnou svobodu jeho myšlenek. Trochu se mu i spalo, a cítil příjemnou mdlobu ve všech údech, jako by se mu veškerá krev v těle proměnila v teplé mléko. Jeho šípr se neslyšně vynořil, v pyžamu a s nočním kabátkem rozhozeným dokořán. Rudý ve tváři, jen zpoloviny vzhůru, levé oko přivřené, pravé zírající hloupě a skelně, pověsil svou velkou hlavu nad mapu a ospale se škrabal po žebrech. V pohledu na jeho obnažené maso bylo cosi obscénního. Jeho odhalená hruď se měkce a mastně leskla, jako by si ze sebe ve spánku vypotil tuk. Vyslovil odbornou poznámku hlasem drsným a mrtvým, podobným škrabavému zvuku pilníku na dřevo na okraji prkna; záhyb jeho podbradku visel jako pytel přivázaný těsně pod čelistním kloubem. Jim sebou trhl a odpověděl plný uctivosti; ale ta ohyzdná a masitá postava, jako by byla spatřena poprvé v okamžiku odhalení, se mu navždy vryla do paměti jako vtělení všeho, co je nízké a odporné a číhá ve světě, který milujeme: ve vlastních srdcích, jimž svěřujeme své spasení, v mužích, kteří nás obklopují, v obrazech, jež nám naplňují oči, ve zvucích, jež nám naplňují uši, a ve vzduchu, který nám naplňuje plíce.

Tenká zlatá hoblinka měsíce, pomalu klesající dolů, se ztratila na ztemnělé hladině vod, a věčnost za nebem jako by sestoupila blíž k zemi, s rozmnoženým třpytem hvězd, s hlubší pochmurností v lesku té polprůhledné klenby, která přikrývala plochý kotouč neprůhledného moře. Loď se pohybovala tak hladce, že její postup byl smyslům lidí

nepostřehnutelný, jako by to byla přelidněná planeta řítící se tmavým prostorem éteru za rojem sluncí, v hrozivých a tichých samotách, které čekají na dech budoucích stvoření. „Horko dole je slabé slovo," řekl jakýsi hlas.

Jim se usmál, aniž by se ohlédl. Šípr předváděl nedotčenou šíři zad: byl to odpadlíkův trik vypadat zřetelně, že si neuvědomuje vaši existenci, pokud se mu právě nehodí obrátit se k vám s hltavým upřeným pohledem, než vypustí příval zpěněného, nadávkového žargonu, který se valí jako výron ze stoky. Nyní vydal jen mrzuté zavrčení; druhý strojník u paty můstkového žebříku, hnětoucí v zpocených dlaních špinavý potní hadr, nevyveden z míry, pokračoval ve výčtu svých stížností. Námořníci si tady nahoře dobře žijí a k čemu jsou vlastně na světě, to kéž ho vezme čert, jestli to vidí. Chudí ďáblové strojníci musí loď táhnout dál tak jako tak, a klidně by zvládli i zbytek; na mou věru, oni – „Zavři zobák!" zavrčel Němec netečně. „Á ano! Zavři zobák – a když se něco pokazí, letíte k nám, co?" pokračoval druhý. Je prý víc než zpoloviny upečený, to počítá; ale teď, tak jako tak, mu je jedno, jak moc hřeší, protože v posledních třech dnech prošel pěkným cvičením pro to místo, kam chodí zlobivé děti, když umřou – namouvěru, prošel – kromě toho, že z toho zatraceného rámusu dole pořádně ohluchl. Ta zatracená, kompaudní, povrchově kondenzující, prohnilá hromada šrotu tam dole rachotila a práskala jako stará palubní vratina, akorát hůř; a proč každou noc a den, který Bůh stvořil, riskuje život mezi odpadky z vrakoviště, které se točí při sedmapadesáti otáčkách, to je víc, než on sám umí povědět. Musel se narodit lehkomyslný, namouvěru. On… „Kde jsi vzal pití?" otázal se Němec s velikou zuřivostí; nehybný ve světle kompasnice, jako neohrabaná figurína muže vyřezaná z bloku tuku. Jim se dál usmíval na ustupující obzor; srdce měl plné velkorysých popudů a jeho myšlenka rozjímala o jeho vlastní nadřazenosti. „Pití!" opakoval strojník s laskavým posměchem: visel oběma rukama na zábradlí, stínová postava s ohebnými nohama. „Od vás ne, kapitá-

ne. Jste na to příliš lakomý, namouvěru. Nechal byste dobrého chlapa chcípnout dřív, než byste mu dal kapku šnopsu. Tomu vy Němci říkáte šetrnost. Groš chránit a libru zahodit." Rozcitlivěl. Vrchní strojník mu kolem desáté nalil na čtyři prsty – „jen jednou, přisámbůh!" – milý starý vrchní; ale co se týká toho, aby ten starý podvodník vylezl z lůžka – pětitunový jeřáb by to nedokázal. Ne. Dnes v noci každopádně ne. Spal sladce jako malé dítě, s lahví prvotřídní brandy pod polštářem. Z tlustého krku velitele Patny vyšlo tiché zabručení, nad kterým zvuk slova schwein poletoval nahoru a dolů jako rozmarné peříčko v slabém pohybu vzduchu. On a vrchní strojník byli dobrými kumpány už řadu let – sloužili témuž veselému, prohnanému starému Číňanovi, s brejlemi s rohovou obroučkou a provázky z červeného hedvábí vpletenými do úctyhodných šedivých vlasů jeho copu. V nábřežním mínění v domovském přístavu Patny platilo o těchto dvou mužích v oboru nestoudného šizení, že „spolu dokázali skoro všechno, co si člověk umí představit." Navenek se k sobě špatně hodili: jeden tupooký, zlomyslný, s měkkými masitými oblostmi; druhý hubený, samé prohlubně, s hlavou dlouhou a kostnatou jako hlava starého koně, s propadlými tvářemi, s propadlými spánky, s lhostejným skelným pohledem propadlých očí. Někde na Východě ztroskotal – v Kantonu, v Šanghaji nebo možná v Jokohamě; patrně mu samému nestálo za to pamatovat si přesné místo, ani příčinu toho ztroskotání. Před dvaceti lety nebo víc byl, z milosti k jeho mládí, tiše vykopnut z lodi, a mohlo to pro něj dopadnout mnohem hůř, že vzpomínka na tu epizodu v sobě sotva nesla stopu neštěstí. Pak, jak se parní plavba v těchto mořích rozšiřovala a mužů jeho oboru bylo zpočátku málo, jaksi se „uchytil". Dychtivě dával cizím lidem v mrzkém zahuhlání vědět, že on je „starý mazák odtud z Východu". Když se pohyboval, zdálo se, že se mu v šatech volně kývá kostra; jeho chůze bylo pouhé bloudění, a měl ve zvyku takto bloudit kolem střešního okna strojovny, pokuřujíc bez chuti upravovaný tabák v mosazné hlavičce dýmky na konci třešňového troubelu

dlouhého čtyři stopy, s pitomou vážností myslitele, který odvozuje systém filozofie z mlhavého záblesku pravdy. Obvykle byl se svou osobní zásobou alkoholu značně lakomý; ale této noci se od svých zásad odchýlil, takže jeho druhý strojník, slaboduché dítě z Wappingu, se neočekávaností pohoštění a silou toho moku stal velmi veselým, drzým a výmluvným. Zuřivost novojihoválského Němce byla přemrštěná; funěl jako výfuková trubka, a Jim, výjevem lehce pobaven, netrpělivě vyhlížel chvíli, kdy bude moci sejít dolů: posledních deset minut hlídky bylo dráždivých jako puška, která váhá vystřelit; ti muži nepatřili do světa hrdinského dobrodružství; nebyli to ovšem špatní chlapi. Dokonce ani sám šípr… Hrdlo se mu zvedalo při pohledu na tu masu dýchavičného masa, z níž vycházely bublavé bručáky, kalný pramínek sprostých výrazů; byl ale příliš příjemně malátný, než aby aktivně nesnášel tohle či cokoli jiného. Jakost těchto mužů byla nedůležitá; otíral se o ně rameny, ale nemohli se ho dotknout; sdílel vzduch, který dýchali, ale on byl jiný… Napadne šípr strojníka?… Život byl snadný a on si byl sebou příliš jist – příliš jist, než aby… Čára oddělující jeho rozjímání od tajné dřímoty vestoje byla tenčí než vlákno v pavoukově síti.

Druhý strojník přecházel snadnými přechody k úvahám o svých financích a o své odvaze.

„Kdo je opilý? Já? Ne, ne, kapitáne! To nejde. Měl byste už vědět, že vrchní není dost štědrý, aby opil vrabce, namouvěru. Nikdy v životě mi po alkoholu nebylo zle; takový mok, co by mě opil, ještě nevyrobili. Dovedu pít tekutý oheň oproti vaší whisky kousek po kousku, namouvěru, a zůstat chladný jako okurka. Kdybych si myslel, že jsem opilý, skočil bych přes palubu – oddělal bych se, namouvěru. Udělal bych to! Hned! A z můstku neodejdu. Kde chcete, abych na vzduchu v takovou noc chytal, co? Dole na palubě mezi tou havětí? To určitě – no ne? A ničeho z toho, co můžete udělat, se nebojím."

Němec zdvihl dvě těžké pěsti k nebi a lehce jimi zamával, aniž by řekl slovo.

„Nevím, co je strach," pokračoval strojník s nadšením upřímného přesvědčení. „Nebojím se, že udělám celou tu zatracenou práci v této prohnilé škatuli, namouvěru! A pro vás je setsakra štěstí, že jsou tu někteří z nás po světě, kteří se nebojí o svůj život, nebo kde byste byl – vy a tahle stará věc tady se svými pláty jako hnědý papír – hnědý papír, přisámbůh? Vám to všechno moc hezky vyhovuje – vytáhnete z ní pěknou hromadu peněz tak či onak; ale co já – co z toho mám já? Mizerných sto padesát dolarů měsíčně a sám se starej. Dovoluji si uctivě – uctivě, pozor – zeptat, kdo by takovou mizernou práci nehodil? Není to bezpečné, přisámbůh, není! Jenže já jsem jeden z těch neohrožených chlapíků…"

Pustil zábradlí a dělal rozmáchlá gesta, jako by ve vzduchu demonstroval tvar a rozsah své statečnosti; jeho tenký hlas vyrazil v dlouhé pištění nad moře, dusal po špičkách sem a tam pro lepší zdůraznění proslovu, a najednou se zřítil hlavou napřed, jako by ho zezadu praštili obuškem. „K sakru!" řekl, jak padal; jediný okamžik ticha následoval po jeho skřeku: Jim i šípr společnou shodou zavrávorali vpřed, zachytili se a stáli tam strnule a nehybně, zírajíce udiveni na nerušenou rovinu moře. Pak vzhlédli nahoru ke hvězdám.

Co se stalo? Udýchané bušení strojů pokračovalo. Byla snad země zadržena ve své dráze? Nemohli to pochopit; a najednou klidné moře, nebe bez mráčku, se zjevilo ve své nehybnosti hrozivě nejisté, jako by stálo na okraji zející zkázy. Strojník se jako celek odrazil svisle a znovu se zhroutil v neurčitou hromadu. Ta hromada řekla „Co to bylo?" tlumenou mluvou hlubokého žalu. Slabý zvuk podobný hromu, hromu nekonečně vzdálenému, méně než zvuk, sotva více než záchvěv, pomalu prošel, a loď se v odpověď zachvěla, jako by hrom zavrčel hluboko dole ve vodě. Oči obou Malajců u kormidla se zajiskřily směrem k bílým mužům, ale jejich tmavé ruce zůstaly sevřené na příčkách. Ostrý trup, ženoucí se vpřed, se zdál postupně po celé své délce o několik palců zdvihat, jako by se stal poddajným, a znovu ztuhle usedl ke

své práci štěpit hladký povrch moře. Jeho chvění ustalo a slabý zvuk hromu okamžitě přestal, jako by loď přeplula úzký pás vibrující vody a hučícího vzduchu.

KAPITOLA 4

Asi za měsíc poté, když se Jim v odpovědi na cílené otázky pokusil upřímně vypovědět pravdu o tom zážitku, řekl, mluvě o lodi: „Přejela to, ať to bylo cokoli, tak snadno, jako had leze přes klacek." To přirovnání bylo dobré: otázky mířily na fakta, a úřední vyšetřování se konalo na policejním soudě v jednom východním přístavu. Stál vyvýšen na svědecké lavici, s hořícími tvářemi v chladné vysoké místnosti: velký rám punkah se zvolna pohyboval sem a tam vysoko nad jeho hlavou, a odzdola na něj hledělo mnoho očí z tmavých tváří, z bílých tváří, z rudých tváří, z tváří pozorných, okouzlených, jako by všichni ti lidé, sedící v spořádaných řadách na úzkých lavicích, byli zotročeni kouzlem jeho hlasu. Byl velmi hlasitý, zaznával zarážejícím způsobem v jeho vlastním sluchu, byl to jediný zvuk slyšitelný na světě, protože ty strašlivě zřetelné otázky, které z něho vymáhaly odpovědi, se zdály vytvářet samy sebe v úzkosti a bolesti uvnitř jeho hrudi – přicházely k němu palčivě a tiše jako hrozné vyptávání vlastního svědomí. Venku za soudem plálo slunce – uvnitř byl vítr velkých punkah, při kterém se člověk chvěl, hanba, při které hořel, a pozorné oči, jejichž pohled bodal. Tvář předsedajícího soudce, hladce oholená a nehnutá, se na něho dívala mrtvolně bledá mezi rudými tvářemi obou námořních přísedících. Světlo širokého okna pod stropem padalo shora na hlavy a ramena těch tří mužů, a byli ostře zřetelní v pološeru velké soudní síně, kde se publikum zdálo složeno ze zírajících stínů. Chtěli fakta. Fakta! Žádali od něho fakta, jako by fakta něco dokázala vysvětlit!

„Potom, co jste dospěl k závěru, že jste se srazili s něčím plujícím na úrovni hladiny, řekněme s vrakem nasáklým vodou, nařídil vám kapitán jít na příď a zjistit, zda je nějaká škoda. Zdálo se vám to pravděpodobné z té rány?" otázal se přísedící sedící vlevo. Měl tenkou podkovovitou bradku, vyčnívající lícní kosti, a s oběma lokty na stole sepnuté hrubé ruce před obličejem, hleděl na Jima zamyšlenýma modrýma očima; druhý, těžký, posměšný muž, zvrácený dozadu v sedadle, s levou paží nataženou do plné délky, jemně bubnoval konečky prstů na pijácí blok: uprostřed soudce zpřímený v prostorném křesle, s hlavou lehce nakloněnou na rameno, měl paže zkřížené na hrudi a několik květin ve sklenici vedle svého kalamáře.

„Nezdálo," řekl Jim. „Řekli mi, abych nikoho nevolal a nedělal hluk, aby nevznikla panika. Zdálo se mi to opatření rozumné. Vzal jsem jednu z lamp zavěšených pod plachtami a šel na příď. Když jsem otevřel poklop přední špičky, slyšel jsem tam uvnitř šplouchání. Spustil jsem pak lampu po celé délce jejího řemínku a viděl, že přední špička je už víc než zpoloviny plná vody. Věděl jsem tehdy, že musí být pod čárou ponoru velká díra." Odmlčel se.

„Ano," řekl velký přísedící, se zasněným úsměvem na pijácím bloku; prsty mu bez ustání hrály, dotýkajíce se papíru bez zvuku.

„V tu chvíli jsem na nebezpečí nemyslel. Snad jsem byl trochu polekaný: všechno to proběhlo tak klidně a tak náhle. Věděl jsem, že na lodi není žádná jiná přepážka než srážková přepážka oddělující přední špičku od předního nákladového prostoru. Vrátil jsem se, abych to řekl kapitánovi. Narazil jsem na druhého strojníka, který vstával u paty můstkového žebříku: zdál se omráčený a řekl mi, že má podle svého mínění zlomenou levou paži; sklouzl na horním schodu, když sestupoval dolů, zatímco já jsem byl na přídi. Zvolal: ‚Můj Bože! Ta prohnilá přepážka za chvíli povolí a ta zatracená věc se nám propadne pod nohama jako kus olova.' Odstrčil mě pravou paží a běžel přede mnou po žebříku nahoru, křiče cestou. Levou paži měl svěšenou. Šel

jsem za ním včas, abych viděl kapitána, jak se na něho vrhá a srazí ho k zemi na záda. Znovu ho neudeřil: stál nad ním skloněný a hovořil zlostně, ale docela potichu. Mám dojem, že se ho ptal, proč u všech čertů nejde zastavit stroje místo toho, aby o tom dělal povyk na palubě. Slyšel jsem ho říkat: ‚Vstávej! Běž! Leť!' Nadával také. Strojník sklouzl po pravoboční lávce dolů a hnal se kolem střešního okna k vchodu do strojovny, který byl na levoboku. Při běhu sténal…"

Mluvil pomalu; vzpomínal rychle a s nesmírnou živostí; dokázal by jako ozvěnu reprodukovat strojníkovo sténání pro lepší informovanost těch mužů, kteří chtěli fakta. Po svém prvním pocitu vzpoury dospěl k názoru, že jen pedantická přesnost výpovědi vyvede na světlo pravou hrůzu, která je za děsivou tváří věcí. Fakta, která tak dychtivě chtěli vědět, byla viditelná, hmatatelná, přístupná smyslům, zabírala své místo v prostoru a čase, pro svou existenci potřebovala parník o čtrnácti stech tunách a sedmadvacet minut podle hodinek; tvořila celek, který měl rysy, odstíny výrazu, složitou tvář, kterou si oko mohlo zapamatovat, a ještě něco jiného, něco neviditelného, usměrňujícího ducha záhuby, který přebýval uvnitř jako zlovolná duše v odporném těle. Dychtil to objasnit. Tohle nebyla obyčejná záležitost, všechno v ní bylo nanejvýš důležité, a naštěstí si pamatoval všechno. Chtěl pokračovat v mluvení kvůli pravdě, snad i kvůli sobě; a zatímco jeho řeč byla uvážlivá, mysl mu doslova poletovala kolem a kolem sevřeného kruhu faktů, který se kolem něho vzdul a odřízla ho od zbytku jeho druhu: byl jako tvor, který, když se ocitne věznění uvnitř ohrady z vysokých kůlů, pobíhá kolem a kolem, zmaten v noci, snaže se najít slabé místo, trhlinu, místo, kudy by přelezl, nějaký otvor, kterým by se mohl protáhnout a uniknout. Tato strašlivá činnost mysli ho občas v řeči nutila zaváhat…

„Kapitán stále přecházel sem a tam po můstku; zdál se dost klidný, jenom se několikrát zapotácel; a jednou, když jsem stál a mluvil k němu, mi vrazil přímo do těla, jako by byl slepý jako kámen. Nedal

mi žádnou určitou odpověď na to, co jsem mu měl co povědět. Mumlal si pro sebe; všechno, co jsem z toho zaslechl, bylo několik slov, která zněla jako ‚zatracená pára!' a ‚pekelná pára!' – něco o páře. Myslel jsem…"

Odbíhal od věci; otázka k jádru mu zkrátila řeč, jako záchvěv bolesti, a cítil se nesmírně odrazen a unaven. K tomu se právě dostával, k tomu se právě dostával – a teď, brutálně zastaven, musel odpovědět ano, nebo ne. Odpověděl pravdivě úsečným „Ano, zjistil jsem"; a s pohlednou tváří, mohutnou postavou, s mladýma, chmurnýma očima držel ramena zpříma nad svědeckou lavicí, zatímco se jeho duše v něm svíjela. Byl donucen odpovědět na další otázku stejně věcnou a stejně neužitečnou, a pak znovu čekal. Ústa měl bezchutně suchá, jako by jedl prach, pak slaná a hořká jako po doušku mořské vody. Otřel si zpocené čelo, přejel jazykem po vyprahlých rtech, pocítil, jak mu po zádech přejel mráz. Velký přísedící sklopil víčka a bubnoval dál bez zvuku, nedbale a žalostně; oči toho druhého nad spálenými, sepnutými prsty jako by zářily laskavostí; soudce se naklonil kupředu; jeho bledá tvář se vznášela blízko květin, a pak se stranou převrátil přes opěradlo křesla a opřel si spánek do dlaně. Vítr punkah vířil dolů na hlavy, na domorodce s tmavými tvářemi omotané do objemných závojů, na Evropany sedící vedle sebe hodně rozehřáté v drilichových oblecích, které jim seděly tak těsně jako kůže, s kulatými korkovými helmami na kolenou; zatímco podél stěn se soudní poslíčkové, těsně zapnutí v dlouhých bílých kabátech, rychle míhali sem a tam, běhali po bosých prstech, s červenými šerpami, s červeným turbanem na hlavě, neslyšní jako duchové a bdělí jako lovečtí psi.

Jimovy oči, v mezičasech mezi odpověďmi těkající, spočinuly na bílém muži, který seděl stranou od ostatních, s tváří vyčerpanou a zasmušilou, ale s klidnýma očima, které se dívaly přímo, se zájmem a jasně. Jim odpověděl na další otázku a chtělo se mu vykřiknout: „Co je to platné! Co je to platné!" Mírně dupl nohou, zakousl se do rtu

a odvrátil pohled přes hlavy. Potkal oči toho bílého muže. Pohled, kterým se na něho díval, nebyl okouzlený pohled těch ostatních. Byl to projev inteligentní vůle. Jim se mezi dvěma otázkami zapomněl natolik, že si našel chvilku na myšlenku. Ten chlapík – šla ta myšlenka – se na mne dívá, jako by viděl někoho nebo něco za mým ramenem. Toho muže už potkal – snad na ulici. Byl si jist, že s ním nikdy nemluvil. Celé dny, mnoho dní, nemluvil s nikým, ale vedl tichý, nesouvislý a nekonečný rozhovor sám se sebou, jako vězeň sám ve své cele nebo jako poutník ztracený v pustině. Právě teď odpovídal na otázky, které byly bezvýznamné, i když měly účel, ale pochyboval, že by ještě někdy promluvil hlasitě, dokud bude živ. Zvuk jeho vlastních pravdivých výpovědí mu potvrzoval zváženou domněnku, že řeč mu už není nic platná. Ten muž tam se zdál si jeho beznadějné nesnáze vědom. Jim se na něho podíval, pak se odhodlaně odvrátil, jako po konečném rozloučení.

A později, mnohokrát, v odlehlých částech světa, se Marlow ukázal ochotným na Jima vzpomínat, vzpomínat na něho obšírně, podrobně a nahlas.

Snad to bývalo po večeři, na verandě ověšené nehybným listovím a korunované květinami, v hlubokém soumraku skropeném ohnivými špičkami doutníků. Protáhlá masa každého proutěného křesla hostila mlčenlivého posluchače. Tu a tam se malá rudá záře náhle pohnula a rozšíříc se osvětlila prsty malátné ruky, část tváře v hlubokém spočinutí, nebo vrhla karmínový záblesk do dvojice zamyšlených očí zastíněných úlomkem nezvlněného čela; a při vyslovení prvního slova se Marlowovo tělo, natažené v klidu v sedadle, ztišilo, jako by se jeho duch na křídlech odnesl zpět do toku času a mluvil skrze jeho rty z minulosti.

KAPITOLA 5

„Á ano. Byl jsem u vyšetřování," říkával, „a dodnes mi vrtá hlavou, proč jsem tam šel. Jsem ochoten věřit, že každý z nás má svého anděla strážného, pokud mi vy, pánové, přiznáte, že každý z nás má také svého domácího ďábla. Chci po vás, abyste se k tomu znali, protože nerad bych se cítil v něčem výjimečný, a já ho mám – toho ďábla, myslím. Neviděl jsem ho, ovšem, ale soudím podle nepřímých důkazů. Je tam docela určitě a, jak je zlomyslný, zatahuje mě do takových věcí. Jakých věcí, ptáte se? Inu, takových jako to vyšetřování, jako ta věc se žlutým psem – neřekli byste, že by se v galerii soudní budovy nějakému prašivému domorodému čoklovi dovolilo plést se lidem pod nohy, že?– takových věcí, které mě okolními, nečekanými a vskutku ďábelskými cestami přivedou do styku s muži, co mají měkká místa, co mají tvrdá místa, co mají skrytá mordářská místa, pane na nebi! a při pohledu na mne jim rozvazují jazyk pro jejich pekelná svěřování; jako bych, prosím vás, sám neměl co svěřovat, jako bych – Bůh mi pomoz! – nemíval na sebe sám dost důvěrných zpráv, abych si vlastní duši trápil až do konce mých vyměřených dnů. A co jsem já udělal, aby mě takhle poctili, bych rád věděl. Prohlašuji, že jsem svými vlastními záležitostmi plný jako každý druhý člověk, a mám tolik paměti jako průměrný poutník v tomto údolí, takže, jak vidíte, nejsem k tomu, abych byl schránkou zpovědí, nijak zvlášť vhodný. Tak proč? Nedovedu říct – ledaže je to proto, aby po večeři ušel čas. Charley, drahý příteli, večeře byla výborná, a následkem toho se tito muži zde dívají na tichou par-

tičku whistu jako na bouřlivou činnost. Rozvalují se ve vašich dobrých křeslech a říkají si: ‚K čertu s námahou. Ať mluví ten Marlow.'

Mluvit? Budiž. A je docela snadné mluvit o panu Jimovi po dobrém zakousnutí, dvě stě stop nad hladinou moře, s krabicí slušných doutníků po ruce, za požehnaného večera svěžesti a hvězdného svitu, který by i toho nejlepšího z nás přiměl zapomenout, že jsme tu jen z milosti a že si musíme našlapovat v křížových světlech, hlídajíce každou drahocennou minutu a každý nenapravitelný krok, s nadějí, že se nám přece jen podaří odejít na konci slušně – ale ne zas tak jisti si tím – a s příšerně malou pomocí, kterou lze očekávat od těch, s nimiž se dotýkáme loktem napravo i nalevo. Jsou samozřejmě i mezi námi muži, pro něž je celý život jako hodinka po večeři s doutníkem; snadný, příjemný, prázdný, snad oživený nějakou povídkou o sváru, kterou zapomenou dřív, než je dovyprávěna – dřív, než je dovyprávěna – i když konec vůbec má.

Mé oči se potkaly s jeho poprvé při tom vyšetřování. Musíte vědět, že tam byl každý, kdo měl s mořem jakkoli co dělat, protože ta aféra byla notorickou záležitostí už dny, od chvíle, kdy přišel ten tajuplný telegram z Adenu, který nás všechny roztlachal. Říkám tajuplný, protože v jistém smyslu takový byl, i když obsahoval holý fakt, asi tak holý a odporný, jak jen fakt být může. Celé nábřeží mluvilo o ničem jiném. První věc ráno, když jsem se oblékal ve své kajutě, jsem skrz přepážku slýchal, jak můj parsický dubash klevetí o Patně se stewardem, zatímco pil v spíži z laskavosti šálek čaje. Sotva jsem byl na břehu, potkal jsem nějakého známého, a první slovo bylo: ‚Slyšel jste někdy něco, co by to překonalo?' a podle svého druhu se ten muž cynicky usmál, nebo vypadal smutně, nebo zaklel. Úplně cizí lidé se oslovovali familiárně, jen aby si o tom tématu ulevili na duši: každý zatracený povaleč ve městě měl kolem té aféry úrodu drinků: slyšeli jste o tom na přístavní správě, u každého lodního makléře, u svého agenta, od bílých, od domorodců, od míšenců, od samých lodníků dřepících polonahí na ka-

menných schodech, když jste šli nahoru – pane na nebi! Bylo tam trochu rozhořčení, pár žertů a bezbřehé diskuse o tom, kde oni skončili, víte. Takhle to šlo pár týdnů nebo víc, a začínalo převažovat mínění, že cokoli je v této aféře tajemné, ukáže se nakonec i tragické, když jednoho krásného rána, jak jsem stál ve stínu u schodů přístavní správy, jsem spatřil čtyři muže, jak jdou po nábřeží mým směrem. Chvíli jsem přemýšlel, odkud se ta podivná sešlost vzala, a najednou, dalo by se říct, jsem si vykřikl v duchu: ‚Tady jsou!'

A byli, docela určitě, tři z nich v životní velikosti a jeden mnohem větší v obvodu, než má žádný žijící člověk právo být, čerstvě vylodění s dobrou snídaní v břiše z parníku Dale Line, který plul do zámoří a připlul asi hodinu po východu slunce. Nemohla být mýlka; já jsem toho veselého šípra Patny poznal na první pohled: nejtlustšího muže v celém blahoslaveném tropickém pásu, co obchází naši dobrou starou zem. Nadto, asi tak před devíti měsíci, jsem na něho narazil v Semarangu. Jeho parník nakládal v rejdě a on nadával na tyranské instituce německého císařství a cákal se po celé dny v pivu u De Jongha v zadní místnosti, až De Jongh, který účtoval gulden za každou láhev bez sebemenšího pohnutí víčka, mě pokynul stranou a s malou kožená tváří celou svraštěnou mi důvěrně prohlásil: ‚Obchod je obchod, kapitáne, ale ten muž mě dělá velmi špatně. Fuj!'

Pozoroval jsem ho ze stínu. Spěchal trochu před ostatními a sluneční světlo, které na něj dopadalo, vynášelo jeho mohutnost zarážejícím způsobem. Připomínal mi vycvičeného slůně, které kráčí po zadních. Byl také přepjatě parádivě ustrojen – oblečen do zašpiněného spacího obleku, s pruhy jasně zelenými a sytě oranžovými svisle, s párem roztrhaných slaměných pantoflí na bosých nohou, a s něčí odhozenou korkovou helmou, velmi špinavou a o dvě čísla menší, než na něho patřilo, přivázanou manilovou šňůrou k vrcholu jeho velké hlavy. Chápete, že takový muž nemá ani stín naděje, když dojde na půjčování šatstva. Dobrá. Hnal se vpřed v horkém chvatu, aniž se podíval dopra-

va nebo doleva, prošel tři stopy ode mě a v nevinnosti svého srdce pokračoval v běhu po schodech do přístavní správy, aby odevzdal svou výpověď, nebo hlášení, nebo jak tomu chcete říkat.

Jak se zdá, obrátil se nejprve na hlavního přístavního dozorce. Archie Ruthvel právě přišel a, jak sám vypráví, se chystal zahájit svůj namáhavý den tím, že ztrhne svého vrchního písaře. Někteří z vás ho možná znali – takový malý úslužný portugalský míšenec s mizerně hubeným krkem, vždy pohotový vymámit od lodních kapitánů něco k snědku – kousek slaného vepřového, pytel sucharů, několik brambor nebo co takového. Při jedné plavbě, vzpomínám, jsem mu z posledních zbytků svých lodních zásob daroval živou ovci: nikoli proto, že bych od něho něco chtěl – nemohl, víte – ale protože jeho dětská víra v posvátné právo na drobné výhody se mi zrovna dotkla srdce. Byla tak silná, až byla téměř krásná. Rasa – spíš dvě rasy – a klima… Nicméně, nechme to být. Vím, kde mám přítele na celý život.

Ruthvel tedy říká, že mu dával přísnou lekci – snad z úřední morálky – když zaslechl za zády jakési potlačené pozdvižení, a když otočil hlavu, uviděl, slovy jeho samého, cosi kulatého a nesmírného, podobného cukrovému sudu o váze šestnácti centýřů, zabalenému do pruhovaného flaneletu, postavenému dnem vzhůru doprostřed velké podlahové plochy v kanceláři. Prohlašuje, že byl tak vyvedený z míry, že si na docela znatelnou dobu neuvědomil, že ta věc je živá, a seděl nehybně a přemýšlel, k jakému účelu a jakým prostředkem byl ten předmět dopraven před jeho stůl. Chodba z předpokoje byla přeplněná tahači punkah, zametači, policejními poslíčky, kormidelníkem a posádkou přístavního parního člunu, všichni krkem nataženi a málem si lezli po zádech. Hotová vzpoura. Mezitím ten chlapík dokázal strhnout a prudce dostat klobouk z hlavy a kráčel k Ruthvelovi s drobnými úklonami; Ruthvel mi řekl, že ten pohled ho tak zmátl, že chvíli naslouchal, docela neschopen rozluštit, co to zjevení chce. Mluvilo to drsným a žalobným, ale neohroženým hlasem, a Archiemu znenáhla

docházelo, že je to vývoj případu Patny. Říká, že jakmile pochopil, kdo před ním je, cítil se úplně špatně – Archie je takový citlivý a snadno rozrušený – ale sebral se a vykřikl: ‚Stůjte! Nemohu vás poslouchat. Musíte jít k přístavnímu veliteli. Nemohu vás nijak poslouchat. Kapitán Elliot je ten, s kým musíte mluvit. Tudy, tudy.' Vyskočil, oběhl ten dlouhý pult, táhl, strkal: ten druhý mu to dovolil, zpočátku překvapený, ale poslušný, a teprve u dveří soukromé kanceláře ho jakýsi živočišný instinkt donutil zpomalit a odfrknout jako polekaný býček. ‚Hele! Co se děje? Pusťte! Hele!' Archie rozrazil dveře bez zaklepání. ‚Kapitán Patny, pane,' křičí. ‚Jděte dovnitř, kapitáne.' Viděl, jak starý pán zvedl hlavu od nějakého psaní tak prudce, že mu spadl skřipec, přibouchl dveře a uprchl ke svému stolu, kde na něho čekaly nějaké papíry na podpis: ale říká, že povyk, který tam uvnitř propukl, byl tak hrozný, že nemohl shromáždit smysly dostatečně na to, aby si vzpomněl, jak se píše jeho vlastní jméno. Archie je nejcitlivější přístavní dozorce v obou polokoulích. Prohlašuje, že měl pocit, jako by byl hodil člověka hladovému lvu. Nepochybně byl hluk veliký. Já jsem to slyšel dole, a mám všechny důvody věřit, že to bylo slyšet přes Esplanádu až k hudebnímu pavilonu. Starý otec Elliot měl velkou zásobu slov a uměl křičet – a neohlížel se, na koho křičí. Křičel by i na místokrále. Jak mi říkával: ‚Jsem tak vysoko, jak jen můžu být; penzi mám zajištěnou. Mám pár liber odloženo, a jestli se jim moje představy o povinnosti nelíbí, jedu klidně domů. Jsem starý muž a vždycky jsem řekl, co jsem si myslel. Jediné, na čem mi teď záleží, je vidět své dcery vdané, než umřu.' V té věci byl trochu praštěný. Jeho tři dcery byly strašně milé, i když se mu nápadně podobaly, a ta rána, kdy se probudil s chmurným pohledem na jejich manželské vyhlídky, se v kanceláři vyčetla z jeho očí a chvěli se, protože, jak říkali, bylo jisté, že si někoho vezme k snídani. Nicméně toho rána toho odpadlíka nesnědl, ale, smím-li pokračovat v metafoře, rozžvýkal ho na drobno, abych tak řekl, a – ach! – vyvrhl ho ven.

Takto jsem za pár okamžiků viděl, jak jeho obludná hmota sestupuje ve spěchu dolů a staví se na vnějších schodech. Zastavil se blízko mě za účelem hlubokého rozjímání: jeho velké purpurové tváře se chvěly. Kousal si palec, a po chvíli si mě všiml postranním popuzeným pohledem. Ti další tři chlapíci, kteří se s ním vylodili, tvořili malou skupinku čekající v určité vzdálenosti. Byl tam žlutolící, podlý malý chlapík s rukou v závěsu, a dlouhý jedinec v modrém flanelovém kabátě, suchý jako tříska a ne mohutnější než násada koštěte, se splihlým šedým knírem, který se kolem sebe díval s nádechem lehkomyslné pitomosti. Třetí byl rovný, širokoplecí mladík s rukama v kapsách, obrácený zády k těm dvěma, kteří si zjevně vážně povídali. Zíral přes prázdnou Esplanádu. Rozvrzaná ghárry, samý prach a žaluzie, se krátce zastavila proti té skupině, a kočí, přehodiv si pravou nohu přes koleno, se oddal kritické prohlídce svých prstů. Ten mladý chlapík, aniž se pohnul, ba ani nehnul hlavou, prostě zíral do sluneční záře. To byl můj první pohled na Jima. Vypadal tak nezaujatě a nedostupně, jak dokáže vypadat jen mladý. Stál tam, s čistými údy, s čistou tváří, pevně na nohou, mládenec tak slibný, jaký se jen za slunce zrodí; a já, dívaje se na něj, znaje všechno to, co jsem o něm věděl, a trošku navrch, cítil jsem se rozhořčen, jako bych ho přistihl, jak se mě pokouší pod záminkou obelstít. Neměl právo vypadat tak nedotčeně. Pomyslel jsem si – inu, jestli takový chlapík může takhle sejít z cesty… a cítil jsem, že bych si mohl shodit klobouk a čistě z hořkosti po něm podupat, jak jsem jednou viděl udělat šípra italské barky, protože jeho tupý první důstojník se zapletl s kotvami při létavém ukotvení v rejdě plné lodí. Ptal jsem se sám sebe, dívaje se na něho tak zřejmě bezstarostného – je přihlouplý? Je otupělý? Zdálo se, že se chystá začít si pískat. A pozor, o chování těch druhých dvou mi nešlo ani zbla. Jejich osoby se jaksi hodily k příběhu, který byl veřejným majetkem, a který se měl stát předmětem úředního vyšetřování. ‚Ten starý ztřeštěný darebák nahoře mi říkal pes,' řekl kapitán Patny. Nedovedu říct, zda mě poznal

– spíš myslím, že ano; v každém případě se naše pohledy střetly. On vztekle zíral – já se usmíval; ‚pes' byl ten nejmírnější přívlastek, který ke mně otevřeným oknem dolehl. ‚Ano?' řekl jsem z jakési podivné neschopnosti držet jazyk za zuby. Přikývl, znovu si kousl palec, polohlasně zaklel: pak zdvihl hlavu a pohlédl na mne s mrzutou a vášnivou drzostí – ‚Bah! Tichý oceán je velký, můj příteli. Vy prokletí Angličané si můžete udělat, co chcete; vím, kde je dost místa pro muže, jako jsem já: jsem dobře znám v Apii, v Honolulu, v…' Zamlčel se, jako by přemýšlel, zatímco já jsem si bez námahy dovedl zobrazit, s jakými druhy lidí byl ‚znám' na těch místech. Nebudu z toho dělat tajemství, že jsem byl ‚znám' s nemálo takovými i já. Jsou chvíle, kdy musí člověk jednat, jako by byl život v každé společnosti stejně sladký. Měl jsem takovou chvíli, a co víc, teď nebudu nasazovat protáhlou tvář nad svou nutností, protože nemálo z té špatné společnosti pro nedostatek mravního – mravního – jak bych řekl? – postoje, nebo z jiné stejně hluboké příčiny, byla dvakrát poučnější a dvacetkrát zábavnější než obvyklý úctyhodný obchodní zloděj, kterého vy, pánové, pozýváte ke svému stolu bez skutečné potřeby – ze zvyku, ze zbabělosti, z dobromyslnosti, ze stovky plíživých a nedostatečných důvodů.

‚Vy Angličané jste všichni darebáci,' pokračoval můj patriotický Australan z Flensborgu či Štětína. Opravdu si teď nevzpomínám, který slušný přístav na pobřeží Baltu byl pošpiněn tím, že se stal hnízdem toho vzácného ptáka. ‚Co máte z toho křičet? He? Vy mi to říkáte? Nejste lepší než ostatní lidi, a ten starý darebák udělal se mnou ten jeho zatracený povyk.' Jeho tlusté tělo se chvělo na nohách, které byly jako dva sloupy; chvělo se od hlavy k patě. ‚Tohle vy Angličané vždycky děláte – zatracený povyk – pro kdejakou maličkost, protože jsem se nenarodil ve vaší zatracené zemi. Vemte si můj patent. Vemte si ho. Já ten patent nechci. Člověk jako já nepotřebuje váš prokletý patent. Já na něj plivu.' Plivl. ‚Já se stanu americký občan,' křičel, rozčiloval se, soptil a šoupal nohama, jako by si chtěl kotníky osvobodit od nějakého

neviditelného a tajemného stisku, který ho nenechával odejít z toho místa. Rozehřál se tak, že z vrcholu té kulaté hlavy mu doslova dýmalo. Nic tajemného mi nebránilo odejít: zvědavost je ten nejnápadnější z citů, a držela mě tam, abych viděl účinek úplné informace na toho mladého chlapíka, který, s rukama v kapsách a zády obrácenými k chodníku, hleděl přes travnaté plácky Esplanády k žlutému portiku Malabar Hotelu s nádechem muže, který se chystá jít na procházku, jakmile bude přítel hotov. Takhle vypadal, a bylo to ohavné. Čekal jsem, až ho uvidím zdrceného, zmateného, probodnutého skrz naskrz, kroutícího se jako brouk napíchnutý na špendlík – a napůl jsem se bál i to uvidět – pokud rozumíte, co mám na mysli. Nic hroznějšího není, než pozorovat muže, který byl přistižen, ne při zločinu, ale při více než zločinné slabosti. Ta nejobyčejnější odvaha nám brání, abychom se stali zločinci v legálním smyslu; z neznámé, snad však tušené slabosti – jako v některých částech světa tušíte v každém keři smrtelného hada – ze slabosti, která může číhat skryta, hlídaná nebo nehlídaná, odmodlená nebo mužně pohrdnutá, potlačovaná či možná přehlížená celou víc než polovinu života, nikdo z nás není v bezpečí. Jsme chytáni do pastí, abychom dělali věci, za které nás nazývají jmény, i věci, za které nás věší, a přesto duch může snadno přežít – přežít odsouzení, přežít oprátku, pane na nebi! A jsou věci – někdy vypadají dost malé – kterými jsou někteří z nás úplně a dokonale zničeni. Pozoroval jsem tam toho mladíka. Líbil se mi jeho vzhled; znal jsem jeho vzhled; pocházel z pravého místa; byl ‚jeden z nás'. Stál tam za všechen rodokmen svého druhu, za muže a ženy, kteří nejsou ani v nejmenším chytří nebo zábavní, ale jejichž samotná existence je založena na poctivé víře a na pudu odvahy. Nemyslím vojenskou odvahu, ani občanskou odvahu, ani žádný zvláštní druh odvahy. Mám na mysli právě tu vrozenou schopnost hledět pokušením přímo do tváře – pohotovost dost neintelektuální, bohuvěz, ale bez pózy – sílu odporu, nerozumíte? – snad nepůvabnou, chcete-li, ale nedocenitelnou – ne-

myslivou a požehnanou ztuhlost před hrůzami vnějšími i vnitřními, před mocí přírody a svůdným zkažením lidí – podepřenou vírou nedotknutelnou vůči síle faktů, vůči nákaze příkladu, vůči osidlu myšlenek. K čertu s myšlenkami! Jsou to tuláci, pobudové, kteří klepou na zadní dveře vaší mysli, každý si bere kousek vaší podstaty, každý odnáší nějakou drobtu té víry v několik prostých představ, kterých se musíte držet, pokud chcete žít slušně a chtěli byste zemřít klidně!

Tohle s Jimem přímo nesouvisí; byl jen navenek tak typickým představitelem onoho dobrého, hloupého druhu, které rádi vidíme pochodovat napravo a nalevo od nás v životě, druhu, který není rušen rozmary inteligence a zvráceností – řekněme, nervů. Byl to ten typ chlapíka, kterému byste, na základě jeho vzhledu, svěřili palubu – obrazně i služebně řečeno. Říkám, že já bych to udělal, a já to musím vědět. Či jsem jich snad za svou dobu málo vychoval, pro službu Rudému hadru, pro řemeslo moře, pro řemeslo, jehož celé tajemství lze vyjádřit v jedné krátké větě, a přitom se musí každý den znovu vrývat do mladých hlav, až se to stane součástí každé bdělé myšlenky – až to je přítomno v každém snu jejich mladého spánku! Moře bylo ke mně dobré, ale když si vzpomenu na všechny ty hochy, kteří mi prošli rukama, někteří už dospělí a někteří už dávno utonulí, všichni ale dobrá látka pro moře, nemyslím, že bych si vedl špatně ani já vůči němu. Kdybych měl zítra odejít domů, vsadil bych se, že by mě ani ne za dva dny dohnal někde u přístavních vrat nějaký opálený mladý první důstojník, a čerstvý hluboký hlas nad mým kloboukem by se zeptal: ‚Nepamatujete si mě, pane? Jémine, malý ten a ten. Ta a ta loď. Byla to má první plavba.' A já bych si vzpomněl na zmateného maličkého klučíka, ne vyššího než opěradlo tohoto křesla, s matkou a snad i velkou sestrou na molu, velmi tichými, ale příliš rozrušenými, aby jen zamávaly kapesníky za lodí, která zvolna vyjíždí mezi hlavami mola; nebo snad na nějakého slušného otce středního věku, který přišel brzy se svým synkem, aby ho vyprovodil, a zůstal po celé ráno, protože ho zřejmě zají-

má vratidlo kotvy, a zůstane příliš dlouho, a nakonec musí šplhat na břeh bez chvíle na rozloučení. Lodivod na zádi na mě pak zpěvně táhle zavolá: ‚Podržte ji na vteřinu zajišťovacím lanem, pane první důstojníku. Jeden pán tu chce na břeh… Vzhůru s vámi, pane. Málem jste byl odvezen do Talcahuana, co? Teď je ten čas; pomalu to půjde… Dobrá. Povolte to vepředu znovu.' Vlečné lodě, dýmající jako jáma zatracení, se do ní zakousnou a vyšplichnou ze staré řeky zuřivost; pán na břehu si otírá kolena – dobrotivý steward hodil jeho deštník za ním. Všechno dobře. Odevzdal moři svůj kousek oběti a teď může jít domů s tím, že předstírá, že to pro něho nic není; a ta malá ochotná oběť bude před zítřejším ránem pořádně trpět mořskou nemocí. Postupně, až se naučí všechna ta drobná tajemství a to jedno velké tajemství řemesla, bude schopen žít či umřít podle toho, jak moře rozhodne; a muž, který měl ve té bláznovské hře, v níž vyhrává každý vrh moře, prst, bude potěšen, že ho poklepe po zádech těžká mladá ruka a že uslyší veselý hlas mořského štěněte: ‚Pamatujete si mě, pane? Malý ten a ten.'

Říkám vám, tohle je dobré; říká vám to, že aspoň jednou v životě jste se dali tou správnou cestou. Byl jsem takhle poklepán a škubl jsem sebou, protože klepnutí bylo těžké, a zářil jsem celý den a šel do postele s pocitem, že jsem na světě méně osamělý, díky tomu srdečnému úderu. Nepamatuji si snad ty malé ty a ty? Říkám vám, musím znát ten správný typ vzhledu. Byl bych svěřil palubu tomu mladíkovi na základě jediného pohledu a šel spát s oběma zavřenýma očima – a, pane na nebi! nebylo by to bezpečné. V té myšlence jsou propasti hrůzy. Vypadal autenticky jako nový sovereign, ale v jeho kovu byla jakási pekelná příměs. Kolik? Nejnepatrnější věc – nejnepatrnější kapka něčeho vzácného a prokletého; nejnepatrnější kapka! – ale on vás přiměl – stoje tam s tím svým výrazem ‚ať mě všichni oběsí' – přiměl vás přemýšlet, zda snad není nic vzácnějšího než mosaz.

Nemohl jsem tomu uvěřit. Říkám vám, chtěl jsem ho vidět, jak se svíjí, kvůli cti řemesla. Ti další dva nicky zahlédli svého kapitána a za-

čali se pomalu pohybovat směrem k nám. Při chůzi si spolu klevetili, a mně na nich záleželo stejně málo, jako kdyby pro pouhé oko nebyli viditelní. Vycenili na sebe – mohli si vyměňovat vtípky, pokud vím. Viděl jsem, že u jednoho z nich jde o zlomenou paži; a co se týká dlouhého jedince s šedým knírem, byl to vrchní strojník, a v různých ohledech dost notoricky známá figura. Byli to nicky. Přiblížili se. Šípr tupě hleděl mezi své nohy: zdálo se, že nabobtnal do nepřirozené velikosti nějakou strašnou nemocí, tajemným působením neznámého jedu. Zvedl hlavu, uviděl ty dva před sebou, jak čekají, otevřel ústa s mimořádným, posměšným zkřivením nafouklé tváře – aby na ně promluvil, předpokládám – a pak jako by ho napadla jiná myšlenka. Jeho tlusté, nafialovělé rty se bez zvuku sevřely, odkolébal se rozhodným krokem k ghárry a začal škubat klikou dveří s tak slepou brutalitou netrpělivosti, že jsem čekal, že celou věc převrhne na bok, i s poníkem. Kočí, vytržený z rozjímání nad chodidlem své nohy, dával najevo všechny známky nesmírné hrůzy a držel se oběma rukama, ohlížeje se ze svého kozlíku na tuto obrovskou mrchu, která se drala do jeho vozu. Malý stroj se bouřlivě třásl a kymácel, a karmínový šíjový oblouk té skloněné krčky, velikost těch napínajících se stehen, nesmírné zdvihání onoho špinavého, pruhovaného zeleno-oranžového hřbetu, celé to zahrabávací úsilí té křiklavé a odporné hmoty, trápilo smysl pro pravděpodobnost směšným a hrozivým účinkem, jako jedna z těch groteskních a zřetelných vizí, které vás v horečce děsí a fascinují. Zmizel. Napůl jsem čekal, že se střecha rozpadne na dvě části, že se ta malá bedna na kolech otevře jako zralý tobolka bavlny – ale ona se jen propadla s cvaknutím zploštěných per, a najednou zarachotila dolů jedna žaluzie. Jeho ramena se znovu objevila, vmáčknutá do malého otvoru; jeho hlava visela ven, roztažená a kývající se jako upoutaný balón, zpocená, zuřivá, prskající. Natahoval se po ghárry-wallahovi s zlobnými gesty pěstí, pěstí baňatou a červenou jako kus syrového masa. Řval na něho, ať jede, ať vyráží. Kam? Do Tichého oceánu snad. Kočí švihl bičem;

poník odfrkl, jednou se vzepjal a vyrazil tryskem pryč. Kam? Do Apie? Do Honolulu? Měl šest tisíc mil tropického pásu k tomu, aby si s sebou dělal, co uzná za vhodné, a já jsem přesnou adresu neslyšel. Prskající poník ho ve mžiku unesl do ‚Ewigkeit', a já jsem ho už nikdy neviděl; a co víc, nevím o nikom, kdo by ho zahlédl potom, co odjel z mé známosti sedě v rozvrzané malé ghárry, která zajela za rohem v bílém oblaku prachu. Odjel, zmizel, vytratil se, uprchl; a jaksi směšně to vypadalo, jako by si tu ghárry odvezl s sebou, protože nikdy znovu jsem už neviděl ryšavého poníka s rozstřiženým uchem a lenivým tamilským kočím postiženým bolavou nohou. Tichý oceán je opravdu velký; ale ať už v něm našel pro předvedení svých talentů místo, nebo ne, fakt zůstává, že odletěl do prostoru jako čarodějnice na koštěti. Ten malý chlapík s rukou v závěsu se dal za vozem do běhu, mečeje: ‚Kapitáne! Hej, kapitáne! Kapi-tá-ne!' – ale po několika krocích se krátce zastavil, svěsil hlavu a zvolna šel zpátky. Při ostrém rachotu kol se mladý chlapík otočil na místě. Neudělal žádný jiný pohyb, žádné gesto, žádné znamení, a zůstal otočen do nového směru, kam ghárry zajel z dohledu.

Tohle všechno se stalo v mnohem kratší době, než trvá vyprávět to, neboť se vám snažím pomalou řečí tlumočit okamžitý účinek zrakových dojmů. V další chvíli přispěchal na scénu písař-míšenec, kterého Archie vyslal, aby se trochu postaral o ty ubohé trosečníky z Patny. Vyběhl ven, dychtivý a prostovlasý, rozhlížeje se napravo a nalevo, a plný svého poslání. Co se týkalo hlavní osoby, bylo tomu poslání souzeno být neúspěchem, ale on se přiblížil k ostatním s úzkostlivou důležitostí, a téměř okamžitě se ocitl zapletený do prudké hádky s tím chlapíkem, co nosil ruku v závěsu a který se ukázal být mimořádně dychtivý po hádce. Nenechá si nic poroučet – ‚nenechá, namouvěru.' Nenechá se zastrašit balíkem lží od nějakého domýšlivého míšeneckého písaříčka. Nenechá se tyranizovat ‚žádným takovým exemplářem', ani kdyby ten příběh byl ‚sebevíc' pravdivý! Vyvřískal své přání, svou touhu,

své odhodlání jít do postele. ‚Kdybyste nebyl Bohem zapomenutý Portugalčík,' slyšel jsem ho zařvat, ‚věděl byste, že nemocnice je pro mě to pravé místo.' Strčil pěst zdravé paže druhému pod nos; začal se shromažďovat dav; míšenec, zmatený, ale snaže se co nejvíc tvářit důstojně, se snažil vysvětlit své záměry. Odešel jsem, aniž jsem čekal na konec.

Shodou okolností jsem měl tehdy v nemocnici jednoho ze svých mužů, a když jsem tam šel den před zahájením vyšetřování podívat se na něho, viděl jsem v pokoji pro bílé muže toho malého chlapíka, jak se zmítá na zádech, s paží v dlaze, docela blouznícího. K mému velkému překvapení našel také cestu tam i ten druhý, dlouhý jedinec se splihlými bílými kníry. Vzpomněl jsem si, že jsem ho viděl, jak se během hádky plíží pryč, napůl bokem, napůl šoupaje nohama, a snaže se usilovně nevypadat vyděšeně. V tom přístavu nebyl, jak se zdá, cizí, a v nouzi stačil zamířit přímo do Marianiho kulečníkového herny a nálevny u bazaru. Ten nevyslovitelný tulák Mariani, který toho muže znal a který mu obstarával jeho neřesti ještě na jednom nebo dvou dalších místech, mu, abych tak řekl, políbil zem a zavřel ho s dodávkou lahví v horní místnosti svého hanebného doupěte. Jak se zdá, byl pod nejasnou obavou o svou osobní bezpečnost a přál si být utajen. Nicméně mi Mariani řekl dlouho poté (když jednoho dne přišel na palubu a dohánět mi stewarda kvůli ceně nějakých doutníků), že by pro něj udělal víc, aniž by se na cokoli ptal, z vděčnosti za nějakou bezbožnou laskavost, kterou mu před mnoha a mnoha lety prokázal – pokud jsem to pochopil. Dvakrát si bouchl do své svalnaté hrudi a koulel obrovskými černobílými očima lesknoucími se slzami: ‚Antonio nikdy nezapomene – Antonio nikdy nezapomene!' Jaká byla přesná povaha toho nemravného závazku, jsem se nikdy nedozvěděl, ale ať už byla jakákoli, dostaly se mu všemožné prostředky k tomu, aby zůstal pod zámkem, se židlí, stolem, matrací v rohu a hromadou spadlé omítky na podlaze, v nerozumném stavu paniky a udržoval si sám sebe tako-

vými posilovači, které Mariani vydával. To trvalo až do večera třetího dne, kdy, poté co vypustil několik hrozivých skřeků, cítil nutnost hledat bezpečí útěkem před legií stonožek. Vyrazil dveře, jedním skokem o život seskočil po bláznivém schodišti, dopadl plně na Marianiho břicho, zvedl se a vyrazil jako králík do ulic. Policie ho za svítání sebrala z hromady smetí. Zpočátku měl dojem, že ho vedou pověsit, a bojoval o svobodu jako hrdina, ale když jsem se posadil k jeho posteli, byl už dva dny docela klidný. Jeho hubená opálená hlava, s bílými kníry, vypadala na polštáři krásná a klidná, jako hlava vojáka ošlehaného válkou s dětinskou duší, nebýt náznaku přízračného poplachu, který se ukrýval v prázdném třpytu jeho pohledu, podobný neurčité formě hrůzy tiše dřepící za tabulí skla. Byl tak nesmírně klidný, že jsem si začal dopřávat výstřední naději, že od něho uslyším cosi vysvětlujícího celou tu slavnou aféru z jeho hlediska. Proč jsem toužil po tom hrabat se v politováníhodných podrobnostech události, která se mě nakonec netýkala víc, než jako člena nenápadné skupiny mužů, kterou drží pohromadě společenství neslavné dřiny a věrnost určitému standardu chování, to nedovedu vysvětlit. Můžete to nazývat nezdravou zvědavostí, chcete-li; ale mám zřetelný pocit, že jsem si přál něco najít. Snad jsem, nevědomky, doufal, že najdu to něco, nějakou hlubokou a vykupující příčinu, nějaké milosrdné vysvětlení, nějaký přesvědčivý stín omluvy. Teď dobře vidím, že jsem doufal v nemožné – ve zbavení toho nejzatvrzelejšího z duchů, které člověk stvořil, té neklidné pochybnosti, zvedající se jako mlha, tajné a hryzající jako červ, a mrazivější než jistota smrti – pochybnosti o svrchované moci, která je dosazena na trůn v pevném standardu chování. Je to ta nejtěžší věc, o kterou lze zakopnout; je to věc, která plodí ječivé paniky a slušné malé tiché darebačinství; je to pravý stín pohromy. Věřil jsem v zázrak? A proč jsem po něm tak vroucně toužil? Byl to pro mě samého, pro co jsem si přál najít nějaký stín omluvy pro toho mladého chlapíka, kterého jsem nikdy předtím neviděl, ale jehož samotný vzhled přidával k myšlenkám

vyvolaným vědomím jeho slabosti nádech osobního dotčení – činil to věcí tajemství a hrůzy – jako záblesk ničivého osudu připraveného pro nás všechny, jejichž mládí – kdysi – se jeho mládí podobalo? Obávám se, že takový byl tajný motiv mého slídění. Hledal jsem, bez omylu, zázrak. Jedinou věcí, která mi na té vzdálenosti času připadá zázračná, je rozsah mé pitomosti. Doslova jsem doufal, že od toho zmláceného a stinného invalidy získám nějaký exorcismus proti duchu pochybnosti. Musel jsem být i dost zoufalý, protože, bez ztráty času, po několika lhostejných a přátelských větách, na které mdle a ochotně odpovídal, přesně jako by učinil každý slušný nemocný, jsem vyslovil slovo Patna, zabalené v jemné otázce jako v chuchvalci hedvábné nitě. Byl jsem šetrný ze sobectví; nechtěl jsem ho polekat; neměl jsem o něho starost; nebyl jsem na něho rozzuřený ani ho nelitoval: jeho zkušenost byla bezvýznamná, jeho vykoupení by pro mne nemělo smysl. Zestárl v drobných neřestech a nemohl už probouzet odpor ani soucit. Opakoval ‚Patna?' tázavě, zdálo se, že se krátce namáhá s pamětí, a řekl: ‚Správně. Jsem tu starý mazák odtud z Východu. Viděl jsem ji potápět se.' Chystal jsem se dát průchod svému rozhořčení nad tak hloupou lží, když plynule dodal: ‚Byla plná plazů.'

To mě přimělo zarazit se. Co měl na mysli? Nestálý fantom hrůzy za jeho skelnýma očima jako by se zastavil a toužebně se mi zahleděl do mých. ‚Vyhnali mě z lůžka v půlhlídce, abych se podíval, jak se potápí,' pokračoval zamyšleným tónem. Jeho hlas zazněl najednou poplašně silně. Mrzelo mě to moje bláznovství. V perspektivě pokoje nebylo vidět ani krůček sněhobílého kornoutu nějaké ošetřovatelky; ale daleko uprostřed dlouhé řady prázdných železných postelí seděl nějaký případ zranění z nějaké lodě v rejdě, hnědý a vyzáblý, s bílým obvazem lehkovážně nasazeným na čele. Náhle můj zajímavý invalid vystřelil ruku tenkou jako chapadlo a drápl mě za rameno. ‚Jen mé oči byly dost dobré, aby viděly. Jsem vyhlášený svým zrakem. Proto mě volali, předpokládám. Nikdo z nich nebyl dost rychlý, aby ji viděl odjet, ale

viděli, že odjela, dost dobře, a začali společně zpívat – takhle.'... Vlčí vytí prošlo samými zákoutími mé duše. ‚Ach! Ať se zavře,' zafňukal podrážděně případ zranění. ‚Nevěříte mi, předpokládám,' pokračoval ten druhý s nádechem nevýslovné domýšlivosti. ‚Říkám vám, že na této straně Perského zálivu nejsou oči jako moje. Podívejte se pod postel.'

Pochopitelně jsem se okamžitě sehnul. Vyzývám kohokoli, ať tvrdí, že by to neudělal taky. ‚Co vidíte?' zeptal se. ‚Nic,' řekl jsem a strašně jsem se za sebe styděl. Zkoumal mi obličej s divokým a sžíravým opovržením. ‚Právě tak,' řekl, ‚ale kdybych se podíval já, viděl bych – nejsou oči jako moje, říkám vám.' Znovu mě drápl, táhl mě k sobě dolů ve své dychtivosti ulevit si důvěrným sdělením. ‚Miliony růžových ropuch. Nejsou oči jako moje. Miliony růžových ropuch. Je to horší než vidět potápějící se loď. Dovedl bych se dívat na potápějící se lodě a kouřit si celý den dýmku. Proč mi nevrátí mou dýmku? Dal bych si kouřit, zatímco bych tyhle ropuchy sledoval. Loď jich byla plná. Musí se sledovat, víte.' Výsměšně mžikl. Pot ze mě na něho skapával, můj drilichový kabát se mi lepil na mokré záda: odpolední vánek prudce vanul přes řadu postelí, tuhé řasy záclon se svisle pohybovaly, chrastily na mosazných tyčích, přikrývky prázdných postelí se tiše vlály blízko holé podlahy po celé té řadě, a mne mrazilo do morku kostí. Měkký vítr tropů si pohrával v tom holém pokoji tak chmurně jako zimní vichr ve staré stodole doma. ‚Nedejte mu začít s tím vyvřiskáváním, pane,' zavolal zdáli případ zranění tísnivým a rozzlobeným výkřikem, který mezi zdmi zvonil jako chvějivé volání v tunelu. Drápavá ruka mě tahala za rameno; chytře se na mě ušklíbl. ‚Loď jich byla plná, víte, a museli jsme pryč, přísně v tajnosti,' zašeptal mimořádně rychle. ‚Všechny růžové. Všechny růžové – velké jako mastifové, s okem na vrchu hlavy a drápy kolem jejich ohyzdných úst. Och! Och!' Rychlé trhavé pohyby jako galvanické šoky odhalily pod plochou přikrývkou obrysy hubených a rozrušených nohou; pustil mi rameno a sahal po ně-

čem ve vzduchu; jeho tělo se napjatě chvělo jako napnutá a uvolněná struna harfy; a zatímco jsem se díval dolů, přízračná hrůza v něm prolomila jeho skelný pohled. V mžiku se jeho tvář starého vojáka s jejími šlechetnými a klidnými obrysy před mýma očima rozložila zkažením plíživé lstivosti, odporné opatrnosti a zoufalého strachu. Zadržel výkřik – ‚Pst! Co teď dělají dole?' zeptal se, ukazujíc k podlaze s fantastickými opatrnostmi hlasu a gesta, jejichž smysl, dolehlý na mou mysl v příšerném záblesku, mi mou chytrost pořádně znechutil. ‚Všichni spí,' odpověděl jsem, pozorujíc ho zblízka. To bylo ono. To bylo to, co chtěl slyšet; to byla přesně ta slova, která ho mohla uklidnit. Zhluboka vdechl. ‚Pst! Potichu, klid. Jsem tu starý mazák. Znám ty bestie. Praštit prvního, co se hne, do hlavy. Je jich moc, a ta loď nebude plavat víc jak deset minut.' Zase funěl. ‚Pospěšte si,' zařval najednou a pokračoval v ustáleném skřeku: ‚Všichni jsou vzhůru – milióny jich. Šlapou po mně! Čekej! Och, čekej! Rozmačkám je na hromady jako mouchy. Čekejte na mě! Pomoc! Po-mo-oc!' Nekonečný a protáhlý skřek dokončil mé zahnání. V dálce jsem viděl případ zranění, jak zoufale zvedá obě ruce k ovázané hlavě; obvazník se zástěrou až k bradě se ukázal v perspektivě pokoje, jako by viděn malým koncem dalekohledu. Přiznal jsem si, že jsem docela rozprášen, a bez dalšího průtahu, překročiv jedno z dlouhých oken, jsem unikl do venkovní galerie. Vytí mě pronásledovalo jako pomsta. Zabočil jsem na opuštěnou podestu a najednou se kolem mě všechno velmi utišilo a ztichlo, a já jsem sestoupil po holých a lesklých schodech v tichu, které mi umožnilo urovnat si rozprchlé myšlenky. Dole jsem potkal jednoho ze zdejších chirurgů, který právě procházel dvorem, a zastavil mě. ‚Byl jste u svého muže, kapitáne? Myslím, že ho zítra pustíme. Tihle hlupáci ovšem nemají představu, jak se o sebe starat. Hele, máme tady vrchního strojníka z té poutnické lodi. Zvláštní případ. Delirium tremens nejhoršího druhu. Pil tvrdě v tom Řekově nebo Italově nálevně tři dny. Co jiného čekat? Čtyři láhve toho druhu brandy denně, slyším. Zá-

zračné, pokud to je pravda. Vevnitř mu museli dát plášť z kotelní oceli, bych řekl. Hlava, ach! hlava, samozřejmě, pryč, ale zvláštní věc je, že v jeho blábolu je určitá metoda. Snažím se to zjistit. Nejvíc neobvyklé – ta nit logiky v takovém deliriu. Tradičně by měl vidět hady, ale nevidí. Dobrá stará tradice je dnes vzácností. Á! Jeho – ehm – vize jsou žabí. Ha! ha! Ne, vážně, nevzpomínám si, že by mě předtím nějaký případ třesotů tak zajímal. Měl by být mrtvý, víte, po takovém slavnostním experimentu. Och! je to tuhý objekt. Čtyřiadvacet let v tropech navíc. Měl byste se na něho opravdu podívat. Vznešeně vypadající starý ochlasta. Nejmimořádnější muž, jakého jsem potkal – lékařsky, samozřejmě. Nechcete?'

Celou dobu jsem předváděl obvyklé zdvořilé známky zájmu, ale teď, nasadiv si lítostivý výraz, jsem zahuhlal o nedostatku času a ve spěchu podal ruku. ‚Hele,' zavolal za mnou; ‚na tom vyšetřování se nemůže zúčastnit. Myslíte, že je jeho svědectví podstatné?'

‚Vůbec ne,' zavolal jsem zpět od brány."

KAPITOLA 6

„Úřady byly zjevně téhož mínění. Vyšetřování nebylo odročeno. Konalo se v určený den, aby se vyhovělo zákonu, a mělo zajisté hojnou účast, pochopitelně kvůli lidskému zájmu. O faktech nebylo nejistoty – o tom jednom podstatném faktu, chci říci. Jak si Patna přišla ke svému poranění, bylo nemožné zjistit; soud ani nečekal, že to zjistí; a v celém publiku nebyl jediný člověk, kterému by na tom záleželo. Přesto, jak jsem vám řekl, všichni námořníci v přístavu se dostavili, a nábřežní branže byla plně zastoupena. Ať to věděli, nebo nevěděli, zájem, který je sem táhl, byl čistě psychologický – očekávání nějakého podstatného odhalení o síle, moci, hrůze lidských emocí. Pochopitelně nic takového odhaleno být nemohlo. Výslech jediného muže, který byl schopen a ochoten tomu čelit, marně kroužil kolem známého faktu, a hra otázek nad ním byla stejně poučná jako klepání kladivem do železné bedny, pokud má cílem zjistit, co je uvnitř. Nicméně úřední vyšetřování nemohlo být ničím jiným. Jeho předmětem nebylo zásadní proč, ale povrchové jak této aféry.

Ten mladý chlapík by jim to mohl říci, a třebaže právě tato věc byla tím, co publikum zajímalo, otázky, které mu kladli, ho nevyhnutelně odváděly od toho, co by pro mě například bylo jedinou pravdou, která stojí za poznání. Nelze očekávat od ustavených úřadů, aby zkoumaly stav duše člověka – nebo jde jen o jeho játra? Jejich úkolem bylo zasáhnout proti důsledkům, a upřímně, náhodný policejní soudce a dva námořní přísedící toho mnoho jiného nezmůžou. Nechci tím naznačit, že ti chlapíci byli hloupí. Soudce byl velmi trpělivý. Jeden z přísedících

byl kapitán plachetnice s narudlým vousem, zbožného založení. Brierly byl ten druhý. Big Brierly. Někteří z vás museli slyšet o Big Brierlym – kapitánu nejlepší lodi společnosti Blue Star. To je ten muž.

Zdál se být až po krk unuděn ctí, která byla na něho uložena. Nikdy v životě neudělal chybu, nikdy neměl nehodu, nikdy žádný průšvih, nikdy žádnou zádrhel ve svém stálém vzestupu, a zdál se být jedním z těch šťastných chlapíků, kteří neznají nerozhodnost, natož nedůvěru v sebe sama. Ve dvaatřiceti letech měl jedno z nejlepších velení v obchodu na Východ – a co víc, cenil si toho, co měl, hodně. Nic podobného na světě nebylo, a předpokládám, že kdybyste se ho zeptali rovnou, přiznal by, že podle jeho názoru žádný takový velitel neexistuje. Volba padla na pravého muže. Zbytek lidstva, který nevelí ocelovému šestnáctiuzlovému parníku Ossa, byl spíš ubohými tvory. Zachránil životy na moři, zachránil lodě v nouzi, pojistitelé mu darovali zlatý chronometr a nějaká zahraniční vláda pár triedrů s příslušným nápisem, na památku těchto služeb. Byl si ostře vědom svých zásluh i svých odměn. Měl jsem ho dost rád, i když někteří lidé, které znám – mírní, přátelští muži – ho nemohli vystát za nic. Nemám nejmenší pochybnost, že se považoval za nesmírně nadřazeného mně – vskutku, kdybyste byl císařem Východu a Západu, nemohl byste v jeho přítomnosti ignorovat svou podřadnost – ale nedokázal jsem v sobě vzbudit žádný opravdový pocit urážky. Nepohrdal mnou pro nic, co bych mohl ovlivnit, pro nic, čím jsem byl – víte? Byl jsem zanedbatelná veličina, jednoduše proto, že jsem nebyl *tím* šťastným mužem země, nebyl jsem Montague Brierly velící Osse, nebyl jsem majitelem rytého zlatého chronometru a stříbrem kovaných triedrů, které svědčily o výtečnosti mého námořnictví a o mé nezlomné odvaze; neměl jsem ostrý smysl pro vlastní zásluhy a odměny, k tomu lásku a zbožňování černého retrívra, toho nejpozoruhodnějšího ze svého druhu – nikdy totiž nebyl žádný muž tak milován takovým psem. Nepochybně, mít toto všechno vám vnuceno bylo dost rozčilující; ale když jsem si uvědomil,

že jsem v těchto osudových nevýhodách sdružen s dvanácti sty miliony jiných, více nebo méně lidských bytostí, zjistil jsem, že svůj podíl jeho dobromyslného a opovržlivého soucitu dokážu snášet pro něco neurčitého a přitažlivého, co v tom muži bylo. Nikdy jsem si tu přitažlivost nedefinoval, ale byly chvíle, kdy jsem mu záviděl. Žihadlo života nemohlo udělat jeho samolibé duši nic víc než škrábnutí špendlíku hladké tváři skály. To bylo záviděníhodné. Jak jsem na něho hleděl, jak lemuje po jedné straně nenápadného bledého soudce, který vyšetřování předsedal, jeho vlastní uspokojení předkládalo mně a světu plochu tvrdou jako žula. Spáchal sebevraždu velmi brzy nato.

Není divu, že ho Jimův případ nudil, a zatímco já jsem s čímsi podobným strachu přemýšlel o nesmírnosti jeho opovržení k tomu mladému muži, který byl vyslýchán, on patrně vedl tiché vyšetřování ve své vlastní věci. Verdikt musel znít na čistou vinu, a tajemství těch důkazů si odnesl s sebou do onoho skoku do moře. Pokud něco rozumím lidem, byla ta věc nepochybně toho nejzávažnějšího významu, jedna z těch malicherností, které probouzejí myšlenky – vzbudí k životu nějakou myšlenku, s níž, pro muže nezvyklého takovému společenství, není možné žít. Jsem v postavení, kde vím, že to nebyly peníze, nebylo to pití, a nebyla to žena. Skočil přes palubu na moři sotva týden po konci vyšetřování a méně než tři dny po tom, co opustil přístav na své plavbě; jako by na onom přesném místě uprostřed vod náhle spatřil, že se mu brány onoho světa dokořán otvírají k přijetí.

A přece to nebyl náhlý popud. Jeho prošedivělý první důstojník, prvotřídní námořník a milý starý chlapík k cizím lidem, ale ve vztazích se svým velitelem nejmrzutější první důstojník, jakého jsem kdy viděl, by příběh vyprávěl se slzami v očích. Jak se zdá, když přišel ráno na palubu, Brierly psal v mapovně. ‚Bylo deset minut do čtyř,' řekl, ‚a půlhlídka samozřejmě ještě nebyla vystřídána. Zaslechl na můstku můj hlas, jak mluvím s druhým důstojníkem, a zavolal mě dovnitř. Nechtělo se mi tam, pravdu říkám, kapitáne Marlowe – nemohl jsem

chudáka kapitána Brierlyho vystát, s hanbou vám to říkám; nikdy nevíme, z čeho je člověk uhněten. Byl povýšen přes příliš mnoho hlav, nepočítaje mou vlastní, a měl zatracený zvyk nutit vás cítit se maličcí, jen tím, jak řekl ‚Dobré ráno.' Nikdy jsem ho neoslovil, pane, jinak než ve služebních záležitostech, a tehdy jsem se musel pořádně snažit, abych v hlavě udržel zdvořilý jazyk.' (Lichotil si tam. Často jsem si říkal, jak s ním mohl Brierly vydržet déle než půl plavby.) ‚Mám ženu a děti,' pokračoval, ‚a byl jsem u společnosti deset let, pořád jsem čekal další velení – já blázen. Řekne mi, přímo takhle: ‚Pojďte sem, pane Jonesi,' tím svým vznosným hlasem – ‚Pojďte sem, pane Jonesi.' Vešel jsem dovnitř. ‚Zaneseme její polohu,' řekl, nakláněje se nad mapu, s kružidlem v ruce. Podle platných rozkazů to měl udělat důstojník, kterému hlídka končí, na konci své hlídky. Nicméně, nic jsem neřekl a díval se, jak označil polohu lodi drobným křížkem a napsal datum a čas. Vidím ho ještě teď, jak píše své úhledné číslice: sedmnáct, osm, čtyři hodiny ráno. Rok by byl napsán červeným inkoustem nahoře na mapě. Mapy nikdy nepoužíval déle než rok, kapitán Brierly ne. Mapu mám dodnes. Když dopsal, stojí a dívá se dolů na značku, kterou udělal, a usmívá se pro sebe, pak vzhlédne ke mně. ‚Ještě dvaatřicet mil, jak to máme,' říká, ‚a pak budeme venku, a můžete změnit kurz o dvacet stupňů k jihu.'

‚Projížděli jsme při té plavbě severně od Hector Bank. Řekl jsem: ‚V pořádku, pane,' s údivem, co s tím dělá povyk, když jsem ho stejně musel před změnou kurzu zavolat. Právě tehdy odbilo osm zvonků: vyšli jsme na můstek, a druhý důstojník, než odešel, obvyklým způsobem oznámil – ‚Sedmdesát jedna na logu.' Kapitán Brierly se podívá na kompas a pak kolem dokola. Byla tma a jasno, a všechny hvězdy byly tak zřetelné jako za mrazivé noci ve vysokých zeměpisných šířkách. Najednou říká s jakýmsi malým povzdechnutím: ‚Jdu dozadu a nastavím vám log na nulu sám, aby nedošlo k žádnému omylu. Dvaatřicet mil ještě na tomto kurzu, a pak jste v bezpečí. Podívejme se –

oprava na logu je šest procent k přičtení; řekněme tedy třicet na ciferníku ještě ujet, a můžete okamžitě stočit o dvacet stupňů k pravoboku. Nemá cenu ztrácet vzdálenost – není-liž pravda?' Nikdy jsem ho neslyšel tak dlouho mluvit v jednom tahu, a bez účelu, jak se mi zdálo. Nic jsem neřekl. Sestoupil po žebříku, a pes, který byl stále u jeho pat, ať se kdykoli pohnul, dnem či nocí, ho následoval, klouzaje nosem napřed. Slyšel jsem jeho klopýtavé podpatky, tap, tap, po zadní palubě, pak se zastavil a mluvil se psem – ‚Vrať se, Rovere. Na můstek, chlapče! Jdi už – šup.' Pak na mě ze tmy zavolal: ‚Zavřete toho psa v mapovně, pane Jonesi – prosím vás?'

‚Tohle bylo naposledy, co jsem jeho hlas slyšel, kapitáne Marlowe. To jsou poslední slova, která vyslovil v slyšení jakékoli žijící lidské bytosti, pane.' V té chvíli se starému muži hlas pořádně zachvěl. ‚Bál se, že by to ubohé zvíře za ním skočilo, rozumíte?' pokračoval se chvěním. ‚Ano, kapitáne Marlowe. Nastavil mi log; on – věřil byste tomu? – přidal do něj i kapku oleje. Olejnička tam zůstala, kde ji nechal, hned vedle. Lodní mistr dohnal hadici dozadu, aby v půl šesté stříkáním umyl palubu; za chvíli to nechá a běží na můstek – ‚Pojďte prosím dozadu, pane Jonesi,' říká. ‚Je tam divná věc. Nechci se toho dotknout.' Byly to zlaté chronometrové hodinky kapitána Brierlyho, pečlivě pověšené pod zábradlím za řetízek.

‚Jakmile na ně padl můj pohled, něco mě trklo, a já jsem to věděl, pane. Nohy pode mnou zeslábly. Bylo to, jako bych ho byl viděl přes bok; a dokonce jsem mohl říct, jak daleko za námi zůstal. Patentní log ukazoval osmnáct a tři čtvrtě míle, a čtyři železné kolíky kolem hlavního stěžně chyběly. Dal si je asi do kapes, aby pomohly dolů; ale Pane! Co jsou čtyři železné kolíky pro silného muže, jakým byl kapitán Brierly. Snad jeho sebedůvěra byla v tom posledním okamžiku jen trochu otřesena. Je to jediná známka rozrušení, kterou dal v celém životě, bych řekl; ale jsem připraven za něho ručit, že jakmile byl přes bok, nepokusil se o jediné tempo, stejně jako by měl dost odvahy udr-

žet se nad hladinou celý den na holou šanci, kdyby byl spadl přes palubu náhodou. Ano, pane. Nebyl za nikým druhý – pokud to říkal sám, jak jsem ho jednou slyšel. Napsal v půlhlídce dva dopisy, jeden společnosti a druhý mně. Dal mi spoustu pokynů ohledně plavby – byl jsem v tomto obchodu dřív, než on vyšel ze svého času – a nekonečné rady ohledně mého chování vůči našim lidem v Šanghaji, abych si velení Ossy udržel. Psal, jako by otec psal milovanému synovi, kapitáne Marlowe, a já jsem byl o pětadvacet let starší než on a ochutnal slanou vodu, než se on pořádně nosil v krátkých kalhotkách. Ve svém dopise majitelům – nechal mi ho otevřený, abych viděl – říkal, že svou povinnost vůči nim vždy plnil – až do toho okamžiku – a ani teď nezrazuje jejich důvěru, protože opouští loď v rukou tak schopného námořníka, jakého lze najít – míněn jsem byl já, pane, já! Řekl jim, že pokud poslední čin jeho života neodnese veškerý jeho kredit u nich, dají váhu mé věrné službě a jeho vřelému doporučení, až budou obsazovat místo, které jeho smrt uvolňuje. A ještě mnoho dalšího takového, pane. Nemohl jsem svým očím věřit. Bylo mi divně po celém těle,' pokračoval starý chlapík ve velkém rozrušení, mačkaje si cosi v rohu oka koncem palce širokého jako špachtle. ‚Řekli byste, pane, že skočil přes palubu jen proto, aby smolaři dal poslední šanci dostat se nahoru. Vedle šoku z toho, že odešel takhle hrozným způsobem rozhodnutím, a z toho, že jsem se tou šancí viděl zajištěným mužem, jsem byl skoro bez sebe celý týden. Ale neboj se. Kapitán Pelionu byl přesazen na Ossu – přišel na palubu v Šanghaji – takový malý parádivý panáček, pane, v šedém kostkovaném obleku, s vlasy rozdělenými uprostřed. ‚Ech – já jsem – ech – váš nový kapitán, pane – pane – ech – Jonesi.' Byl utopený v parfému – zrovna z toho vonělo, kapitáne Marlowe. Troufám si říci, že to byl ten pohled, kterým jsem ho probodl, co ho přinutilo koktat. Zahuhlal cosi o mém přirozeném zklamání – lepší, abych hned věděl, že jeho první důstojník dostal povýšení na Pelion – on s tím samozřejmě neměl nic společného – domníval se, že úřad to

ví nejlíp – lituje… Já na to: ‚Nestarejte se o starého Jonese, pane; prokletí mu buď duši, on je na to zvyklý.' Hned jsem viděl, že jsem urazil jeho jemné ucho, a jak jsme spolu seděli u našeho prvního tiffinu, začal mi nepříjemně vytýkat to a ono na lodi. Nikdy jsem neslyšel takový hlas vycházet z loutkového divadla. Zaťal jsem zuby, přilepil oči k talíři a držel pokoj, jak dlouho jsem mohl; ale konečně jsem musel něco říct. Vyskočí po špičkách, načechrá si všechno své pěkné peří jako malý bojovný kohoutek. ‚Zjistíte, že jednáte s jinou osobou, než byl nebožtík kapitán Brierly.' ‚Zjistil jsem to,' řekl jsem velmi zasmušile, ale předstíral, že jsem velice zaneprázdněn svým steakem. ‚Jste starý hrubián, pane – ech – Jonesi; a co víc, jste znám ve službě jako starý hrubián,' pištěl na mě. Ti zatracení chlapi s nádobím stáli kolem a poslouchali s pusou roztaženou od ucha k uchu. ‚Jsem možná tvrdý případ,' odpovídám, ‚ale nejsem tak daleko ode všech smyslů, abych vydržel pohled na vás, jak sedíte v křesle kapitána Brierlyho.' S tím jsem položil nůž a vidličku. ‚Rád byste si v něm seděl sám – a tam vás tlačí bota,' uštěpačně prohodil. Opustil jsem salón, sebral si své saky-paky a byl jsem na molu se vším svým skrovným majetkem u nohou dřív, než se nakladači vrátili do práce. Ano. Bez místa – na břehu – po deseti letech služby – a s chudou ženou a čtyřmi dětmi šest tisíc mil daleko, závislými na mém polovičním platu pro každé sousto, co snědly. Ano, pane! Zahodil jsem to raději, než abych slyšel, jak nadávají kapitánu Brierlymu. Odkázal mi své noční triedry – zde jsou; a přál si, abych se postaral o psa – zde je. Haló, Rovere, chudáku. Kde je kapitán, Rovere?' Pes k nám vzhlédl smutnýma žlutýma očima, pronesl jedno osamělé zaštěknutí a vlezl pod stůl.

Tohle všechno se dělo, víc než dva roky poté, na palubě té nautické trosky Fire-Queen, kterou tenhle Jones získal do své péče – docela také směšnou náhodou – od Mathersona – pomatený Matherson mu obvykle říkali – toho samého, co se zdržoval v Hai-phongu, víte, před dny okupace. Starý chlapík pokračoval v huhlání:

‚Jo, pane, kapitána Brierlyho si zde budou pamatovat, jestli nikde jinde na zemi. Napsal jsem obšírně jeho otci a nedostal jsem ani slovo odpovědi – ani děkuji, ani jdi k čertu! – nic! Snad to nechtěli vědět.'

Pohled na toho uplakanýma očima trpícího starého Jonese, jak si rudým bavlněným kapesníkem otírá holou hlavu, truchlivé zaskučení psa, bída té mušinci oblepené lodní kajuty, která byla jediným chrámem jeho vzpomínky, přehodily přes vzpomínanou postavu Brierlyho závoj nevýslovně mrzkého patosu, posmrtnou pomstu osudu za tu víru v jeho vlastní nádheru, která z jeho života málem vymámila jeho legitimní hrůzy. Málem! Snad úplně. Kdo může říct, jaký lichotivý pohled dovedl si sám sobě vnutit vůči své vlastní sebevraždě?

‚Proč spáchal ten unáhlený čin, kapitáne Marlowe – víte si odpovědět?' ptal se Jones, tisknoucí dlaně k sobě. ‚Proč? Mně to nejde na rozum! Proč?' Plácl se do nízkého a zbrázděného čela. ‚Kdyby byl chudý a starý a zadlužený – a bez naděje – nebo by byl pomatený. Ale on nebyl toho druhu, co se zblázní, on ne. Věřte mi. Co první důstojník neví o svém šíprovi, to nestojí za vědění. Mladý, zdravý, dobře zaopatřený, bez starostí... Sedím tu někdy a přemýšlím, přemýšlím, až mi hlava začne řádně bzučet. Byl v tom nějaký důvod.'

‚Můžete se na to spolehnout, kapitáne Jonesi,' řekl jsem, ‚nebylo to nic, co by příliš rozrušilo kohokoli z nás dvou,' řekl jsem; a pak, jako by do té jeho spletené mysli bylo blesknuto světlo, chudák starý Jones našel poslední slovo úžasné hloubky. Vysmrkal se a bědně na mě přikývl: ‚Ano, ano! Ani vy ani já, pane, jsme na sebe nikdy tolik nedrželi.'

Samozřejmě vzpomínka na můj poslední rozhovor s Brierlym je zbarvena vědomím jeho konce, který následoval tak brzy po něm. Mluvil jsem s ním naposled v průběhu vyšetřování. Bylo to po prvním odročení a dohnal mě na ulici. Byl ve stavu podráždění, který jsem s překvapením zaznamenal, protože jeho obvyklé chování, pokud ráčil hovořit, bylo dokonale chladné, se stopou pobaveného shovívání, jako by samotná existence jeho partnera v rozmluvě byla docela dobrým

vtipem. ‚Chytili mě k tomu vyšetřování, víte,' začal, a pak se chvíli stěžovavě rozvinul o nepohodlí každodenní účasti u soudu. ‚A sám ví pán, jak dlouho to potrvá. Tři dny, bych řekl.' Vyslechl jsem ho mlčky; v mém tehdejším názoru to byl způsob, jako jiný, jak si naparovat. ‚K čemu to je? Je to ta nejhloupější show, jakou si lze představit,' pokračoval rozhorleně. Poznamenal jsem, že nelze volit jinak. Přerušil mě s jakousi zadrženou prudkostí. ‚Cítím se jako hlupák po celou tu dobu.' Pohlédl jsem na něho. Tohle šlo hodně daleko – pro Brierlyho – když mluvil o Brierlym. Krátce se zastavil a chopil se klopy mého kabátu, mírně mnou zacukal. ‚Proč trápíme toho mladého chlapíka?' zeptal se. Tato otázka tak dobře souzněla s odbíjením jedné mé myšlenky, že jsem s obrazem uprchlého odpadlíka před očima okamžitě odpověděl: ‚Čert mě vem, jestli vím, ledaže to on dovoluje.' Byl jsem překvapen, jak se s tou výpovědí, která měla být relativně kryptická, abych tak řekl, srovnal. Zlostně řekl: ‚Inu, ano. Nevidí snad, že ten jeho mizerný šípr vzal roha? Co očekává, že se stane? Nic ho už nemůže zachránit. Je s ním konec.' Šli jsme mlčky několik kroků. ‚Proč žrát všechen ten hnus?' zvolal, s orientální energií vyjadřování – asi tak jedinou energií, kterou lze najít na východ od padesátého poledníku. Žasl jsem velmi nad směrem jeho myšlenek, ale teď mám silné podezření, že to bylo přísně v souladu s jeho charakterem: na dně musel chudák Brierly myslet na sebe. Poukázal jsem mu, že se vědělo, že si šípr Patny pěkně vystlal hnízdo, a téměř kdekoli si může zajistit prostředky k útěku. S Jimem to bylo jinak: vláda ho zatím držela v Domě pro námořníky a pravděpodobně neměl v kapse ani halíř, který by si mohl pochválit. Útěk něco stojí. ‚Opravdu? Ne vždy,' řekl s hořkým smíchem, a k nějaké mé další poznámce – ‚Dobrá tedy, ať si zaleze dvacet stop pod zem a tam zůstane! U všech nebes! Já *bych* to udělal.' Nevím, proč mě jeho tón popudil, a řekl jsem: ‚Je jistý druh odvahy v tom, čelit tomu, jak to on dělá, ačkoli dobře ví, že kdyby odešel, nikdo by si za ním ani neobtěžoval běžet.' ‚Odvaha – prosím vás!' zavrčel

Brierly. ‚Takový druh odvahy nestačí k tomu, aby člověka udržel na správné cestě, a nestojím za nic takovou odvahou. Kdybyste řekl, že je to jistý druh zbabělosti nyní – měkkosti. Víte co, dám vám dvě stě rupií, pokud přidáte dalších sto, a zaručíte se, že toho žebráka přinutíte, aby zítra brzy ráno zmizel. Ten chlapík je gentleman, pokud mu nelze přijít ke kůži – pochopí. Musí! Tahle pekelná veřejnost je příliš šokující: on sedí, zatímco všichni ti zatracení domorodci, serangové, lascarové, podkormidelníci vypovídají svědectví, kterého stačí k tomu, aby muž hanbou shořel na popel. To je ohavné. No, Marlowe, nemyslíte, necítíte, že to je ohavné; necítíte to teď – no – jako námořník? Kdyby odešel, všechno by to okamžitě skončilo.' Brierly vyřkl tato slova s nejneobvyklejší živostí a chystal se sáhnout po své peněžence. Zadržel jsem ho a chladně prohlásil, že se mi zbabělost těch čtyř mužů nejeví jako věc tak velkého významu. ‚A nazýváte se námořníkem, předpokládám,' pronesl rozzlobeně. Řekl jsem, že tak se nazývám, a doufám, že jím také jsem. Vyslechl mě a udělal gesto velkou paží, které jako by mě zbavovalo mé osobitosti, odtlačovalo mě do davu. ‚Nejhorší na tom je,' řekl, ‚že vy všichni, pánové, nemáte smysl pro důstojnost; nemyslíte dost na to, co jste prý.'

Mezitím jsme šli pomalu, a teď jsme se zastavili naproti přístavní správě, v dohledu toho samého místa, odkud nesmírný kapitán Patny zmizel tak dokonale jako drobné pírko odfouknuté v hurikánu. Usmál jsem se. Brierly pokračoval: ‚Tohle je ostuda. Máme mezi sebou všelijaké – pár pomazaných darebáků v partě; ale, čert vzal, musíme zachovat profesionální slušnost, nebo nebudeme o nic lepší než toulaví dráteníci. Je nám svěřeno. Rozumíte? – svěřeno! Upřímně, nestarám se o všechny poutníky, co kdy přišli z Asie, ale slušný muž by se takhle nechoval ani k plnému nákladu starých hadrů v balících. Nejsme organizovaným sborem mužů, a jediná věc, která nás drží pohromadě, je právě jméno pro tenhle druh slušnosti. Taková aféra ničí důvěru. Člo-

věk může projít skoro celým životem na moři, aniž by byl kdy vyzván předvést tuhost ducha. Ale když ta výzva přijde… Á!… Já kdybych…'

Zarazil se a změněným tónem řekl: ‚Dám vám teď dvě stě rupií, Marlowe, a vy si s tím chlapíkem promluvte. K sakru s ním! Kéž by sem nikdy nebyl přišel. Fakt je, spíš myslím, že někteří moji příbuzní znají jeho. Starý pán je farář, a teď si vzpomínám, že jsem se s ním jednou setkal, když jsem minulý rok byl u svého bratrance v Essexu. Jestli se nemýlím, zdálo se, že starý chlapík má svého námořnického syna docela rád. Hrozné. Já to sám udělat nemůžu – ale vy…'

Takto jsem, apropos Jima, zahlédl pár dní předtím, než Brierly svěřil svou skutečnost i své přetvařování společně moři na uschování, pravého Brierlyho. Samozřejmě jsem odmítl se do toho míchat. Tón toho posledního ‚ale vy' (ubohý Brierly si nemohl pomoci), který, zdálo se, naznačoval, že jsem jen o něco víc viditelný než hmyz, mě přiměl pohlédnout na ten návrh s rozhořčením, a kvůli této provokaci, nebo z jiného důvodu, jsem si upevnil mínění, že vyšetřování je tomu Jimovi tvrdý trest, a že jeho čelit mu – prakticky z vlastní vůle – je polehčujícím rysem v jeho hanebném případu. Nebyl jsem si tím předtím tak jist. Brierly odešel nabručen. Tehdy mi byl jeho duševní stav větším tajemstvím než teď.

Druhý den jsem přišel do soudní síně pozdě a seděl o samotě. Samozřejmě jsem na rozhovor s Brierlym nemohl zapomenout, a ted jsem je oba měl pod očima. Chování jednoho naznačovalo chmurnou drzost a chování druhého opovržlivou nudu; přesto jeden postoj možná nebyl pravdivější než druhý, a já jsem si byl vědom, že jeden pravdivý nebyl. Brierly nebyl znuděn – byl rozzuřen; a jestliže ano, pak Jim nemusel být drzý. Podle mé teorie nebyl. Představoval jsem si, že je bez naděje. Právě tehdy se naše pohledy setkaly. Setkaly se, a ten pohled, kterým mě obdařil, odrazoval jakýkoli záměr, který jsem mohl mít, s ním promluvit. Při jedné i druhé hypotéze – drzost nebo zoufalství – jsem cítil, že mu nemohu být k ničemu. Byl to druhý den jedná-

ní. Velmi brzy po té výměně pohledů bylo vyšetřování znovu odročeno na následující den. Bílí muži se okamžitě začali trousit ven. Jimovi už dřív bylo řečeno, aby odstoupil, a mohl odejít mezi prvními. Viděl jsem jeho široká ramena a hlavu obrysově rýsovanou ve světle dveří, a zatímco jsem si pomalu razil cestu ven, v hovoru s kýmsi – s cizincem, který mě náhodně oslovil – mohl jsem ho zevnitř soudní síně vidět, jak se opírá oběma lokty o balustrádu verandy a obrací záda k drobnému proudu lidí stékajícímu po několika schodech. Byl slyšet šumot hlasů a šoupání bot.

Další případ byl, myslím, útok a napadení spáchané na lichváři; a obžalovaný – ctihodný vesničan s rovnými bílými vousy – seděl na rohoži hned za dveřmi se syny, dcerami, zeti, jejich ženami a, bych řekl, s polovinou obyvatelstva své vesnice kolem něho, kteří se krčili nebo stáli. Štíhlá tmavá žena, s částí zad a jedním černým ramenem obnaženým, s tenkým zlatým kroužkem v nose, najednou začala mluvit ve vysokém, hašteřivém tónu. Můj průvodce k ní instinktivně vzhlédl. Právě tehdy jsme procházeli dveřmi, kolem Jimových rozložitých zad.

Zda vesničané přinesli žlutého psa s sebou, nevím. Každopádně pes tam byl, proplétal se mezi nohama lidí tím mlčenlivým plíživým způsobem, který domorodí psi mají, a můj společník přes něho klopýtl. Pes bez zvuku odskočil; můj muž, zvýšiv trochu hlas, s pomalým smíchem řekl: ‚Podívejte na toho mizerného čokla,' a hned nato jsme byli odděleni spoustou lidí, kteří se tlačili dovnitř. Zůstal jsem na okamžik stát zády ke zdi, zatímco se cizinci podařilo sestoupit po schodech a zmizet. Viděl jsem, jak se Jim otočil. Udělal krok vpřed a zastoupil mi cestu. Byli jsme sami; vztekle mě sledoval s výrazem umíněné rozhodnosti. Uvědomil jsem si, že jsem, abych tak řekl, zadržen, jako v lese. Veranda byla tehdy prázdná, hluk a pohyb v soudní síni ustaly: nad budovou se rozprostřelo velké ticho, v němž, kdesi daleko uvnitř,

orientální hlas začal ponížene skučet. Pes, zrovna když se chystal vplížit do dveří, se chvatně posadil, aby lovil blechy.

‚Mluvil jste ke mně?' zeptal se Jim velmi tichým hlasem, nakláněje se vpřed, ne tolik ke mně, jako na mě, pokud rozumíte, co mám na mysli. Řekl jsem ‚Ne' okamžitě. Něco ve zvuku jeho tichého tónu mě varovalo, abych byl v obraně. Pozoroval jsem ho. Bylo to velmi podobné setkání v lese, jen jeho vyústění bylo nejistější, protože nemohl chtít ani mé peníze ani můj život – nic, co bych mohl prostě vydat nebo s čistým svědomím hájit. ‚Říkáte, že jste nemluvil,' řekl velmi zasmušile. ‚Ale slyšel jsem to.' ‚Nějaká mýlka,' protestoval jsem, zcela bezradný, a nespouštěl jsem z něho oči. Pozorovat jeho tvář bylo jako pozorovat tmavnoucí oblohu před úderem hromu, stín za stínem nenápadně přicházel, zkáza tajemně houstla v klidu zrající prudkosti.

‚Pokud vím, v slyšení vašem jsem neotevřel ústa,' potvrdil jsem s plnou pravdivostí. Začínal mě i trochu zlobit nesmyslnost tohoto setkání. Napadá mě teď, že jsem v životě nebyl tak blízko výprasku – mám to na mysli doslova; výprasku pěstmi. Předpokládám, že jsem měl nějakou mlhavou předtuchu, že ta eventualita visí ve vzduchu. Ne že by mi aktivně hrozil. Naopak, byl podivně pasivní – víte? Ale měl zachmuřenou tvář, a ačkoli nebyl nijak zvlášť velký, obecně vypadal schopen zbořit zeď. Nejuklidňujícím příznakem, který jsem si všiml, byl jakýsi pomalý a těžkopádný ostych, který jsem si vyložil jako poctu zjevné upřímnosti mého vystupování a tónu. Čelili jsme si navzájem. V soudní síni probíhal případ násilí. Zachytil jsem slova: ‚Inu – buvol – hůl – ve velikosti svého strachu…'

‚Co jste myslel tím, že jste na mě celé dopoledne zíral?' řekl konečně Jim. Vzhlédl a zase se podíval dolů. ‚Očekával jste, že budeme všichni sedět se sklopenýma očima z ohledu na vaši citlivost?' odsekl jsem ostře. Nehodlal jsem se krotce podvolit žádnému jeho nesmyslu. Znovu zdvihl oči a tentokrát pokračoval dívat se mi přímo do tváře. ‚Ne. To je v pořádku,' vyslovil s nádechem, že sám o pravdivosti té vý-

povědi uvažuje – ‚to je v pořádku. Já tím projdu. Jen' – a tam promluvil o něco rychleji – ‚nedovolím žádnému muži, aby mi mimo tento soud přezdíval. Byl s vámi jeden chlapík. Mluvil jste s ním – ach ano – já vím; všechno moc hezké. Mluvil jste s ním, ale mínil jste, abych to slyšel já…'

Ujistil jsem ho, že je ve velmi mimořádné představě. Nedovedl jsem si představit, jak k ní došlo. ‚Myslel jste si, že se budu bát se za to postavit,' řekl s pouhým jemným nádechem hořkosti. Byl jsem natolik zaujat, abych rozeznával nejjemnější odstíny výrazu, ale ani v nejmenším jsem nic nechápal; a přece, nevím, co v těch slovech, nebo snad jen intonací té fráze, mě najednou přimělo k tomu, abych pro něho udělal všechna možná připuštění. Přestal jsem se zlobit na nečekanou nesnáz. Byl to z jeho strany omyl; brouzdal, a já jsem měl intuici, že ten omyl má odpornou, nešťastnou povahu. Chtěl jsem tuto scénu z důvodů slušnosti ukončit, tak jak si člověk přeje přerušit nějaké nevyvolané a ohavné svěřování. Nejpodivnější bylo, že uprostřed všech těch úvah vyššího řádu jsem si uvědomoval jistou zachvění při myšlence – vlastně i pravděpodobnosti – že toto setkání skončí nějakou nedůstojnou rvačkou, kterou nebude možné nijak vysvětlit, a která ze mě udělá terč posměchu. Netoužil jsem po třídenní slávě jako muž, který dostal od prvního důstojníka Patny modřinu nebo něco podobného. On, s velkou pravděpodobností, nedbal, co dělá, nebo každopádně by byl ve vlastních očích plně ospravedlněn. Nebylo třeba kouzelníka, aby viděl, že je něčím úžasně rozzlobený, přes všechen svůj klid a dokonce otupělé chování. Nepopírám, že jsem byl mimořádně dychtivý uklidnit ho za každou cenu, kdybych jen věděl jak. Ale nevěděl jsem, jak si můžete snadno představit. Byla to tma bez jediného záblesku. Konfrontovali jsme se v tichu. Chvíli váhal asi patnáct vteřin, pak udělal krok blíž, a já jsem se připravil odrazit úder, i když si nemyslím, že bych pohnul svalem. ‚Kdybyste byl dvakrát tak velký jako dva muži a tak silný jako šest,' řekl velmi tiše, ‚řekl bych vám, co si

o vás myslím. Vy…' ‚Dost!' zvolal jsem. To ho na vteřinu zarazilo. ‚Dřív než mi řeknete, co si o mně myslíte,' pokračoval jsem rychle, ‚řeknete mi laskavě, co jsem řekl či udělal?' Během přestávky, která následovala, si mě prohlížel s rozhořčením, zatímco já jsem konal nadlidské úkoly paměti, v čemž mě rušil orientální hlas uvnitř soudní síně, který vášnivou výmluvností protestoval proti obvinění ze lži. Pak jsme promluvili téměř současně. ‚Brzo vám ukážu, že nejsem,' řekl, tónem naznačujícím krizi. ‚Prohlašuji, že nevím,' protestoval jsem vážně ve stejném okamžiku. Pokoušel se mě zdeptat opovržením svého pohledu. ‚Teď, když vidíte, že nemám strach, pokoušíte se z toho vyvléci,' řekl. ‚Kdo je teď čokl – he?' Pak, konečně, jsem pochopil.

Prohlížel si moje rysy, jako by hledal místo, kam by zasadil svou pěst. ‚Nedovolím žádnému muži…' zahuhlal výhrůžně. Byla to vskutku ohavná mýlka; zcela se prozradil. Nedovedu vám dát představu, jak jsem byl otřesen. Předpokládám, že na mé tváři viděl nějaký odlesk mých citů, protože se mu výraz jen trošičku změnil. ‚Dobrý Bože!' koktal jsem, ‚vy si přece nemyslíte, že já…' ‚Ale já jsem to slyšel, jsem si jist,' trval na svém, zvednuv poprvé od začátku této politováníhodné scény hlas. Pak s nádechem opovržení dodal: ‚To jste nebyl vy, tedy? Dobrá; najdu toho druhého.' ‚Nebuďte blázen,' zvolal jsem rozhořčen; ‚vůbec o to nešlo.' ‚Já jsem to slyšel,' opakoval s neotřesitelnou a zasmušilou vytrvalostí.

Mohli by být tací, kteří by se jeho zarputilosti smáli; já ne. Ne, já ne! Nikdy nebyl muž tak nemilosrdně obnažen svým vlastním přirozeným popudem. Jediné slovo ho zbavilo jeho uvážlivosti – oné uvážlivosti, která je slušnosti našeho vnitřního bytí potřebnější než oděv dekoru našeho těla. ‚Nebuďte blázen,' opakoval jsem. ‚Ale ten druhý to řekl, to nepopíráte?' pronesl zřetelně a díval se mi do tváře, aniž by uhnul. ‚Ne, nepopírám,' řekl jsem, oplácel jsem jeho pohled. Konečně jeho oči sledovaly směrem dolů ukazovák mého prstu. Nejdřív se zdál nechápavý, pak zmatený, a nakonec užaslý a vyděšený, jako by pes byl

nějaká obluda a on nikdy před tím psa neviděl. ‚Nikomu se ani nezdálo vás urazit,' řekl jsem.

Zahleděl se na ten mizerný stvůrek, který se nehýbal víc než figurka: seděl s nastraženýma ušima a ostrým čenichem namířeným do dveří, a najednou chňapl po mouše jako kus mechanismu.

Díval jsem se na něho. Rudost jeho světlé opálené pleti najednou prohloubla pod chmýřím na jeho tvářích, zasáhla mu čelo, rozšířila se ke kořínkům jeho kudrnatých vlasů. Uši se mu zbarvily sytě karmínově, a dokonce i jasná modř jeho očí ztemněla o mnoho odstínů návalem krve do hlavy. Rty se mu trochu zkroutily, chvěly se, jako by byl na pokraji toho propuknout v slzy. Vycítil jsem, že z přemíry ponížení není schopen vyslovit slovo. Taky ze zklamání – kdo ví? Snad se těšil na ten výprask, který mi hodlal uštědřit, aby se rehabilitoval, aby se uklidnil? Kdo může říci, jakou úlevu si od té šance na rvačku sliboval? Byl natolik naivní, aby očekával cokoli; ale v tomto případě se prozradil zbytečně. Byl otevřený vůči sobě – natož vůči mně – v divoké naději, že se tak nějak dojde k nějakému účinnému vyvrácení, a hvězdy mu byly ironicky nepříznivé. Vydal v hrdle neartikulovaný zvuk jako muž nedokonale omráčený úderem do hlavy. Bylo to politováníhodné.

Dohnal jsem ho až hodně za bránou. Dokonce jsem musel na konci trochu klusat, ale když jsem ho, bez dechu u jeho lokte, obvinil, že utíká, řekl: ‚Nikdy!' a okamžitě se postavil k obraně jako zahnané zvíře. Vysvětlil jsem, že jsem nikdy nemyslel říct, že utíká ode *mne*. ‚Od žádného muže – od jediného muže na zemi,' potvrdil s umíněným výrazem. Zdržel jsem se poukázat na tu jednu zřejmou výjimku, která by platila pro nejstatečnějšího z nás; myslel jsem, že si to velmi brzy zjistí sám. Trpělivě na mě hleděl, zatímco jsem přemýšlel, co říct, ale nic jsem v tu chvíli nenašel, a on začal jít dál. Držel jsem s ním krok, a dychtivý nechci ho ztratit, řekl jsem spěšně, že si nedovedu představit, že bych ho nechal pod falešným dojmem o mém – o mém – koktal jsem. Hloupost té fráze mě zdrtila, zatímco jsem se ji snažil dokončit,

ale síla vět nemá nic společného s jejich smyslem ani s logikou jejich stavby. Mé idiotské huhlání se mu zdálo líbit. Zkrátil to tím, že s zdvořilou klidností, která prozrazovala nesmírnou moc sebeovládání nebo nádhernou pružnost ducha, řekl – ‚Celé to byl můj omyl.' Žasl jsem velmi nad tímto výrazem: jako by narážel na nějakou triviální příhodu. Pochopil snad politováníhodný význam toho? ‚Můžete mi klidně odpustit,' pokračoval, a trochu zasmušile pokračoval, ‚Všichni ti zírající lidé u soudu se zdáli takoví hlupáci, že – že to mohlo být tak, jak jsem předpokládal.'

Toto mi náhle k mému údivu otevřelo nový pohled na něho. Zvědavě jsem se na něho zadíval a potkal jeho neomluvně hledící a neproniknutelné oči. ‚S něčím takovým se nemohu smířit,' řekl velmi prostě, ‚a nehodlám se smiřovat. U soudu je to jiné; to musím vydržet – a i to zvládnu.'

Nechci předstírat, že jsem mu rozuměl. Pohledy, které mi na sebe povolil, byly jako ty záblesky mezi posouvajícími se trhlinami v husté mlze – kusy živého a mizejícího detailu, které nedávají souvislou představu o obecné povaze krajiny. Sytily zvědavost, aniž ji ukojily; k účelům orientace nebyly dobré. Vcelku byl matoucí. Takhle jsem si ho shrnul sám pro sebe, když mě pozdě večer opustil. Několik dní jsem bydlel v hotelu Malabar House a na mé naléhavé pozvání se mnou tam povečeřel."

KAPITOLA 7

„Toho odpoledne připlul poštovní parník mířící na širé moře a velký jídelní sál hotelu byl více než zpola plný lidí, kteří měli v kapsách lístky kolem světa za sto liber. Byly tam manželské páry, které uprostřed svých cest vypadaly zdomácněle a navzájem znuděně; byly tam malé společnosti i velké společnosti a osamělí jedinci, kteří večeřeli slavnostně nebo hodovali bujaře, ale všichni mysleli, hovořili, žertovali nebo se mračili tak, jak byli zvyklí doma; a byli právě tak inteligentně vnímaví k novým dojmům jako jejich kufry nahoře v pokojích. Odted byli označkováni jako lidé, kteří prošli tím a tím místem, a stejně tak jejich zavazadla. Toto odlišení své osoby si budou hýčkat a budou si uchovávat nalepené lístky na kufrech jako písemný důkaz, jako jedinou trvalou stopu svého vzdělávacího podniku. Snědí sluhové tiše pobíhali po rozlehlé a vyleštěné podlaze; tu a tam zazněl smích nějakého děvčete, nevinný a prázdný jako její mysl, nebo, v náhlém utišení porcelánu, několik slov pronesených afektovanou protáhlou výslovností nějakým vtipálkem, který pro potěchu šklebícího se stolu dovypravoval poslední veselou historku o palubním skandálu. Dvě kočovné staré panny, vymódované k zabití, s vyschlými rty, dřevěnými tvářemi a bizarním vzhledem si šeptem a jedovatě probíraly jídelní lístek – jako dva vyzdobené strašáky. Trocha vína otevřela Jimovi srdce a rozvázala mu jazyk. Všiml jsem si také, že měl dobrou chuť. Zdálo se, že úvodní epizodu našeho seznámení kdesi pohřbil. Bylo to jako věc, o které už na tomto světě nebude řeč. A po celou tu dobu jsem měl před sebou ty modré, chlapecké oči, které mi hleděly přímo do očí, tu mladou tvář,

ta zdatná ramena, otevřené osmahlé čelo s bílou linkou pod kořínky hustých světlých vlasů – ten zjev, který na první pohled apeloval na všechny mé sympatie: ten přímý výraz, ten bezelstný úsměv, tu mladistvou vážnost. Byl z pravého těsta; byl jeden z nás. Mluvil střízlivě, s jistou vyrovnanou otevřeností a s tichým vystupováním, které mohlo být výsledkem mužné sebekázně, nebo nestoudnosti, nebo bezcitnosti, nebo nestvůrné nevědomosti o sobě samém, nebo gigantického klamu. Kdo to může říci! Podle našeho tónu bychom byli mohli hovořit o někom třetím, o fotbalovém zápase, o loňském počasí. Má mysl se vznášela v moři dohadů, dokud mi obrat rozhovoru nedovolil, aniž bych byl urážlivý, poznamenat, že celkem vzato pro něj to vyšetřování muselo být dost tvrdé. Vymrštil paži přes ubrus, chytil mě za ruku vedle talíře a upřeně se na mě zahleděl. Vylekal jsem se. ‚Musí to být strašně těžké,' zakoktal jsem, zmaten tímto projevem němého citu. ‚Je to – peklo,' vyhrkl tlumeným hlasem.

„Toto gesto a tato slova způsobila, že dva pečlivě upravení globetrottři u sousedního stolu vzhlédli znepokojeně od svého zmrzlinového pudinku. Vstal jsem a odebrali jsme se do přední galerie na kávu a doutníky.

„Na malých osmibokých stolcích hořely svíčky ve skleněných koulích; chomáče rostlin s tuhými listy oddělovaly skupiny útulných proutěných křesel; a mezi dvojicemi sloupů, jejichž načervenalé dříky zachytily v dlouhé řadě lesk z vysokých oken, se noc, jiskřivá a pochmurná, zdála viset jako nádherná záclona. Kotvicí světla lodí mrkala v dáli jako zapadající hvězdy a vrchy přes rejdu připomínaly zaoblené černé masy znehybnělých bouřkových mraků.

„‚Nemohl jsem se vypařit,' začal Jim. ‚Šípr to udělal – pro něho je to v pořádku. Já nemohl a nechtěl. Všichni z toho vyvázli tím či oním způsobem, ale pro mě to nebylo možné.'

„Poslouchal jsem s napjatou pozorností a neodvažoval jsem se v křesle pohnout; chtěl jsem to vědět – a dodnes to nevím, mohu jen

hádat. V jednom dechu byl sebejistý i sklíčený, jako by nějaké přesvědčení o vrozené bezúhonnosti udržovalo na uzdě pravdu, která se v něm na každém kroku svíjela. Začal tím, že řekl – tónem, jakým by muž přiznával, že nedokáže přeskočit dvacetistopou zeď –, že se už nikdy nemůže vrátit domů; a toto prohlášení mi připomnělo, co řekl Brierly: ‚že se zdá, že si ten starý pastor v Essexu svého syna námořníka docela drží v oblibě.'

„Nedokážu vám říct, zda Jim věděl, že je obzvláště ‚držen v oblibě,' ale tón jeho zmínek o ‚mém tátovi' byl takový, aby ve mně vyvolal představu, že ten starý venkovský děkan byl asi tím nejlepším mužem, jakého kdy od počátku světa trápily starosti velké rodiny. To, ačkoli nebylo nikdy řečeno, bylo naznačeno s úzkostí, aby o tom nebylo pochyb, což bylo opravdu velmi pravdivé a půvabné, ale přidávalo k ostatním prvkům příběhu bodavou představu životů kdesi daleko. ‚Teď už to všechno viděl v domácích novinách,' řekl Jim. ‚Nikdy se tomu chudákovi starému nemůžu podívat do očí.' Neodvážil jsem se zvednout oči, dokud jsem neslyšel, jak dodává: ‚Nikdy bych to nemohl vysvětlit. Nepochopil by to.' Pak jsem vzhlédl. Kouřil zamyšleně, a po chvíli se vzchopil a začal zase mluvit. Rázem u něho vyvstala touha, abych si ho nepletl s jeho společníky v – ve zločinu, řekněme. On nebyl jedním z nich; on byl úplně jiného druhu. Nijak jsem nedal najevo nesouhlas. Neměl jsem v úmyslu pro pouhou neplodnou pravdu připravovat ho ani o nejmenší zrníčko jakékoli zachraňující milosti, která by se mu namanula. Nevěděl jsem, nakolik tomu věří on sám. Nevěděl jsem, nač hraje – jestli vůbec na něco hraje –, a mám podezření, že to nevěděl ani on; neboť jsem toho mínění, že žádný člověk zcela nerozumí svým vlastním prohnaným úskokům, jimiž se snaží uniknout ponurému stínu sebepoznání. Nevydal jsem ani hlásku po celou dobu, co uvažoval, co by měl udělat, až ‚to pitomé vyšetřování skončí.'

„Zřejmě sdílel Brierlyho pohrdavý názor na toto zákonem předepsané řízení. Nebude vědět, kam se obrátit, přiznal, zjevně spíš uva-

žoval nahlas, než že by mluvil ke mně. Patent pryč, kariéra zničená, žádné peníze na odjezd, žádná práce, kterou by, pokud mohl soudit, mohl získat. Doma by snad něco sehnal; ale to by znamenalo jít prosit své lidi o pomoc, a to on neudělá. Neviděl jinou možnost než nalodit se jako lodník před stěžněm – snad by mohl získat místo podkormidelníka na nějakém parníku. Na podkormidelníka by stačil. ‚Vážně myslíte, že byste stačil?' zeptal jsem se nemilosrdně. Vyskočil, přistoupil ke kamennému zábradlí a zahleděl se do noci. Za chvilku byl zpátky, tyčil se nad mým křeslem, jeho mladá tvář ještě zastíněna bolestí přemožené emoce. Pochopil velmi dobře, že nepochybuji o jeho schopnosti řídit loď. Hlasem, který se mu lehce zachvěl, se mě zeptal, proč jsem to řekl. Byl jsem k němu ‚nesmírně laskavý.' Nesmál jsem se mu, ani když – tady začal mumlat – ‚ta chyba, víte – udělal jsem ze sebe zatraceného osla.' Vpadl jsem mu do řeči a dost vřele řekl, že pro mě taková chyba není věc k smíchu. Posadil se a rozvážně vypil nějakou kávu, vyprázdnil malý šálek do poslední kapky. ‚To ovšem neznamená, že bych na okamžik připustil, že se mě to týká,' prohlásil zřetelně. ‚Ne?' řekl jsem. ‚Ne,' potvrdil s tichou rozhodností. ‚Víte, co byste udělal *vy*? Víte? A nepovažujete se'... zalknul se čímsi... ‚nepovažujete se za – za – zbabělce?'

„A s tím – na mou čest! – ke mně vzhlédl tázavě. Zdá se, že to byla otázka – pravá otázka! Nicméně nečekal na odpověď. Než jsem se vzpamatoval, pokračoval, oči upřené přímo před sebe, jako by četl něco napsaného na tělu noci. ‚Všechno je v tom, být připravený. Já jsem nebyl; ne – ne tehdy. Nechci se omlouvat; ale rád bych to vysvětlil – rád bych, aby to někdo pochopil – někdo – aspoň jeden člověk! Vy! Proč ne vy?'

„Bylo to slavnostní, a trochu i směšné, jak to vždycky bývá, ty zápasy jednotlivce, který se snaží zachránit z ohně svou představu toho, jaká by měla být jeho mravní identita, tu drahocennou představu konvence, pouze jednoho z pravidel hry, nic víc, ale přesto strašlivě účin-

nou díky svému předpokladu neomezené moci nad přirozenými pudy, díky hrozným trestům za její selhání. Začal svůj příběh poměrně klidně. Na palubě onoho parníku linie Dale, který vylovil ty čtyři plovoucí ve člunu v tlumené záři zapadajícího slunce nad mořem, se na ně po prvním dni začali dívat podezřívavě. Tlustý šípr vykládal nějakou historku, ostatní mlčeli, a nejprve se to přijalo. Nevyslýchá se křížově ubohé trosečníky, které měl člověk to štěstí zachránit, když ne před krutou smrtí, tak alespoň před krutým utrpením. Později, když měli čas o tom přemýšlet, mohlo důstojníkům Avondalu napadnout, že na té věci je ‚něco podivného'; ale samozřejmě si své pochybnosti nechali pro sebe. Vylovili kapitána, prvního důstojníka a dva strojníky parníku Patna, který se potopil v moři, a to jim – zcela po právu – stačilo. Neptal jsem se Jima na povahu jeho pocitů během těch deseti dnů, co strávil na palubě. Ze způsobu, jakým tu část vyprávěl, jsem si mohl odvodit, že byl zčásti omráčen objevem, který učinil – objevem o sobě samém –, a bezpochyby se snažil to nějak vysvětlit tomu jedinému muži, který byl schopen docenit celou tu obrovskou velikost věci. Musíte pochopit, že se nesnažil její význam zlehčovat. Tím jsem si jistý; a v tom tkví jeho výjimečnost. Co se týče toho, jaké pocity zažíval, když se dostal na břeh a uslyšel nečekaný závěr příběhu, v němž hrál tak žalostnou roli, o tom mi neřekl nic a je obtížné si to představit.

„Zajímalo by mě, zda cítil, že mu půda ujíždí pod nohama? Zajímalo by mě to? Ale nepochybně si velmi brzy našel novou oporu. Byl na břehu celých čtrnáct dní, čekal v Námořnickém domově, a protože tam v té době bydlelo šest nebo sedm mužů, zaslechl jsem o něm trochu. Jejich mdlý názor zřejmě byl, že vedle svých jiných nedostatků je také mrzutý tupec. Trávil ty dny na verandě, pohřben v dlouhém křesle, a vycházel ze svého hrobu jen k jídlu nebo pozdě v noci, kdy se sám potuloval po nábřeží, odpojený od svého okolí, nerozhodný a mlčenlivý, jako duch bez domova, který by mohl strašit. ‚Myslím, že jsem za celou tu dobu neřekl ani tři slova živé duši,' řekl, až mi ho bylo velmi

líto; a hned dodal: ‚Některý z těch chlapů by jistě vybreptl něco, s čím bych se byl rozhodl nesmířit, a já jsem nechtěl rvačku. Ne! Ne tehdy. Byl jsem příliš – příliš... neměl jsem na to srdce.' ‚Tak ta přepážka přece jen vydržela,' poznamenal jsem vesele. ‚Ano,' zamumlal, ‚vydržela. A přece vám přísahám, že jsem cítil, jak se pod mou rukou vyboulí.' ‚Je to pozoruhodné, jaké tlaky staré železo někdy snese,' řekl jsem. Opřený v křesle, nohy ztuhle natažené, paže svěšené, několikrát mírně přikývl. Nedovedete si představit smutnější podívanou. Náhle zvedl hlavu; posadil se zpříma; plácl se do stehna. ‚Ach! jaká zmařená šance! Můj bože! jaká zmařená šance!' vybuchl, ale zazvonění toho posledního ‚zmařená' se podobalo výkřiku vymáhanému bolestí.

„Zase ztichl, s nehybným, vzdáleným pohledem divoké touhy po tom zmařeném vyznamenání, chřípí se mu na okamžik rozšířilo, jako by vdechoval opojný dech té promrhané příležitosti. Jestli si myslíte, že jsem byl buď překvapen, nebo šokován, křivdíte mi hned několika způsoby! Ach, byl to obrazotvorný ničema! Prozradil by se; vydal by se celý. V jeho pohledu vrženém do noci jsem viděl, že celá jeho vnitřní bytost je unesena, vržena po hlavě do báječné říše bezhlavých hrdinských tužeb. Nestíhal litovat toho, co ztratil, byl tak zcela a přirozeně zaujat tím, co nedokázal získat. Byl ode mě, který ho z třístopé vzdálenosti pozoroval, velmi daleko. S každým okamžikem pronikal hlouběji do nemožného světa romantických hrdinství. Nakonec se dostal až k jeho srdci! Zvláštní výraz blaženosti mu přelétl po tváři, oči se mu zajiskřily ve světle svíčky, která hořela mezi námi; vysloveně se usmál! Pronikl až k samému srdci – až k samému srdci. Byl to extatický úsměv, jaký vaše tváře – ani moje – nikdy nést nebudou, mí drazí chlapci. Vrátil jsem ho zpátky slovy: ‚Chcete říct, kdybyste byl zůstal u lodi!'

„Obrátil se ke mně, oči náhle užaslé a plné bolesti, s tváří zmatenou, polekanou a trpící, jako by se zřítil z hvězdy. Nikdy, ani vy, ani já

takhle v životě na nikoho nepohlédneme. Hluboce se otřásl, jako by se mu srdce dotkl studený konec prstu. Nakonec vzdychl.

„Nebyl jsem v milosrdné náladě. Vyprovokoval ji svými rozpornými nerozvážnostmi. ‚Je nešťastné, že jste to nevěděl předem!' řekl jsem se vším nevlídným úmyslem; ale ten zrádný šíp padl neškodně – klesl mu k nohám jako vystřelený, ale vyčerpaný šíp, a on nepomyslel na to, že by ji zvedl. Snad ji ani neviděl. Za chvilku, pohodlně rozvalený, řekl: ‚Hergot! Říkám vám, vybouleno to bylo. Držel jsem lampu podél úhelníku v dolní palubě, když ze železa odpadl plát rzi veliký jako moje dlaň, úplně sám od sebe.' Přejel si rukou po čele. ‚Ta věc se pohnula a odskočila jako něco živého, zatímco jsem se na to díval.' ‚To ve vás muselo vyvolat dost ošklivý pocit,' poznamenal jsem mimochodem. ‚Myslíte si,' řekl, ‚že jsem myslel na sebe, se sto šedesáti lidmi za zády, všemi tvrdě spícími jen v tom samém předním mezipalubí – a dalšími vzadu; dalšími na palubě – spícími – nic o tom nevědoucími – třikrát tolik lidí, než bylo míst ve člunech, i kdyby na to byl čas? Čekal jsem, že se každou chvíli, jak tam stojím, železo roztrhne a nahrne se na ně proud vody, zatímco tam leží… Co jsem mohl dělat – co?'

„Snadno si ho představuji v obydleném položeru toho jeskynního místa, se světlem kulové lampy dopadajícím na malou část přepážky, která měla na druhé straně váhu oceánu, a s dýcháním bezvědomých spáčů v uších. Vidím ho, jak zírá na železo, polekán padající rzí, přetížen vědomím bezprostřední smrti. Jak jsem pochopil, bylo to podruhé, co ho ten jeho šípr poslal dopředu – šípr, který, jak se mi zdá, ho chtěl držet dál od můstku. Řekl mi, že jeho první pohnutkou bylo křičet a hned ty všechny lidi vytrhnout ze spánku do hrůzy; ale přepadl ho tak drtivý pocit vlastní bezmoci, že nedokázal vydat ani zvuk. To je, myslím, to, co lidé mají na mysli, když se řekne, že se jazyk přilepí k patru. ‚Příliš sucho,' bylo stručné vyjádření, kterého použil ve vztahu k tomuto stavu. Bez zvuku se tedy vyškrábal na palubu průlezem číslo jedna. Větrná plachta, která tam dolů vedla vzduch, se o něho náho-

dou otřel a vzpomínal, že lehký dotek plátna na jeho tváři ho málem shodil z žebříku průlezu.

„Přiznal se, že se mu kolena hodně třásla, když stál na přední palubě a díval se na další spící dav. Stroje byly v té době zastaveny a pára se vypouštěla ven. Její hluboké hřmění nutilo celou noc chvět se jako basovou strunu. Loď se tím chvěla.

„Viděl tu a tam zdviženou hlavu z rohoží, nejasnou postavu, jak se v posedu zvedá, chvíli ospale naslouchá a znovu se propadá do vlnícího se zmatku beden, parních navijáků, ventilátorů. Byl si vědom, že všichni tito lidé toho nevědí dost na to, aby inteligentně zaregistrovali ten podivný hluk. Železná loď, muži s bílými tvářemi, všechny ty obrazy, všechny ty zvuky, všechno na palubě bylo pro ten nevědomý a zbožný dav stejně cizí a stejně hodno důvěry, jako to i nadále zůstane nepochopitelné. Napadlo ho, že ta skutečnost je šťastná. Myšlenka na to byla prostě strašlivá.

„Musíte si vzpomenout, že věřil – jak by na jeho místě věřil kdokoli jiný –, že loď se potopí každou chvíli; že ty vyboulené, rzí užírané pláty, které zadržují oceán, musí nevyhnutelně povolit, všechny najednou jako podkopaná hráz, a vpustí dovnitř náhlou a zdrcující záplavu. Stál nehybně a hleděl na ta ležící těla, odsouzený muž, který si uvědomuje svůj osud a přehlíží mlčenlivou společnost mrtvých. Oni *byli* mrtví! Nic je nemohlo zachránit! Člunů bylo možná pro polovinu z nich, ale nebyl čas. Žádný čas! Žádný čas! Nezdálo se, že by stálo za to otevřít rty, pohnout rukou či nohou. Než by stačil zvolat tři slova, nebo udělat tři kroky, zmítal by se v moři strašlivě bělajícím se zoufalými zápasy lidských bytostí, hlučící úzkostí volání o pomoc. Pomoci nebylo. Dokonale si představil, co se stane; prošel to celé nehybně u průlezu s lampou v ruce – prošel to až k poslednímu drásavému detailu. Myslím, že to prošel znovu, zatímco mi vyprávěl ty věci, které nemohl říct soudu.

„‚Viděl jsem to tak jasně, jako teď vidím vás, že jsem nemohl nic udělat. Zdálo se, že mi to z končetin vysává všechen život. Myslel jsem, že můžu stejně tak zůstat stát, kde jsem, a čekat. Nemyslel jsem, že mám mnoho vteřin…' Náhle pára přestala šumět. Hluk – jak poznamenal – byl rušivý, ale ticho rázem bylo nesnesitelně tísnivé.

„‚Myslel jsem, že se udusím, než se utopím,' řekl.

„Protestoval, že nemyslel na vlastní záchranu. Jediná jasně utvořená, mizející a znovu se tvořící myšlenka v jeho mozku byla: osm set lidí a sedm člunů; osm set lidí a sedm člunů.

„‚Někdo mluvil nahlas uvnitř mé hlavy,' řekl trochu divoce. ‚Osm set lidí a sedm člunů – a žádný čas! Jen si to představte.' Naklonil se ke mně přes stolek a já se snažil jeho pohledu uniknout. ‚Myslíte, že jsem se bál smrti?' zeptal se velmi divokým a tichým hlasem. Udeřil otevřenou dlaní tak, až kávové šálky poskočily. ‚Jsem připraven přísahat, že nebál – nebál… Pro boha – ne!' Napřímil se a zkřížil paže; brada mu klesla na hruď.

„Měkké cinkání porcelánu k nám slabě dolétalo vysokými okny. Vybuchla smršť hlasů a několik mužů vyšlo s velkou veselou náladou do galerie. Vyměňovali si žertovné vzpomínky na káhirské oslíky. Nějakého bledého, úzkostlivého mladíka, který na dlouhých nohách tiše vykračoval, dobíral si naparující se a brunátný globetrotter kvůli jeho nákupům na bazaru. ‚Ale opravdu – vážně si myslíte, že mě tak napálili?' tázal se velmi vážně a rozvážně. Skupina se vzdálila a cestou se usadila do křesel; blýskly sirky a na vteřinu osvítily tváře bez jakéhokoli výrazu a plochou glazuru bílých náprsenek košil; šum mnoha hovorů oživených zápalem hodování mi zněl absurdní a nekonečně vzdálený.

„‚Někteří z posádky spali na průlezu číslo jedna na dosah mé ruky,' začal zase Jim.

„Musíte vědět, že na té lodi drželi *kalaší* hlídku – všichni spali v noci a volali jen střídání podkormidelníků a hlídek. Měl pokušení popad-

nout a zatřást ramenem nejbližšího lascara, ale neudělal to. Něco mu drželo paže podél boků. Nebál se – ach ne! jenom prostě nemohl – a to je všechno. Snad se nebál smrti, ale povím vám, čeho se bál: nouzové situace. Jeho zatracená představivost mu vyvolala všechny hrůzy paniky, dupající nápor, žalostné výkřiky, zaplavené čluny – všechny strašlivé příhody námořní katastrofy, o jakých kdy slyšel. Snad by byl odhodlán zemřít, ale podezírám, že chtěl zemřít bez přidaných hrůz, tiše, jakoby v klidném tranzu. Jistá připravenost zahynout není tak docela vzácná, ale jen zřídka potkáte muže, jejichž duše, obrněné v neproniknutelném pancíři odhodlání, jsou ochotné bojovat ztracenou bitvu do konce; touha po klidu sílí tak, jak klesá naděje, až nakonec přemůže i samu touhu po životě. Který z nás tady toto nepozoroval, nebo možná sám něco z toho pocitu nezažil – tu krajní únavu z citů, tu marnost snahy, tu touhu po klidu? Dobře to znají ti, kdo zápasí s nerozumnými silami – trosečníci ve člunech, poutníci ztracení v poušti, muži bojující proti bezhlavé moci přírody nebo tupé brutalitě davů.’

KAPITOLA 8

„Jak dlouho stál ztuhle u průlezu a každou chvíli očekával, že pod nohama ucítí ponoření lodi a že ho příval vody uchopí zezadu a odhodí jako třísku, to nedokážu říct. Ne příliš dlouho – snad dvě minuty. Dva muži, které nemohl rozeznat, začali ospale rozprávět, a také – nedokázal určit odkud – zaslechl zvláštní šoupání nohou. Nad těmi slabými zvuky bylo to strašlivé ticho, které předchází katastrofě, to zkoušející ticho okamžiku před rachotem; pak ho napadlo, že by snad měl čas rozběhnout se a přeřezat všechny provazce poutek, kterými byly čluny přivázány, aby čluny vyplavaly, až se loď potopí.

„Patna měla dlouhý můstek a všechny čluny byly nahoře, čtyři na jedné straně a tři na druhé – nejmenší z nich na levoboku a téměř na úrovni kormidelního ústrojí. Ujistil mě – zjevně úzkostlivě dbaje na to, aby mu bylo uvěřeno –, že nanejvýš pečlivě dbal na to, aby byly okamžitě pohotové ke službě. Znal svou povinnost. Řekl bych, že co se tohoto týče, byl docela dobrým prvním důstojníkem. ‚Vždycky jsem věřil v to, že má člověk být připraven na nejhorší,' poznamenal a úzkostlivě mi hleděl do tváře. Přikývl jsem na souhlas se zdravou zásadou a odvrátil oči před jemnou nezdravostí toho muže.

„Nejistě se dal do běhu. Musel překračovat nohy, vyhýbat se tomu, aby neklopýtl o hlavy. Náhle ho někdo zdola chytil za sako a pod loktem zazněl tísnivý hlas. Světlo lampy, kterou nesl v pravé ruce, dopadlo na obrácenou snědou tvář, jejíž oči ho prosily spolu s hlasem. Pochytil už tolik z jejich řeči, aby pochopil slovo voda, opakované několi-

krát s tónem naléhavosti, modlitby, téměř zoufalství. Trhl sebou, aby se vymanil, a ucítil, jak mu paže objímá nohu.

„‚Ten chudák se mě držel jako tonoucí,' řekl důrazně. ‚Vodu, vodu! Jakou vodu měl na mysli? Co věděl? Co nejklidněji jsem mu nařídil, aby mě pustil. Zdržoval mě, čas tlačil, ostatní muži se začínali hýbat; potřeboval jsem čas – čas na uvolnění člunů. Chytil mě teď za ruku a cítil jsem, že se dá do křiku. Blesklo mi hlavou, že by to stačilo rozpoutat paniku, a volnou paží jsem se rozmáchl a praštil ho lampou do obličeje. Sklo zacinkalo, světlo zhaslo, ale ta rána ho donutila pustit, a já jsem se rozběhl – chtěl jsem se dostat k člunům; chtěl jsem se dostat k člunům. Vrhl se za mnou zezadu. Otočil jsem se na něj. Nehodlal být zticha; snažil se křičet; napůl jsem ho uškrtil, než jsem pochopil, co chtěl. Chtěl trochu vody – vodu k pití; měli ji přesně rozdělenou, víte, a měl u sebe malého chlapce, kterého jsem si několikrát všiml. Jeho dítě bylo nemocné – a žíznivé. Zahlédl mě, jak jdu kolem, a žadonil o trochu vody. To je všechno. Byli jsme pod můstkem, ve tmě. Pořád se mě chytal za zápěstí; nedalo se ho zbavit. Vrhl jsem se do své kajuty, popadl láhev s vodou a strčil mu ji do rukou. Zmizel. Teprve pak jsem zjistil, jak moc sám potřebuji napít.' Opřel se o loket a druhou rukou si zastínil oči.

„Po páteři mi přejel mrazivý pocit; na tom všem bylo něco zvláštního. Prsty ruky, která mu stínila čelo, se mu lehce chvěly. Přerušil krátké mlčení.

„‚Takové věci se člověku stanou jen jednou a... Ach! no! Když jsem konečně vylezl na můstek, ti darebáci zrovna sundávali jeden ze člunů z klínů. Člun! Běžel jsem po žebříku vzhůru, když mi na rameno dopadla těžká rána, která těsně minula hlavu. Nezastavilo mě to, a vrchní strojník – do té doby ho už dostali z postele – znovu zvedl rozpěru člunové příčky. Jaksi jsem neměl náladu se čemukoli divit. Všechno to vypadalo přirozeně – a strašně – a strašně. Vyhnul jsem se tomu ubohému maniakovi, zvedl ho z paluby jako malé dítě a on začal v mém

náručí šeptat: “Nedělejte to! Nedělejte! Myslel jsem, že jste jeden z těch černochů.” Odhodil jsem ho, sklouzl po můstku a podrazil nohy tomu malému chlapíkovi – tomu druhému strojníkovi. Šípr, zabraný do práce u člunu, se ohlédl a vyrazil na mě se skloněnou hlavou, vrčel jako divoké zvíře. Necukl jsem víc než kámen. Stál jsem tam pevně jako tohle,’ lehce zaťukal klouby prstů na stěnu vedle křesla. ‚Jako bych už to všechno slyšel, viděl, zažil dvacetkrát. Nebál jsem se jich. Stáhl jsem pěst a on se naráz zastavil, mumlaje –

„‚“Ach! to jsi ty. Rychle podej pomocnou ruku.”

„‚Tak to řekl. Rychle! Jako by to kdo mohl stihnout dost rychle. “Nehodláte něco udělat?” zeptal jsem se. “Ano. Vypadnout,” zavrčel přes rameno.

„‚Nemyslím, že jsem tehdy pochopil, co tím myslí. Druzí dva se mezitím zvedli ze země a společně se vrhli ke člunu. Dupali, sípali, strkali, nadávali člunu, lodi, jeden druhému – nadávali mně. Všechno jen tak huhlavě. Nehnul jsem se, nepromluvil jsem. Pozoroval jsem sklon lodi. Byla tak nehybná, jako by byla postavena na blocích v suchém doku – jen takhle,’ zvedl ruku, dlaní dolů, konečky prstů skloněné níž. ‚Takhle,’ opakoval. ‚Viděl jsem před sebou linii obzoru, jasnou jako zvon, nad její přední špicí; viděl jsem vodu tam daleko, černou a jiskřivou, a nehybnou – nehybnou jako rybník, mrtvolně nehybnou, nehybnější, než moře kdy předtím bylo – nehybnější, než se mi dalo snést na pohled. Viděl jste někdy loď plovoucí přídí dolů, zadrženou v potápění plátem starého železa, který je příliš prohnilý, než aby mohl být podepřen? Viděl? Ach ano, podepřít? Myslel jsem na to – myslel jsem na každou možnou věc; ale dokážete podepřít přepážku za pět minut – nebo za padesát, co na tom? Odkud bych vzal muže, kteří by sešli dolů? A dřevo – to dřevo! Měl byste odvahu rozmáchnout se palicí k první ráně, kdybyste viděl tu přepážku? Neříkejte, že ano: vy jste ji neviděl; nikdo by neměl. Zatraceně – aby člověk takovou věc udělal, musí věřit, že je šance, jedna z tisíce aspoň, nějaký přízrak

šance; a vy byste nevěřil. Nikdo by nebyl věřil. Považujete mě za zbabělce, že jsem tam stál, ale co byste byl udělal vy? Co! Nemůžete to říct – nikdo to nemůže říct. Člověk musí mít čas se vzpamatovat. Co byste chtěl, abych udělal? V čem by byla laskavost pomátnout hrůzou všechny ty lidi, které jsem sám nemohl zachránit – které nemohlo zachránit nic? Hleďte! Jak je pravda, že tu sedím před vámi na tomto křesle…'

„Rychle oddechoval při každých několika slovech a vrhal rychlé pohledy do mé tváře, jako by ve své úzkosti sledoval dojem. Nemluvil ke mně, mluvil pouze přede mnou, ve sporu s neviditelnou osobností, antagonistickým a neoddělitelným společníkem svého bytí – jiným majitelem své duše. To byly otázky mimo pravomoc vyšetřovacího soudu: byla to subtilní a závažná rozepře o pravou podstatu života a nepotřebovala soudce. Potřeboval spojence, pomocníka, spoluviníka. Cítil jsem nebezpečí, že budu obklíčen, oslepen, nalákán, snad i přinucen, abych přijal určitou roli ve sporu, který nelze rozhodnout, kdyby měl být člověk spravedlivý ke všem fantomům, kteří ho vlastní – k onomu úctyhodnému, který měl svá práva, i k onomu neúctyhodnému, který měl své naléhavé nároky. Nedokážu vám, kteří jste ho neviděli a kteří jeho slova slyšíte jen z druhé ruky, vysvětlit smíšenou povahu svých pocitů. Zdálo se mi, že jsem nucen pochopit to Nepochopitelné – a neznám nic, s čím by bylo možno srovnat nepohodlí takového pocitu. Byl jsem nucen pohlédnout na konvenci, jež se skrývá ve vší pravdě, a na podstatnou upřímnost lži. Dovolával se všech stran najednou – strany obrácené věčně ke dni, i té strany v nás, která, jako druhá polokoule Měsíce, kradmo existuje v ustavičné temnotě, s pouze příšerným popelavým světlem dopadajícím občas na její okraj. Pohnul mnou. Přiznávám to, přiznávám se. Příležitost byla temná, bezvýznamná – co chcete: ztracený mládeneček, jeden z milionu – ale on byl jedním z nás; příhoda tak zcela postrádající důležitosti jako zaplavení mraveniště, a přesto se mě tajemství jeho postoje zmocnilo, jako

by to byl jedinec v čele svého druhu, jako by ta temná pravda, o niž šlo, byla dost závažná, aby ovlivnila představu lidstva o sobě samém…'

Marlow se odmlčel, aby vdechl nový život svému dohořívajícímu doutníku, zdálo se, že na celý ten příběh zapomněl, a zcela znenadání začal znovu.

„Moje vina, samozřejmě. Člověk se vlastně nemá o nic zajímat. Je to má slabost. Jeho byla jiného druhu. Má slabost spočívá v tom, že nemám rozlišovací oko pro to vedlejší – pro vnějšky – nemám oko pro nůši hadráře ani pro jemné prádlo jeho souseda. Soused – to je ono. Potkal jsem tolik mužů,' pokračoval s chvilkovým smutkem, ‚a potkal jsem je navíc s určitým – určitým – nárazem, řekněme; například s tímto chlapíkem – a v každém případě jsem viděl pouze lidskou bytost. Zatracená demokratická schopnost zraku, která je snad lepší než naprostá slepota, ale pro mě – ujišťuji vás – nebyla ničím výhodou. Lidé čekají, že člověk vezme v úvahu jejich jemné prádlo. Já ale pro tyhle věci nikdy nedokázal vzbudit žádné nadšení. Ach! je to slabost; je to slabost; a pak přijde měkký večer; řada mužů příliš líných na whist – a nějaký příběh…'

Odmlčel se znovu snad proto, aby počkal na povzbuzující poznámku, ale nikdo nemluvil; jen hostitel, jako by neochotně plnil povinnost, zahuhlal –

„Jste tak subtilní, Marlowe."

„Kdo? Já?" řekl Marlow tichým hlasem. „Ach ne! Ale *on* byl; a ať se snažím o úspěch této historky, jak chci, uniká mi nespočet odstínů – byly tak jemné, tak těžko vyjádřitelné bezbarvými slovy. Protože on všechno komplikoval i tím, že byl tak prostý – nejprostší ubohý ďábel!… U Joviše! byl úžasný. Seděl tam a vykládal mi, že právě tak, jak ho před sebou vidím, by se neštítil postavit se čemukoli – a sám tomu věřil. Říkám vám, bylo to báječně nevinné a bylo to obrovské, obrovské! Pozoroval jsem ho tajně, jako bych ho podezíral z úmyslu si ze mě pořádně vystřelit. Byl si jistý, že na férovce, ‚na férovce, pamatujte si!'

není nic, s čím by si nedokázal poradit. Od té doby, co byl ‚takhle maličký' – ‚úplně malý kluk' – se připravoval na všechny obtíže, které mohou člověka potkat na souši i na vodě. Hrdě se k té prozíravosti přiznával. Rozvíjel si nebezpečí i obrany, očekával nejhorší, zkoušel své nejlepší. Musel vést co nejvznešenější existenci. Dokážete si to představit? Řada dobrodružství, tolik slávy, takový vítězný postup! a hluboké vědomí vlastní prozíravosti korunující každý den jeho vnitřního života. Zapomněl na sebe; oči mu zářily; a s každým slovem se moje srdce, prohledávané světlem jeho absurdity, v mé hrudi těžklo. Nebyl jsem naladěn na smích, a abych se neusmál, nasadil jsem tupý výraz. Dával najevo podráždění.

„‚Vždycky se stane to, co není očekáváno,' řekl jsem usmiřujícím tónem. Má tupost ho vyprovokovala k pohrdavému ‚Pche!' Předpokládám, že tím myslel, že neočekávané se ho nemůže dotknout; nic menšího než samo nepředstavitelné nemohlo překonat jeho dokonalý stav připravenosti. Byl zaskočen – a šeptal si pro sebe prokletí na vody a oblohu, na loď, na muže. Všechno ho zradilo! Byl nalákán do takové vznešené odevzdanosti, která mu bránila, aby pozvedl byť jen malíček, zatímco oni druzí, kteří měli velmi jasné vnímání skutečné nutnosti, do sebe naráželi a zoufale se potili nad tím záchranným člunem. Něco se tam v poslední chvíli pokazilo. Zdá se, že se jim ve zmatku jakýmsi tajemným způsobem podařilo zaseknout zasouvací šroub prvního podstavce člunu nadoraz, a nato úplně přišli o zbytek rozumu, který jim zůstal, nad smrtelnou povahou té nehody. Musela to být pěkná podívaná – ta zuřivá píle oněch darebáků, dřoucích se na nehybné lodi, která tiše plula v tichu usínajícího světa, bojujících s časem o uvolnění toho člunu, lezoucích po čtyřech, zoufale se zvedajících, tahajících, strkajících, vrčících jeden na druhého jedovatě, připravených zabíjet, připravených plakat, zdržovaných od vzájemného rdoušení jen strachem ze smrti, který stál mlčky za nimi jako neoblomný a chladnooký dozorce. Ach ano! Musela to být pěkná podívaná. Viděl

to všechno, dokázal o tom mluvit s opovržením a hořkostí; měl o tom podrobnou znalost prostřednictvím jakéhosi šestého smyslu, uzavírám, protože mi přísahal, že zůstal stranou a nepohlédl na ně ani na člun – ani jediným pohledem. A já mu věřím. Myslím, že byl příliš zaneprázdněn pozorováním hrozivého náklonu lodi, visícím nebezpečím odhaleným uprostřed nejdokonalejšího bezpečí – fascinován mečem visícím na vlásku nad jeho obrazotvornou hlavou.

„Nic na světě se mu před očima nehnulo a dokázal si bez překážky vylíčit náhlý vzmach tmavé čáry obzoru vzhůru, náhlé naklonění rozlehlé pláně moře, prudký tichý vzestup, brutální hod, uchvácení propastí, zápas bez naděje, hvězdné světlo nad jeho hlavou se navždy zavírající jako klenba hrobky – vzpouru jeho mladého života – černý konec. Dokázal! U Joviše! kdo by nedokázal? A musíte si vzpomenout, že v tomto zvláštním směru byl hotovým umělcem, byl nadaným ubohým ďáblem s dovedností rychlé a předvídavé obraznosti. Výjevy, které mu ta obraznost ukázala, ho proměnily v chladný kámen od chodidel až po šíji; ale v hlavě měl horečný tanec myšlenek, tanec chromých, slepých, němých myšlenek – vír strašných mrzáků. Neříkal jsem vám, že se mi vyznával, jako bych měl moc svazovat a rozvazovat? Zarýval se hluboko, hluboko, v naději na mé rozhřešení, které by mu bylo k ničemu. Byl to jeden z těch případů, které žádné slavnostní oklamání nemůže zmírnit, kde žádný člověk nemůže pomoci; kde se zdá, že i sám Tvůrce opouští hříšníka a nechává ho jeho vlastním prostředkům.

„Stál na pravoboku můstku, co nejdál od zápasu o člun, který se vedl se zmateností šílenství a utajeností spiknutí. Oba Malajci mezitím zůstali u kormidla. Jen si představte aktéry oné – díky Bohu! – jedinečné epizody na moři: čtyři jsou bez sebe zuřivým a tajným úsilím, tři přihlížejí v naprosté nehybnosti, nad plachtami přikrývajícími hlubokou nevědomost stovek lidských bytostí, s jejich únavou, s jejich sny, s jejich nadějemi, zastavenými, drženými neviditelnou rukou na pokraji zániku. Že tomu tak bylo, o tom pro mě není pochyb: vzhle-

dem ke stavu lodi se jednalo o nejsmrtonosnější možný druh nehody, který mohl nastat. Ti darebáci u člunu měli každý důvod, aby se zbláznili strachem. Upřímně řečeno, kdybych tam byl, nedal bych ani falešný groš za šanci lodi, že zůstane nad vodou do konce každé další vteřiny. A přece plula dál! Ti spící poutníci byli předurčeni dokončit celou svou pouť až k hořkosti nějakého jiného konce. Bylo to, jako by Všemohoucnost, jejíž milosrdenství vyznávali, potřebovala jejich pokorné svědectví na zemi ještě o něco déle, a shlédla dolů, aby pokynula oceánu: ‚Nedovolíš to!' Jejich únik by mě trápil jako obrovsky nevysvětlitelná událost, kdybych nevěděl, jak odolné dokáže být staré železo – odolné jako někdy duch některých mužů, které tu a tam potkáme, obroušených na stín a nesoucích tíhu života. Ne nejmenším ze zázraků těch dvaceti minut je podle mě chování obou kormidelníků. Patřili k domorodé skupině nejrůznějších lidí, kteří byli dovezeni z Adenu, aby svědčili u vyšetřování. Jeden z nich, trpící strašlivou plachostí, byl velmi mladý a svou hladkou, žlutou, veselou tváří vypadal ještě mladší, než byl. Pamatuji si velmi dobře, jak se ho Brierly přes tlumočníka zeptal, co si o tom tenkrát myslel, a tlumočník, po krátkém rozhovoru, se důležitě obrátil k soudu –

„‚Říká, že si nic nemyslel.'

„Ten druhý, s trpělivě mžourajícíma očima, s modrým bavlněným šátkem vybledlým mnohým praním, úhledně zavázaným přes chomáče šedivých kadeří, s tváří svraštělou do ponurých jam, se snědou kůží ztmavlou mřížkou vrásek, vysvětlil, že měl tušení o nějaké zlé věci, která se lodi přihodí, ale žádný rozkaz nebyl; na žádný rozkaz si nemohl vzpomenout; proč by měl opouštět kormidlo? Na další otázky škubl hubenými rameny a prohlásil, že ho tenkrát ani nenapadlo, že by se bílí muži chystali opustit loď ze strachu před smrtí. Nevěřil tomu ani teď. Snad byly nějaké tajné důvody. Vědoucně pokyvoval starým vousem. Aha! tajné důvody. Byl to muž velkých zkušeností a chtěl, aby onen bílý *tuan* věděl – obrátil se k Brierlymu, který hlavu nezvedl –, že

si za ta léta plavby s bílými muži osvojil poznání mnoha věcí – a náhle, s roztřeseným nadšením, zavalil naši zaujatou pozornost spoustou podivně znějících jmen, jmen dávno mrtvých kapitánů, jmen zapomenutých místních lodí, jmen známých, ale zkomolených, jako by na nich po věky pracovala ruka něměho času. Nakonec ho zastavili. Soud zahalilo ticho – ticho, které zůstalo nepřerušeno nejméně minutu a pak přešlo mírně v hluboké mumlání. Tato epizoda byla senzací druhého dne jednání – zasáhla veškeré obecenstvo, zasáhla každého kromě Jima, který mrzutě seděl na konci první lavice a nikdy ani nevzhlédl k tomu mimořádnému a usvědčujícímu svědkovi, jenž vypadal, že je posedlý jakousi tajemnou teorií obhajoby.

„A tak ti dva lascarové zůstali u kormidla oné lodi bez chodu, kde by si pro ně smrt přišla, kdyby to byl jejich osud. Běloši jim nevěnovali ani půl pohledu, zřejmě na jejich existenci úplně zapomněli. Jim si na ni rozhodně nevzpomněl. Vzpomněl si, že nemůže nic dělat; nemohl nic dělat, teď, když zůstal sám. Nebylo co dělat než se potopit s lodí. Nemělo smysl kolem toho dělat povyk. Mělo? Čekal zpříma, bez hlesu, ztuhlý v jakési představě hrdinského rozvážení. Vrchní strojník opatrně přeběhl můstek, aby ho tahal za rukáv.

„‚Pojďte a pomozte! Pro boha živého, pojďte a pomozte!'

„Běžel zpátky ke člunu po špičkách a hned se vrátil, aby ho zase trápil za rukáv, zároveň prosil i proklínal.

„‚Věřím, že by mi byl políbil ruce,' řekl Jim zuřivě, ‚a v příští chvíli mi začne pěnit u úst a šeptat mi do obličeje: "Kdybych měl čas, s chutí bych vám roztříštil lebku." Odstrčil jsem ho. Náhle mě chytil kolem krku. K čertu s ním! Praštil jsem ho. Praštil jsem naslepo. "Nezachráníte si vlastní život – vy pekelný zbabělče?" vzlyká. Zbabělec! Nazval mě pekelným zbabělcem! Ha! ha! ha! ha! Nazval mě – ha! ha! ha!…'

„Zvrátil se dozadu a třásl se smíchem. V životě jsem neslyšel nic tak hořkého, jako byl ten zvuk. Dopadl jako nákaza na všechno to veselí o oslících, pyramidách, bazarech nebo čemkoli jiném. Po celé matné

délce galerie klesly hlasy, bledé skvrny tváří se obrátily jedním směrem k nám a ticho se stalo tak hlubokým, že jasné zacinkání lžičky, která spadla na mozaikovou podlahu verandy, zaznělo jako drobný stříbrný výkřik.

„‚Takhle se smát nesmíte, se všemi těmi lidmi kolem,' zprotestoval jsem. ‚Není to pro ně hezké, víte.'

„Zprvu nedal najevo, že slyšel, ale po chvíli, s pohledem, který mě docela minul a zdálo se, že proniká do srdce jakéhosi strašlivého vidění, ledabyle zamumlal: ‚Ach! budou si myslet, že jsem opilý.'

„A pak byste si podle jeho výrazu byl myslel, že už nevydá ani hlásku. Ale – bez obav! Nemohl přestat vyprávět teď o nic víc, než by býval dokázal přestat žít pouhým vypětím vůle."

KAPITOLA 9

„‚Říkal jsem si pro sebe: “Potop se – zatracená, potop se!”’ Takovými slovy znovu začal. Chtěl, aby to skončilo. Byl krutě ponechán sám sobě, a v hlavě si tu výzvu k lodi formuloval zaklínacím tónem, zatímco zároveň měl výsadu být svědkem scén – pokud mohu soudit – nízké komedie. Ještě pořád se potýkali s tím kolíkem. Šípr dával rozkazy: ‚Zalez pod to a pokus se to zvednout’; a druzí se tomu přirozeně vyhýbali. Chápete, že být zploštěn pod kýlem člunu nebylo žádoucí postavení, do něhož by se člověk nechal přistihnout, kdyby se loď náhle potopila. ‚Proč to neuděláš – ty, nejsilnější?’ naříkal malý strojník. ‚Gott-for-dam! Jsem moc tlustý,’ prskal šípr v zoufalství. Bylo to tak komické, až by to anděly rozplakalo. Chvíli stáli nečinně a náhle se vrchní strojník znovu vrhl k Jimovi.

„‚Pojďte, pomozte, chlape! Jste blázen, abyste zahodil jedinou šanci? Pojďte, pomozte, chlape! Chlape! Podívejte se tam – podívejte!’

„A Jim se konečně podíval k zádi, kam ten druhý maniakálně naléhavě ukazoval. Spatřil tichou černou bouři, která už sežrala třetinu oblohy. Víte, jak tam v té roční době taková bouře přichází. Nejdřív vidíte, jak se zatahuje obzor – nic víc; pak se zvedne mrak neprůhledný jako zeď. Rovný okraj výparu lemovaný chorobnými bělavými záblesky vyletí z jihozápadu, pohlcuje hvězdy po celých souhvězdích; jeho stín letí přes vody a slévá moře a oblohu v jedinou propast temnoty. A všechno je nehybné. Žádný hrom, žádný vítr, žádný zvuk; ani záblesk blesku. Pak se v té temnoucí nekonečnosti objeví sinavý oblouk; proběhnou jedna nebo dvě vlny jako zvlnění samotné temnoty, a náhle

vítr i déšť udeří zároveň se zvláštní prudkostí, jako by prorazily něčím pevným. Takový mrak přišel, zatímco se nedívali. Právě si ho všimli, a měli naprostou pravdu v tom, co usoudili: že pokud v naprostém klidu měla loď nějakou šanci zůstat na hladině o několik minut déle, sebemenší rozruch na moři s ní okamžitě skoncuje. Její první přikývnutí vlně, která předchází rozpoutání takové bouře, bylo by i poslední; stalo by se z něj potopení, a to by se, abychom tak řekli, prodloužilo v dlouhé ponoření, dolů, dolů ke dnu. Odtud ty nové hopsy jejich hrůzy, ty nové kousky, v nichž dávali najevo svou krajní nechuť zemřít.

„‚Byl černý, černý,' pokračoval Jim s mrzutou rovností. ‚Připlížil se k nám zezadu. Ta pekelná věc! Předpokládám, že jsem někde vzadu v hlavě měl ještě nějakou naději. Nevím. Ale tak či tak bylo po všem. Dohánělo mě k šílenství, že se vidím chycený jako v pasti. Byl jsem rozzlobený, jako bych byl do pasti chycen. *Já* jsem byl v pasti! A ta noc byla horká, pamatuji si. Ani vánek vzduchu.'

„Pamatoval si to tak dobře, že – lapaje po dechu v křesle – se zdálo, že se před mýma očima potí a dusí. Nepochybně ho to dohánělo k šílenství; znovu ho to srazilo – obrazně řečeno –, ale zároveň mu to připomnělo onen důležitý úmysl, který ho hnal rychlostí na ten můstek, a který mu pak z hlavy úplně vypadl. Měl v úmyslu uvolnit záchranné čluny od lodi. Vytáhl nůž a dal se do práce; sekal, jako by nic neviděl, nic neslyšel, o nikom na palubě nevěděl. Považovali ho za beznadějně pomýleného a šíleného, ale neodvažovali se hlasitě protestovat proti té zbytečné ztrátě času. Když skončil, vrátil se na totéž místo, odkud vyrazil. Vrchní strojník tam byl, připraven ho popadnout a sykavě mu zašeptat těsně u hlavy, jako by mu chtěl kousnout do ucha –

„‚Vy pitomý blázne! Myslíte si, že budete mít přízrak šance, až celá ta banda chlapů bude ve vodě? Vždyť vám tam z člunů rozdrtí hlavu.'

„Lomil rukama, přehlížen, u Jimova lokte. Šípr se nervózně šoural po jednom místě a mumlal: ‚Kladivo! kladivo! Mein Gott! Dejte sem kladivo.'

„Malý strojník fňukal jako dítě, ale, zlomená ruka ne zlomená ruka, ukázal se jako zřejmě nejméně zbabělý z celé smečky, a opravdu sebral tolik odvahy, aby zaběhl do strojovny. Žádná maličkost, musíme mu to po pravdě přiznat. Jim mi řekl, že vrhal zoufalé pohledy jako zahnané zvíře, vydal jedno tiché zavytí a vyrazil. Vzápětí byl zpátky, drápal se vzhůru s kladivem v ruce, a bez přestávky se vrhl na kolík. Ostatní rázem Jima nechali být a běželi mu na pomoc. Jim slyšel ťuk, ťuk kladiva, zvuk uvolněného klínu, který spadl na stranu. Člun byl volný. Teprve pak se otočil, aby se podíval – teprve pak. Ale držel si odstup – držel si odstup. Chtěl, abych věděl, že si držel odstup; že mezi ním a těmi muži – kteří měli kladivo – není nic společného. Vůbec nic. Je víc než pravděpodobné, že se považoval za oddělen od nich prostorem, který nelze překonat, překážkou, kterou nelze překročit, propastí bez dna. Byl od nich tak daleko, jak jen šlo – celou šíří lodi.

„Nohy měl přilepené k tomu vzdálenému místu a oči k té jejich nejasné skupině, skloněné pohromadě a podivně se kolébající v obecném trápení strachu. Ruční lampa přivázaná ke sloupku nad malým stolkem postaveným na můstku – Patna neměla žádnou mapovou kajutu uprostřed – vrhala světlo na jejich dřoucí se ramena, na jejich prohnutá a houpající se záda. Strkali do přídě člunu; strkali ji ven do noci; strkali, a už se po něm neohlédli. Vzdali se ho, jako by byl opravdu příliš daleko, příliš beznadějně od nich oddělen, než aby stálo za to pronést prosebné slovo, pohled nebo znamení. Neměli čas ohlížet se na jeho pasivní hrdinství, cítit bodnutí jeho nezúčastněnosti. Člun byl těžký; strkali do přídě, dech jim nestačil ani na povzbuzující slovo: ale ten rozruch děsu, který rozprášil jejich sebeovládání jako plevu před větrem, proměnil jejich zoufalou snahu v šašovinu hodnou, na mou duši, groteskních klaunů ve frašce. Strkali rukama, hlavami, strkali jak o život celou vahou těl, strkali vší silou svých duší – jenomže sotva se jim podařilo odklonit příď od ramena jeřábu, odstoupili všichni jako jeden muž a dali se do divokého drápání se do něj. Jako přirozený ná-

sledek se člun prudce vrátil zpět, odrážel je, bezmocné a vzájemně do sebe narážející. Chvíli stáli zmateně a vyměňovali si prudkými šeptanými slovy všechna nejhanebnější jména, která si dokázali vybavit, a znovu se do toho pustili. Třikrát se to stalo. Popisoval mi to s ponurou zamyšleností. Neunikl mu ani jediný pohyb té komické scény. ‚Ošklivil jsem si je. Nenáviděl jsem je. Musel jsem se na to všechno dívat,' řekl bez důrazu, obrátiv ke mně temně bdělý pohled. ‚Byl kdy někdo takhle hanebně zkoušen?'

„Vzal si na okamžik hlavu do rukou, jako muž přivedený k šílenství nějakým nevyslovitelným bezprávím. To byly věci, které nemohl soudu vysvětlit – a nemohl je ani mně; ale byl bych málo způsobilý k přijetí jeho důvěrností, kdybych nedokázal občas rozumět pauzám mezi slovy. V tom útoku na jeho statečnost byl posměšný záměr pomstychtivé a hanebné odplaty; v jeho utrpení byl prvek burlesky – ponižování směšnými grimasami, zatímco se blížila smrt či potupa.

„Vyprávěl mi fakta, která jsem nezapomněl, ale po takové době si jeho přesná slova vybavit nedokážu: pamatuji si pouze, že se mu podařilo úžasně vložit zadumaný trpký hněv své mysli do pouhého vylíčení událostí. Dvakrát, řekl mi, zavřel oči v jistotě, že se k němu konec přiblížil, a dvakrát je musel znovu otevřít. Pokaždé zaznamenal potemňování toho velkého ticha. Stín tichého mraku dopadl na lod z nadhlavníku, jako by uhasil každý zvuk jejího rušného života. Pod plachtovými přístřešky už neslyšel hlasy. Řekl mi, že pokaždé, když zavřel oči, bleskovou myšlenkou viděl ten dav těl, uložený ke smrti, jasně jako za bílého dne. Když je otevřel, bylo to jen proto, aby viděl kalný zápas čtyř mužů, kteří se jako šílení pouštěli do umíněného člunu. ‚Chvíli po chvíli před ním ustupovali, stáli a nadávali si navzájem, a náhle se znovu v hloučku vrhli… Člověk by umřel smíchy,' poznamenal se sklopenýma očima; pak je na okamžik zdvihl ke mně s truchlivým úsměvem, ‚Měl bych mít veselý život, pro boha! vždyť uvidím ten komický obrázek ještě hezkou řádku krát, než umřu.' Oči mu zase

klesly. ‚Vidět a slyšet… Vidět a slyšet,' opakoval dvakrát v dlouhých přestávkách vyplněných prázdným zíráním.

„Vzchopil se.

„‚Předsevzal jsem si, že si nechám oči zavřené,' řekl, ‚a nedokázal jsem to. Nedokázal, a je mi jedno, kdo to ví. Ať něco takového zažijí sami, než začnou mluvit. Ať to zažijí – a ať se zachovají lépe – víc po nich nechci. Podruhé mi víčka vyletěla vzhůru a ústa taky. Cítil jsem, jak se loď hnula. Jen naklonila příď dolů – a mírně ji zvedla – a pomalu! věčně pomalu; a tak nepatrně. Tolik toho už neudělala celé dny. Mrak už hnal napřed a tahle první vlna, zdálo se, cestovala po olověném moři. V tom pohybu nebyl život. Ale podařilo se mu něco mi v hlavě povalit. Co byste byl udělal vy? Jste si jist sám sebou – ne? Co byste udělal, kdybyste cítil teď – v této minutě – jak se tenhle dům hýbe, jen trochu hýbe pod vaší židlí. Skočit! Pro nebesa! Skočil byste z místa, kde sedíte, a dopadl byste tam do toho shluku keřů.'

„Rozmáchl paží do noci za kamenným zábradlím. Já jsem se nedal provokovat. Hleděl na mě velmi upřeně, velmi přísně. Nemohl jsem o tom pochybovat: byl jsem teď zastrašován, a slušelo se, abych nedal žádné znamení, aby mě gestem nebo slovem nedotáhl k osudnému přiznání o sobě, které by mělo jistou souvislost s případem. Nebyl jsem ochoten takovému riziku se vystavit. Nezapomínejte, že jsem ho měl před sebou, a opravdu byl příliš podobný jednomu z nás, aby nebyl nebezpečný. Pokud to ale chcete vědět, nevadí mi vám říct, že jsem si rychlým pohledem odhadl vzdálenost k té hustší černé mase uprostřed trávníku před verandou. Přeháněl. Dopadl bych o několik stop blíž – a to je jediné, čím jsem si docela jistý.

„Jak si myslel, přišla poslední chvíle, a on se nepohnul. Nohy mu zůstaly přilepené k prknům, i když se mu myšlenky volně rozbíhaly v hlavě. Právě v této chvíli také viděl, jak jeden z mužů kolem člunu najednou couvne, zdviženýma rukama chytá vzduch, zavrávorá a sesune se. Vlastně nepadl, jen se lehce svezl do sedící pozice, celý

zkroucený, s rameny opřenými o bok světlíku strojovny. ‚To byl topič. Vyzáblý, bledý chlapík s rozcuchanými kníry. Zastupoval třetího strojníka,' vysvětlil.

„‚Mrtvý,' řekl jsem. Něco o tom jsme slyšeli u soudu.

„‚Tak se to říká,' pronesl s pochmurnou lhostejností. ‚Samozřejmě jsem to tenkrát nevěděl. Slabé srdce. Ten muž si už nějakou dobu předtím stěžoval, že mu není nejlépe. Rozrušení. Přepětí. Čert ví. Ha! ha! ha! Bylo snadno vidět, že ani on nechtěl zemřít. Legrační, ne? Ať jsem zastřelen, jestli nebyl napálen do toho, aby zabil sám sebe! Napálen – ani víc, ani míň. Napálen do toho, pro nebesa! právě tak, jak já… Ach! Kdyby byl jen zůstal klidný; kdyby jen řekl, aby šli k čertu, když ho přišli vytáhnout z postele, protože se loď potápí! Kdyby jen postával stranou s rukama v kapsách a nadával jim!'

„Vstal, zatřásl pěstí, zíral na mě a sedl si.

„‚Zmařená šance, hm?' zamumlal jsem.

„‚Proč se nesmějete?' řekl. ‚Vtip vyklubaný v pekle. Slabé srdce!… Někdy si přeji, aby moje bylo slabé.'

„To mě podrážděno. ‚Opravdu?' zvolal jsem s hluboce zakořeněnou ironií. ‚Ano! Nemůžete to *vy* pochopit?' zvolal. ‚Nevím, co víc byste si mohl přát,' řekl jsem rozhněvaně. Vrhl na mě naprosto nechápavý pohled. Také tento šíp minul cíl, a on nebyl muž, kterého by zbloudilé šípy znepokojovaly. Na mou duši, byl příliš bez podezření; nebyl spravedlivou zvěří. Byl jsem rád, že má střela byla vyplýtvána – že neslyšel ani zabrnění tětivy luku.

„Samozřejmě tenkrát nemohl vědět, že je ten muž mrtvý. Příští minuta – jeho poslední na palubě – byla přeplněna vřavou událostí a vjemů, které ho obalovaly jako moře skálu. To přirovnání volím záměrně, protože z jeho vyprávění jsem nucen věřit, že v tom všem si uchoval zvláštní iluzi pasivity, jako by nejednal, ale nechával se zacházet pekelnými silami, které si ho vybraly za oběť své praktické taškařice. První, co k němu dolehlo, bylo skřípající nadzvednutí těžkých jeřábů

konečně se otáčejících ven – otřes, který, zdálo se, vstoupil do jeho těla z paluby skrze chodidla a cestoval po páteři až k temeni hlavy. Pak, bouře teď byla velmi blízko, další a těžší vlna zdvihla pasivní trup v hrozivém zhoupnutí, které mu zarazilo dech, zatímco jeho mozek i srdce zároveň jako by probodly dýky panicky vyděšených výkřiků. ‚Pusťte! Proboha, pusťte! Pusťte! Jde ke dnu.' Nato spouštěcí lana člunu projela kladkami a spousta mužů začala pod přístřešky mluvit polekaným tónem. ‚Když se ti darebáci konečně rozkřičeli, jejich kvílení by probudilo mrtvé,' řekl. Pak, po pleskavém nárazu člunu doslova spadlého do vody, přišly duté zvuky dupání a klopýtání v něm, smíšené se zmateným křikem: ‚Odháčkovat! Odháčkovat! Odstrčit! Odháčkovat! Odstrčit, o život! Bouře nám je na krku…' Slyšel vysoko nad hlavou slabé mumlání větru; slyšel pod nohama výkřik bolesti. Zbloudilý hlas vedle lodi začal proklínat otočný hák. Loď začala bzučet od přídě až k zádi jako rozrušený úl, a tak klidně, jak mi to všechno vyprávěl – protože zrovna teď byl velmi klidný v postoji, v tváři, v hlase –, zcela bez nejmenšího upozornění pokračoval slovy: ‚Zakopl jsem o jeho nohy.'

„Toto bylo poprvé, co jsem se dozvěděl, že se vůbec pohnul. Nedokázal jsem potlačit zabručení údivu. Něco ho konečně vyvedlo z místa, ale přesný okamžik ani příčinu, která ho vytrhla z jeho nehybnosti, znal stejně málo jako vytržený strom zná vítr, který ho porazil. Všechno tohle k němu došlo: zvuky, pohledy, nohy mrtvého muže – u Joviše! Ta pekelná taškařice se mu ďábelsky cpala do krku, ale – podívejte –, on neměl v úmyslu připustit ve svém hrdle žádný druh polykacího pohybu. Je úžasné, jak dokázal přenést na vás ducha své iluze. Poslouchal jsem, jako by se vyprávělo o černé magii, která působí na mrtvolu.

„‚Spadl na bok, velmi mírně, a toto je poslední věc, kterou si na palubě pamatuji vidět,' pokračoval. ‚Nestaral jsem se, co dělá. Vypadalo to, jako by se zvedal: myslel jsem si, že se zvedá, samozřejmě: čekal

jsem, že proběhne kolem mě přes zábradlí a spadne do člunu za ostatními. Slyšel jsem je, jak se tam dole plahočí, a jakýsi hlas, jako by volal nahoru šachtou, zvolal: "Georgi!" Pak tři hlasy spolu zdvihly ryk. Doléhaly ke mně odděleně: jeden bečel, druhý ječel, jeden vyl. Ouuh!'

„Lehce se zachvěl a já viděl, jak se pomalu zdvíhá, jako by ho nějaká stálá ruka shora táhla z křesla za vlasy. Vzhůru, pomalu – do plné výšky, a když se mu kolena ztuhle zaklesla, ruka ho pustila a on se na nohou lehce zakolébal. Ve tváři, v pohybech, i v hlase, když řekl ‚Křičeli,' byl náznak strašlivého ticha – a já mimoděk nastražil uši k tomu přízraku výkřiku, který by přímo probíhal falešným dojmem ticha. ‚Na té lodi bylo osm set lidí,' řekl, probodávaje mě strašlivým prázdným pohledem až k zádové opěrce. ‚Osm set živých lidí, a oni křičeli za tím jedním mrtvým mužem, aby slezl dolů a byl zachráněn. "Skoč, Georgi! Skoč! Och, skoč!" Stál jsem tam s rukou na jeřábu. Byl jsem velmi klidný. Přišla úplná černá tma. Nebylo vidět ani oblohu, ani moře. Slyšel jsem, jak člun vedle lodi dělá buch, buch, a chvíli žádný další zvuk tam dole, ale loď pode mnou byla plná promlouvajících zvuků. Náhle šípr zavyl: "Mein Gott! Bouře! Bouře! Odstrčte!" S prvním sykotem deště a prvním poryvem větru zaječeli: "Skoč, Georgi! Chytneme tě! Skoč!" Loď se začala pomalu ponořovat; déšť se po ní rozlil jako rozbité moře; čepice mi odletěla z hlavy; dech mi byl vehnán zpátky do hrdla. Slyšel jsem – jako kdybych byl na vrcholu věže – další divoký výkřik: "Geo-o-o-orgi! Och, skoč!" Šla ke dnu, dolů, hlavou napřed, pode mnou…'

„Rozvážně si zvedl ruku k obličeji a dělal prsty jakési shrnovací pohyby, jako by ho zlobily pavučiny, a potom se zahleděl do otevřené dlaně dobré půl vteřiny, než vyhrkl –

„‚Skočil jsem…' Zarazil se, odvrátil pohled… ‚Zdá se,' dodal.

„Jeho jasně modré oči se ke mně obrátily s žalostným pohledem, a při pohledu na něho, jak stojí přede mnou, zdrcený a zraněný, mě

tížila smutná moudrost odevzdanosti, smíšená s pobaveným a hlubokým soucitem starého muže, bezmocného před dětskou pohromou.

„‚Zdá se, že ano,' zamumlal jsem.

„‚Nevěděl jsem o tom nic, dokud jsem nevzhlédl,' vysvětlil kvapně. A to je také možné. Museli jste ho poslouchat, jako byste poslouchal malého chlapce v nesnázi. Nevěděl. Nějak se to stalo. Už nikdy se to nestane. Dopadl zčásti na někoho a přepadl přes příčnou lavici. Měl pocit, že všechna žebra na levé straně má zlomená; pak se převalil a nejasně viděl loď, kterou opustil, jak se nad ním zvedá, s rudým postranním světlem zářícím v dešti velkým jako oheň na čele kopce viděný mlhou. ‚Zdála se vyšší než zeď; vypínala se nad člunem jako útes... Přál jsem si, abych mohl zemřít,' zvolal. ‚Nebylo cesty zpět. Bylo to, jako bych skočil do studně – do věčně hluboké díry...'"

KAPITOLA 10

„Sepnul prsty rukou do sebe a zase je roztrhl. Nic nemohlo být pravdivější: skutečně skočil do věčně hluboké díry. Zřítil se z výšky, do níž už nikdy nevyšplhá. Člun v té době plul s větrem napřed, mimo přídě lodi. Byla tenkrát příliš velká tma na to, aby na sebe viděli, a navíc byli oslepeni a napolo utopeni deštěm. Řekl mi, že to bylo, jako by je povodeň unášela jeskyní. Obrátili se zády k bouři; šípr – jak se zdá – spustil veslo přes záď, aby člun zůstal před ní, a dvě tři minuty byl v tom lijavci v černé tmě konec světa. Moře sykalo ‚jako dvacet tisíc kotlů'. To je jeho přirovnání, ne moje. Mám dojem, že po tom prvním poryvu moc větru nebylo; a sám u vyšetřování připustil, že se moře té noci nijak zvlášť nezvedlo. Krčil se v přídi a pokradmu se podíval zpět. Viděl jen jediný žlutý záblesk vrcholového stěžňového světla, vysoko a rozmazaného jako poslední hvězda, která se chystá rozplynout. ‚Hrůza mě pojala, když jsem to tam ještě viděl,' řekl. Tak to řekl. Co ho děsilo, byla myšlenka, že potápění ještě neskončilo. Nepochybně chtěl mít tu ohavnost co nejrychleji za sebou. Nikdo ve člunu nevydal zvuk. Ve tmě se zdálo, že člun letí, ale samozřejmě neměl velkou rychlost. Pak liják přešel dopředu a ten velký, rušivý, syčivý zvuk následoval déšť do dálky a utichl. Pak už nebylo slyšet nic kromě lehkého pleskání vody kolem boků člunu. Někomu divoce drkotaly zuby. Čísi ruka se dotkla jeho zad. Slabý hlas řekl: ‚Jste tam?' Jiný roztřeseně zavolal: ‚Je po ní!' a všichni společně vstali, aby se podívali zpět. Žádná světla neviděli. Všechno bylo černé. Tenký studený mrholavý déšť jim bil do tváří. Člun se mírně zakolébal. Zuby drkotaly rychleji, přestaly a znovu za-

čaly dvakrát, než si ten muž dokázal třas natolik ovládnout, aby řekl: ‚Pr-pr-rávě včas… Brrrr.' Poznal hlas vrchního strojníka, který mrzutě říkal: ‚Viděl jsem ji jít ke dnu. Náhodou jsem otočil hlavu.' Vítr téměř úplně ustal.

„Pozorovali ve tmě, s hlavami napolo otočenými k návětří, jako by očekávali, že uslyší křik. Nejdřív byl vděčný, že noc tu scénu před jeho očima zakryla, a pak najednou vědět o tom, a přitom nic neslyšet ani nevidět, se zdálo jaksi vrcholem strašného neštěstí. ‚Zvláštní, že?' zamumlal a sám sebe přerušil v tom útržkovitém vyprávění.

„Mně to tak zvláštní nepřipadalo. Musel mít nevědomé přesvědčení, že skutečnost nemůže být ani zpoloviny tak zlá, ani zpoloviny tak drásavá, otřesná a pomstychtivá, jako hrůza, kterou vytvořila jeho představivost. Věřím, že v této první chvíli bylo jeho srdce svíráno vším tím utrpením, že jeho duše poznala nahromaděnou chuť všeho strachu, všeho děsu, vší zoufalství osmi set lidských bytostí přepadených v noci náhlou a násilnou smrtí – jinak proč by řekl: ‚Zdálo se mi, že musím vyskočit z toho prokletého člunu a plavat zpět a podívat se – půl míle – víc – jakoukoli vzdálenost – přesně na to místo…'? Proč takový popud? Vidíte ten význam? Proč zpátky přesně na to místo? Proč se neutopit vedle člunu – pokud to myslel s utopením? Proč zpátky přesně na to místo, aby viděl – jako by se jeho představivost musela utišit ujištěním, že je po všem, dřív než smrt mohla přinést úlevu? Vyzývám kohokoli z vás, ať nabídne jiné vysvětlení. Byl to jeden z těch bizarních a vzrušujících pohledů skrze mlhu. Bylo to mimořádné odhalení. Pronesl to, jako by to byla nejpřirozenější věc, kterou lze vyslovit. Potlačil ten popud a pak si uvědomil ticho. Zmínil mi to. Ticho moře, oblohy, spojená v jednu nekonečnost, nehybná jako smrt kolem těch zachráněných, tepajících životů. ‚Mohl byste tam ve člunu slyšet upadnout špendlík,' řekl se zvláštním stažením rtů, jako muž, který se snaží zvládnout city, zatímco vypráví mimořádně dojemný fakt. Ticho! Jen Bůh, který ho chtěl mít takového, jaký byl, ví, co si z toho udělal

v srdci. ‚Nemyslel jsem, že by nějaké místo na zemi mohlo být tak tiché,' řekl. ‚Nemohl jste rozeznat moře od oblohy; nebylo co vidět a nebylo co slyšet. Ani záblesk, ani tvar, ani zvuk. Mohl byste věřit, že každý kousek souše šel ke dnu; že každý muž na zemi kromě mě a těchto darebáků ve člunu se utopil.' Naklonil se nad stůl s klouby prstů opřenými mezi kávovými šálky, likérkami, nedopalky doutníků. ‚Zdálo se mi, že tomu věřím. Všechno bylo pryč a – bylo po všem…' vydal hluboký povzdech… ‚se mnou.'"

Marlow se prudce napřímil a silou odhodil svůj doutník. Zanechal rychlou rudou stopu jako hračkařská raketa vystřelená skrze závěs popínavých rostlin. Nikdo se nehnul.

„Hej, co o tom soudíte?" zvolal s náhlým oživením. „Nebyl snad věrný sobě samému? Nebyl? Jeho zachráněný život skončil pro nedostatek země pod nohama, pro nedostatek obrazů pro jeho oči, pro nedostatek hlasů v jeho uších. Zánik – hej! A po celou tu dobu byla jen zatažená obloha, moře, které se nelámalo, vzduch, který se nehýbal. Jen noc; jen ticho.

„Chvíli to trvalo, a pak byli najednou a jednohlasně pohnuti k tomu, aby svůj únik hlasitě proslavili. ‚Hned jsem věděl, že půjde ke dnu.' ‚Ani minutu dřív.' ‚Těsný únik, hergot!' Nic neřekl, ale vánek, který ustal, se vrátil, jemný průvan vytrvale sílil a moře připojilo svůj mumlající hlas k té povídavé reakci, která vystřídala němé okamžiky úžasu. Byla po ní! Byla po ní! Nebylo o tom pochyb. Nikdo nemohl pomoci. Opakovali ta samá slova stále dokola, jako by se nemohli zastavit. Nikdy nepochybovali, že půjde ke dnu. Světla zmizela. Žádný omyl. Světla zmizela. Nic jiného se nedalo čekat. Musela se potopit… Všiml si, že mluví, jako by za sebou nenechali nic víc než prázdnou loď. Dospěli k závěru, že jakmile se jednou dala do pohybu, nemohlo jí to dlouho trvat. Zdálo se, že jim to působí jisté uspokojení. Ujišťovali se navzájem, že jí to nemohlo dlouho trvat – ‚Prostě to šlo rovnou dolů jako žehlička.' Vrchní strojník prohlásil, že vrcholové stěžňové světlo

v okamžiku potopení jako by spadlo ‚jako zapálená sirka, kterou odhodíš.' Druhý se tomu hystericky zasmál. ‚J-j-jsem rád, jsem r-r-rád.' Zuby mu drkotaly ‚jako elektrická řehtačka,' řekl Jim, ‚a najednou se dal do pláče. Vzlykal a kňoural jako dítě, lapal po dechu a vzlykal: "Ach bože! ach bože! ach bože!" Chvíli byl zticha a najednou spustil: "Ach, moje ubohá ruka! ach, moje ubohá ru-u-uka!" Měl jsem chuť ho srazit k zemi. Někteří z nich seděli vzadu na záďových lavicích. Mohl jsem jen matně rozeznat jejich tvary. Dolehly ke mně hlasy – huhlání, huhlání, chrochtání, chrochtání. Všechno to se dalo těžko snést. Taky mi byla zima. A nemohl jsem nic dělat. Myslel jsem si, že kdybych se pohnul, musel bych přes bok a…'

„Jeho ruka pokradmu tápala, dotkla se likérky a byla najednou stažena, jako by se dotkla rozpáleného uhlu. Lehce jsem k němu přisunul láhev. ‚Nedáte si ještě?' zeptal jsem se. Zahleděl se na mě rozzlobeně. ‚Myslíte si, že vám nedokážu říct, co se dá říct, aniž bych se povzbuzoval?' zeptal se. Hlouček globetrotterů odešel spát. Byli jsme sami, až na nejasný bílý tvar, stojící vzpřímeně ve stínu, který, když se na něj pohlédlo, se vrhl kupředu, zaváhal, mlčky ustoupil. Bylo pozdě, ale mého hosta jsem nechtěl popohánět.

„Uprostřed svého opuštěného stavu zaslechl, jak jeho společníci začínají někoho spílat. ‚Co ti bránilo skočit, blázne?' řekl káravý hlas. Vrchní strojník opustil záďové lavice a bylo ho slyšet, jak se škrábe dopředu, jako by měl nepřátelské úmysly vůči ‚největšímu idiotovi, jaký kdy žil.' Šípr skřehotavým úsilím hulákal urážlivé přívlastky z místa, kde seděl u vesla. Při tom povyku zvedl Jim hlavu a zaslechl jméno ‚George,' zatímco mu ruka ve tmě udeřila do hrudi. ‚Co máš sám o sobě co říct, blázne?' tázal se někdo s jakousi mravnou zuřivostí. ‚Byli po mně,' řekl. ‚Nadávali mi – nadávali mi… jménem George.'

„Odmlčel se, aby na mě zíral, pokusil se usmát, odvrátil oči a pokračoval. ‚Ten malý druhý strká hlavu rovnou pod můj nos: "Vždyť to je ten zatracený první důstojník!" "Co!" zavyje šípr z druhého konce

člunu. “Ne!” zaječí vrchní. A také se sehnul, aby se mi podíval do tváře.’

„Vítr náhle od člunu odešel. Déšť znovu začal padat a měkký, nepřerušovaný, trochu tajemný zvuk, kterým moře přijímá liják, se zdvihl ze všech stran v noci. ‚Zpočátku byli příliš ohromeni, než aby mohli něco říct,’ vyprávěl rovnoměrně, ‚a co jsem jim mohl říct já?’ Na okamžik zaváhal a snažil se pokračovat. ‚Nadávali mi strašlivé věci.’ Jeho hlas, který klesal k šepotu, občas náhle vyskočil, utvrzený vášní pohrdání, jako by mluvil o tajných ohavnostech. ‚Na tom, jak mi nadávali, nezáleží,’ řekl ponuře. ‚V jejich hlasech jsem slyšel nenávist. A to bylo dobře. Nemohli mi odpustit, že jsem byl v tom člunu. Nenáviděli to. Doháněli mě to k šílenství…’ Krátce se zasmál… ‚Ale drželo mě to před – podívejte! Seděl jsem s rukama zkříženýma na bortnici!…’ Hbitě se posadil na okraj stolu a zkřížil paže… ‚Takhle – vidíte? Jedno malé naklonění dozadu a byl bych pryč – za ostatními. Jedno malé naklonění – docela maličké – docela maličké.’ Zamračil se a klepaje si koncem prostředního prstu do čela, ‚Bylo to tam po celou tu dobu,’ řekl důrazně. ‚Po celou tu dobu – ta myšlenka. A déšť – studený, hustý, studený jako roztátý sníh – chladnější – na mých tenkých bavlněných šatech – takovou zimu už v životě nezažiju, to vím. A obloha byla také černá – celá černá. Ani hvězda, ani světlo nikde. Nic kromě toho prokletého člunu a těch dvou, kteří přede mnou štěkali jako pár podlých bastardů na zloděje na stromě. Haf! haf! “Co tady děláš? Pěkný druh! Příliš velký jemnocitný gentleman na to, abys přiložil ruku k dílu. Vylez z tranzu, co? Aby ses mohl vkrást dovnitř? Co?” Haf! haf! “Nemáš právo žít!” Haf! haf! Dva naráz, snažili se jeden druhého přeštěkat. Ten druhý vyl ze zádi skrz déšť – neviděl jsem ho – nemohl jsem rozeznat – něco z jeho špinavé hantýrky. Haf! haf! Haf-haf-haf-haf-haf! Haf! haf! Bylo milé je slyšet; drželo mě to naživu, to vám povídám. Zachránilo mi to život. Pustili se do toho, jako by se mě snažili tím křikem shodit přes palubu!… “Divím se, že jsi měl dost odvahy skočit. Tady tě nechceme.

Kdybych byl věděl, kdo jsi, byl bych tě překlopil – ty smraďochu! Co jsi provedl s tím druhým? Odkud jsi vzal odvahu skočit – ty zbabělče? Co nám tři zabrání vyhodit tě přes palubu?"... Zůstali bez dechu; liják přešel přes moře. Pak nic. Kolem člunu nebylo nic, ani zvuk. Chtěli mě vidět přes palubu, co? Na mou duši! Myslím, že by své přání splnili, kdyby byli jen zůstali potichu. Vyhodit mě přes palubu! Oni? "Zkuste to," řekl jsem. "Udělal bych to za dva pence." "Jsi na nás moc dobrý," zaječeli společně. Byla tak velká tma, že jen když se jeden nebo druhý z nich pohnul, byl jsem si docela jistý, že ho vidím. Pro nebesa! Jen bych si přál, aby to byli zkusili.'

„Nemohl jsem si odpustit zvolání: ‚To byla ale mimořádná záležitost!'

„‚Není to zlé – co?' řekl, jako by byl něčím ohromený. ‚Předstírali, že si myslí, že jsem toho topiče z nějakého důvodu zabil. Proč bych to dělal? A jak jsem to mohl, k čertu, vědět? Nedostal jsem se nějak do toho člunu? do toho člunu – já...' Svaly kolem jeho rtů se stáhly do bezděčné grimasy, která prorazila maskou jeho obvyklého výrazu – něco násilného, krátkodobého a osvětlujícího jako záblesk blesku, který na okamžik připustí oko do tajemných záhybů mraku. ‚Byl jsem tam. Byl jsem jasně tam s nimi – nebo ne? Není hrozné, že člověk musí být dohnán k tomu, aby udělal takovou věc – a nést za to odpovědnost? Co jsem věděl o jejich Georgeovi, za kterým vyli? Vzpomněl jsem si, že jsem ho viděl schouleného na palubě. "Vrahu, zbabělče!" nazýval mě vrchní pořád. Zdálo se, že si nedokáže vzpomenout na jiná dvě slova. Bylo mi to jedno, jenže jeho hluk mě začal otravovat. "Zavři zobák," řekl jsem. Načež se sebral k zatracenému ječení. "Zabil jsi ho! Zabil jsi ho!" "Ne," zvolal jsem, "ale hned teď zabiju tebe." Vyskočil jsem a on se překotil nazad přes lavici s hrozným hlasitým žuchnutím. Nevím proč. Příliš tma. Snad se snažil ustoupit. Zůstal jsem stát čelem k zádi a ten mizerný malý druhý začal fňukat: "Vždyť nepraštíš chlapa se zlomenou rukou – a říkáš si gentleman." Zaslechl jsem těžké šou-

pání – raz – dva – a chrčivé funění. To druhé zvíře šlo na mě, rachotilo veslem přes záď. Viděl jsem ho, jak se hýbe, obrovský, obrovský – jako vidíte muže v mlze, ve snu. "Pojď," zvolal jsem. Byl bych ho srazil jako balík hadrů. Zastavil se, zamumlal si pro sebe a vrátil se. Snad zaslechl vítr. Já ne. Byl to poslední těžký poryv, který jsme měli. Vrátil se k veslu. Mrzelo mě to. Byl bych se snažil – snažil…'

„Otevíral a zavíral své zahnuté prsty, a jeho ruce byly dychtivě a krutě roztřeseny. ‚Klid, klid,' zamumlal jsem.

„‚Hm? Co? Nejsem rozrušený,' zprotestoval, strašlivě dotčený, a křečovitým škubnutím loktem převrhl láhev koňaku. Vyskočil jsem, odstrčil křeslo. Odrazil se od stolu, jako by za jeho zády vybuchla nálož, napolo se otočil, než dopadl, a přikrčen na nohou mi ukázal polekaný pár očí a tvář bílou kolem nozder. Následoval výraz hlubokého rozmrzení. ‚Strašně se omlouvám. Jsem nemotorný!' zahuhlal, velmi dopálen, zatímco pronikavý zápach rozlitého lihu nás náhle obklopil atmosférou nízké pitky v chladné, čisté noční temnotě. Světla v jídelně byla pozhasínána; naše svíčka osaměle plápolala v dlouhé galerii a sloupy ztmavly od patky až k hlavici. Na jasných hvězdách zřetelně vystupoval vysoký roh Přístavního úřadu přes esplanádu, jako by se ta ponurá hmota přiblížila, aby viděla a slyšela.

„Nasadil výraz lhostejnosti.

„‚Řekl bych, že teď jsem méně klidný, než jsem byl tehdy. Byl jsem připravený na cokoli. Tohle byly maličkosti…'

„‚Měl jste v tom člunu rušnou chvilku,' poznamenal jsem.

„‚Byl jsem připravený,' opakoval. ‚Když světla lodi zmizela, mohlo se v tom člunu stát cokoli – cokoli na světě – a svět by nebyl o nic moudřejší. Cítil jsem to, a byl jsem potěšen. A tma byla také tak akorát. Byli jsme jako muži zaživa zazdění v prostranném hrobě. Žádné starosti s čímkoli na zemi. Nikdo, kdo by posuzoval. Nic nezáleželo.' Potřetí během této rozmluvy se drsně zasmál, ale nikdo kolem nebyl, kdo by ho mohl podezírat, že je prostě opilý. ‚Žádný strach, žádný zá-

kon, žádné zvuky, žádné oči – ani naše vlastní, dokud – dokud nevyjde slunce.'

„Zasáhla mě sugestivní pravdivost jeho slov. V malém člunu na širém moři je něco zvláštního. Nad životy přenesené zpod stínu smrti, jak se zdá, padá stín šílenství. Když vás loď zklame, zdá se, že vás zklame celý váš svět; svět, který vás stvořil, omezoval, pečoval o vás. Je to, jako by duše lidí plujících nad propastí a v dotyku s nesmírnem byly uvolněny pro jakýkoli přemrštěný projev hrdinství, absurdity nebo ohavnosti. Samozřejmě, jako u víry, myšlenky, lásky, nenávisti, přesvědčení, nebo i zrakového vzhledu hmotných věcí, je tolik ztroskotání, kolik je mužů, a v tomto bylo něco pokorného, co izolaci činilo úplnější – byla to podlost okolností, která tyto muže oddělila dokonaleji od zbytku lidstva, jehož ideál chování nikdy neprošel zkouškou ďábelsky strašlivého vtipu. Byli rozzuřeni, že se vyhýbá povinnosti jen napůl: on na nich soustředil svou nenávist k celé té věci; byl by rád vzal nápadnou pomstu za tu ohavnou příležitost, kterou mu postavili do cesty. Spolehněte se na to, že člun na širém moři vytáhne na povrch to Iracionální, které se skrývá na dně každé myšlenky, citu, pocitu, emoce. Součástí burleskní podlosti pronikající onou konkrétní pohromou na moři bylo, že nedošlo mezi nimi k ráně. Všechno byly jen hrozby, všechno strašlivě účinná lest, pouhé zdání od začátku do konce, plánované obrovským pohrdáním Temných mocností, jejichž skutečné hrůzy, vždy na pokraji triumfu, jsou věčně mařeny vytrvalostí mužů. Zeptal jsem se – po chvilce čekání: ‚No a co se stalo?' Marná otázka. Věděl jsem už příliš, abych doufal v milost jediného povznášejícího doteku, v přízeň naznačeného šílenství, zastíněné hrůzy. ‚Nic,' řekl. ‚Já jsem to myslel vážně, ale oni mysleli jen hluk. Nestalo se nic.'

„A vycházející slunce ho zastihlo přesně tak, jak vyskočil poprvé v přídi člunu. Jaká vytrvalost připravenosti! Přitom držel v ruce páku kormidla také po celou noc. Při pokusu přišroubovat kormidlo je upustili přes bok, a předpokládám, že nějak byla páka kopnuta dopře-

du, zatímco pobíhali po tom člunu nahoru a dolů ve snaze dělat všechny možné věci najednou, aby se od boku lodi odpoutali. Byl to dlouhý těžký kus tvrdého dřeva, a zřejmě ho svíral dobrých šest hodin. Jestli tomu nebudete říkat být připraven! Dokážete si ho představit, mlčícího a stojícího polovinu noci, s obličejem nastaveným poryvům deště, ostražitého vůči nejasným pohybům, zírajícího na ponuré postavy, napínajícího uši, aby zachytil řídké tiché mumlání ze záďových lavic! Pevnost odvahy nebo úsilí strachu? Co si o tom myslíte? A vytrvalost je také nepopiratelná. Šest hodin víceméně v obraně; šest hodin ostražité nehybnosti, zatímco člun pomalu plul nebo stál na místě podle rozmaru větru; zatímco moře, zklidněné, konečně spalo; zatímco mraky plynuly nad jeho hlavou; zatímco obloha z nesmírnosti bez lesku a černé se zmenšila v ponurou a jasnou klenbu, zajiskřila větší brilantností, bledla na východ, bělela se v nadhlavníku; zatímco tmavé tvary zakrývající nízké hvězdy na zádi získávaly obrysy, reliéf se stával rameny, hlavami, tvářemi, rysy – a stavěly se mu před oči s tupým pohledem, s rozcuchanými vlasy, s roztrhaným šatstvem, mžouraly rudými víčky na bílém úsvitu. ‚Vypadali, jako by se v opilství převaleli týden v příkopech,' popisoval živě; a pak zamumlal něco o tom, že východ slunce je toho druhu, který předpovídá klidný den. Znáte to námořnické zvykání, odkazovat na počasí v každé souvislosti. A pro mě jeho pár mumlaných slov stačilo, abych viděl, jak se spodní okraj slunce vysunuje z obrysu obzoru, chvění obrovského zavlnění přebíhající po celé viditelné pláni moře, jako by se vody otřásly a daly zrod kouli světla, zatímco poslední dech vánku zavlnil vzduch v povzdechu úlevy.

„‚Seděli na zádi rameno vedle ramene, se šíprem uprostřed, jako tři špinavé sovy, a zírali na mě,' slyšel jsem ho říkat se záměrem nenávisti, který destiloval do běžných slov žíravou účinnost jako kapka silného jedu padající do sklenice vody; ale mé myšlenky se zdržovaly u toho východu slunce. Dokázal jsem si pod průhlednou prázdnotou

nebes představit ty čtyři muže uvězněné v samotě moře, osamocené slunce, nedbající na špetku života, stoupající po čisté křivce oblohy, jako by chtělo z větší výšky zapáleně zírat na vlastní nádheru odraženou v nehybném oceánu. ‚Volali na mě ze zádi,' řekl Jim, ‚jako bychom spolu byli kamarádi. Slyšel jsem je. Prosili mě, abych byl rozumný a odhodil ten "zatracený kus dřeva." Proč bych *měl* takhle pokračovat? Nic zlého mi neudělali – nebo ano? Nic zlého se nestalo… Nic zlého!'

„Tvář mu zrudla, jako by nemohl dostat vzduch z plic.

„‚Nic zlého!' vybuchl. ‚Nechám to na vás. Vy to pochopíte. Nebo ne? Vidíte to – ne? Nic zlého! Dobrý bože! Co víc mohli udělat? Ach ano, vím to velmi dobře – skočil jsem. Ovšem. Skočil jsem! Řekl jsem vám, že jsem skočil; ale povídám vám, byli nad síly každého muže. Byl to jejich čin tak jasně, jako kdyby se natáhli lodním hákem a stáhli mě přes bok. Nevidíte to? Musíte to vidět. Pojďte. Mluvte – rovnou ven.'

„Jeho nejisté oči se upřely do mých, tázaly se, prosily, vyzývaly, žadonily. Nemohl jsem si pomoci a zamumlal jsem: ‚Byl jste zkoušen.' ‚Víc, než je spravedlivé,' chytil se toho rychle. ‚Nedali mi ani půl šance – s takovou bandou. A teď byli přátelští – ach, tak zatraceně přátelští! Kamarádi, kolegové na palubě. Všichni na jednom člunu. Udělejme z toho to nejlepší. Nic si nemysleli. O Georgea se vůbec nestarali. George se vrátil do své kajuty pro něco v poslední chvíli a byl chycen. Ten muž byl zjevný blázen. Velmi smutné, ovšem… Jejich oči se na mě dívaly; jejich rty se hýbaly; kývali hlavami na druhém konci člunu – tři z nich; kynuli – ke mně. Proč ne? Neskočil jsem snad já? Nic jsem neřekl. Pro ty věci, které jsem chtěl říct, nejsou slova. Kdybych tehdy jen otevřel rty, prostě bych vyl jako zvíře. Ptal jsem se sám sebe, kdy se probudím. Nahlas mě pobízeli, abych přišel na záď a tiše si poslechl, co má šípr říct. Určitě nás měli vylovit ještě před večerem – přímo v trase všeho průplavního provozu; teď byl na severozápadě vidět kouř.

„‚Ten strašný šok, když jsem spatřil tu slabou, slabou skvrnu, tu nízkou stopu hnědé mlhy, skrz kterou jste viděl hranici moře a oblohy. Zavolal jsem jim, že slyším velmi dobře tam, kde jsem. Šípr začal klít, chraplavý jako vrána. Nehodlal mluvit z plných plic kvůli *mému* pohodlí. “Bojíte se, že vás uslyší na břehu?” zeptal jsem se. Zíral, jako by mě chtěl drápy roztrhat na kusy. Vrchní strojník mu poradil, aby mi ustoupil. Řekl, že ještě nejsem při smyslech. Ten druhý povstal na zádi jako tlustý sloup masa – a mluvil – mluvil…’

„Jim zůstal zamyšlený. ‚No a?’ řekl jsem. ‚Co mi bylo po tom, na jaký příběh se dohodnou?’ zvolal bezhlavě. ‚Mohli vykládat, co se jim ráčí. To byla jejich věc. Já jsem ten příběh znal. Nic, čemu mohli přimět lidi, aby věřili, pro mě nemohlo nic změnit. Nechal jsem ho mluvit, dohadovat se – mluvit, dohadovat se. Pokračoval a pokračoval a pokračoval. Náhle jsem cítil, jak se mi nohy podlamují. Bylo mi špatně, byl jsem unavený – unavený na smrt. Pustil jsem páku kormidla, obrátil se k nim zády a sedl si na nejpřednější příčnou lavici. Měl jsem toho dost. Volali na mě, chtěli vědět, jestli to chápu – nebyla to pravda, každé slovo z toho? Byla to pravda, u boha! po jejich způsobu. Hlavu jsem neotočil. Slyšel jsem je, jak si mezi sebou mumlají. “Ten pitomec nic neřekne.” “Och, chápe to dost dobře.” “Nech ho; bude v pořádku.” “Co může dělat?” Co jsem mohl dělat? Nebyli jsme všichni na jednom člunu? Snažil jsem se být hluchý. Kouř zmizel na sever. Bylo úplné bezvětří. Napili se ze soudku vody a já se taky napil. Pak vyvedli velké divadlo s roztahováním plachty člunu přes bortnice. Mám hlídat? Vlezli pod ni, pryč z mého dohledu, díky bohu! Cítil jsem se znavený, znavený, vyčerpaný, jako bych od dne, kdy jsem se narodil, neměl ani hodinu spánku. Pro třpyt slunečního svitu jsem neviděl vodu. Čas od času jeden z nich vylezl, postavil se, aby se rozhlédl, a zalezl zpátky. Slyšel jsem záchvěvy chrápání pod plachtou. Někteří dokázali spát. Alespoň jeden z nich. Já ne! Všechno bylo světlo, světlo, a zdálo se, že člun jím

propadá. Tu a tam jsem byl docela překvapen, když jsem zjistil, že sedím na příčné lavici…'

„Dal se do měřených kroků sem a tam před mým křeslem, s jednou rukou v kapse kalhot, hlavu zamyšleně skloněnou, a v dlouhých intervalech zvedal pravou paži v gestu, které jako by odháželo neviditelného vetřelce z cesty.

„‚Předpokládám, že si myslíte, že jsem šílel,' začal změněným tónem. ‚A dobře můžete, když si vzpomenete, že jsem ztratil čepici. Slunce mi lezlo celou cestu z východu na západ nad holou hlavou, ale toho dne mi nic nemohlo ublížit, předpokládám. Slunce mě nemohlo zbláznit…' Pravá paže odhodila myšlenku šílenství… ‚A ani mě nemohlo zabít…' Opět jeho paže zahnala stín… ‚*To* záleželo na mně.'

„‚Záleželo?' řekl jsem, nevyslovitelně ohromen tímto novým obratem, a díval jsem se na něho se stejným pocitem, jaký bych – jak se dá spravedlivě pochopit – zažil, kdyby se otočil na patě a ukázal mi úplně novou tvář.

„‚Nedostal jsem mozkovou horečku, taky jsem nespadl mrtvý,' pokračoval. ‚Vůbec jsem se netrápil tím sluncem nad hlavou. Přemýšlel jsem tak chladně, jako jakýkoli muž, který kdy seděl a přemýšlel ve stínu. Ten mastný dobytek od šípra vystrčil svou velkou ostříhanou hlavu pod plachtou a přimhouřil na mě své rybí oči. "Donnerwetter! Umřete," zavrčel a stáhl se zpátky jako želva. Viděl jsem ho. Slyšel jsem ho. Nepřerušil mě. Přemýšlel jsem právě tehdy, že neumřu.'

„Pokusil se zjistit mou myšlenku pozorným pohledem, který na mě shodil mimochodem. ‚Chcete říct, že jste sám se sebou uvažoval, jestli zemřít?' zeptal jsem se tónem co nejnepropustnějším, jaký jsem dokázal nasadit. Přikývl, aniž se zastavil. ‚Ano, k tomu to došlo, jak jsem tam seděl sám,' řekl. Přešel ještě několik kroků k pomyslnému konci své trasy, a když se otočil, aby šel zpět, obě ruce měl hluboko zabořené v kapsách. Zastavil se krátce před mým křeslem a shlédl dolů. ‚Nevěříte tomu?' zeptal se s napjatou zvědavostí. Byl jsem pohnut k slav-

nostnímu prohlášení své připravenosti bezvýhradně věřit čemukoli, co mi uzná za vhodné říct."

KAPITOLA 11

„Vyslechl mě s hlavou nakloněnou na stranu a já měl další záblesk skrze trhlinu v mlze, v níž se pohyboval a žil. Matná svíčka prskala uvnitř skleněné koule, a to bylo vše, čím jsem ho mohl vidět; za jeho zády byla tmavá noc s jasnými hvězdami, jejichž vzdálený třpyt rozprostřený do ustupujících rovin lákal oko do hlubin větší temnoty; a přece se zdálo, že mi tajemné světlo ukazuje jeho chlapeckou hlavu, jako by se v tom okamžiku mládí v něm na chvíli rozžhavilo a vyhaslo. ‚Jste strašně hodný druh, že takhle posloucháte,' řekl. ‚Dělá mi to dobře. Nevíte, co to pro mě znamená. Nevíte'... zdálo se, že mu slova scházejí. Byl to zřetelný záblesk. Byl to mladík toho druhu, jaké máte rádi kolem sebe; toho druhu, jakým si rádi představujete, že jste sám býval; toho druhu, jehož vzhled se dovolává společenství těch iluzí, o nichž jste se domníval, že vyprchaly, zhasly, vychladly, a které, jako by se znovu vznítily přiblížením jiného plamene, zachvívají se někde hluboko, hluboko dole, chvějí se světlem... horkem!... Ano; měl jsem o něm záblesk tehdy... a nebyl to poslední toho druhu... ‚Nevíte, co to je pro chlapíka v mém postavení, když mu věří – když si otevřeně vyleje srdce před starším mužem. Je to tak těžké – tak strašně nespravedlivé – tak těžké pochopit.'

„Mlhy se zase zavíraly. Nevím, jak starý jsem mu připadal – a jak moudrý. Ani zpoloviny tak starý, jak jsem se tehdy cítil; ani zpoloviny tak zbytečně moudrý, jak jsem o sobě věděl, že jsem. V žádném jiném řemesle jako v tom námořnickém se srdce těch, kdo již byli vysláni plavat nebo klesnout, nevydávají tak otevřeně vstříc mládeži na kraji

vody, hledící zářivýma očima na onen třpyt rozlehlé hladiny, který je pouze odrazem vlastních pohledů plných ohně. Je taková nádherná neurčitost v očekáváních, která každého z nás přivedla k moři, taková slavná neohraničenost, taková krásná dychtivost po dobrodružstvích, která jsou sama sobě odměnou a jedinou odměnou. Co dostáváme – no, o tom mluvit nebudeme; ale který z nás dokáže potlačit úsměv? V žádném jiném druhu života není iluze tak vzdálená skutečnosti – v žádném jiném není začátek *celou* iluzí – rozčarování rychlejší – podrobení úplnější. Nezačali jsme snad všichni stejnou touhou, neskončili stejným poznáním, nenesli vzpomínku na stejnou hýčkanou okouzlenost temnými dny proklínání? Co divu, že když přijde nějaké těžké šťouchnutí, zjišťujeme, že pouto je blízké; že vedle řemeslného společenství se cítí síla širšího citu – citu, který pojí muže k dítěti. Byl přede mnou a věřil, že věk a moudrost dokážou nalézt lék proti bolesti pravdy, a dopřál mi záblesk sebe sama jako mladíka v šeredné kaši, v jaké se jen octnout dá, v takové kaši, nad níž šedivci slavnostně vrtí hlavami, zatímco skrývají úsměv. A přitom tenhle uvažoval o smrti – zatracený kluk! Došel k tomu, že se nad tím zamýšlel, protože si myslel, že si zachránil život, zatímco všechno jeho kouzlo zmizelo s lodí v noci. Co přirozenějšího! Bylo to natolik tragické a natolik komické, že si to upřímně žádalo soucit, a čím jsem byl lepší než zbytek nás, abych mu svou lítost odepřel? A právě když jsem se na něho díval, mlhy se do trhliny vrátily, a jeho hlas promluvil –

„‚Byl jsem tak ztracený, víte. Byla to taková věc, kterou člověk nečeká, že by se mu stala. Nebylo to například jako rvačka.'

„‚Nebylo,' připustil jsem. Zdál se změněný, jako by náhle dozrál.

„‚Nemohl si být člověk jist,' zamumlal.

„‚Ach! Nebyl jste si jist,' řekl jsem a byl jsem usmířen zvukem slabého povzdechu, který mezi námi prolétl jako noční let ptáka.

„‚No, nebyl,' řekl odvážně. ‚Bylo to něco jako ta nešťastná historka, kterou si vymysleli. Nebyla to lež – ale přesto to nebyla pravda. Bylo to

něco… Člověk pozná vyloženou lež. Mezi tím, co bylo správné a špatné na této věci, nebyla ani tloušťka listu papíru.'

„‚Co víc jste chtěl?' zeptal jsem se; myslím ale, že jsem mluvil tak tiše, že nezachytil, co jsem řekl. Předložil svůj argument, jako by život byl sítí cest oddělených propastmi. Jeho hlas zněl rozumně.

„‚Dejme tomu, že bych nebyl – chci říct, dejme tomu, že bych byl zůstal u lodi? No. O kolik déle? Řekněme minutu – půl minuty. No tak. Za třicet vteřin, jak se tehdy zdálo jisté, bych byl přes palubu; a nemyslíte si, že bych se byl chytil první věci, která by mi přišla do cesty – vesla, záchranného kola, roštu – čehokoli? Ne?'

„‚A byl byste zachráněn,' vložil jsem.

„‚Byl bych to zamýšlel,' opáčil. ‚A to je víc, než jsem zamýšlel, když jsem'… zachvěl se, jako by se chystal spolknout nějaký odporný lék… ‚skočil,' pronesl s křečovitým úsilím, jehož napětí, jako by se šířilo vzdušnými vlnami, mi mírně rozpohybovalo tělo v křesle. Upřel na mě sklopené oči. ‚Nevěříte mi?' zvolal. ‚Přísahám!… K čertu! Přivedl jste mě sem, abych mluvil, a… Musíte!… Řekl jste, že budete věřit.' ‚Samozřejmě že věřím,' zprotestoval jsem věcným tónem, který měl uklidňující účinek. ‚Odpusťte,' řekl. ‚Samozřejmě bych s vámi o tom všem nemluvil, kdybyste nebyl džentlmen. Měl jsem to vědět… Já jsem – jsem – také džentlmen…' ‚Ano, ano,' řekl jsem spěšně. Díval se mi přímo do tváře a pak pomalu stáhl pohled. ‚Teď chápete, proč jsem to nakonec… neudělal takovým způsobem. Nehodlal jsem se bát toho, co jsem učinil. A ostatně, kdybych byl zůstal u lodi, byl bych udělal, co bylo v mých silách, abych se zachránil. Je známo, že muži pluli hodiny – na otevřeném moři – a byli vyloveni, aniž by na tom byli o moc hůř. Mohl jsem to vydržet lépe než mnozí jiní. Se srdcem nemám nic špatného.' Vytáhl pravou pěst z kapsy, a úder, který si zasadil do hrudi, zazněl jako tlumená detonace v noci.

„‚Ne,' řekl jsem. Zamyslel se, s nohama mírně od sebe a bradou propadlou. ‚O vlas,' zamumlal. ‚Ani vlasovou tloušťku mezi tímto

a tamtím. A tenkrát…'

„‚Vlas je o půlnoci těžko vidět,' vložil jsem – trochu zle, bojím se. Nechápete, co mám na mysli solidaritou řemesla? Měl jsem na něho spadeno, jako by mě podvedl – mě! – o nádhernou příležitost udržet si iluzi svých počátků, jako by okradl náš společný život o poslední jiskru jeho kouzla. ‚Takže jste zdrhl – hned.'

„‚Skočil,' opravil mě ostře. ‚Skočil – pamatujte!' opakoval, a já jsem se divil tomu zjevnému, ale nejasnému úmyslu. ‚No, ano! Snad jsem to tehdy nemohl vidět. Ale v tom člunu jsem měl spoustu času a dostatek světla. A také jsem dokázal přemýšlet. Nikdo by to samozřejmě nevěděl, ale tím mi to nebylo o nic lehčí. I tomu musíte věřit. Nechtěl jsem všechno to povídání… Ne… Ano… Nebudu lhát… Chtěl jsem to: právě to jsem chtěl – tady. Myslíte si, že jste vy nebo kdokoli mě k tomu mohl donutit, kdybych já… Nejsem – nebojím se o tom mluvit. A nebál jsem se o tom ani přemýšlet. Pohlédl jsem tomu do tváře. Nehodlal jsem utíkat. Zprvu – v noci, nebýt těch chlapů, bych snad… Ne! Pro nebesa! Nechtěl jsem jim dopřát to zadostiučinění. Nadělali už dost. Vymysleli si příběh a věřili mu, pokud vím. Ale já jsem znal pravdu, a vyrovnám se s ní – sám, se sebou samým. Nehodlal jsem ustoupit tak bestiálně nespravedlivé věci. Co by to nakonec dokázalo? Byl jsem zatraceně zdrcen. Mám života plné zuby – abych vám pravdu řekl; ale co by bylo prospěšného se tomu vyhnout – takovým – takovým – způsobem? To nebyla ta cesta. Myslím – myslím, že by to – že by to skončilo – ničím.'

„Chodil sem a tam, ale s posledním slovem se krátce otočil ke mně.

„‚Čemu věříte *vy*?' zeptal se prudce. Nastala pauza a najednou jsem se cítil zdrcen hlubokou a beznadějnou únavou, jako by mě jeho hlas vytrhl ze snu o putování prázdnými prostorami, jejichž nesmírnost sužovala mou duši a vyčerpala mé tělo.

„‚…Skončilo by to ničím,' zabručel nade mnou tvrdošíjně, po chvíli. ‚Ne! Správné bylo postavit se tomu čelem – sám za sebe – čekat na

další šanci – zjistit…‘“

KAPITOLA 12

„Všude kolem bylo ticho, kam až ucho doslechlo. Mlha jeho pocitů se mezi námi posouvala, jako by ji rušily jeho zápasy, a v trhlinách toho nehmotného závoje se mým zírajícím očím zjevoval zřetelný tvarem a plný neurčité výzvy jako symbolická postava v obrazu. Chladný noční vzduch se zdál ležet na mých údech těžký jako mramorová deska.

„‚Chápu,' zamumlal jsem, spíše abych si dokázal, že dokážu prolomit svůj stav otupělosti, než z nějakého jiného důvodu.

„‚Avondale nás vylovil těsně před západem slunce,' poznamenal mrzutě. ‚Zamířil rovnou k nám. Museli jsme jen sedět a čekat.'

„Po dlouhé přestávce řekl: ‚Vyprávěli svůj příběh.' A znovu bylo to tísnivé ticho. ‚Teprve pak jsem poznal, k čemu jsem se vlastně rozhodl,' dodal.

„‚Nic jste neřekl,' zašeptal jsem.

„‚Co jsem mohl říct?' zeptal se stejně tichým tónem… ‚Lehký otřes. Zastavili loď. Zjistili škody. Učinili opatření, aby čluny spustili, aniž by vzbudili paniku. Zatímco se spouštěl první člun, loď se v bouři potopila. Klesla jako olovo… Co by mohlo být jasnější'… svěsil hlavu… ‚a strašnější?' Rty se mu třásly, zatímco mi hleděl rovnou do očí. ‚Já jsem skočil – ne?' zeptal se bezradně. ‚S tím jsem musel žít. Na tom příběhu nezáleželo.'… Na okamžik sepjal ruce, pohlédl napravo i nalevo do pološera: ‚Bylo to jako podvádět mrtvé,' zakoktal.

„‚A žádní mrtví nebyli,' řekl jsem.

„Při tomto se ode mě vzdálil. Je to jediný způsob, jak to popsat. Za okamžik jsem spatřil jeho záda těsně u zábradlí. Chvíli tam stál, jako

by obdivoval čistotu a pokoj noci. Nějaký kvetoucí keř v zahradě dole šířil svou mocnou vůni skrze vlhký vzduch. Vrátil se ke mně spěšnými kroky.

„‚A na tom nezáleželo,' řekl tak tvrdošíjně, jak jen bylo možné.

„‚Snad ne,' připustil jsem. Začínal jsem mít dojem, že je nad mé síly. Koneckonců, co jsem *já* věděl?

„‚Mrtví nebo nemrtví, nemohl jsem se z toho dostat,' řekl. ‚Musel jsem žít; ne?'

„‚No, ano – jestli to berete tak,' zamumlal jsem.

„‚Byl jsem rád, samozřejmě,' prohodil nedbale, s myšlenkami upřenými jinam. ‚To odhalení,' vyslovil pomalu a zvedl hlavu. ‚Víte, co bylo mou první myšlenkou, když jsem to slyšel? Ulevilo se mi. Ulevilo se mi, když jsem se dozvěděl, že ty výkřiky – říkal jsem vám, že jsem slyšel výkřiky? Ne? No, slyšel. Výkřiky o pomoc… nesené mrholením. Představivost, předpokládám. A přece sotva… Jaká pitomost… Ostatní je neslyšeli. Potom jsem se jich ptal. Všichni říkali: Ne. Ne? A já jsem je slyšel i tehdy! Mohl jsem to tušit – ale nenapadlo mě to – jen jsem naslouchal. Velmi slabé výkřiky – den za dnem. Pak sem přišel ten malý poloviční míšenec a promluvil ke mně. "Patna… francouzský dělový člun… úspěšně dovlečena do Adenu… Vyšetřování… Námořní úřad… Námořnický domov… ubytování a strava pro vás zajištěny!" Šel jsem s ním a vychutnával si to ticho. Takže žádné volání nebylo. Představivost. Musel jsem mu věřit. Už jsem nic neslyšel. Zajímalo by mě, jak dlouho bych to byl mohl snášet. Taky to bylo pořád horší… chci říct – hlasitější.' Propadl zamyšlení.

„‚A já jsem nic neslyšel! No – ať je to tak. Ale ta světla! Ta světla vyhasla! Neviděli jsme je. Nebyla tam. Kdyby bývala, byl bych doplaval zpět – byl bych se vrátil a křičel po boku lodi – byl bych je prosil, aby mě vzali na palubu… Byl bych měl svou šanci… Pochybujete o mně?… Jak víte, co jsem cítil?… Jaké máte právo pochybovat?… Málem jsem to udělal, i tak – rozumíte?' Jeho hlas klesl. ‚Nebylo tam ani zablýsknutí –

ani zablýsknutí,' truchlivě zprotestoval. ‚Nechápete, že kdyby bývalo, nebyl byste mě tady viděl? Vidíte mě – a pochybujete.'

„Zavrtěl jsem hlavou záporně. Ta otázka, že světla ztratili z dohledu, když člun nemohl být víc než čtvrt míle od lodi, byla předmětem mnoha debat. Jim trval na tom, že nebylo nic vidět, jakmile se první liják rozplynul; a ostatní to totéž potvrdili důstojníkům Avondalu. Lidé samozřejmě vrtěli hlavami a usmívali se. Jeden starý šípr, který seděl u soudu vedle mě, mě lechtal bílými vousy v uchu, aby zamumlal: ‚Samozřejmě by lhali.' Fakticky nikdo nelhal; dokonce ani vrchní strojník se svou historkou o vrcholovém stěžňovém světle padajícím jako zapálená sirka, kterou odhodíš. Alespoň ne vědomě. Muž s játry v takovém stavu by velmi dobře mohl vidět plovoucí jiskru koutkem oka, když tajně hodí letmý pohled přes rameno. Neviděli žádné světlo, přestože byli dobře v dosahu, a mohli si to vysvětlit jen jediným způsobem: loď se potopila. Bylo to zjevné a uklidňující. Předvídaný fakt, který přišel tak rychle, ospravedlnil jejich spěch. Není divu, že nehledali jiné vysvětlení. Pravda však byla velmi prostá, a jakmile ji Brierly navrhl, soud se tou otázkou přestal zabývat. Pamatujete-li si, loď byla zastavena a ležela s přídí ve směru, kterým plula celou noc, se zádí vysoko zdviženou a přídí hluboko ve vodě skrz zaplnění předního oddělení. Takto vychýlená z rovnováhy, když ji bouře zasáhla trochu z boku, otočila se přídí proti větru tak prudce, jako by byla na kotvě. Touto změnou polohy byla všechna její světla během několika málo okamžiků odstíněna od člunu, který byl pod závětřím. Je dost pravděpodobné, že kdyby je byli viděli, měla by na ně účinek němé výzvy – že jejich záblesk ztracený v temnotě mraku by měl tajemnou moc lidského pohledu, který dokáže probudit cit lítosti a soucitu. Řekla by: ‚Jsem tady – ještě tady'... a co víc může říct oko nejopuštěnější lidské bytosti? Ale ona se k nim obrátila zády, jako by pohrdala jejich osudem: otočila se, obtížena, aby tvrdošíjně zírala na nové nebezpečí otevřeného moře, které tak podivně přežila, aby skončila své dny v loděnici na

likvidaci, jako by jejím zapsaným osudem bylo zemřít neslavně pod údery mnoha kladiv. Jaké rozličné konce jejich osud připravil poutníkům, nedokážu říct; ale bezprostřední budoucnost přinesla asi v devět hodin příštího rána francouzský dělový člun plující domů z Réunionu. Zpráva jeho velitele byla veřejným majetkem. Vybočil trochu ze své trasy, aby zjistil, co se děje s tím parníkem, který nebezpečně plul přídí dolů na klidném a mlžném moři. Na jejím hlavním ráhně vlála lodní vlajka obráceně vzhůru nohama (serang měl rozum, aby s úsvitem dal signál nouze); ale kuchaři na přídi vařili jídlo v kuchyňských skříňkách jako obvykle. Paluby byly nacpány těsně jako ovčí ohrada: lidé seděli po celé délce zábradlí, nahustění v pevné mase na můstku; stovky očí zíraly a nebylo slyšet ani hlásek, když se dělový člun zařadil vedle, jako by všechna ta spousta rtů byla zapečetěna kouzlem.

„Francouz zavolal, nedostal srozumitelnou odpověď, a když se dalekohledem ujistil, že dav na palubě nevypadá jako postižený morem, rozhodl se poslat člun. Dva důstojníci se dostali na palubu, naslouchali serangovi, zkoušeli mluvit s Arabem, nemohli z toho udělat hlavu ani patu: ale povaha nouzové situace byla samozřejmě dost zřejmá. Hodně je také zasáhl objev bílého muže, mrtvého a pokojně stočeného na můstku. ‚Fort intrigues par ce cadavre,' jak mi dlouho poté sdělil starší francouzský poručík, kterého jsem jedno odpoledne čirou náhodou potkal v Sydney, v jakési kavárně, a který si tu příhodu dokonale pamatoval. Tato příhoda, jak mohu mimochodem poznamenat, měla mimořádnou schopnost vzdorovat krátkosti pamětí a dlouhosti času: zdálo se, že žije, s jakousi tajemnou vitalitou, v myslích lidí, na špičkách jejich jazyků. Měl jsem to pochybné potěšení ji potkávat často, roky poté, tisíce mil daleko, jak vyvstává z nejvzdálenější možné řeči, jak vystupuje na povrch nejvzdálenějších narážek. Nevynořila se dnes večer mezi námi? A já jsem tu jediný námořník. Já jsem jediný, pro koho je to vzpomínka. A přesto si razila cestu ven! Ale kdyby se náhodně dva muži, kteří o sobě navzájem nevědí, že o té příhodě vědí,

setkali na jakémkoli místě této země, ta věc by mezi nimi vyvstala jistě jako osud, než by se rozešli. Toho Francouze jsem předtím nikdy neviděl, a po hodině jsme spolu byli hotovi na celý život: nezdál se ani nijak zvlášť povídavý; byl to tichý, mohutný chlap v pomačkané uniformě, ospale sedící nad půlplnou sklenicí nějaké tmavé tekutiny. Jeho náramenníky byly trochu zašlé, jeho čistě oholené tváře byly velké a nažloutlé; vypadal jako muž, který by si mohl potrpět na šňupací tabák – víte, co myslím? Neřeknu, že si potrpěl; ale ten zvyk by k takovému typu muže patřil. Všechno to začalo tím, že mi přes mramorový stůl podal číslo *Home News*, které jsem nechtěl. Řekl jsem ‚Merci.' Vyměnili jsme si několik zdánlivě nevinných poznámek, a najednou – dříve než jsem věděl, jak k tomu došlo – jsme byli uprostřed toho a on mi vyprávěl, jak moc byli ‚zaujati tou mrtvolou.' Vyšlo najevo, že byl jedním z důstojníků, kteří se nalodili.

„V podniku, kde jsme seděli, se dalo získat množství cizích nápojů, které se chovaly pro navštěvující námořní důstojníky, a on upíjel toho tmavého lékárnicky vypadajícího moku, který byl pravděpodobně ničím horším než *cassis à l'eau*, a s jedním okem hledícím do sklenice lehce potřásl hlavou. ‚Impossible de comprendre – vous concevez,' řekl se zvláštní směsicí lhostejnosti a zamyšlenosti. Dovedl jsem si velmi dobře představit, jak nemožné pro ně bylo porozumět. Nikdo na dělovém člunu neuměl dost anglicky, aby pochopil příběh, jak ho vyprávěl serang. Kolem obou důstojníků bylo také hodně hluku. ‚Mačkali se na nás. Byl tam kruh kolem toho mrtvého muže (*autour de ce mort*),' popisoval. ‚Člověk se musel věnovat tomu nejnaléhavějšímu. Tito lidé se začínali rozrušovat – *Parbleu!* Dav jako tenhle – nerozumíte?' vložil s filozofickou shovívavostí. Co se týká přepážky, poradil svému veliteli, že nejbezpečnější je nechat ji na pokoji, tak zlotřile vypadala. Rychle (*en toute hâte*) vzali na palubu dvě lana a Patnu si vzali do vleku – a to zádí napřed – což, za daných okolností, nebylo tak hloupé, protože kormidlo bylo příliš vysoko nad vodou, než aby bylo k nějakému velké-

mu užitku pro řízení, a tento manévr ulevil napětí přepážky, jejíž stav – jak vyložil se stoickou výmluvností – vyžadoval největší péči (*exigeait les plus grands ménagements*). Nemohl jsem se zbavit myšlenky, že můj nový známý měl v mnoha z těchto opatření své slovo: vypadal jako spolehlivý důstojník, už ne příliš činný, a byl také svým způsobem námořnický, i když tak, jak tam seděl – tlusté prsty lehce sepjaté na břiše –, připomínal někoho z těch tabákových, tichých vesnických farářů, do jejichž uší se lijí hříchy, utrpení, výčitky selských generací, na jejichž tvářích je klidný a prostý výraz jako závoj přehozený přes tajemství bolesti a trápení. Měl by na sobě mít prošoupanou černou sutanu zapnutou hladce až k vydatné bradě, místo žaketu s náramenníky a mosaznými knoflíky. Jeho širokou hruď to zdvihalo pravidelně, zatímco mi vyprávěl, že to byla pekelná práce, jak si to bezpochyby (*sans doute*) dokážu představit – jako námořník (*en votre qualité de marin*). Na konci té periody se mírně naklonil ke mně, a stáhnuv oholené rty, nechal vzduch uniknout s jemným sykotem. ‚Naštěstí,' pokračoval, ‚moře bylo rovné jako tenhle stůl, a větru nebylo víc, než je tady.'… Místo mi připadalo opravdu nesnesitelně dusné a velmi horké; tvář mi hořela, jako bych byl dost mladý na to, abych byl v rozpacích a rudl. Nasměrovali svůj kurz, pokračoval, k nejbližšímu anglickému přístavu ‚naturellement,' kde jejich odpovědnost skončila, ‚Dieu merci.'… Trochu vyfoukl ploché tváře… ‚Protože, pochopte (*notez bien*), celou dobu vlečení jsme měli dva podkormidelníky postavené se sekerami u lan, aby nás od našeho vleku odsekli, kdyby ona…' Zatřepal dolů svými těžkými víčky, čímž svůj smysl učinil co nejzřetelnějším… ‚Co chcete! Člověk dělá, co může (*on fait ce qu'on peut*),' a na okamžik se mu podařilo propůjčit jeho těžké nehybnosti dech odevzdanosti. ‚Dva podkormidelníci – třicet hodin – pořád tam. Dva!' opakoval, trochu zvedl pravou ruku a ukázal dva prsty. To bylo úplně první gesto, které jsem u něho viděl. Dalo mi to příležitost ‚všimnout si' hvězdicovité jizvy na hřbetu jeho ruky – zřejmě následku střelné rány; a jako by můj zrak

byl tím objevem zbystřen, všiml jsem si také švu staré rány začínající kousek pod spánkem a mizejícího pod krátkými šedými vlasy na straně hlavy – škrábance oštěpu nebo seku šavlí. Znovu si sepjal ruce na břiše. ‚Zůstal jsem na palubě té – té – paměť mi slábne (*s'en va*). Ach! Patt-na. *C'est bien ça.* Patt-na. *Merci.* Je k smíchu, jak člověk zapomíná. Zůstal jsem na té lodi třicet hodin…'

„‚Vy že ano!' zvolal jsem. Stále zíraje na své ruce, mírně stáhl rty, ale tentokrát nevydal žádný sykavý zvuk. ‚Bylo uznáno za vhodné,' řekl a nezaujatě pozvedl obočí, ‚aby jeden z důstojníků zůstal a držel oko otevřené (*pour ouvrir l'oeil*)'… líně si povzdechl… ‚a aby signály komunikoval s vlečnou lodí – rozumíte? – a tak dále. Co se týče zbytku, také jsem byl toho názoru. Připravili jsme čluny k spuštění – a já jsem také na té lodi učinil opatření… *Enfin!* Člověk udělal, co bylo možné. Bylo to delikátní postavení. Třicet hodin! Připravili mi jakési jídlo. Co se vína týče – jděte si pro něj hvízdnout – ani kapka.' Jakýmsi mimořádným způsobem, bez jakékoli znatelné změny ve své netečné pozici a v klidném výrazu tváře, dokázal přenést pocit hlubokého znechucení. ‚Já – víte – když dojde na jídlo bez sklenice vína – nejsem k ničemu.'

„Bál jsem se, že se o té křivdě rozpovídá, protože ačkoli nehnul ani údem, ani záškub ve tváři, dával najevo, jak moc je tou vzpomínkou podrážděn. Ale zdálo se, že na to všechno zapomněl. Předali svůj náklad ‚přístavním úřadům,' jak to vyjádřil. Zarazil ho klid, s nímž to bylo přijato. ‚Mohl byste si myslet, že jim takový podivný nález (*drôle de trouvaille*) přinášejí každý den. Jste mimořádní – vy ostatní,' poznamenal, se zády opřenými o zeď, a sám vypadal tak neschopný emocionálního projevu jako pytel mouky. V tu dobu byla náhodou v přístavu válečná loď a parník Indické námořní služby, a on neskrýval obdiv k efektivnímu způsobu, kterým čluny těchto dvou lodí vyklidily Patnu od jejích pasažérů. Jeho malátné vystupování totiž neskrývalo nic: mělo tu tajemnou, téměř zázračnou moc docilovat působivých účinků prostředky, které nelze odhalit – což je poslední slovo nejvyššího

umění. ‚Dvacet pět minut – s hodinkami v ruce – dvacet pět, ne víc.'… Rozepjal a opět sepjal prsty, aniž ruce odejmul z břicha, a učinil to nekonečně působivějším, než kdyby zdvihl paže k nebi v úžasu… ‚Všechen ten dav (*tout ce monde*) na břehu – se svými drobnými záležitostmi – zůstala jen stráž námořníků (*marins de l'État*) a ta zajímavá mrtvola (*cet intéressant cadavre*). Dvacet pět minut.'… Se sklopenýma očima a hlavou mírně nakloněnou na stranu jako by znalecky převaloval na jazyku chuť dobře provedené práce. Přesvědčil člověka bez dalšího demonstrování, že jeho uznání opravdu stojí za to získat, a navrátiv se do své sotva přerušené nehybnosti, pokračoval tím, že mě informoval, že jelikož dostali rozkaz co nejrychleji zamířit do Toulonu, odjeli za dvě hodiny, ‚takže (*de sorte que*) v této příhodě mého života (*dans cet épisode de ma vie*) zůstalo mnoho věcí nejasných.'"

KAPITOLA 13

„Po těchto slovech, a aniž změnil polohu, se takříkajíc pasivně oddal stavu mlčení. Dělal jsem mu společnost; a najednou, ale ne prudce, jako by nastal určený okamžik, aby jeho umírněný a chraptivý hlas vyšel z jeho nehybnosti, pronesl: ‚Mon Dieu! jak ten čas letí!' Nic nemohlo být banálnější než tahle poznámka; ale její vyslovení se u mě shodlo s okamžikem prozření. Je pozoruhodné, jak procházíme životem s očima napolo zavřenýma, s otupělým sluchem, se spícími myšlenkami. Snad je to tak dobře; a může být, že právě tahle otupělost činí život pro nezměrnou většinu tak snesitelným a tak vítaným. Přesto málokdo z nás nikdy nepoznal jeden z těchto vzácných okamžiků procitnutí, kdy vidíme, slyšíme, rozumíme kdovíkolika věcem – všemu – naráz – než zase sklesneme do své příjemné dřímoty. Když promluvil, zvedl jsem oči a spatřil jsem ho, jako bych ho nikdy předtím neviděl. Spatřil jsem bradu zapadlou do hrudi, neohrabané záhyby kabátu, sepjaté ruce, nehybný postoj, tak podivně navozující dojem, že byl tam prostě zanechán. Čas skutečně uplynul: dohonil ho a vyrazil napřed. Nechal ho beznadějně vzadu s několika chudými dary: šedí jako železo, těžkou únavou osmahlé tváře, dvěma jizvami, párem zašlých náramenníků; jeden z těch stálých, spolehlivých lidí, kteří jsou surovinou velkých věhlasů, jeden z těch nespočetných životů, které jsou pohřbeny bez bubnů a trubek pod základy monumentálních úspěchů. ‚Jsem nyní třetí poručík na Victorieuse' (byla to tehdy vlajková loď francouzské tichomořské eskadry), řekl a odlepil ramena od zdi o pár palců, aby se mi představil. Mírně jsem se uklonil přes svou stranu stolu

a řekl mu, že velím obchodní lodi, která je nyní zakotvena v Rushcutters' Bay. ‚Všiml si' jí – hezké malé plavidlo. Byl o tom velmi zdvořilý, svým neproniknutelným způsobem. Mám dokonce dojem, že si dovolil mírně naklonit hlavu v poklonu, když opakoval, zřetelně při tom dýchaje: ‚Ach ano. Malé plavidlo natřené černou – velmi hezké – velmi hezké (*très coquet*).' Po chvíli pomalu stočil tělo tak, aby čelil skleněným dveřím po naší pravici. ‚Nudné město (*triste ville*),' poznamenal a zíral do ulice. Byl zářivý den; dul jižní vítr a viděli jsme chodce, muže i ženy, jak jsou na chodnících tlučeni větrem, a sluncem ozářené průčelí domů přes ulici bylo rozmazáno vysokými smrštěmi prachu. ‚Sestoupil jsem na břeh,' řekl, ‚abych si trochu protáhl nohy, ale…' Nedokončil a klesl do hlubin svého klidu. ‚Řekněte mi, prosím,' začal, ztěžka se vynořuje, ‚co bylo na dně té aféry – přesně vzato (*au juste*)? Je to zajímavé. Ten mrtvý muž, například – a tak dále.'

„‚Byli tam i živí muži,' řekl jsem; ‚a mnohem zajímavější.'

„‚Beze vší pochyby, beze vší pochyby,' souhlasil polohlasně a pak, jakoby po zralém uvážení, zamumlal: ‚Očividně.' Nedělalo mi obtíže sdělit mu, co mě na té aféře zajímalo nejvíc. Zdálo se, jako by na to měl právo: nestrávil snad třicet hodin na palubě Patny – nepřevzal snad takříkajíc nástupnictví, neučinil snad ‚své možné'? Poslouchal mě, vypadaje víc než kdy jindy jako kněz, a s čím – pravděpodobně kvůli sklopeným očím – vypadalo jako zbožné soustředění. Jednou nebo dvakrát povytáhl obočí (ale aniž zvedl víčka), jako by říkal: ‚U čerta!' Jednou klidně zvolal, polohlasem: ‚Ach, *bah*!' a když jsem skončil, odměřeně stáhl rty a vydal cosi jako truchlivé hvízdnutí.

„U kohokoli jiného by to mohl být důkaz nudy, projev lhostejnosti; ale on dovedl, svým záhadným způsobem, aby jeho nehybnost působila hluboce vnímavě, a jako by byla plná cenných myšlenek stejně jako vejce masa. To, co nakonec řekl, nebylo nic víc než ‚Velmi zajímavé,' vyslovené zdvořile a sotva hlasitěji než šeptem. Ještě jsem se nevzpamatoval ze zklamání, když dodal, ale jako by mluvil sám k sobě: ‚To je

ono. *To* je ono.' Jeho brada se zdála zapadnout ještě níž do hrudi, jeho tělo těžce dolehlo na sedadlo. Chtěl jsem se ho zrovna zeptat, co tím míní, když mu celým tělem prošel jakýsi přípravný chvěj, tak jako by se dalo spatřit nepatrné zčeření na stojaté vodě ještě dřív, než se ucítí vítr. ‚A tak ten chudák mladík utekl spolu s ostatními,' řekl s vážnou klidností.

„Nevím, co mě to přimělo k úsměvu: je to jediný opravdový úsměv, na který si v souvislosti s Jimovou záležitostí vzpomínám. Ale nějak se mi toto prosté vylíčení věci zdálo ve francouzštině legrační… ‚*S'est enfui avec les autres*,' řekl poručík. A najednou jsem začal obdivovat tu rozlišovací schopnost onoho muže. Vyhmátl pointu rázem: dostal se k tomu jedinému, na čem mi záleželo. Měl jsem pocit, jako bych v tom případu žádal odborný posudek. Jeho nerušený a zralý klid byl klidem znalce, jenž má v rukou fakta a jemuž jsou vaše rozpaky pouhá dětská hra. ‚Ach! Mládí, mládí,' řekl shovívavě. ‚A koneckonců, na to se neumírá.' ‚Na co se neumírá?' zeptal jsem se zprudka. ‚Na strach.' Objasnil svůj smysl a usrkl si z pití.

„Všiml jsem si, že poslední tři prsty jeho zraněné ruky jsou ztuhlé a nedají se hýbat nezávisle jeden na druhém, takže sklenici bral neohrabaným sevřením. ‚Člověk se bojí vždycky. Mluvit se dá, ale…' Nemotorně postavil sklenici… ‚Ten strach, ten strach – víte – ten je tam vždycky.'… Dotkl se hrudi poblíž mosazného knoflíku, zrovna na tom místě, kam Jim bouchl na své vlastní, když protestoval, že se srdcem nemá nic špatného. Patrně jsem učinil nějaký nesouhlasný posuněk, protože trval na svém: ‚Ano! ano! Člověk mluví a mluví; to je všechno krásné; ale na konci účtu není moudřejší než sousedé – ani statečnější. Statečnost! Ta se vždycky nakonec ukáže. Nosil jsem svůj hrb (*roulé ma bosse*),' řekl, neochvějně vážně užívaje slangového výrazu, ‚ve všech končinách světa; znal jsem statečné muže – slavné! *Allez!*'… Nedbale se napil… ‚Statečný – rozumíte – ve službě – to člověk musí být – řemeslo to vyžaduje (*le métier veut ça*). Ne?' obrátil se ke mně rozumně. ‚*Eh*

bien! Každý z nich – říkám každý z nich, kdyby to byl poctivý muž – *bien entendu* – by přiznal, že je bod – je bod – pro toho nejlepšího z nás – je někde bod, kdy pustíte všechno (*vous lâchez tout*). A s tou pravdou musíte žít – rozumíte? Při určité kombinaci okolností strach jistě přijde. Odporný záchvat strachu (*un trac épouvantable*). A i pro ty, kdo téhle pravdě nevěří, strach stejně přijde – strach ze sebe sama. Zcela určitě. Věřte mi. Ano. Ano.... V mém věku člověk ví, o čem mluví – *que diable!*'... Pronesl to všechno nehybně, jako by byl ústy abstraktní moudrosti, ale v tomto okamžiku ještě zdůraznil účinek odstupu tím, že začal pomalu kroutit palci. ‚Je to zjevné – *parbleu!*' pokračoval; ‚neboť ať se rozhodnete jakkoli pevně, i prostá bolest hlavy nebo záchvat nestrávení (*un dérangement d'estomac*) stačí k tomu, aby... Vezměte si mě například – prošel jsem si tím. *Eh bien!* Já, který tu s vámi mluvím, jsem jednou...'

„Vypil sklenici a vrátil se ke svému kroucení palců. ‚Ne, ne; na to se neumírá,' prohlásil nakonec, a když jsem zjistil, že nehodlá v té osobní historce pokračovat, byl jsem nesmírně zklamán; o to víc, že to nebyla taková historka, víte, aby ji z něho člověk mohl pořádně vymáčknout. Mlčky jsem seděl, a on také, jako by mu nic nemohlo přijít vhod víc. I jeho palce teď byly v klidu. Najednou se mu rty začaly hýbat. ‚Tak to je,' pokračoval klidně. ‚Člověk se rodí jako zbabělec (*L'homme est né poltron*). To je potíž – *parbleu!* Jinak by to bylo příliš lehké. Ale zvyk – zvyk – nutnost – rozumíte? – oko druhých – *voilà*. Člověk se s tím smíří. A pak příklad druhých, kteří nejsou lepší než vy, a přece drží dobrou tvář...'

„Jeho hlas umlkl.

„‚Ten mladík – všimněte si – žádný z těchto popudů neměl – aspoň v onu chvíli,' poznamenal jsem.

„Odpouštivě zdvihl obočí: ‚Neříkám; neříkám. Dotyčný mladík mohl mít nejlepší vlohy – nejlepší vlohy,' opakoval a trochu zasípal.

„‚Jsem rád, že to posuzujete shovívavě,' řekl jsem. ‚Jeho vlastní pocit v té věci byl – ach! – nadějný, a…'

„Posouvání jeho nohou pod stolem mě přerušilo. Zdvihl těžká víčka. Zdvihl, říkám – žádný jiný výraz nedokáže popsat soustavnou rozvážnost toho pohybu – a nakonec se mi odhalil zcela. Čelily mi dva úzké šedé kroužky, jako dva droboučké ocelové prstence okolo hluboké černoty zřítelnic. Ostrý pohled, vycházející z toho mohutného těla, dával tušit nejvyšší účinnost, jako ostří břitvy na válečné sekeře. ‚Pardon,' řekl přesně. Pravá ruka mu vyjela vzhůru a mírně se naklonil kupředu. ‚Dovolte mi… Tvrdil jsem, že si člověk dokáže vystačit s dokonalým vědomím, že odvaha nepřichází sama (*ne vient pas tout seul*). Nic moc, kvůli čemu by se měl rozčilovat. Jedna pravda navíc by neměla učinit život nemožným… Ale čest – čest, pane!… Čest… to je skutečné – to je! A co může život stát za to, když'… postavil se na nohy s těžkopádnou prudkostí, jako by vyplašený vůl škobrtl ze trávy nahoru… ‚když ta čest je pryč – ach *ça! par exemple* – nedokážu nabídnout názor. Nedokážu nabídnout názor – protože – pane – nic o tom nevím.'

„I já jsem povstal, a snažíce se vlít do našich postojů nekonečnou zdvořilost, hleděli jsme na sebe mlčky jako dva porcelánoví psi na krbové římse. Čert aby ho vzal! Prostě tu bublinu propíchl. Na náš rozhovor dolehla ta sněť marnosti, která číhá na lidské řeči, a změnila jej v cosi prázdně znějícího. ‚Dobrá tedy,' řekl jsem s rozpačitým úsměvem; ‚ale nedalo by se to zredukovat na to, že člověk nesmí být přistižen?' Zdálo se, jako by hodlal pohotově odseknout, ale když promluvil, změnil názor. ‚Toto, pane, je pro mě příliš vybrané – daleko nad mé síly – nad tím nepřemýšlím.' Těžce se uklonil nad svou čapkou, kterou držel před sebou za štítek mezi palcem a ukazováčkem zraněné ruky. Uklonil jsem se i já. Uklonili jsme se společně: šoupali jsme nohama k sobě s velkou obřadností, zatímco špinavý exemplář číšníka přihlížel s kritickým výrazem, jako by si za to představení zaplatil. ‚*Serviteur*,'

řekl Francouz. Další šoupnutí. ‚Pane…' ‚Pane…' Skleněné dveře se zavřely za jeho statnými zády. Viděl jsem, jak se ho jižní vítr chytil a žene jej s větrem v zádech, s rukou u hlavy, s rameny napjatými, a šosy kabátu mu práskaly do nohou.

„Opět jsem si sedl, sám a zmalomyslněn – zmalomyslněn Jimovou záležitostí. Divíte-li se, že si po víc než třech letech uchovala svou naléhavost, musíte vědět, že jsem ho viděl teprve docela nedávno. Přijel jsem rovnou ze Samarangu, kde jsem naložil náklad do Sydney: naprosto nezajímavý obchod – něco, co by zde Charley nazval jednou z mých rozumných transakcí – a v Samarangu jsem s Jimem strávil nějaký čas. V té době pracoval pro De Jongha, na mé doporučení. Jako přístavní poslíček. ‚Můj zástupce na hladině,' říkal mu De Jongh. Nedokážete si představit způsob života chudší na útěchu, méně schopný projiskřit se jedinou jiskrou lesku – snad kromě povolání pojistného agenta. Malý Bob Stanton – zde Charley ho dobře znal – si takovou zkušenost prošel. Týž, který se potom utopil, když se pokoušel zachránit komornou při katastrofě Sephory. Případ srážky v mlhavém jitru u španělského pobřeží – snad si vzpomínáte. Všichni cestující byli úhledně uložení ve člunech a odraženi od lodi, když Bob opět přirazil k boku a vyškrábal se zpátky na palubu pro to děvče. Jak se stalo, že zůstala vzadu, nedokážu zjistit; buď jak buď, zbláznila se docela – nechtěla loď opustit – držela se zábradlí jako smrt. Zápas bylo z člunů dobře vidět; ale chudák Bob byl nejmenší první důstojník u obchodního loďstva, a žena měřila v botách pět stop a deset palců a byla silná jako kůň, jak jsem slyšel. Tak to šlo, přetahovaná sem a tam, nebohá dívka celou dobu ječela, a Bob každou chvíli vykřikl, aby posádku svého člunu varoval, ať se drží dost daleko od lodi. Jeden z mužů mi řekl, s úsměvem skrytým při té vzpomínce: ‚Zrovna, pane, jako kdyby neposlušný výrostek bojoval se svou matkou.' Týž starý chlapík řekl, že ‚na konci jsme viděli, že pan Stanton toho tahání za děvče už nechal a jen tak stál a díval se na ni, pozorně. Mysleli jsme si potom, že nej-

spíš uvažoval, jestli by možná ten náraz vody ji nestrhl časem od zábradlí a nedal mu šanci ji zachránit. Netroufli jsme si přirazit k boku, ani za nic na světě; a za chvíli stará loď šla najednou ke dnu s náklonem na pravobok – šplouch. Ten sešup byl něco strašného. Nikdy jsme pak nic živého ani mrtvého nespatřili vyplout.' Chudák Bob měl, myslím, to krátké období na břehu kvůli komplikacím v milostné pletce. Něžně doufal, že s mořem navždy skončil, a byl si jistý, že získal v tomhle světě všechnu blaženost, ale skončil u agentury. Nějaký jeho bratranec z Liverpoolu mu to zprostředkoval. Vyprávěl nám své zkušenosti v tom oboru. Rozesmál nás až k pláči, a nikterak nespokojen s tím účinkem, nevelký a vousy až po pás jako nějaký trpaslík, chodil mezi námi po špičkách a říkal: ‚Snadno se vám smích, vy mizerové, ale moje nesmrtelná duše se za týden té práce scvrkla na velikost spařeného hrášku.' Nevím, jak se Jimova duše přizpůsobila novým podmínkám svého života – byl jsem příliš zaneprázdněn tím, abych mu zajistil nějakou práci, která by držela duši při těle –, ale jsem si docela jistý, že jeho dobrodružná fantazie trpěla všemi mukami hladu. Rozhodně se v tomhle novém povolání neměla čím živit. Bylo trýznivé pozorovat ho při tom, ačkoli se do toho pouštěl se zarputilou vyrovnaností, kterou mu musím plně přiznat. Pozoroval jsem jeho otrhanou dřinu s jakousi představou, že je to trest za hrdinské fantazírování – pokání za to, že žíznil po víc leskotu, než mohl unést. Příliš miloval představu sebe sama jako slavného závodního koně, a nyní byl odsouzen dřít bez cti jako osel pouličního obchodníka. Snášel to velmi dobře. Zavřel se do sebe, hlavu sklonil, slova nevydal. Dost dobře; opravdu velmi dobře – kromě jistých fantastických a prudkých výbuchů, při žalostných příležitostech, kdy se vynořil ten nezkrotitelný případ Patny. Bohužel ten skandál Východních moří nechtěl vyhasnout. A to je důvod, proč jsem nikdy nemohl mít pocit, že s Jimem definitivně končím.

„Seděl jsem a myslel na něho poté, co francouzský poručík odešel, ne však ve spojitosti s De Jonghovou chladnou a chmurnou zadní

místností skladu, kde jsme si narychlo potřásli rukou nedávno, ale tak, jak jsem ho viděl před lety v posledních zablikáních svíčky, sám se mnou v dlouhé galerii Malabar House, s chladem a tmou noci za zády. Ctihodný meč zákona jeho země se mu vznášel nad hlavou. Zítra – anebo to bylo dnes? (půlnoc byla už dávno pryč, než jsme se rozešli) – mramorově tvářený policejní soudce, po tom, co rozdělí pokuty a trestové sazby v případu napadení a ublížení na těle, pozvedne tu strašnou zbraň a udeří po jeho skloněné šíji. Naše společenství v noci se podivuhodně podobalo poslední vigilii s odsouzeným mužem. Byl také vinen. Byl vinen – jak jsem si opakovaně říkal, vinen a odepsán; a přesto jsem mu chtěl ušetřit pouhou podrobnost formální popravy. Netvrdím, že dokážu vysvětlit důvody svého přání – nemyslím, že bych to dokázal; ale jestli jste v tuhle chvíli alespoň určitou představu nenabyli, musel jsem být ve svém vyprávění velmi nejasný, nebo jste příliš ospalí na to, abyste pochopili smysl mých slov. Svou morálku neobhajuji. Nebyla žádná morálka v tom popudu, který mě přiměl předložit mu Brierlyho plán úniku – smím-li to tak nazvat – v celé jeho prvotní prostotě. Byly tu rupie – naprosto připravené v mé kapse a plně mu k službám. Ó! půjčka; samozřejmě půjčka – a kdyby bylo třeba doporučení pro jednoho muže (v Rangúnu), který by mu mohl něco práce zajistit… Nu ovšem! s nejvyšší radostí. Měl jsem pero, inkoust a papír v pokoji v prvním patře. A dokonce i zatímco jsem mluvil, netrpělivě jsem se těšil, až začnu ten dopis – den, měsíc, rok, 2.30 ráno… pro naše staré přátelství vás prosím, abyste zajistil nějakou práci panu Jamesovi tomu-a-tomu, v němž, atd., atd.… Byl jsem dokonce ochoten o něm v tomto duchu napsat. Jestliže si nezískal mou účast, získal pro sebe něco lepšího – dostal se k samotnému prameni a zdroji toho citu, dosáhl tajné citlivosti mého sobectví. Nic před vámi netajím, protože kdybych něco tajil, mé jednání by vypadalo nesrozumitelnější, než by mělo právo vypadat jakékoli lidské jednání, a – zadruhé – zítra zapomenete na mou upřímnost stejně jako na ostatní poučení z minulosti.

V té transakci, hrubě a přesně řečeno, jsem byl bezúhonný muž; ale jemné záměry mé nemorálnosti byly poraženy mravní prostotou toho zločince. Byl zajisté také sobecký, ale jeho sobectví mělo vyšší původ, vyšší cíl. Zjistil jsem, že ať jsem říkal cokoli, dychtivě si přál projít obřadem popravy, a já jsem toho mnoho neřekl, protože jsem cítil, že v argumentaci by jeho mládí svědčilo těžce proti mně: on věřil tam, kde jsem já už přestal pochybovat. Bylo něco krásného v tom živelném divokém rysu jeho nevyjádřené, sotva zformulované naděje. ‚Odejít! Nenapadlo by mě to,' řekl a zavrtěl hlavou. ‚Nabízím vám něco, za co nežádám ani neočekávám žádnou vděčnost,' řekl jsem; ‚peníze mi vrátíte, až se vám to bude hodit, a…' ‚Hrozně hodné od vás,' zamumlal, aniž vzhlédl. Pozoroval jsem ho zblízka: budoucnost mu musela připadat strašlivě nejistá; ale neochvěl se, jako by snad opravdu nebylo nic špatného s jeho srdcem. Rozhněval jsem se – ne poprvé té noci. ‚Celá ta mrzká věc,' řekl jsem, ‚je, pokud se mě týká, dost hořká pro muže vašeho rázu…' ‚Je, je,' šeptl dvakrát, s očima upřenýma na podlahu. Bylo to srdcervoucí. Tyčil se nad světlem a já jsem viděl chmýří na jeho tváři, barvu rozlévající se teple pod hladkou kůží obličeje. Věřte mi nebo ne, říkám vám, že to bylo nehorázně srdcervoucí. Dohnalo mě to k brutalitě. ‚Ano,' řekl jsem; ‚a dovolte, abych se přiznal, že si vůbec nedokážu představit, jakou výhodu si od tohoto chlemtání usazeniny slibujete.' ‚Výhodu!' zamumlal ze své nehybnosti. ‚Čert aby mě sežral, jestli to vím,' řekl jsem, rozhněván. ‚Snažil jsem se vám povědět všechno, co v tom je,' pokračoval pomalu, jako by rozvažoval něco nenapadnutelného. ‚Ale koneckonců je to *má* nesnáz.' Otevřel jsem ústa, abych odsekl, a zjistil jsem najednou, že jsem ztratil veškerou důvěru ve svůj úsudek; a bylo to, jako by i on mě vzdal, protože zamumlal jako muž, který uvažuje polohlasně. ‚Odjeli… odešli do nemocnic… Nikdo z nich by tomu nedokázal čelit…. Oni!…' Mírně pohnul rukou, aby naznačil opovržení. ‚Ale já tohle musím překonat a nesmím před ničím z toho uhýbat – nebo… Nebudu před ničím z toho uhýbat.' Mlčel. Zí-

ral, jako by byl pronásledován duchy. Jeho nevědomá tvář odrážela plynoucí výrazy opovržení, zoufalství, odhodlání – odrážela je po pořádku, jako kouzelné zrcadlo odráží proplouvající pohyb nadpozemských tvarů. Žil obklopen zrádnými přízraky, přísnými stíny. ‚Ale, nesmysl, drahý příteli,' začal jsem. Pohnul se netrpělivě. ‚Zdá se, že nerozumíte,' řekl ostře; pak na mě pohlédl, aniž mrkl: ‚Snad jsem skočil, ale neutíkám.' ‚Nemyslel jsem to urážlivě,' řekl jsem; a hloupě dodal: ‚Lepší muži než vy nacházeli občas za vhodné utéci.' Celý zrudl, zatímco já jsem si v rozpacích skoro udusil vlastním jazykem. ‚Snad,' řekl nakonec, ‚já nejsem dost dobrý; nemohu si to dovolit. Musím to porazit – zrovna teď to porážím.' Vstal jsem ze židle a cítil všude ztuhlost. Mlčení bylo trapné, a abych je ukončil, nenapadlo mě nic lepšího než poznamenat vzletným tónem: ‚Nemyslel jsem, že už je tak pozdě.'... ‚Řekl bych, že vás už to má dost,' odsekl: ‚a abych vám řekl pravdu' – začal se rozhlížet po klobouku – ‚já také.'

„Nu! Odmítl tu jedinečnou nabídku. Odstrčil mou pomocnou ruku; byl připraven jít a za balustrádou se zdálo, že noc na něho čeká tak tiše, jako by byl označen jako její kořist. Slyšel jsem jeho hlas: ‚Ach! tady je.' Našel si klobouk. Pár vteřin jsme viseli ve větru. ‚Co uděláte poté – poté...' zeptal jsem se velmi tiše. ‚Nejspíš půjdu k čertu,' odpověděl mrzutým zabručením. Z větší části jsem už nabyl rozvahy a usoudil, že nejlépe to vzít zlehka. ‚Prosím vás, pamatujte,' řekl jsem, ‚že bych vás velmi rád viděl ještě předtím, než odejdete.' ‚Nevím, co by vám v tom mělo bránit. Ta zatracená věc mě neučiní neviditelným,' řekl s hlubokou hořkostí – ‚takové štěstí nemám.' A pak, v okamžiku loučení, mě obdařil hrozivou směsicí pochybného koktání a pohybů, strašlivou podívanou na rozpaky. Bůh mu odpusť – mně! Vzal si do své vymyšlené hlavy, že nejspíš budu dělat nějaké obtíže kolem stisku ruky. Bylo to hrozné nad slova. Myslím, že jsem na něho náhle vykřikl, jak byste zařvali na člověka, kterého jste viděli chystat se krokem přes útes; vzpomínám si, jak se nám zvedly hlasy, na objevení ubohého

úsměšku v jeho tváři, drtivého sevření mé ruky, nervózního smíchu. Svíčka vyfrkla a byl konec, se zasténáním, které se ke mně vzneslo ve tmě. Nějak se vzdálil. Noc jeho postavu pohltila. Byl děsný nemotora v loučení. Děsný. Slyšel jsem rychlé křup-křup štěrku pod jeho botami. Běžel. Vysloveně běžel, bez cíle, kam jít. A ještě mu nebylo čtyřiadvacet let."

KAPITOLA 14

„Spal jsem málo, přes snídani jsem přelétl, a po mírném zaváhání jsem rezignoval na ranní návštěvu u své lodi. Bylo to ode mě skutečně velmi nepěkné, protože, ačkoli můj první důstojník byl ve všem všudy znamenitý muž, byl obětí tak černých představ, že pokud nedostal od své ženy dopis v očekávaném čase, docela se pominul vztekem a žárlivostí, ztratil veškerou kázeň v práci, hádal se se vším mužstvem a bud brečel ve své kajutě, nebo se mu rozvinula taková zuřivost, která málem dohnala posádku na pokraj vzpoury. Ta věc mi vždycky připadala nevysvětlitelná: byli manželi třináct let; já jsem ji jednou zahlédl, a upřímně, nedokázal jsem si představit člověka tak zpustlého, aby se vrhl do hříchu kvůli tak nepůvabné osobě. Nevím, jestli jsem se neprovinil tím, že jsem onen názor nebohému Selvinovi nikdy nepředložil: ten muž si tu dělal na zemi malé peklo, a já jsem nepřímo trpěl také, ale jakási, bezpochyby falešná ohleduplnost mi v tom bránila. Manželské vztahy námořníků by byly zajímavým námětem, mohl bych vám uvést případy… Ovšem, tohle není ani místo, ani čas, a nám jde o Jima – který byl neženatý. Jestli jeho obrazotvorné svědomí nebo jeho hrdost; jestli všichni ti přemrštění duchové a přísné stíny, které byly osudnými průvodci jeho mládí, mu nedovolili utéci od popraviště, pak já, u něhož ovšem nelze takové druhy podezřívat, jsem byl neodolatelně puzen jít a vidět, jak jeho hlava spadne. Dal jsem se cestou k soudu. Nedoufal jsem, že budu příliš dojat nebo poučen, nebo zaujat nebo dokonce vylekán – ačkoli, dokud má člověk nějaký život před sebou, pořádné leknutí jednou za čas je zdravá kázeň. Ale ani jsem neče-

kal, že budu tak hrozně zdeptán. Hořkost jeho trestu spočívala v jeho mrazivé a nedůstojné atmosféře. Skutečný význam zločinu je v tom, že je porušením víry se společenstvím lidstva, a z toho hlediska nebyl zrádcem bezvýznamným, ale jeho poprava byla záležitostí odbývanou v koutě. Nebylo žádné vysoké lešení, žádná šarlatová látka (měli vůbec na Tower Hillu šarlatovou látku? Měli ji mít), žádný bázní zasažený zástup, který by se zděsil jeho vinou a byl pohnut k slzám jeho osudem – žádný dech chmurné odplaty. Byl, zatímco jsem šel, jasný sluneční svit, zář příliš vášnivá, než aby těšila, ulice plné zpřeházených střípků barvy jako poškozený kaleidoskop: žlutá, zelená, modrá, oslepující bílá, hnědá nahota nezakrytého ramene, dvoukolka tažená volem s rudou plachtou, oddíl domorodé pěchoty v tmavé mase s temnými hlavami pochodující v zaprášených šněrovacích botách, domorodý policista v chmurné uniformě skrovného střihu a opásaný leštěnou kůží, který na mě vzhlédl orientálně smutnýma očima, jako by jeho stěhovavý duch trpěl mimořádně tím nepředvídaným – jak se tomu říká? – avatarem – vtělením. Pod stínem osamělého stromu na dvoře seděli vesničané patřící k případu napadení v malebné skupině, vypadali jako chromolitografie tábora v knize cestopisů po Východě. Chyběla jen obligátní nitka kouře v popředí a pasoucí se soumaři. Prázdná žlutá zeď se zvedala vzadu a převyšovala strom, odrážejíc oslňující záři. Soudní síň byla chmurná, zdála se být rozlehlejší. Vysoko v šeru nahoře se punkahy krátce kývaly sem a tam, sem a tam. Tu a tam zahalená postava, zmenšená holými zdmi, zůstávala bez hnutí mezi řadami prázdných lavic, jako by byla pohroužena ve zbožném rozjímání. Žalobce, který byl zbit, – tlustý čokoládově zbarvený muž s oholenou hlavou, s jednou tlustou náprsí obnaženou a s jasně žlutým kastovním znamením nad kořenem nosu, – seděl v povýšené nehybnosti: jen oči se mu třpytily, točíce se v šeru, a chřípí se mu prudce rozšiřovala a svírala, jak dýchal. Brierly klesl do svého křesla s výrazem vyčerpání, jako by strávil noc sprintováním po škvárové dráze. Zbožný kapitán

plachetnice vypadal rozrušeně a dělal neklidné pohyby, jako by stěží potlačoval popud postavit se a snažně nás nabádat k modlitbě a pokání. Soudcova hlava, jemně bledá pod úhledně upravenými vlasy, připomínala hlavu beznadějného nemocného poté, co byl omyt, učesán a podepřen v posteli. Posunul vázu s květinami stranou – svazek purpurových květů s několika růžovými na dlouhých stvolech – a chopiv se oběma rukama dlouhého listu modravého papíru, přejel přes něj okem, opřel si předloktí o hranu stolu a začal nahlas číst rovným, zřetelným a nedbalým hlasem.

„U Jóva! Při vší té mé pošetilosti o lešeních a hlavách, jež mají spadnout – ujišťuji vás, že to bylo nekonečně horší než stětí. Nad vším ležel tíživý pocit konečnosti, nezlehčený nadějí na odpočinek a bezpečí, které následuje po dopadu sekery. Toto řízení mělo veškerou chladnou mstivost rozsudku smrti a krutost rozsudku vyhnanství. Takhle jsem se na to díval toho rána – a dokonce i teď zdá se, vidím v tom přemrštěném pohledu na všední událost nepopiratelný záblesk pravdy. Dovedete si představit, jak silně jsem to tenkrát cítil. Snad právě proto jsem se nemohl přinutit uznat tu konečnost. Ta věc byla pořád se mnou, pořád jsem byl dychtivý získat na ni názor, jako by nebyla prakticky vyřízena: názor jednotlivý – názor mezinárodní – u Jóva! Toho Francouze, například. Výrok jeho vlastní země byl pronesen v nevášnivém a jednoznačném slovníku, jaký by použil stroj, kdyby stroje uměly mluvit. Soudcova hlava byla napolo skryta za papírem, jeho čelo bylo jako alabastr.

„Před soudem bylo několik otázek. První byla, zda loď byla v každém ohledu schopna a způsobilá plavby. Soud shledal, že nebyla. Další bod, pokud si pamatuji, byl, zda až do doby nehody byla loď řízena s náležitou a námořnickou péčí. Řekli na to Ano, bůh ví proč, a potom prohlásili, že neexistuje důkaz, který by ukázal přesnou příčinu nehody. Patrně plovoucí vrak. Já si sám vzpomínám, že norská barka plující s nákladem borového dřeva byla kolem té doby prohlášena za nezvěst-

nou, a bylo to zrovna takové plavidlo, které se v bouři převrhne a plave dnem vzhůru celé měsíce – jakýsi mořský upír na číhané, aby zabíjel lodě ve tmě. Takové bludné mrtvoly jsou dost obvyklé v Severním Atlantiku, který je domovem všech hrůz moře, – mlhy, ledovce, mrtvé lodi odhodlané škodit a dlouhé zlověstné vichřice, které se do člověka zahryznou jako upír, dokud není všechna síla a duch i naděje pryč, a člověk si připadá jako prázdná skořápka. Ale tam – v těch mořích – byla ta příhoda tak vzácná, že se podobala zvláštnímu uspořádání zlovolné prozřetelnosti, které, pokud nemělo za cíl zabít topiče a přivodit Jimovi něco horšího než smrt, vypadalo jako naprosto bezúčelný kus ďábelství. Když mě tato úvaha napadla, odvedla mi pozornost. Nějakou chvíli jsem si uvědomoval soudcův hlas jen jako zvuk; ale za okamžik se zformoval do zřetelných slov… ‚v naprostém pohrdání svými zřejmými povinnostmi,' říkal. Další věta mi nějak unikla, a pak… ‚opustivše v okamžiku nebezpečí životy a majetek svěřené do jejich péče'… pokračoval hlas rovně, a zastavil se. Pár očí pod bílým čelem střelil temným pohledem přes hranu papíru. Rozhlédl jsem se spěšně po Jimovi, jako bych čekal, že zmizí. Byl velmi klidný – ale byl tam. Seděl růžolící, světlovlasý a nesmírně pozorný. ‚Pročež…' začal hlas důrazně. Zíral s pootevřenými rty, visel na slovech muže za stolem. Vyšla do ticha nesena větrem, který dělaly punkahy, a já, dávaje pozor na jejich účinek, jsem zachytil jen útržky úřední řeči… ‚Soud… Gustav Ten-a-ten… kapitán… rodem z Německa… James Ten-a-ten… první důstojník… patenty zrušeny.' Padlo ticho. Soudce pustil papír a opíraje se bokem o područku, začal s Brierlym nenuceně hovořit. Lidé se začali vyhrnovat ven; jiní se tlačili dovnitř, a já jsem také zamířil ke dveřím. Venku jsem zůstal stát, a když šel Jim kolem mě na cestě k bráně, chytil jsem ho za rameno a zadržel. Pohled, který mi věnoval, mě uvedl ze zmatku, jako bych byl zodpovědný za jeho stav – díval se na mě, jako bych byl zosobněné zlo života. ‚Je po všem,' zakoktal jsem. ‚Ano,' řekl ztěžka. ‚A teď ať se nikdo…' Vytrhl mi rameno ze sevření. Pozoroval

jsem jeho záda, jak odcházel. Byla to dlouhá ulice a nějakou dobu zůstal v dohledu. Šel docela pomalu a nohy mu šly trochu od sebe, jako by mu dělalo potíže udržet rovný směr. Těsně než jsem ho ztratil z očí, zdálo se mi, že trochu zavrávoral.

„‚Muž přes palubu,' řekl hluboký hlas za mnou. Obrátiv se, spatřil jsem chlapíka, kterého jsem jen letmo znal, Západoaustralana; jmenoval se Chester. Také on se za Jimem díval. Byl to muž s nesmírným objemem hrudi, s drsnou, hladce oholenou tváří mahagonové barvy a se dvěma tupými chomáčky železně šedivých, tlustých, drátovitých chlupů na horním rtu. Byl, myslím, lovcem perel, zachráncem vraků, obchodníkem, také velrybářem; podle jeho vlastních slov – vším a čímkoliv, čím může být člověk na moři, kromě piráta. Tichý oceán, severní i jižní, byl jeho pravým lovištěm; ale zabloudil tak daleko, aby si hledal levný parník ke koupi. V poslední době objevil – jak sám tvrdil – ostrov s guánem někde v moři, ale přístupy k němu byly nebezpečné a kotviště, pokud se tak vůbec dalo nazvat, se, mírně řečeno, nedalo pokládat za bezpečné. ‚Dobrý jako zlatý důl,' zvolal. ‚Rovnou doprostřed Walpoleských útesů, a je-li pravda, že nikde ani v hloubce menší než čtyřicet sáhů nenajdete pevné dno, co s tím? A pak jsou tu i hurikány. Ale je to prvotřídní věc. Dobrá jako zlatý důl – lepší! Přesto ani jeden z těch bláznů to nedokáže vidět. Nemohu sehnat kapitána ani majitele lodi, který by se k tomu místu přiblížil. Tak jsem si usmyslel, že si tu požehnanou surovinu odvezu sám.'... Právě na to potřeboval parník, a já jsem věděl, že zrovna tenkrát zapáleně vyjednával s pársskou firmou o starém námořním anachronismu s brigovým takeláží o devadesáti koňských silách. Setkali jsme se a mluvili spolu několikrát. Dívával se znalecky za Jimem. ‚Bere si to k srdci?' zeptal se opovržlivě. ‚Velmi,' řekl jsem. ‚Pak za nic nestojí,' usoudil. ‚Co kolem toho za rozruch? Kus oslí kůže. Z toho ještě nikdy muž nebyl. Člověk musí vidět věci přesně tak, jak jsou – pokud ne, může to rovnou vzdát. V tomhle světě nic nedokážete. Podívejte se na mě. Udělal jsem si pravidlem, že

si nikdy nic neberu k srdci.' ‚Ano,' řekl jsem, ‚vidíte věci tak, jak jsou.' ‚Chtěl bych vidět, že jde můj společník, to je, co bych rád viděl,' řekl. ‚Znáte mého společníka? Starého Robinsona. Ano; *toho* Robinsona. Vy ho _ne_znáte? Ten nechvalně proslulý Robinson. Muž, který ve své době propašoval víc opia a nachytal víc tuleňů než kterýkoli žijící proklatec. Říkají, že si zvykl brát si tuleňovecké škunery pod záminkou obchodu nahoře u Aljašky, když byla mlha tak hustá, že snad jen Pán Bůh dokázal rozeznat muže od muže. Hrůzný Robinson. To je ten muž. Je se mnou v té věci s guánem. Nejlepší příležitost, jaká ho za celý život potkala.' Přiložil mi rty k uchu. ‚Kanibal? – no, říkávalo se mu tak před lety a lety. Pamatujete si tu historku? Ztroskotání na západní straně Stewartova ostrova; správně; sedm jich dostalo na břeh, a zdá se, že spolu nevycházeli zrovna dobře. Někteří lidé jsou pro cokoli příliš svárliví – neumějí ze zlé věci vytěžit nejlepší – nevidí věci tak, jak jsou – jak *jsou*, chlapče! A pak jaký je důsledek? Zřejmý! Potíže, potíže; a pravděpodobně rána do hlavy; a dobře jim tak. Ten druh lidí je nejužitečnější, když je mrtvý. Historka se nese tak, že člun z lodi Jejího Veličenstva Wolverine ho našel klečet na chaluhách, nahého jako v den, kdy se narodil, a prozpěvujícího si nějaký žalmový nápěv; v té době padal lehký sníh. Čekal, dokud nebyl člun na vzdálenost vesla od břehu, a pak upaloval pryč. Hodinu ho honili nahoru a dolů mezi balvany, dokud mariňák nehodil kámen, který ho prozřetelně trefil za ucho a omráčil. Sám? Ovšem. Ale to je jako s tou historkou o tuleňoveckých škunerech; Pán Bůh ví, co je pravda a co ne na té historce. Člun to moc nevyšetřoval. Zabalili ho do plášťovky a odvezli ho tak rychle, jak jen mohli, s nastávající tmavou nocí, s hrozivým počasím, a lodí střílející každých pět minut svolávací rány. Za tři týdny byl zdravý jako dřív. Nenechal se tím povykem, který kolem toho na břehu nadělali, rozházet; jen pevně stiskl rty a nechal lidi křičet. Bylo to dost zlé, že ztratil svou loď a mimo to vše, co měl, bez toho, aby věnoval pozornost tvrdým jménům, kterými ho nazývali. To je ten muž pro

mě.' Pozdvihl ruku na signál někomu dole v ulici. ‚Má trochu peněz, takže jsem ho musel nechat do své věci. Musel! Bylo by hříšné zahodit takový nález, a já sám jsem byl v koncích. Žral jsem to, ale viděl jsem tu věc tak, jak byla, a jestli *musím* – myslím si – s někým sdílet, pak ať je to Robinson. Nechal jsem ho u snídaně v hotelu, abych přišel k soudu, protože jsem dostal nápad… Ach! Dobré jitro, kapitáne Robinsone… Můj přítel, kapitán Robinson.'

„Vychrtlý patriarcha v obleku z bílého drilichu, s pithovou helmou se zeleně lemovaným okrajem na hlavě roztřesené stářím, se k nám přidal poté, co přešel ulici klusavým šoupáním, a zůstal stát opřen oběma rukama o držadlo deštníku. Bílé vousy s jantarovými pruhy mu v cuchavých chomáčích splývaly dolů až k pasu. Zpuchřelá víčka na mě zmateně mžoural. ‚Jak se máte? jak se máte?' zapištěl přívětivě a zavrávoral. ‚Trochu nedoslýchá,' řekl Chester stranou. ‚Vlekl jste ho šest tisíc mil, abyste sehnal levný parník?' zeptal jsem se. ‚Vzal bych ho dvakrát kolem světa, než abych se na něho jen podíval,' řekl Chester s nesmírnou energií. ‚Ten parník, chlapče, nás nahoru vynese. Je to má vina, že se každý kapitán a majitel lodi v celé požehnané Australasii ukáže být zatracený blázen? Jednou jsem tři hodiny mluvil s mužem v Aucklandu. "Pošlete loď," řekl jsem, "pošlete loď. Dám vám půlku prvního nákladu pro vás, zdarma a za nic – jenom aby bylo kam dobře začít." Říká: "Neudělal bych to, i kdyby nebylo kam jinam na světě loď poslat." Dokonalý osel, samozřejmě. Skály, proudy, žádné kotviště, strmý sráz k přistání, žádná pojišťovna by to riziko nevzala, nedokázal jsem si představit, jak by se mohl naložit za tři roky. Osel! Málem jsem před ním klečel na kolenou. "Ale podívejte se na to tak, jak to je," říkám. "K čertu se skalami a hurikány. Podívejte se na to tak, jak to je. Je tam guáno, o které by cukrovarníci z Queenslandu bojovali – bojovali na nábřeží, povídám vám."… Co s bláznem?… "To je zase jeden z vašich vtípků, Chestere," říká… Vtípek! Měl jsem chuť plakat. Zeptejte se zde kapitána Robinsona… A pak byl ještě jiný majitel lodi –

tlustý chlapík v bílé vestě ve Wellingtonu, který se zdál myslet, že chystám nějakou šlichtu. "Nevím, jakého blázna hledáte," říká, "ale zrovna teď mám moc práce. Dobré jitro." Měl jsem chuť ho vzít do obou rukou a rozmlátit skrze okno jeho vlastní kanceláře. Ale neudělal jsem to. Byl jsem mírný jako kaplan. "Jen si to rozmyslete," říkám. "*Rozmyslete* to. Zavolám zítra." Zabručel něco o tom, že je ‚celý den pryč'. Na schodech jsem byl v tom rozčilení připraven si mlátit hlavou o stěnu. Zde kapitán Robinson vám to může říct. Bylo strašné pomyslet na všechen ten krásný materiál, který leží na slunci ladem – materiál, který by poslal cukrovou třtinu letět střemhlav k nebesům. Štěstí Queenslandu! Štěstí Queenslandu! A v Brisbane, kam jsem šel na poslední pokus, mi dali jméno pominutého. Idioti! Jediný rozumný muž, s kterým jsem se setkal, byl drožkář, který mě tam vozil. Zchudlý floutek to byl, myslím. Hej! Kapitáne Robinsone? Pamatujete, jak jsem vám vyprávěl o svém drožkáři v Brisbane – že? Ten chlapík měl pro věci úžasné oko. Všechno viděl mžikem. Byla skutečná radost s ním mluvit. Jednou večer po pekelném dni mezi majiteli lodí jsem se cítil tak zle, že – říkám – "Musím se opít. Jedem; musím se opít, nebo zešílím." "Jsem váš muž," říká, "jenom do toho." Nevím, co bych bez něj dělal. Hej! Kapitáne Robinsone.'

„Dloubl společníka do žeber. ‚He! he! he!' zachechtal se Stařík, pak bezcílně pohlédl do ulice a pak si mě pochybovačně prohlédl smutnými, zakalenými zřítelnicemi... ‚He! he! he!'... Opřel se těžce o deštník a sklopil pohled k zemi. Nemusím vám říkat, že jsem se několikrát pokoušel odejít, ale Chester každý pokus zmařil tak, že mě prostě chytil za kabát. ‚Jen minutku. Mám nápad.' ‚Jaký je ten váš pekelný nápad?' vybuchl jsem konečně. ‚Jestli si myslíte, že do toho s vámi půjdu...' ‚Ne, ne, chlapče. Pozdě, i kdybyste moc chtěl. My máme parník.' ‚Máte přízrak parníku,' řekl jsem. ‚Dost dobrý pro začátek – u nás není žádný nadřazený nesmysl. Není, kapitáne Robinsone?' ‚Ne! ne! ne!' zakrákal stařec, aniž zdvihl oči, a stařecké chvění hlavy se mu stalo téměř

divokým odhodláním. ‚Rozumím, že toho mladíka znáte,' řekl Chester a pokývl k ulici, kde Jim už dávno zmizel. ‚Minulou noc byl s vámi na jídle v Malabaru – tak jsem slyšel.'

„Řekl jsem, že je to pravda, a po tom, co podotkl, že on sám by si rád žil dobře a ve stylu, jenže právě teď že musí šetřit každý haléř – ‚není jich pro ten podnik dost! Není to tak, kapitáne Robinsone?' – narovnal ramena a pohladil si svůj zavalitý knír, zatímco nechvalně proslulý Robinson, kašlající po jeho boku, se víc než kdy předtím držel držadla deštníku a vypadal, že se připraven pasivně se složit do hromádky starých kostí. ‚Víte, všechny peníze má ten starý chlapík,' zašeptal Chester důvěrně. ‚Já sám jsem úplně vybit, jak se snažím tu zatracenou věc zorganizovat. Ale počkejte chvilku, počkejte chvilku. Dobrá chvíle přijde.'... Zdálo se, jako by ho náhle překvapily známky netrpělivosti, které jsem dával najevo. ‚Hergot!' zvolal; ‚povídám vám o největší věci, jaká kdy byla, a vy...' ‚Mám schůzku,' omlouval jsem se mírně. ‚Co z toho?' zeptal se s opravdovým údivem; ‚nechte ji počkat.' ‚To zrovna teď dělám,' poznamenal jsem; ‚neudělal byste lépe, kdybyste mi řekl, co chcete?' ‚Koupit dvacet hotelů jako tenhle,' zamručel si pro sebe; ‚a každého tatrmana, který v nich bydlí, taky – dvacetkrát.' Prudce zdvihl hlavu. ‚Chci toho mladíka.' ‚Nerozumím,' řekl jsem. ‚Za nic nestojí, že?' řekl Chester úsečně. ‚O tom nic nevím,' bránil jsem se. ‚Vždyť jste mi sám řekl, že si to bere k srdci,' argumentoval Chester. ‚Nu, podle mého názoru chlapík, který... Buď jak buď, moc za to stát nemůže; ale pak vidíte, já se po někom poohlížím, a zrovna jsem dostal věc, která se pro něj hodí. Dám mu práci na svém ostrově.' Významně kývl. ‚Chystám se tam vysadit čtyřicet kuliů – i kdybych je musel ukrást. Někdo musí ten materiál zpracovávat. Ó! Mám v úmyslu jednat poctivě: dřevěná bouda, střecha z vlnitého plechu – znám muže v Hobartu, který mi na materiál dá šestiměsíční směnku. Opravdu. Čestné slovo. A pak zásoba vody. Budu muset lítat kolem a sehnat někoho, kdo by mi na úvěr dal půl tuctu starých železných nádrží z dru-

hé ruky. Zachytávat dešťovou vodu, hej? Nechám ho to řídit. Udělám ho nejvyšším velitelem nad kulii. Dobrý nápad, že? Co říkáte?' ‚Jsou celé roky, kdy na Walpole nespadne kapka deště,' řekl jsem, příliš užaslý, než abych se zasmál. Kousl se do rtu a zdál se být rozmrzelý. ‚Ó, nu, zařídím jim něco – nebo tam vysadím nějaké zásoby. Fuj! O to tu nejde.'

„Nic jsem neřekl. Měl jsem rychlou vizi Jima usazeného na skále bez stínu, po kolena v guánu, s křikem mořských ptáků v uších, s rozžhavenou koulí slunce nad hlavou; prázdná obloha a prázdný oceán, všechno rozchvěno a kolísavé v horku, kam až oko dohlédlo. ‚Ani svému nejhoršímu nepříteli bych neradil…' začal jsem. ‚Co je s vámi?' zvolal Chester; ‚mám v úmyslu mu dát slušný plat – rozumí se, jakmile se věc rozběhne. Je to lehké jako sfouknutí knotu. Prostě nic na práci; dva šestiranné za pasem… Určitě by se nebál ničeho, co by čtyřicet kuliů mohlo zmoci – se dvěma šestirannými a jediný ozbrojený mezi nimi! Je to mnohem lepší, než to vypadá. Chci, abyste mi pomohl ho přemluvit.' ‚Ne!' vykřikl jsem. Starý Robinson na okamžik smutně zvedl zakalené oči, Chester se na mě podíval s nekonečným pohrdáním. ‚Tak byste mu neradil?' pronesl pomalu. ‚Rozhodně ne,' odpověděl jsem, pobouřen, jako by mě žádal, abych pomohl někoho zavraždit; ‚ostatně jsem si jist, že by sám nechtěl. Je těžce zasažen, ale pokud vím, zdravý rozum neztratil.' ‚K ničemu na tomto světě není,' zahloubal se Chester nahlas. ‚Pro mě by se právě hodil. Kdybyste jen uměl vidět věc, jak je, viděl byste, že je to pro něho jako šito na míru. A ostatně… Vždyť! vždyť je to ta nejskvělejší, nejjistější příležitost…' Najednou se rozzlobil. ‚Musím mít člověka. A dost!…' Dupl nohou a nepříjemně se usmál. ‚Buď jak buď, mohl bych mu zaručit, že se ten ostrov pod ním nepotopí – a mám dojem, že v tomhle bodě je trochu háklivý.' ‚Dobré jitro,' řekl jsem úsečně. Podíval se na mě, jako bych byl nějaký nepochopitelný hlupák… ‚Musíme jít, kapitáne Robinsone,' zařval najednou starci do ucha. ‚Ti pársští obchodníci na nás čekají,

abychom smlouvu domluvili.' Vzal svého společníka pevně pod paží, otočil ho a nečekaně na mě přes rameno šibalsky ušklíbl. ‚Chtěl jsem mu prokázat laskavost,' prohlásil tónem a výrazem, při kterém mi vzkypěla krev. ‚Jeho jménem vám za nic děkuji,' odpověděl jsem. ‚Ó! Jste čertovsky chytrý,' uštěpačně řekl; ‚ale jste jako všichni ostatní. Příliš v oblacích. Uvidíte, co s ním zmůžete.' ‚Nevím, že bych s ním chtěl něco zmoci.' ‚Nechtěl?' prskl; šedý knír se mu zježil hněvem a vedle něho stál nechvalně známý Robinson, opřený o deštník, zády ke mně, trpělivý a nehybný jako vyčerpaný fiakrový kůň. ‚Nenašel jsem guánový ostrov,' řekl jsem. ‚Já věřím, že byste ho nepoznal, i kdyby vás k němu dovedli za ruku,' obratně odvětil; ‚a na tomhle světě musíte věc nejdřív vidět, než ji umíte využít. Vidět ji skrznaskrz, ani víc, ani míň.' ‚A dostat ostatní, aby ji taky viděli,' podotkl jsem s pohledem na schýlená záda vedle něho. Chester si na mě odfrkl. ‚On má oči v pořádku – nemějte starost. Není to štěně.' ‚Ach ne, bože chraň!' řekl jsem. ‚Pojďte, kapitáne Robinsone,' zahulákal, s jakousi panovačnou uctivostí pod okrajem starcova klobouku; Hrůzný poslušně nadskočil. Přízrak parníku na ně čekal, Štěstěna na onom krásném ostrově! Tvořili podivnou dvojici Argonautů. Chester kráčel vpředu neuspěchaně, dobře postaven, statný, s dobyvatelským držením; druhý, dlouhý, zdevastovaný, povislý a zavěšený do jeho paže, vlekl svá uschlá stehna se zoufalým chvatem."

KAPITOLY 15–16

„Nevydal jsem se Jima hledat hned, pouze proto, že jsem skutečně měl schůzku, kterou jsem nemohl zanedbat. A pak, jak už to při zlém osudu bývá, mě v kanceláři mého agenta chytil jakýsi chlapík čerstvě z Madagaskaru s malým plánem na úžasný obchod. Mělo to co dělat s dobytkem a náboji a jakýmsi princem Ravonalem; ale osa celé té aféry byla hloupost jakéhosi admirála – admirála Pierra, myslím. Všechno se otáčelo kolem toho a ten muž nemohl najít dost silná slova, aby vyjádřil svou důvěru. Měl vypoulené oči lezoucí mu z hlavy s rybím leskem, hrboly na čele a své dlouhé vlasy nosil sčesané dozadu bez pěšinky. Měl oblíbenou frázi, kterou vítězoslavně stále opakoval: ‚Minimum rizika při maximu zisku – to je mé heslo. Co říkáte?' Rozbolel mě z něho mozek, zkazil mi tiffin, ale své dostal ze mě spolehlivě; a jakmile jsem ho setřásl, zamířil jsem rovnou k vodě. Spatřil jsem Jima, jak se opírá o zídku nábřeží. Tři domorodí lodníci se u jeho lokte hádali kvůli pěti annám a tropili strašlivou vřavu. Neslyšel mě přijít, ale otočil se, jako by lehký dotek mého prstu uvolnil nějakou západku. ‚Jen jsem se díval,' zakoktal se. Nevzpomínám si, co jsem řekl, mnoho toho nebylo, ale nedělal žádné potíže, aby se mnou šel do hotelu.

„Následoval mě poslušně jako malé dítě, s odevzdaným vzezřením, bez jakéhokoli projevu, spíš jako by tam byl čekal, až přijdu a odvedu si ho. Neměl jsem se tak divit jeho poddajnosti, jak jsem se divil. Na celé té kulaté zemi, která se někomu zdá tak velká a kterou jiní předstírají považovat za menší než hořčičné zrno, neměl místo, kam by mohl – jak to říct? – kam by se mohl stáhnout. To je ono! Stáhnout se

– být sám se svou samotou. Kráčel vedle mě velmi klidně, sem tam se rozhlížel a jednou otočil hlavu, aby se podíval za sídíbojským topičem v kabátci s rozstřiženými šosy a nažloutlých kalhotách, jehož černá tvář měla hedvábné lesky jako kus antracitového uhlí. Pochybuji ovšem, zda vůbec něco viděl, nebo zda si vůbec po celou dobu uvědomoval mou společnost, protože kdybych ho tady neuhnul doleva, nebo ho tam nestáhl doprava, věřím, že by šel pořád rovně před sebe každým směrem, dokud by ho nezastavila zeď nebo nějaká jiná překážka. Zavedl jsem ho do své ložnice a hned jsem si sedl psát dopisy. Bylo to jediné místo na světě (snad kromě Walpoleského útesu – ten však nebyl zrovna po ruce), kde si to mohl s sebou vyříkat, aniž by ho rušil zbytek vesmíru. Ta zatracená věc – jak to vyjádřil – ho neučinila neviditelným, ale já jsem se choval přesně tak, jako kdyby jím byl. Sotva jsem usedl do křesla, sklonil jsem se nad psacím stolem jako středověký písař a kromě pohybu ruky s perem jsem zůstal úzkostlivě tichý. Neřekl bych, že jsem se bál; ale rozhodně jsem zůstával tak nehnutě, jako by v místnosti bylo cosi nebezpečného, co by při prvním náznaku pohybu z mé strany vyprovokovalo skok na mě. V pokoji nebylo mnoho – znáte, jaké takové ložnice bývají – jakési lože s nebesy pod moskytiérou, dvě tři židle, stůl, u něhož jsem psal, holá podlaha. Skleněné dveře se otevíraly na horní verandu a on před nimi stál čelem k nim, prožívaje tam své, s veškerým možným soukromím, těžké chvíle. Padl soumrak; rozsvítil jsem svíčku s největší hospodárností pohybu a s takovou obezřelostí, jako by to byl protizákonný úkon. Není pochyb, že měl těžké chvíle, a já také, do té míry, musím přiznat, že jsem si přál, aby ho vzal čert, nebo aspoň aby skončil na Walpoleském útesu. Jednou nebo dvakrát mě napadlo, že koneckonců snad právě Chester je ten pravý muž, aby s takovou pohromou účinně naložil. Ten podivný idealista hned, dalo by se říct, bezpečně našel pro ni praktické uplatnění. Stačilo, aby člověka napadlo podezření, že snad opravdu umí vidět pravou tvář věcí, které se méně obrazotvorným osobám jeví

záhadné nebo zcela beznadějné. Psal jsem a psal; vyřídil jsem všechny resty své korespondence a pak jsem pokračoval psaním lidem, kteří neměli nejmenší důvod ode mě očekávat klábosivý dopis o ničem. Chvílemi jsem po něm vrhl úkosem pohled. Byl přirostlý k místu, ale po zádech mu probíhaly křečovité otřesy; ramena se mu najednou zvedala. Bojoval, bojoval – vesměs, zdálo se, o dech. Mohutné stíny, vržené všechny jedním směrem od rovného plamene svíčky, působily, jako by měly ponuré vědomí; nehybnost nábytku měla pro moje tajné oko vzezření pozornosti. Při své pilné škrábanici jsem začínal propadat fantazii; a ačkoli když se škrabot mého pera na chvíli zastavil, byla v pokoji dokonalá tišina a klid, trpěl jsem tím hlubokým neklidem a zmatkem myšlenek, který způsobuje prudký a hrozivý řev – třeba těžké vichřice na moři. Někteří z vás snad víte, co mám na mysli: ta smíšená úzkost, tíseň a podráždění s jakýmsi zbabělým pocitem, jenž se vplížil – není příjemné to přiznat, ale který dává docela zvláštní zásluhu něčí vytrvalosti. Já si nenárokuji žádnou zásluhu za to, že jsem snesl tíhu Jimových citů; mohl jsem se utéct k dopisům; mohl jsem psát cizím lidem, bylo-li by nutno. Náhle, zrovna když jsem bral čistý list dopisního papíru, uslyšel jsem tichý zvuk, první zvuk, který se od chvíle, co jsme byli spolu zavřeni, dostal k mým uším v matné tišině pokoje. Zůstal jsem se skloněnou hlavou a se zadrženou rukou. Ti, kdo bděli u lůžka nemocného, slyšeli takové slabé zvuky v tichu nočních hlídek, zvuky vyrvané z utýraného těla, z unavené duše. Prudkou silou tak udeřil skleněnými dveřmi, až všechny tabule zazvonily: vykročil ven a já zadržel dech a napínal uši, aniž jsem věděl, co jiného očekávám, že uslyším. Opravdu si bral příliš k srdci prázdnou formalitu, která se Chesterově přísné kritice zdála nehodna povšimnutí muže, jenž uměl vidět věci, jak jsou. Prázdná formalita; kousek pergamenu. Nu, nu. Co se nedostupné sloje guánu týká, to je jiná věc. Nad tím by srdce člověku puknout mohlo. Zdola z jídelny vyplul slabý výbuch mnoha hlasů smíšený s cinkotem stříbra a skla; otevřenými dveřmi

padal vnější okraj světla z mé svíčky slabě na jeho záda; za ním bylo všechno černé; stál na okraji nesmírné temnoty jako osamělá postava u břehu ponurého a beznadějného oceánu. Byl v ní Walpoleský útes – ovšem – skvrnka v temné prázdnotě, stéblo pro tonoucího. Můj soucit s ním nabyl podoby myšlenky, že bych nerad viděl, aby ho v tu chvíli viděl někdo z jeho rodiny. I já jsem to nesl těžce. Jeho záda se už neotřásala vzlyky; stál rovný jako šíp, slabě viditelný a nehybný; a smysl té nehybnosti mi klesl na dno duše jako olovo do vody a učinil ji tak těžkou, že jsem si na vteřinu z plna srdce přál, aby jediná cesta, která mi zbývala, bylo zaplatit jeho pohřeb. I zákon s ním byl hotov. Pohřbít ho, taková by to byla snadná laskavost! Bylo by to tak docela v souladu s moudrostí života, která tkví v tom, že se z očí odstraňují všechny upomínky na naše pošetilosti, na naše slabosti, na naši smrtelnost; všechno, co jde proti naší výkonnosti – vzpomínku na naše selhání, náznaky našich neumírajících strachů, těla našich mrtvých přátel. Snad si to opravdu bral příliš k srdci. A pokud ano – pak… Chesterova nabídka… V tu chvíli jsem vzal nový list a začal odhodlaně psát. Nebylo mezi ním a temným oceánem nic než já. Měl jsem pocit odpovědnosti. Kdybych promluvil, nevrhne se ten nehybný a trpící mladík do temnoty – nechytí se stébla? Zjistil jsem, jak těžké někdy bývá vydat zvuk. Ve vysloveném slově je zvláštní moc. A proč, pro všechno na světě, ne? ptal jsem se vytrvale sám sebe, zatímco jsem hnal pero dál. A najednou se na prázdné stránce, přímo pod hrotem pera, zřetelně a úplně objevily dvě postavy, Chester a jeho prastarý společník, s krokem a gesty, jako by byly reprodukovány v poli nějaké optické hračky. Chvíli jsem je pozoroval. Ne! Byly příliš přízračné a výstřední, než aby vstoupily do něčího osudu. A slovo nese daleko – velmi daleko – rozsévá zkázu časem jako kulky letící prostorem. Neřekl jsem nic; a on, tam venku se zády ke světlu, jako svázán a s roubíkem všemi neviditelnými nepřáteli člověka, se nehnul a nevydal zvuk.”

KAPITOLA 16

„Blížila se doba, kdy jsem ho měl spatřit milovaného, váženého, obdivovaného, s legendou o síle a hrdinství, která se mu začínala tvořit kolem jména, jako by byl z hrdinské látky. Je to pravda – ujišťuji vás; stejně pravda, jako že tu sedím a mluvím o něm nadarmo. On sám měl onu schopnost zahlédnout při nejmenším náznaku tvář své touhy a tvar svého snu, bez níž by země neznala milence ani dobrodruha. Získal mnoho cti a arkadského štěstí (nebudu nic říkat o nevinnosti) v pralese, a to mu bylo stejně vhod jako jinému muži čest a arkadské štěstí v ulicích. Blaženost, blaženost – jak to říci? – pije se ze zlatého poháru pod každou šířkou: její chuť máte vy – vy sami, a můžete si ji udělat tak opojnou, jak vám libo. Byl z těch, kteří dokážou pít zhluboka, jak snad můžete tušit z toho, co předcházelo. Našel jsem ho, ne-li zrovna opilého, pak alespoň zrudlého od toho elixíru na rtech. Nezískal jej hned. Byla, jak víte, perioda zkoušky mezi pekelnými lodními zásobovači, během níž on trpěl a já se trápil o – o – svůj vklad – nazvěte to tak. Nevím, zda jsem i teď, poté co jsem ho spatřil v celém jeho lesku, zcela uklidněn. Takto jsem ho spatřil naposledy – v silném světle, dominujícího, a přitom v naprostém souladu se svým okolím – se životem lesů a se životem lidí. Přiznávám, že jsem na to byl silně dojat, ale sobě musím přiznat, že to nakonec není trvalý dojem. Chránila ho jeho izolace, sám svého vyššího druhu, v blízkém kontaktu s Přírodou, která svým milencům plní víru za tak snadných podmínek. Ale nedokážu si před oči zafixovat obraz jeho bezpečí. Vždy si ho budu pamatovat tak, jak jsem ho spatřil otevřenými dveřmi svého pokoje, jak si

bere, snad až příliš, k srdci pouhé důsledky svého selhání. Jsem samozřejmě rád, že z mé snahy vzešlo něco dobrého – a dokonce i cosi skvělého; ale občas se mi zdá, že by bylo pro můj klid lépe, kdybych nebyl stál mezi ním a Chesterovou zatraceně velkorysou nabídkou. Rád bych věděl, co by jeho bujná obraznost udělala z Walpoleského ostrůvku – toho nejbeznadějněji opuštěného drobku suché země na tváři vod. Není pravděpodobné, že bych se byl kdy něco dověděl, protože musím vám říct, že Chester, poté co se zastavil v nějakém australském přístavu, aby záplatoval svůj námořní anachronismus s brigovým oplachtěním, vyplul do Tichého oceánu s posádkou dvaadvaceti mužů dohromady, a jediná zpráva, která snad souvisí se záhadou jeho osudu, byla zpráva o hurikánu, o němž se předpokládá, že se v té době přehnal přes walpoleské mělčiny, asi měsíc nato. Z Argonautů nikdy nevyvstala ani stopa; z té pustiny nedolehl ani zvuk. Finis! Pacifik je nejzdrženlivější z živých, prchlivých oceánů: chladná Antarktika také umí uchovat tajemství, ale spíše po způsobu hrobu.

„A v této zdrženlivosti je smysl blahodárné konečnosti, kterou víceméně upřímně všichni jsme ochotni uznat – vždyť co jiného činí snesitelnou myšlenku na smrt? Konec! Finis! Mocné slovo, které z domu života vyhání strašidelný stín osudu. To mi – přes svědectví mých očí a jeho vlastní vážná ujišťování – schází, když se ohlížím na Jimův úspěch. Pokud je život, je i naděje, pravda; ale je i strach. Nechci říci, že svého činu lituji, ani nebudu předstírat, že proto v noci nespím; a přece se vtírá myšlenka, že z té hanby udělal příliš, zatímco jde pouze o vinu. Nebyl mi – smím-li to tak říct – jasný. Nebyl jasný. A je podezření, že nebyl jasný ani sám sobě. Byly tu jeho jemné citlivosti, jeho jemné city, jeho jemné touhy – jakési vysublimované, idealizované sobectví. Byl – dovolíte-li, abych to řekl – velmi jemný; velmi jemný – a velmi nešťastný. Trochu hrubší povaha by to napětí nebyla snesla; byla by se musela se sebou vyrovnat – s povzdechem, s zabručením,

nebo i s hlasitým chechotem; ještě hrubší by zůstala neporanitelně nevědomá a dokonale nezajímavá.

„Byl však příliš zajímavý nebo příliš nešťastný, aby mohl být hozen psům, nebo třeba i Chesterovi. Cítil jsem to, zatímco jsem seděl s obličejem nad papírem a on bojoval a lapal po dechu, zápasil o dech oním strašlivě tajeným způsobem, v mém pokoji; cítil jsem to, když se vyřítil na verandu, jako by se tam chtěl vrhnout dolů – a neudělal to; cítil jsem to víc a víc po celou dobu, co zůstával venku, slabě osvětlen na pozadí noci, jako by stál na břehu ponurého a beznadějného moře.

„Náhlé těžké zarachocení mě přinutilo zvednout hlavu. Ten hluk jako by se odkutálel, a najednou na slepou tvář noci dopadla pátravá a prudká záře. Trvalé a oslňující mihotání jako by trvalo nekonečně dlouho. Mrmlání hromu stále sílilo, zatímco jsem ho pozoroval, zřetelného a černého, pevně usazeného na břehu moře světla. V okamžiku největšího jasu se temnota vrhla zpět s vyvrcholujícím třeskem, a on před mýma oslněnýma očima zmizel tak dokonale, jako by býval rozmetán na atomy. Zasvištěl ten povyražený povzdech; zdálo se, že zuřivé ruce rvou keře, třesou vršky stromů dole, bouchají dveřmi, tříští okenní tabule, podél celého průčelí budovy. Vstoupil, zavřel za sebou dveře a zastihl mě, jak se skláním nad stolem: moje náhlá úzkost, co asi řekne, byla veliká, blízká leknutí. ‚Můžu si vzít cigaretu?' zeptal se. Postrčil jsem krabičku a hlavu nezvedl. ‚Chci – chci – tabák,' zamumlal. Pocítil jsem najednou úlevnou vzpruhu. ‚Okamžik.' Zabručel jsem přívětivě. Udělal pár kroků sem a tam. ‚Tohle je za námi,' slyšel jsem ho říct. Jeden vzdálený úder hromu dolehl od moře jako výstřel nouze. ‚Monzun se letos láme brzy,' podotkl konverzačně kdesi za mnou. To mě povzbudilo k otočení, což jsem učinil, jakmile jsem dopsal adresu na poslední obálce. Kouřil chtivě uprostřed pokoje, a ačkoli slyšel, jak jsem se pohnul, zůstal chvíli zády ke mně.

„‚Nu – docela dobře jsem to zvládl,' řekl a prudce se obrátil. ‚Něco je zaplaceno – ne mnoho. Rád bych věděl, co má přijít.' Jeho tvář ne-

prozrazovala žádný cit, jen vypadala trochu potemněle a opuchle, jako by zadržoval dech. Usmál se jaksi nerad a pokračoval, zatímco jsem k němu němě vzhlížel… ‚Děkuji vám ovšem – váš pokoj – báječně vhod – pro chlapíka – kterého to pořádně dostalo.' Déšť pleskal a svištěl v zahradě; vodovodní trubka (musela v ní být díra) prováděla zrovna za oknem parodii mokvavého nářku se směšnými vzlyky a klokotavými lamentacemi, přerušovanou trhavými záchvěvy ticha… ‚Trochu úkrytu,' zamumlal a umlkl.

„Záblesk vybledlého blesku zajel skrze černý rám oken a opadl bezhlasně. Přemýšlel jsem, jak k němu nejlépe přistoupit (nechtěl jsem být zase odvržen), když se slabě zasmál. ‚Teď nejsem o nic lepší než tulák'… konec cigarety mu dohoříval mezi prsty… ‚bez jediného – jediného,' pronesl pomalu; ‚a přece…' Odmlčel se; déšť padal s zdvojenou prudkostí. ‚Jednoho dne musí nutně přijít nějaká šance to všechno zase získat zpátky. Musí!' zašeptal zřetelně a zíral na mé boty.

„Nevěděl jsem ani, co to je, co by si tak moc přál znovu získat, co to je, co tak hrozně postrádá. Mohlo to být tolik, že se to nedalo říct. Kousek oslí kůže, podle Chestera… Pohlédl na mě tázavě. ‚Snad. Je-li život dost dlouhý,' zamumlal jsem skrze zuby s bezdůvodnou nevraživostí. ‚Příliš s ním nepočítejte.'

„‚U všech ďasů! Mám pocit, jako by se mě už nic nemohlo dotknout,' řekl tónem ponuré jistoty. ‚Jestliže mě tahle věc nedokázala povalit, pak není obavy, že by nebylo dost času – vyšplhat se ven, a…' Vzhlédl vzhůru.

„Napadlo mě, že právě z takových, jako je on, se rekrutuje velká armáda tuláků a bezprizorných, armáda, která pochoduje dolů, dolů do všech stok tohoto světa. Jakmile opustí můj pokoj, ten ‚trošku úkrytu', zařadí se do řad a začne cestu k bezedné propasti. Já aspoň jsem iluze neměl žádné; ale byl jsem to právě já, kdo si ještě před okamžikem byl tak jistý mocí slov, a teď jsem se bál promluvit, podobně jako se člověk neodváží pohnout, aby nepřišel o kluzký úchop. Teprve když se poku-

síme uchopit niternou potřebu jiného člověka, pochopíme, jak nepochopitelné, kolísavé a mlhavé jsou bytosti, které s námi sdílejí pohled na hvězdy a teplo slunce. Jako by samota byla tvrdou a absolutní podmínkou existence; obálka těla a krve, na kterou jsou upřeny naše oči, roztává před nataženou rukou, a zbývá jen vrtkavý, neutišitelný a nepolapitelný duch, za nímž žádné oko nedohlédne, žádná ruka ho nemůže uchopit. Byl to strach, že ho ztratím, co mě drželo v mlčení, neboť na mě najednou s nevysvětlitelnou silou dolehlo, že kdybych ho nechal uklouznout do temnoty, nikdy bych si to neodpustil.

„‚Nu. Děkuji – ještě jednou. Byl jste – ech – mimořádně – opravdu není slovo, kterým by… Mimořádně! Nevím proč, vážně. Obávám se, že nejsem vděčný tolik, kolik bych byl, kdyby na mě nebylo celé to tak brutálně sesypáno. Protože v hloubce… vy sám…' Zakoktal se.

„‚Snad,' vpadl jsem. Zamračil se.

„‚Přesto je člověk odpovědný.' Pozoroval mě jako jestřáb.

„‚A to je taky pravda,' řekl jsem.

„‚Nu. Došel jsem s tím do konce, a nehodlám dovolit, aby mi to kdokoli vmetl do zubů, aniž bych – aniž bych – se neohradil.' Zaťal pěst.

„‚Je tu ale ještě vaše vlastní já,' řekl jsem s úsměvem – bůhvíjak málo veselým –, ale on se na mě podíval výhrůžně. ‚To je moje věc,' řekl. Výraz nezlomného odhodlání mu přešel tváří a zase ji opustil jako marný a prchavý stín. V dalším okamžiku vypadal, jako prve, zas jako milý hodný chlapec v nesnázi. Odhodil cigaretu. ‚Sbohem,' řekl s náhlým chvatem muže, který se zdržel příliš dlouho, maje v dohledu neodkladný kus práce, který na něho čeká; a potom na vteřinu či dvě neudělal ani nejmenší pohyb. Liják padal těžkým, nepřerušeným proudem všekryjící záplavy, se zvukem nespoutané, všeobjímající zuřivosti, který vyvolával v mysli obrazy hroutících se mostů, vyvracených stromů, podkopávaných hor. Žádný muž by nemohl prsa nastavit tomu kolosálnímu a bezhlavému proudu, který, zdálo se, se tříští a víří proti tomu kalnému klidu, v němž jsme byli chatrně ukryti jako na os-

trově. Děravá trubka klokotala, zalykala se, prskala a plivala v odporném výsměchu plavce zápasícího o život. ‚Prší,' namítl jsem, ‚a já...' ‚Prší nebo svítí,' začal úsečně, zarazil se a šel k oknu. ‚Dokonalá potopa,' zamumlal po chvíli: opřel si čelo o sklo. ‚A je tma.'

„‚Ano, je velmi tma,' řekl jsem.

„Otočil se na patách, přešel pokoj a vlastně už otevřel dveře do chodby, než jsem vyskočil ze židle. ‚Počkejte,' zvolal jsem, ‚chci, abyste...' ‚Nemohu s vámi dnes večer znovu večeřet,' hodil mi, jednu nohu už venku z pokoje. ‚Nemám nejmenší úmysl vás k tomu žádat,' zakřičel jsem. Nato stáhl nohu zpět, ale zůstal nedůvěřivě stát ve dveřích. Neztrácel jsem čas a vážně jsem ho prosil, aby nebyl absurdní; aby vstoupil a zavřel dveře."

KAPITOLA 17

„Nakonec vstoupil; věřím však, že to zavinil zejména déšť; padal zrovna tehdy s drtivou prudkostí, která postupně, zatímco jsme spolu mluvili, utichala. Jeho způsob byl velmi střízlivý a odhodlaný; jeho vystupování bylo takové, jaké má přirozeně málomluvný muž, zaujatý jednou myšlenkou. Má řeč se týkala materiální stránky jeho postavení; měla jediný cíl – zachránit ho před ponížením, zhoubou a zoufalstvím, které tam venku tak rychle doléhají na muže bez přátel a bez domova; snažil jsem se, aby přijal mou pomoc; argumentoval jsem rozumně: a pokaždé, když jsem vzhlédl k té zaujaté hladké tváři, tak vážné a mladistvé, mě přepadl znepokojivý pocit, že nejsem žádnou pomocí, ale spíše překážkou jakési záhadné, nevysvětlitelné, nehmatatelné snaze jeho zraněného ducha.

„‚Předpokládám, že máte v úmyslu obvyklým způsobem jíst, pít a spát pod střechou,' pamatuji, že jsem řekl s podrážděním. ‚Říkáte, že se nedotknete peněz, které vám náleží.'... Udělal, nakolik to jeho druh dokáže, cosi jako gesto hrůzy. (Jako první důstojník na Patně měl nárok na tři týdny a pět dnů mzdy.) ‚Nu, to je stejně příliš málo, aby na tom záleželo; ale co uděláte zítra? Kam se vrtnete? Musíte žít...' ‚Nejde o to,' zněla poznámka, která mu uklouzla pod dechem. Nevšímal jsem si jí a pokračoval jsem v boji s tím, co jsem předpokládal za skrupule přehnané delikátnosti. ‚Z každého myslitelného důvodu,' uzavřel jsem, ‚mi musíte dovolit, abych vám pomohl.' ‚Nemůžete,' řekl velmi prostě a mírně, drže se nějaké hluboké myšlenky, kterou jsem rozeznával mihotající se jako tůň vody v temnotě, ale která se mi zdála být

tak nedostupná, že jsem ztrácel naději na pochopení. Přejel jsem pohledem jeho dobře stavěnou postavu. ‚V každém případě,' řekl jsem, ‚dovedu pomoci tomu, co z vás vidím. Nepředstírám, že dovedu víc.' Skepticky zavrtěl hlavou, aniž na mě pohlédl. Rozehřál jsem se. ‚Ale já můžu,' trval jsem na svém. ‚Dokážu i víc. Dělám víc. Vkládám do vás důvěru…' ‚Peníze…' začal. ‚Při mé víře si zasloužíte, aby vám bylo řečeno, ať jdete k čertu,' zvolal jsem, vynutiv si tón rozhořčení. Byl zaražen, usmál se, a já svůj útok dotáhl do konce. ‚Vůbec nejde o otázku peněz. Jste příliš povrchní,' řekl jsem (a zároveň jsem si pomyslel: Nu, do toho! A snad opravdu je). ‚Podívejte se na ten dopis, který vás chci požádat, abyste doručil. Píšu muži, od něhož jsem si nikdy nevyžádal žádnou laskavost, a píšu o vás výrazy, které si člověk dovolí užít jen tehdy, mluví-li o důvěrném příteli. Bezvýhradně se za vás činím odpovědným. Tak to je. A skutečně, zamyslíte-li se jen chvíli, co to znamená…'

„Zdvihl hlavu. Déšť přešel; jenom vodovodní trubka dál ronila slzy směšným kap-kap venku za oknem. V pokoji bylo velmi ticho a stíny se shlukly do koutů, pryč od nehybného plamene svíčky vzplanoucího vzpřímeně ve tvaru dýky; po chvíli se jeho tvář zdála být zalita odleskem jemného světla, jako by už nastal úsvit.

„‚U všech ďasů!' vyrazil, lapaje po dechu. ‚To je od vás ušlechtilé!'

„Kdyby byl na mě najednou vyplázl jazyk v posměchu, nemohl jsem se cítit ponížen ější. Pomyslel jsem si – Dobře mi tak, patří mi to jako záludnému pokrytci… Jeho oči zazářily rovnou do mé tváře, ale postřehl jsem, že to není posměšný jas. Najednou se vrhl do trhavého rozrušení jako jedna z těch plochých dřevěných figurek, které se ovládají provázkem. Zvedly se mu paže, pak klesly se zaplácnutím. Byl to zcela jiný muž. ‚A já to nikdy neviděl,' zvolal; pak se najednou kousl do rtu a svraštil obočí. ‚Jaký já jsem byl zatracený osel,' řekl velmi pomalu v užaslém tónu… ‚Vy jste chlapík!' vykřikl potom tlumeným hlasem. Chytl mě za ruku, jako by ji poprvé zrovna uviděl, a hned ji pustil.

‚Vždyť! Tohle je, co já – vy – já…' zakoktal, a pak se vrátila jeho stará nehybná, ba řekl bych tvrdošíjná manýra, a začal těžkopádně: ‚Byl bych teď zvíře, kdybych…' a pak se mu zdálo, že se mu hlas zlomí. ‚V pořádku,' řekl jsem. Mě až lekal tenhle výlev citu, kterým prosakovalo zvláštní vzrušení. Zatáhl jsem za provázek tak nějak nechtě; nerozuměl jsem plně mechanice té hračky. ‚Teď musím jít,' řekl. ‚U všech ďasů! Vy jste mi pomohl. Nemůžu sedět. To je přesně ono…' Pohlédl na mě se zmateným obdivem. ‚To je přesně ono…'

„Byla to samozřejmě přesně ta pravá věc. Deset ku jedné, že jsem ho zachránil před hladověním – před tím zvláštním druhem, který je skoro vždycky spojen s pitím. To bylo celé. Neměl jsem v tom ohledu jedinou iluzi, ale když jsem se na něho díval, dovolil jsem si se divit nad povahou té iluze, kterou si on během posledních tří minut tak zjevně přitiskl na srdce. Vtiskl jsem mu do ruky prostředek k tomu, aby mohl slušně pokračovat ve vážné záležitosti života, aby si opatřil obvyklé jídlo, pití a přístřeší, zatímco jeho zraněný duch, jako pták se zlomeným křídlem, mohl si poskakovat a třepotat se k nějaké díře a tam tiše zemřít z vyčerpání. To je, co jsem mu vnutil: určitě malou věc; a – hle! – svým způsobem přijetí se v matném světle svíčky tyčila jako velký, nejasný, snad nebezpečný stín. ‚Nedbejte na to, že nic příležavého neříkám,' vybuchl. ‚Není, co by člověk mohl říct. Včera večer už jste mi způsobil tolik dobrého. Tím, že jste mě poslouchal – víte. Dávám vám své slovo, že jsem víc než jednou myslel, že mi odletí vrcholek hlavy…' Hnal se – doslova se hnal – sem a tam, strkal si ruce do kapes, zase je prudce vyndával, hodil si čapku na hlavu. Netušil jsem, že v něm je být tak lehkonohý. Pomyslel jsem si na suchý list uvězněný ve vzdušném víru, zatímco mě v mém křesle tížila jakási tajemná obava, náklad neurčité pochyby. Zastavil se jako přibitý, jakoby zasažen objevem. ‚Dal jste mi sebedůvěru,' prohlásil střízlivě. ‚Ach! pro lásku boží, můj drahý příteli – nemluvte tak!' prosil jsem, jako kdyby mi tím ublížil. ‚Dobrá. Teď a od této chvíle budu mlčet. Ale myslet mi nemů-

žete zabránit… Nevadí!… Ještě ukážu…’ Spěchal ke dveřím, zastavil se se sklopenou hlavou a vrátil se, vykračuje si rozvážně. ‚Vždycky jsem si myslel, že kdyby člověk mohl začít s čistým štítem… A teď vy… do jisté míry… ano… čistý štít.’ Mávl jsem rukou a on vypochodoval ven, aniž se ohlédl; zvuk jeho kroků postupně dozněl za zavřenými dveřmi – neváhavý krok muže, kráčejícího za bílého dne.

„Pokud jde o mě, zůstal jsem sám s osamocenou svíčkou, zvláštně nepoučen. Nebyl jsem už dost mladý, abych na každém kroku viděl tu nádheru, která nás obklopuje v dobrém i ve zlém. Usmál jsem se při myšlence, že koneckonců to byl on, z nás dvou, kdo měl světlo. A bylo mi smutno. Čistý štít, řekl? Jako by prvotní slovo každého z našich osudů nebylo vyryto nezničitelnými znaky do tváře skály.”

KAPITOLA 18

„O šest měsíců později mi můj přítel (byl to cynický mládenec za polovinou života, se slávou výstředníka, vlastník rýžového mlýna) psal, a soudě, že z vřelosti mého doporučení budu rád slyšet, trochu se rozepsal o Jimových přednostech. Byly zřejmě tiché a účinné. ‚Dosud jsem nedokázal ve svém srdci najít víc než odevzdanou toleranci ke komukoli ze svých bližních a žil jsem až dosud sám v domě, který se i v tomhle dusném podnebí dal považovat za příliš velký pro jednoho muže. Nějakou dobu ho u sebe ubytovávám. Zdá se, že jsem neudělal chybu.' Při čtení toho dopisu se mi zdálo, že můj přítel našel ve svém srdci k Jimovi víc než jen snášenlivost – že jsou tam počátky aktivní náklonnosti. Své důvody samozřejmě uvedl charakteristickým způsobem. Předně, Jim si v tom podnebí zachovával svěžest. Kdyby byl dívkou – psal můj přítel – dalo by se říct, že kvete – skromně kvete – jako fialka, ne jako některé z těch halasných tropických květů. Byl v domě šest týdnů a dosud se nepokusil poklepat mu na záda ani ho oslovit ‚chlapče', ani v něm vzbuzovat pocit přestárlé fosílie. Nic z těch otravných řečí mladíků. Byl mírné povahy, moc toho o sobě nenamluvil, žádný extra chytrák, díky bohu – psal můj přítel. Zdálo se nicméně, že Jim je dost chytrý na to, aby tiše oceňoval jeho vtip, zatímco on, přítel, se zase bavil Jimovou naivitou. ‚Rosa je ještě na něm, a od chvíle, co mě napadl ten dobrý nápad dát mu pokoj v domě a mít ho u stolu, se cítím méně svraštělý. Zrovna onehdy ho napadlo přejít místností s jediným cílem otevřít mi dveře; a já se cítil s lidstvem víc ve spojení než v posledních letech. Směšné, že? Samozřejmě tuším, že je v tom něco

– nějaká strašná maličká šlamastyka – o které vy víte vše – ale i kdybych si byl jist, že je strašně odporná, snad bych to dokázal přenést přes srdce. Pokud se mě týká, prohlašuji, že si ho nedovedu představit vinného z ničeho horšího, než že vyloupil sad. Je to tak moc horší? Snad jste mi to měl říct; ale je to tak dlouho, co jsme oba přešli mezi svaté, že jste možná zapomněl, že i my jsme svého času hřešili? Snad vás jednou budu muset požádat a potom očekávám, že mi to řeknete. Nechce se mi ptát se jeho samého, dokud nemám představu, co to je. Ostatně je ještě brzy. Ať mi ještě párkrát otevře dveře…' Tak psal můj přítel. Byl jsem trojnásobně potěšen – Jimovou dobrou formou, tónem dopisu i vlastní chytrostí. Zřejmě jsem věděl, co dělám. Dobře jsem četl v povahách a tak dále. A co kdyby z toho vzešlo něco nečekaného a báječného? Ten večer, odpočívaje v lehátku ve stínu plachty nad svou zádí (bylo to v hongkongském přístavu), položil jsem za Jima první kámen vzdušného zámku.

„Vykonal jsem cestu na sever, a když jsem se vrátil, čekal na mě od přítele další dopis. Byla to první obálka, kterou jsem roztrhl. ‚Pokud vím, žádné lžíce nescházejí,' zněl první řádek; ‚neměl jsem dost zájmu, abych se vyptával. Je pryč a zanechal na snídaňovém stole formální lísteček s omluvou, který je buď hloupý, nebo bezcitný. Pravděpodobně obojí – a mně je to jedno. Dovolte mi říct, pro případ, že byste měl v záloze další tajemné mladíky, že jsem definitivně a navždy zavřel krám. Je to poslední výstřednost, které se dopustím. Ani na okamžik si nemyslete, že mi na tom záleží; ale je ho velmi líto na tenisových večírcích, a kvůli sobě jsem v klubu uvedl věrohodnou lež…' Odhodil jsem dopis a začal procházet hromádku na stole, až jsem narazil na Jimův rukopis. Věřil byste? Jedna šance ze sta! Ale je to vždycky ta stá šance! Ten nevelký druhý strojník z Patny se objevil ve více méně bezvýchodném stavu a dostal dočasnou práci jako dozorce nad mlýnským strojem. ‚Nemohl jsem tu familiárnost toho zvířete vystát,' psal Jim z přístavu sedm set mil jižně od místa, kde mu mělo být jako

v bavlnce. ‚Jsem teď prozatímně u Egstroma & Blakea, lodních zásobovačů, jako jejich – nu – poslíček, nazvu-li věc pravým jménem. Jako referenci jsem jim dal vaše jméno, které samozřejmě znají, a kdybyste jim mohl o mně napsat několik slov, bylo by to stálé zaměstnání.' Byl jsem pod troskami svého zámku zdrcen, ale pochopitelně jsem napsal, co bylo žádáno. Před koncem roku mě má nová charta zavedla tím směrem a měl jsem příležitost ho vidět.

„Byl ještě u Egstroma & Blakea a setkali jsme se v tom, čemu říkali ‚náš salón', který se otvíral ze skladu. Právě přišel ze zaopatřování nějaké lodi a čelil mi se skloněnou hlavou, připraven k zápasu. ‚Co mi na to řeknete?' začal jsem, hned jak jsme si potřásli rukama. ‚Co jsem vám psal – víc nic,' řekl zarytě. ‚Kecal ten chlapík – nebo co?' zeptal jsem se. Vzhlédl ke mně s znepokojeným úsměvem. ‚Ne, ne! Nekecal. Udělal z toho jakousi důvěrnou věc mezi námi. Byl pekelně tajuplný, kdykoli jsem přišel do mlýna; mrkal na mě uctivým způsobem – jako by říkal: ‚My víme, co víme.' Pekelně podlézavě a familiárně… a tak dále…' Vrhl se do křesla a zíral si na nohy. ‚Jednoho dne jsme byli náhodou sami a ten chlap měl tu drzost říct: ‚Nu, pane Jamesi' – říkali mi tam pane Jamesi, jako bych byl Denverův syn – ‚tak jsme zase spolu. To je lepší než stará loď – nemyslíte?'… Nebylo to přišerné? Podíval jsem se na něho, a on nasadil tón zasvěceného. ‚Nemějte starost, pane,' říkal. ‚Poznám džentlmena, když ho vidím, a vím, jak se džentlmen cítí. Doufám ale, že mě tu necháte u téhle práce. Já jsem si taky prošel kus, za toho prokletého starého patenského průšvihu.' U všech ďasů! Bylo to strašné. Nevím, co bych byl řekl nebo udělal, kdybych v tu chvíli nebyl zaslechl pana Denvera, jak mě volá z chodby. Byl čas tiffinu, a šli jsme spolu přes dvůr a zahradou k bungalovu. Začal mě svým laskavým způsobem škádlit… Myslím, že mě měl rád…'

„Jim chvíli mlčel.

„‚Já vím, že mě měl rád. Právě to to dělalo tak těžké. Takový báječný muž!… To ráno mě vzal pod paží… I on se mnou byl familiární.' Vybu-

chl v krátký smích a svěsil bradu na prsa. ‚Fuj! Když jsem si vzpomněl, jak ten mizerný tvor na mě promluvil,' začal najednou vibrujícím hlasem, ‚nemohl jsem na sebe myslet... Předpokládám, že víte...' Pokývl jsem... ‚Spíš jako otec,' vykřikl; jeho hlas poklesl. ‚Musel bych mu to říct. Nemohl jsem to nechat jít dál – mohl?' ‚Nu?' zamumlal jsem po chvíli čekání. ‚Volil jsem raději odejít,' řekl pomalu; ‚tato věc musí být pohřbena.'

„Ze skladu jsme slyšeli Blakea, jak hubuje Egstroma pronikavým, napjatým hlasem. Byli spolu spojeni mnoho let a každý den od chvíle, kdy se otevřely dveře, až do poslední minuty před zavřením se Blake, drobný muž s hladkými smolně černými vlasy a nešťastnýma korálkovýma očima, neustále ozýval, jak svému společníkovi s jakousi palčivou a žalostnou zuřivostí nadává. Zvuk toho věčného kárání byl součástí místa jako ostatní inventář; i cizí lidé si ho velmi brzy přestali všímat, pokud jen snad nezamumlali ‚Protiva,' nebo náhle nevstali a nezavřeli dveře ‚salónu'. Sám Egstrom, kostnatý těžký Skandinávec s čilým chováním a obrovským plavým vousem, dále řídil své lidi, kontroloval balíky, vypisoval účty nebo psal dopisy u stojanového pultu ve skladu a v tom lomozu se choval přesně, jako by byl hluchý jako poleno. Chvílemi vypustil otrávené formální ‚šš', které nevyvolávalo žádný účinek a ani se od něj žádný nečekal. ‚Jsou tu ke mně velmi slušní,' řekl Jim. ‚Blake je nicka, ale Egstrom je v pořádku.' Vstal rychle a odměřeným krokem došel k dalekohledu na stativu u okna namířeného na rejdu, nasadil na něj oko. ‚Tamhle ta loď, která celé dopoledne byla v bezvětří, dostala vítr a připlouvá,' podotkl trpělivě; ‚musím jít a nalodit se.' Mlčky jsme si potřásli rukama a on se otočil, že půjde. ‚Jime!' zvolal jsem. Ohlédl se, ruku na klice. ‚Vy – vy jste zahodil cosi jako jmění.' Vrátil se od dveří celou cestu zpátky ke mně. ‚Takový báječný starý pán,' řekl. ‚Jak bych mohl? Jak bych mohl?' Rty se mu zachvěly. ‚Tady na tom nezáleží.' ‚Ach! vy – vy –' začal jsem a musel jsem hledat vhodné slovo, ale než jsem si uvědomil, že neexistuje jméno,

které by přesně sedělo, byl pryč. Venku jsem slyšel Egstromův hluboký jemný hlas, jak vesele říká: ‚To je ta Sarah W. Grangerová, Jimmy. Musíte být první na palubě'; a vzápětí vpadl Blake, ječící po způsobu uraženého kakadua: ‚Řekněte kapitánovi, že máme něco z jeho pošty. To ho sem přivede. Slyšíte, pane Jak-se-jmenujete?' A Jim Egstromovi odpověděl něco chlapeckým tónem. ‚Dobrá. Udělám z toho závod.' Zdálo se, že nachází úkryt v té stránce té strastiplné záležitosti, která se týká plavby člunem.

„Tu plavbu jsem ho už nespatřil, ale na následující cestě (měl jsem šestiměsíční charterovou smlouvu) jsem zašel do skladu. Deset yardů od dveří mi do uší zazněla Blakeovo kárání, a když jsem vstoupil, vrhl na mě pohled vrcholného zoufalství; Egstrom samý úsměv postoupil kupředu a vztáhl velkou kostnatou ruku. ‚Rád vás vidím, kapitáne… Šš… Myslel jsem si, že vám zrovna má přijít čas se tu objevit. Co jste říkal, pane?… Šš… Á! on! Odešel od nás. Pojďte do salónu.'… Po bouchnutí dveří Blakeův napjatý hlas zeslábl jako hlas kohosi, kdo zoufale kárá v pustině… ‚Taky jste nám způsobil velké nepohodlí. Zle s námi zacházel – to musím říct…' ‚Kam odešel? Víte to?' zeptal jsem se. ‚Ne. A nemá cenu se ptát,' řekl Egstrom, který stál přede mnou samý vous a samá úsluha, s rukama nemotorně svěšenýma po bocích a tenkým stříbrným řetízkem od hodinek sklouzlým velmi hluboko na pomačkané modré keprové vestě. ‚Takový muž nejde nikam zvlášť.' Byl jsem tou zprávou příliš znepokojen, než abych žádal o vysvětlení té proslovy, a on pokračoval. ‚Odešel – počkejte – zrovna ten den, kdy sem připlul parník s poutníky vracejícími se od Rudého moře, se dvěma listy šroubu uraženými. Před třemi týdny.' ‚Nebylo tu něco řečeno o aféře Patny?' zeptal jsem se v obavě z nejhoršího. Trhl sebou a podíval se na mě, jako bych byl kouzelník. ‚Vždyť ano! Jak to víte? Někdo tu o tom mluvil. Byl tu kapitán, nebo dva, správce Vanlovy strojírny v přístavu, dva nebo tři jiní, a já. Jim byl tu taky, dával si sendvič a sklenici piva; když máme napilno – víte, kapitáne – není čas na pořádný oběd. Stál

u tohohle stolu a jedl sendviče a my ostatní jsme byli kolem dalekohledu a sledovali ten parník, jak připlouvá; a po chvíli začal Vanlův správce mluvit o vrchním strojníkovi Patny; kdysi mu dělal nějaké opravy, a odtud se rozpovídal o tom, jaká to byla stará zřícenina a kolik peněz na ní bylo vyděláno. Došlo i na její poslední plavbu, a pak jsme se tam všichni zapojili. Jeden řekl to a druhý ono – nic moc – co by řekl vy nebo kdokoli jiný; a bylo trochu smíchu. Kapitán O'Brien ze Sarah W. Grangerové, velký hlasitý starý muž s holí – seděl a poslouchal nás v tomhle křesle – náhle udeřil holí do podlahy a zařval: ‚Smradi!'... Všichni jsme vyskočili. Vanlův správce na nás mrkne a ptá se: ‚Co se děje, kapitáne O'Briene?' ‚Co se děje! Co se děje!' začal stařík křičet; ‚čemu se smějete, Injuni? Není to k smíchu. Je to hanba lidské přirozenosti – to je to. Opovrhoval bych se být viděn ve stejné místnosti s jedním z těchto mužů. Ano, pane!' Zdálo se mi, že se mi dívá do očí, a já musel ze zdvořilosti promluvit. ‚Smradi!' říkám já; ‚samozřejmě, kapitáne O'Briene, taky bych je tu nechtěl, takže v této místnosti jste docela v bezpečí, kapitáne O'Briene. Dejte si něco chladivého k pití.' ‚Zatracené vaše pití, Egstrome,' říká, s jiskrou v očích; ‚až budu chtít pití, zavolám si o něj. Jdu pryč. Tady to teď smrdí.' Nato se všichni ostatní dali do smíchu a vyšli za starcem. A pak, pane, ten prokletý Jim – odloží sendvič, který měl v ruce, obejde stůl ke mně; stála tam jeho sklenice piva, zrovna plná. ‚Já jdu,' říká – přesně takhle. ‚Ještě není ani půl druhé,' říkám já; ‚mohl byste si ještě dát cigárko.' Myslel jsem, že chce říct, že je čas, aby šel zpátky k práci. Když mi došlo, co má v úmyslu, poklesly mi ruce – tak! Takového člověka člověk nepotká každý den, víte, pane; hotový ďábel na řízení člunu; připraven vyplout na moře celé míly, aby zastihl lodě za jakéhokoli počasí. Nejednou sem přišel kapitán, celý tím překypoval, a první, co řekl, bylo: ‚To máte u sebe pěkného šílence za přístavního poslíčka, Egstrome. Hmatal jsem si za rozbřesku cestu v krátké plachtě dovnitř, když tu mi z mlhy zrovna pod přídí vyletí člun napolo pod vodou, sprška mu lítá

přes vrcholek stěžně, dva vyděšení černoši na dně, a u kormidla ječící ďábel. Hej! hej! Lodi ahoj! ahoj! Kapitáne! Hej! hej! Egstrom & Blake, člověk první k vám přijde! Hej! hej! Egstrom & Blake! Haló! hej! júhú! Nakopněte černochy – rozpustit plachty – zrovna přišla bouře – vyrazil kupředu a volal a řval na mě, abych přidal plachty, že mi dá navedení – víc jako ďábel než člověk. V životě jsem neviděl, aby člun někdo takhle řídil. Opilý to být nemohl – nebo byl? A takový tichý měkce mluvící chlapík – zrudne jako holka, když se nalodí…' Já vám povídám, kapitáne Marlowe, nikdo neměl proti nám šanci u cizí lodi, když byl Jim venku. Ostatní lodní zásobovači si prostě drželi staré zákazníky, a…'

„Egstrom byl, jak se zdálo, přemožen pohnutím.

„‚Vždyť, pane – zdálo se, že by si klidně vyjel sto mil na moře ve staré botě, aby pro firmu urval loď. Kdyby byl ten obchod jeho vlastní a všechno teprve na začátku, nebyl by v tom udělal víc. A teď… najednou… tohle! Pomyslím si: ‚Oho! chce víc do výplaty – o to tu jde – že?' ‚Dobrá,' říkám já, ‚není potřeba kolem toho se mnou dělat tolik povyku, Jimmy. Řekněte své číslo. Co bude v mezích rozumu.' Podívá se na mě, jako by chtěl spolknout něco, co mu uvázlo v krku. ‚Nemohu u vás zůstat.' ‚Co to má bejt za vtip?' ptám se já. Zavrtí hlavou, a já viděl v jeho oku, že už je skoro pryč, pane. Tak jsem se k němu obrátil a sprdal ho, až se mu z toho dělalo modro. ‚Před čím utíkáte?' ptám se. ‚Kdo si na vás stoupnul? Co vás vyděsilo? Vy máte v hlavě míň rozumu než krysa; a ta neopouští dobrou loď. Kde doufáte, že dostanete lepší angažmá? – vy to a vy ono.' Udělal jsem mu z toho otravu, to vám řeknu. ‚Tenhle podnik ke dnu nepůjde,' řekl jsem. On vysoko poskočil. ‚Sbohem,' říká a kývá na mě jako lord; ‚nejste zlej chlapík, Egstrome. Dávám vám své slovo, že kdybyste znal moje důvody, nestál byste o to si mě ponechat.' ‚To je největší lež, jakou jste kdy ve svém životě řekl,' říkám já; ‚vím svoje.' Rozzuřil mě tak, že jsem se musel smát. ‚Opravdu nemůžete zůstat ještě chvilku, abyste tenhle půllitr piva vypil, vy

legrační žebráku?' Nevím, co se do něho dostalo; zdálo se, že nedokáže najít dveře; něco komického, to vám povídám, kapitáne. Pivo jsem vypil sám. ‚No, pokud máte takový spěch, hodně štěstí vám do vlastního piva,' říkám; ‚ale pamatujte si má slova, pokud budete v této hře pokračovat, velmi brzy zjistíte, že země není dost velká, aby vás pojala – to je všechno.' Vrhl na mě jeden černý pohled a vyrazil ven s obličejem, kterým by vyděsil malé děti.'

„Egstrom hořce odfrkl a sukovitými prsty si pročesal jeden z plavých vousů. ‚Od té doby jsem nebyl schopen najít člověka, který by za něco stál. V obchodě je samá starost, starost, starost. A kde jste ho vlastně potkal, kapitáne, smím-li se ptát?'

„‚Byl prvním důstojníkem na Patně té plavby,' řekl jsem, cítě, že mu dlužím nějaké vysvětlení. Egstrom nějakou chvíli zůstal nehnutý, s prsty zabořenými do vlasů na straně obličeje, a potom vybuchl: ‚A koho to k čertu zajímá?' ‚Snad nikoho,' začal jsem… ‚A co je to u čerta za chlapíka – každopádně – aby takhle utíkal?' Najednou si strčil levý vous do úst a užasle stál. ‚Jemine!' zvolal, ‚vždyť jsem mu řekl, že země nebude dost velká, aby pojala jeho kousky.'"

KAPITOLA 19

„Vyprávěl jsem vám tyto dvě epizody obšírně, abych ukázal jeho způsob, jak si poradit sám se sebou za nových podmínek svého života. Bylo jich mnoho takových, víc, než bych spočítal na prstech obou rukou. Všechny byly stejně podbarveny vznešeně smýšlenou absurditou záměru, která činila jejich marnost hlubokou a dojímavou. Odhodit si vezdejší chléb, aby člověk měl volné ruce k zápasu s přízrakem, může být aktem prozaického hrdinství. Lidé to konali už dřív (ačkoli my, kdo jsme žili, dobře víme, že z člověka vyvržence nedělá uhozená duše, nýbrž hladovějící tělo), a lidé, kteří jedli a hodlali jíst každý den, té chvályhodné pošetilosti tleskali. Byl skutečně nešťastný, neboť všechna jeho nerozvážnost ho nedokázala vynést zpod stínu. Vždy tu byla pochybnost o jeho odvaze. Pravda, zdá se, je, že nelze přízrak faktu uložit k věčnému spánku. Můžete mu čelit, nebo před ním uhnout – a já jsem potkal muže nebo dva, kteří dovedli svým zdomácnělým stínům mrknout spiklenecky. Jim zjevně nebyl z toho mrkajícího druhu; co jsem si však nikdy nedokázal rozhodnout, bylo to, zda jeho jednání znamenalo uhnout před svým přízrakem, nebo s ním změřit síly tváří v tvář.

„Napínal jsem svůj vnitřní zrak jen k tomu, abych zjistil, že – jak to je u povahy všech našich činů – odstín rozdílu byl tak jemný, že se to nedá říct. Mohl to být útěk a mohl to být jeden z možných způsobů boje. Běžnému lidskému úsudku se stal známým jako valící se kámen, protože to byla ta nejlegračnější část: po čase se stal docela známým, ba i proslulým, v okruhu svých potuleb (který měl průměr, řekněme,

tři tisíce mil), stejně jako je výstřední figurka známa po celém okolí. Například v Bangkoku, kde dostal zaměstnání u firmy Bratři Yuckerové, nájemců lodí a obchodníků s týkovým dřevem, bylo skoro dojemné ho sledovat, jak se prochází na slunci a tiskne si k sobě své tajemství, které bylo známé i samotným kládám splavovaným z vnitrozemí po řece. Schomberg, správce hotelu, kde se stravoval, chlupatý Alsasan mužného držení a nezdolný šiřitel veškerých skandálních klepů toho místa, s oběma lokty na stole, vyprávěl ozdobenou verzi příběhu každému hostu, kterému se zachtělo spolu s dražšími nápoji nasát i vědomosti. ‚A pamatujte si, nejmilejší chlapík, jakého můžete potkat,' zněl jeho velkorysý závěr; ‚docela nadprůměrný.' Co o nahodilém davu, který Schombergův podnik navštěvoval, hodně vypovídá, bylo to, že se Jim dokázal v Bangkoku udržet celých šest měsíců. Všiml jsem si, že lidé, úplně cizí, si ho oblíbili, jako se oblíbí milé dítě. Jeho způsob byl rezervovaný, ale bylo to, jako by jeho osobní zjev, jeho vlasy, jeho oči, jeho úsměv, mu získávaly přátele, kamkoli šel. A nebyl to samozřejmě žádný hlupák. Slyšel jsem Siegmunda Yuckera (rodem ze Švýcarska), vlídného tvora rozdíraného krutou dyspepsií a tak strašlivě chromého, že se mu při každém kroku pohupovala hlava o čtvrt kruhu, s uznáním prohlásit, že na tak mladého má ‚velikou gabasidu', jako by šlo o pouhou otázku kubického objemu. ‚Proč ho neposlat do vnitrozemí?' nadhodil jsem úzkostlivě. (Bratři Yuckerové měli koncese a týkové lesy ve vnitrozemí.) ‚Má-li kapacitu, jak říkáte, do práce brzy pronikne. A fyzicky je velmi zdatný. Jeho zdraví je vždy výborné.' ‚Ach! to je v téhle sémli velká věc byt bez tisbepšie,' povzdechl si závistivě chudák Yucker, vrhaje úkradkem pohled na propadlinu svého zničeného žaludku. Nechal jsem ho zamyšleně bubnovat na stůl a mumlat: ‚Es ist ein' Idee. Es ist ein' Idee.' Bohužel toho samého večera se v hotelu stala nepříjemná příhoda.

„Nevím, zda Jima mohu příliš vinit, ale byl to vskutku politování-hodný incident. Patřil k žalostnému druhu šarvátek v šenku a druhou

stranou v něm byl jakýsi šilhavý Dán, jehož vizitka hlásala pod jeho zpackaným jménem: první poručík královského siamského loďstva. Ten chlapík byl samozřejmě na biliár úplně bezradný, ale nerad, předpokládám, prohrával. Napil se dost na to, aby se po šesté partii stal nepříjemným a aby pronesl na Jimovu adresu nějakou pohrdlivou poznámku. Většina přítomných neslyšela, co bylo řečeno, a ti, kdo slyšeli, byli, jak se zdá, zbaveni veškeré přesné vzpomínky děsivou povahou okamžitě následujících důsledků. Pro Dána bylo velké štěstí, že uměl plavat, protože místnost vedla na verandu a Menam pod ní tekl velmi široký a černý. Člun plný Číňanů, zřejmě vyplulých na nějakou zlodějskou výpravu, vylovil důstojníka siamského krále a Jim se asi o půlnoci objevil na palubě mé lodi bez klobouku. ‚Všichni v místnosti to zřejmě věděli,' řekl, lapaje ještě po dechu po tom zápase. Litoval, obecně vzato, co se stalo, i když v tomto případě ‚neměl na výběr', jak řekl. Co ho však zdrtilo, bylo zjištění, že povaha jeho břemene je známa všem stejně dobře, jako kdyby po celou tu dobu kráčel okolo s ním na ramenou. Přirozeně po tomhle v tom místě nemohl zůstat. Byl všeobecně odsuzován za tu brutální násilnost, pro muže v jeho delikátním postavení tak nedůstojnou; někteří tvrdili, že byl v té chvíli hanebně opilý; jiní kritizovali jeho nedostatek taktu. I Schomberg byl velmi otráven. ‚Je to velmi milý mladík,' řekl mi argumentativně, ‚ale ten poručík je taky prvotřídní chlap. Večeří každý večer u mého table d'hôte, víte. A je rozbité jedno kulečníkové tágo. Tohle nemůžu dopustit. Hned ráno jsem šel za poručíkem s omluvou a myslím, že jsem si to u sebe srovnal; ale jen si to představte, kapitáne, kdyby každý začal takhle vyvádět! Vždyť ten člověk mohl být utopen! A tady si nemůžu doběhnout o ulici dál a koupit nové tágo. Musím o ně psát do Evropy. Ne, ne! Taková povaha nemá místo!'... Byl na to téma mimořádně rozmrzelý.

„Toto byl ten nejhorší incident ze všech při jeho – jeho ústupu. Nikdo ho nemohl želet víc než já; neboť pokud, jak kdosi při zmínce o něm řekl: ‚Ach ano! Já ho znám. Dost se tu kolem natloukl,' přece se

mu jaksi podařilo při tom nebýt pošramocen a utlučen. Tato poslední záležitost mě však vážně znepokojila, protože kdyby jeho vybrané citlivosti měly jít až tak daleko, aby ho zatahovaly do šenkových rvaček, ztratí svou pověst neškodného, byť otravného blázna a získá pověst obyčejného povaleče. Při vší své důvěře v něho jsem nemohl nepomyslet, že v takových případech od pověsti k věci samé je jen krok. Předpokládám, že chápete, že jsem v té době nemohl pomýšlet na to, že si nad ním umyji ruce. Vzal jsem ho z Bangkoku na své lodi a měli jsme dlouhou plavbu. Bylo žalostné sledovat, jak se do sebe stahuje. Námořník, i když je jen pasažér, se o loď zajímá, dívá se na námořnický život kolem sebe s kritickým požitkem například malíře hledícího na dílo jiného muže. V každém smyslu toho výrazu je ‚na palubě'; ale můj Jim se vesměs krčil dole, jako by byl černý pasažér. Nakazil mě tak, že jsem se vyhýbal mluvit o odborných věcech, které by se dvěma námořníkům za plavby přirozeně nabízely. Celé dny jsme neprohodili slovo; cítil jsem krajní nechuť dávat v jeho přítomnosti rozkazy svým důstojníkům. Často, když jsme byli sami na palubě nebo v kajutě, jsme nevěděli, kam dát oči.

„Umístil jsem ho u De Jongha, jak víte, dost rád, že jsem ho jakkoli uložil, a přesto přesvědčen, že jeho postavení už začíná být nesnesitelné. Ztratil něco z té pružnosti, která mu umožňovala, aby se po každém svržení odrazil zpátky do své nesmlouvavé polohy. Jednoho dne, když jsem vystupoval na břeh, viděl jsem ho stát na nábřeží; voda rejdy a moře za ní tvořily jednu hladkou vzestupnou plochu a nejkrajnější kotvící lodě se zdály stát bez pohybu v obloze. Čekal na svůj člun, který se u našich nohou nakládal balíky drobných potravin pro nějaké plavidlo chystající se vyplout. Po pozdravu jsme stáli mlčky – vedle sebe. ‚U všech ďasů!' řekl náhle, ‚tahle práce je k zbláznění.'

„Usmál se na mě; musím říct, že úsměv obvykle dovedl vyloudit. Neodpověděl jsem. Dobře jsem věděl, že nenaráží na své povinnosti; u De Jongha měl život klidný. Nicméně, jakmile to vyslovil, jsem byl

zcela přesvědčen, že ta práce je k zbláznění. Ani jsem na něho nepohlédl. ‚Chtěl byste,' řekl jsem, ‚opustit tuto část světa úplně; zkusit Kalifornii nebo Západní pobřeží? Uvidím, co bych mohl…' Přerušil mě trochu pohrdavě. ‚Jaký by to byl rozdíl?'… Byl jsem rázem přesvědčen, že má pravdu. Nebyl by to žádný rozdíl; nebyla to úleva, co chtěl; zdálo se mi, že matně tuším, co chtěl, co, dalo by se říct, očekával – něco, co se nedalo snadno definovat – něco, co mělo povahu příležitosti. Dával jsem mu mnoho příležitostí, ale byly to pouze příležitosti, aby si vydělal na chléb. Co víc však mohl kdokoli udělat? Postavení se mi zdálo beznadějné, a vrátila se mi na mysl výpověď chudáka Brierlyho: ‚Ať se vplazí dvacet stop pod zem a tam zůstane.' Lepší to, pomyslel jsem si, než tohle čekání nad zemí na nemožné. A přece ani v tomhle si člověk nemohl být jist. Tam a tehdy, ještě než se jeho člun vzdálil od nábřeží o tři délky vesla, jsem si usmyslel, že se večer poradím se Steinem.

„Tento Stein byl bohatý a vážený obchodník. Jeho ‚dům' (protože to byl dům, Stein & spol., a nějaký společník tam byl, který, jak Stein říkal, ‚dohlížel na Moluky') měl rozsáhlý meziostrovní obchod s mnoha stanicemi založenými na nejzapadlejších místech pro sběr tamní produkce. Jeho bohatství a jeho vážnost nebyly přesně těmi důvody, proč jsem byl dychtivý vyhledat jeho radu. Chtěl jsem mu svěřit svou nesnáz, protože byl jedním z nejdůvěryhodnějších mužů, které jsem kdy poznal. Jemné světlo prosté, neunavné, dalo by se říct, a inteligentní dobromyslnosti osvětlovalo jeho dlouhou bezvousou tvář. Měla hluboké záhyby směrem dolů a byla bledá jako u muže, který vždy vedl sedavý život – což bylo opravdu daleko od pravdy. Jeho vlasy byly řídké a sčesané dozadu z mohutného a vznosného čela. Člověk si představoval, že v dvaceti musel vypadat velmi podobně jako nyní v šedesátce. Byla to tvář učence; jen obočí, skoro úplně bílé, husté a huňaté, spolu s odhodlaně pátravým pohledem, který zpod něho vycházel, bylo v nesouladu s jeho, dalo by se říct, učeneckým vzezřením. Byl vysoký a s volnými klouby; jeho mírně shrbené držení spolu s nevinným

úsměvem mu dávalo vzezření dobromyslné ochoty naslouchat vám; jeho dlouhé paže s bledými velikými dlaněmi měly vzácně rozvážná gesta vyjadřující ukazování, názornost. Mluvím o něm obšírně, protože pod tímto zevnějškem a ve spojení s přímou a shovívavou povahou měl tento muž neohroženost ducha a tělesnou odvahu, kterou by bylo lze nazvat lehkomyslnou, kdyby nebyla jako přirozená funkce těla – řekněme třeba jako dobré trávení – zcela si sebe nevědomá. Někdy se o muži říká, že nosí svůj život v ruce. Takový výrok by na něho byl nedostatečný; v raném období své existence na Východě si s ním hrál na míč. To všechno bylo v minulosti, ale znal jsem příběh jeho života i původ jeho jmění. Byl také přírodovědec s jistou pověstí, nebo snad bych měl říct učený sběratel. Jeho zvláštním oborem byla entomologie. Jeho sbírka Buprestidů a tesaříků – vše brouci – příšerné miniaturní obludky, vypadající v mrtvém znehybnění zlovolně, a jeho kabinet motýlů, krásných a vznášejících se pod sklem skříněk na bezživotných křídlech, mu rozšířily slávu daleko po světě. Jméno tohoto obchodníka, dobrodruha, kdysi rádce malajského sultána (o němž se nikdy nezmiňoval jinak než jako o ‚mém chudáku Mohamedu Bonsovi') se díky několika bušlům mrtvého hmyzu stalo známým učeným osobám v Evropě, které nemohly mít žádnou představu, a jistě by nestály o to, aby věděly cokoli o jeho životě či charakteru. Já, který jsem to věděl, jsem ho považoval za zvlášť vhodnou osobu, aby přijala má důvěrná sdělení o Jimových nesnázích i o těch mých."

KAPITOLA 20

„Pozdě večer jsem vstoupil do jeho pracovny, prošel jsem předtím honosnou, avšak prázdnou jídelnou velmi slabě osvětlenou. V domě bylo ticho. Vedl mě starší zasmušilý javánský sluha v jakési livreji – bílé sako a žlutý sarong –, který, když otevřel dveře dokořán, polohlasem zvolal: ‚Pane!' a ustoupil stranou, aby zmizel tak tajemným způsobem, jako by byl duchem jen na onu konkrétní službu nakrátko vtěleným. Stein se otočil se židlí, a týmž pohybem se mu brýle jakoby vyšplhaly na čelo. Uvítal mě svým klidným a žertovným hlasem. Jen jeden kout rozlehlé místnosti, kout, v němž stál jeho psací stůl, byl silně osvětlený stíněnou čtecí lampou, a zbytek prostorné komnaty se tratil do beztvarého šera jako jeskyně. Úzké police plné tmavých krabic jednotného tvaru a barvy obíhaly stěny, nikoli od podlahy ke stropu, nýbrž v chmurném pásu asi čtyři stopy širokém. Katakomby brouků. Nad nimi v nepravidelných odstupech visely dřevěné tabulky. Světlo dopadlo na jednu z nich, a slovo Coleoptera napsané zlatými písmeny tajemně zazářilo na rozlehlé šerosti. Skleněné skříňky se sbírkou motýlů byly rozestavěné ve třech dlouhých řadách na stolečcích s útlými nožkami. Jedna z těch skříněk byla ze svého místa odnesena a stála na psacím stole, který byl pokrytý podlouhlými lístky papíru černajícími se drobným písmem.

„‚Tak mě vidíte – tak,' řekl. Ruka se mu vznesla nad skříňkou, kde motýl v osamělé velkoleposti rozprostíral tmavě bronzová křídla, sedm palců nebo více v rozpětí, s nádhernými bílými žilkami a honosnou hranicí žlutých skvrn. ‚Jediný takový exemplář oni mají ve *vašem*

Londýně, a pak – víc žádný. Mému malému rodnému městu tuto svou sbírku odkáži. Něco ze mě. To nejlepší.'

„Naklonil se v židli dopředu a pozorně hleděl, bradou přes přední stranu skříňky. Stál jsem mu za zády. ‚Zázračné,' zašeptal, a jako by zapomněl na mou přítomnost. Jeho historie byla zvláštní. Narodil se v Bavorsku, a jako dvaadvacetiletý mladík se aktivně účastnil revolučního hnutí roku 1848. Těžce kompromitován, dokázal uprchnout, a nejprve našel útočiště u chudého republikánského hodináře v Terstu. Odtud se dostal do Tripolisu se zásobou laciných hodinek k podomnímu prodeji – vskutku ne příliš velká příležitost, ale ukázalo se, že měla dost štěstí, protože právě tam narazil na jistého nizozemského cestovatele – dost slavného muže, jak se domnívám, ale jeho jméno si nepamatuji. Byl to onen přírodovědec, kdo si ho najal jakožto jakéhosi pomocníka a vzal ho na Východ. Cestovali v souostroví společně i odděleně, sbírali hmyz a ptáky, čtyři roky nebo více. Pak se přírodovědec vrátil domů a Stein, který neměl domov, kam se vrátit, zůstal se starým obchodníkem, na nějž narazil při svých cestách v nitru Celebesu – pokud se dá říct, že Celebes má nějaké nitro. Ten starý Skot, jediný bílý muž, kterému bylo tehdy dovoleno zdržovat se v zemi, byl výsadním přítelem vrchní vládkyně států Wajo, kterou byla žena. Často jsem slyšel Steina vyprávět, jak ho onen muž, který byl na jednu stranu lehce ochrnutý, zavedl ke dvoru domorodců krátce předtím, než ho další mrtvice odnesla. Byl to statný muž s patriarchálními bílými vousy a vznešené postavy. Vstoupil do radní síně, kde byli shromážděni všichni rádžové, pangeranové a náčelníci, s královnou – tlustou vráskčitou ženou (velmi volnou v řeči, říkal Stein) – spočívající na vysokém lehátku pod baldachýnem. Vlekl za sebou nohu a klepal holí, chytil Steina za paži a vedl ho rovnou k lehátku. ‚Pohleď, královno, a vy rádžové, toto je můj syn,' prohlásil hlaholivým hlasem. ‚Obchodoval jsem s vašimi otci, a až zemřu, bude obchodovat on s vámi a vašimi syny.'

„Touto jednoduchou formalitou Stein zdědil Skotovo výsadní postavení i všechny jeho obchodní zásoby, společně s opevněným domem na břehu jediné splavné řeky v té zemi. Krátce poté stará královna, která byla tak volná v řeči, zemřela, a v zemi nastaly nepokoje kvůli různým uchazečům o trůn. Stein se připojil ke straně mladšího syna, toho, o kterém po třiceti letech nikdy nemluvil jinak než jako o ‚mém ubohém Mohammedu Bonsovi'. Oba se stali hrdiny nespočetných výprav; měli báječná dobrodružství, a jednou spolu vydrželi měsíc obléhání ve Skotově domě pouze s dvacítkou stoupenců proti celé armádě. Domnívám se, že domorodci o té válce vyprávějí dodnes. Mezitím se zdá, že Stein nikdy neopomněl zabavit na svůj účet každého motýla nebo brouka, na kterého mohl dosáhnout. Po nějakých osmi letech války, jednání, falešných příměří, náhlých bouří, smiřování, zrady a tak dále, a právě když se zdálo, že mír je konečně natrvalo nastolen, byl jeho ‚ubohý Mohammed Bonso' zavražděn u brány své vlastní královské rezidence, zatímco v nejlepší náladě sesedal z koně po úspěšném lovu jelenů. Tato událost učinila Steinovo postavení krajně nejistým, ale snad by býval zůstal, kdyby krátce poté nebyl ztratil Mohammedovu sestru, (‚mou drahou ženu, princeznu,' říkal slavnostně), s níž měl dceru – matka i dítě obě zemřely během tří dnů jedna po druhé na jakousi nakažlivou horečku. Opustil zemi, kterou mu ta krutá ztráta učinila nesnesitelnou. Tak skončila první a dobrodružná část jeho existence. To, co následovalo, bylo tak odlišné, že nebýt reality žalu, který mu zůstal, musela by ta zvláštní část připomínat sen. Měl trochu peněz; započal život nanovo, a v průběhu let si vybudoval značné jmění. Zprvu hodně cestoval mezi ostrovy, ale pak se nad ním vkradl věk a v poslední době málokdy opouštěl svůj prostorný dům tři míle za městem, s rozsáhlou zahradou obklopenou stájemi, kancelářemi a bambusovými chatami pro své sluhy a lidi, na něm závislé, kterých měl mnoho. Každé ráno jezdíval ve svém kočárku do města, kde měl kancelář s bílými a čínskými úředníky. Vlastnil malou flotilu škunerů

a domorodých plavidel a obchodoval s produkty ostrovů ve velkém. Jinak žil samotářsky, nikoli však misantropicky, s knihami a svou sbírkou, třídil a aranžoval exempláře, dopisoval si s entomology v Evropě, pracoval na popisném katalogu svých pokladů. Taková byla historie muže, kterého jsem přišel požádat o radu v Jimově případu bez jakékoli určité naděje. Prostě vyslechnout, co bude mít co říct, by znamenalo úlevu. Byl jsem velmi znepokojen, ale ctil jsem to niterné, téměř vášnivé pohroužení, s nímž pohlížel na motýla, jako by na bronzovém lesku těch křehkých křídel, v bílých kresbách, v nádherném zbarvení viděl ještě jiné věci, obraz čehosi stejně pomíjejícího a stejně vzdorujícího zkáze, jako jsou tato jemné a bezživotné tkáně vystavující nádheru neporušenou smrtí.

„‚Zázračné!' opakoval a vzhlédl ke mně. ‚Pohleďte! Ta krása – ale to nic není – pohleďte na tu přesnost, na tu harmonii. A tak křehké! A tak silné! A tak přesné! To je Příroda – rovnováha ohromných sil. Každá hvězda je taková – a každé stéblo trávy stojí tak – a mocný Kosmos v dokonalé rovnováze plodí – toto. Tento div; toto mistrovské dílo Přírody – velké umělkyně.'

„‚Nikdy jsem neslyšel, aby takto mluvil entomolog,' poznamenal jsem vesele. ‚Mistrovské dílo! A co člověk?'

„‚Člověk je úžasný, ale není mistrovským dílem,' řekl, oči upřené na skleněnou skříňku. ‚Snad ten umělec byl trochu blázen. Hm? Co myslíte? Někdy se mi zdá, že člověk přišel tam, kde ho nikdo nechce, kde pro něho není místo; neboť kdyby bylo, proč by chtěl všechno to místo? Proč by pobíhal sem a tam, dělal takový povyk kolem sebe, mluvil o hvězdách, znepokojoval stébla trávy? . . .'

„‚Chytal motýly,' doplnil jsem.

„Usmál se, opřel se v židli dozadu a natáhl nohy. ‚Posaďte se,' řekl. ‚Tento vzácný exemplář jsem chytil sám jednoho velmi krásného rána. A měl jsem veliké pohnutí. Nevíte, co to pro sběratele znamená, chytit takový vzácný exemplář. Nemůžete to vědět.'

„Usmál jsem se v pohodě v houpacím křesle. Jeho oči jako by hleděly daleko za stěnu, na kterou zíraly; a vyprávěl, jak jedné noci přijel posel od jeho ‚ubohého Mohammeda', vyžadující jeho přítomnost v ‚residenz' – jak tomu říkal –, která byla asi devět nebo deset mil vzdálená jezdeckou stezkou přes obdělávanou pláň, kde se tu a tam objevovaly plochy lesa. Časně ráno vyrazil ze svého opevněného domu, pak co objal svou malou Emmu a nechal ‚princeznu', svou ženu, ve velení. Popsal, jak s ním šla až k bráně, jednou rukou na koňově šíji; měla na sobě bílé sako, zlaté jehlice ve vlasech a hnědý kožený opasek přes levé rameno a v něm revolver. ‚Mluvila tak, jak budou ženy mluvit,' řekl, ‚řekla mi, abych byl opatrný, snažil se vrátit před setměním, a jaká velká špatnost to byla, že jedu sám. Byli jsme ve válce a země nebyla bezpečná; moji lidé zabedňovali dům okenicemi, které zastavily kulku, a nabíjeli pušky, a ona mě prosila, abych o ni neměl strach. Mohla ten dům bránit proti komukoli, než se vrátím. A já jsem se trochu zasmál s potěšením. Rád jsem ji viděl tak statečnou a mladou a silnou. Já také jsem byl tehdy mladý. U brány mě chytila za ruku, jednou mi ji stiskla a ustoupila. Nechal jsem koně stát venku, dokud jsem neslyšel, jak za mnou spouštějí závoru brány. Byl tam velký nepřítel můj, velký šlechtic – a také velký ničema – který se tloukl s družinou v sousedství. Cválal jsem čtyři nebo pět mil; v noci pršelo, ale mlhy stoupaly, nahoru, nahoru – a tvář země byla čistá; ležela a usmívala se na mě, tak svěží a nevinná – jako malé dítě. Najednou někdo vystřelí salvu – zdálo se mi, že nejméně dvacet ran. Slyším kule hvízdat kolem ucha a klobouk mi vyskočí na zátylek. Byla to malá intriga, chápete. Dostali mého ubohého Mohammeda, aby pro mě poslal, a nastražili tu léčku. Vidím to všechno v okamžiku a myslím si – To chce trochu obratnosti. Můj poník zafrká, poskočí a stojí, a já pomalu padám dopředu s hlavou do jeho hřívy. Začne jít a jedním okem jsem mohl přes jeho šíji vidět slabý oblak kouře, visící před chomáčem bambusů po mé levici. Pomyslím si – Aha! přátelé, proč jste nepočkali

dost dlouho, než jste vystřelili? To ještě není gelungen. Ach, ne! Chytám svůj revolver pravou rukou – tiše – tiše. Konec konců, těch ničemů bylo jen sedm. Vstanou z trávy a začnou běhat se sarongy vykasanými nahoru, s oštěpy máchajícími nad hlavou, pokřikují na sebe, aby dávali pozor a chytili koně, protože já jsem mrtvý. Nechám je přijít tak blízko jako ty dveře zde, a pak bum, bum, bum – pokaždé také zamířit. Ještě jednu ránu vystřelím po zádech jednoho muže, ale minu. Už příliš daleko. A pak sedím sám na koni, s čistou zemí usmívající se na mě, a tam leží na zemi těla tří mužů. Jeden byl stočený jako pes, druhý ležící na zádech měl ruku přes oči, jako by si je chránil před sluncem, a třetí muž ten pomalu zvedá nohu a jedním kopnutím ji zase narovná. Pozoruji ho velmi pečlivě z koně, ale nic víc – bleibt ganz ruhig – zůstat v klidu, tak. A jak jsem se mu díval na tvář po nějaké známce života, všiml jsem si čehosi jako slabého stínu, co mu přešlo přes čelo. Byl to stín tohoto motýla. Pohleďte na tvar křídla. Tento druh létá vysoko silným letem. Zvedl jsem oči a viděl jsem, jak odlétá a třepotá se. Pomyslím si – Je to možné? A pak jsem ho ztratil. Sesedl jsem a šel jsem velmi pomalu, vedl koně a držel revolver v jedné ruce, oči těkaly nahoru a dolů, vpravo a vlevo, všude! Konečně jsem ho uviděl, jak sedí na malé hromádce hlíny deset stop ode mne. Hned mi srdce začalo bušit rychle. Pustil jsem koně, revolver si nechávám v jedné ruce a druhou si strhávám z hlavy měkký plstěný klobouk. Jeden krok. Opatrně. Druhý krok. Plesk! Mám ho! Když jsem vstal, chvěl jsem se jako list rozrušením, a když jsem rozevřel ta krásná křídla a ujistil se, jak vzácný a tak mimořádně dokonalý exemplář mám, točila se mi hlava a nohy mi slábly dojetím tak, že jsem si musel sednout na zem. Velmi jsem si přál pořídit si exemplář toho druhu, když jsem sbíral pro profesora. Podnikal jsem dlouhé cesty a snášel velké strádání; snil jsem o něm ve spánku, a tu najednou jsem ho měl v prstech – pro sebe! Slovy básníka' (vyslovil to ‚básňíka') –

„‚So halt' ich's endlich denn in meinen Händen,
Und nenn' es in gewissem Sinne mein.'"

Poslednímu slovu dodal důraz náhle ztišeného hlasu a pomalu odtáhl oči od mé tváře. Začal pilně a v tichu nabíjet dýmku s dlouhým nástavcem, pak, zastaviv se s palcem na otvoru komory, znovu na mě významně pohlédl.

„‚Ano, můj dobrý příteli. Toho dne jsem neměl co si přát; velmi jsem rozzlobil svého hlavního nepřítele; byl jsem mladý, silný; měl jsem přátelství; měl jsem lásku' (řekl ‚láskú') ‚ženy, dítě jsem měl, aby mi srdce bylo plné – a dokonce i to, o čem jsem jednou snil ve spánku, přišlo mi také do ruky!'

„Škrtl zápalkou, která prudce vzplanula. Jeho zamyšlená klidná tvář jedenkrát sebou škubla.

„‚Přítel, žena, dítě,' řekl pomalu, hledě na malý plamen – ‚fjú!' Zápalka se sfoukla. Povzdechl si a opět se obrátil ke skleněné skříňce. Křehká a krásná křídla se slabě zachvěla, jako by jeho dech na okamžik přivolal zpět k životu ten honosný předmět jeho snů.

„‚Práce,' začal náhle, ukazuje na rozházené lístky, a svým obvyklým vlídným a veselým tónem, ‚postupuje skvěle. Popisoval jsem tento vzácný exemplář. . . . Na! A co pro mě máte dobrého?'

„‚Abych vám řekl pravdu, Steine,' řekl jsem s úsilím, které mě překvapilo, ‚přišel jsem sem popsat jeden exemplář. . . .'

„‚Motýla?' zeptal se s nevěřícnou a žertovnou dychtivostí.

„‚Nic tak dokonalého,' odpověděl jsem, cítě se najednou skleslý nejrozmanitějšími pochybnostmi. ‚Člověka!'

„‚Ach so!' zamumlal, a jeho usměvavá tvář, obrácená ke mně, se stala vážnou. Pak, pohleděv na mě chvíli, pomalu řekl: ‚Nu – já jsem také člověk.'

„Zde ho máte takového, jaký byl; dovedl být tak velkoryse povzbuzující, že by to způsobilo, aby svědomitý člověk zaváhal na pokraji dů-

věrnosti; ale jestli jsem já zaváhal, nebylo to nadlouho.

„Vyslechl mě sedě s překříženýma nohama. Chvílemi mu hlava zcela zmizela ve velké erupci dýmu, a z toho oblaku vycházelo soucitné zabručení. Když jsem skončil, rozkřížil nohy, odložil dýmku, naklonil se ke mně vážně, lokty na opěradlech židle, konečky prstů proti sobě.

„‚Velmi dobře rozumím. On je romantik.'

„Stanovil mi diagnózu, a nejdřív mě překvapilo, jak prosté to bylo; a vskutku naše konzultace tolik připomínala lékařskou poradu – Stein, učeného vzhledu, v křesle před psacím stolem; já, znepokojený, v druhém, čelem k němu, ale trochu stranou –, že se zdálo přirozené zeptat se –

„‚Co je na to dobré?'

„Zvedl dlouhý ukazovák.

„‚Je jen jeden lék! Jediná věc nás může vyléčit z toho, že jsme my sami!' Prst dopadl na stůl s rázným klepnutím. Případ, který předtím dokázal učinit tak prostým, se stal pokud možno ještě prostším – a vcelku beznadějným. Nastala pauza. ‚Ano,' řekl jsem, ‚přísně vzato, otázka není, jak se vyléčit, ale jak žít.'

„Souhlasně přikývl hlavou, trochu smutně, jak se zdálo. ‚Ja! ja! Všeobecně, přizpůsobím-li slova vašeho velkého básníka: To je otázka. . . .' Pokračoval v soucitném kývání. . . . ‚Jak být! Ach! Jak být.'

„Vstal, konečky prstů opřené o stůl.

„‚Chceme tolika různými způsoby být,' začal znovu. ‚Tento nádherný motýl najde malou hromádku hlíny a sedí na ní tiše; ale člověk na své hromadě bláta nikdy klidně nezůstane. On chce být takový, a zas chce být takový. . . .' Pohnul rukou nahoru, pak dolů. . . . ‚Chce být světcem, a chce být ďáblem – a pokaždé, když zavře oči, vidí sám sebe jako velmi skvělého chlapíka – tak skvělého, jaký nikdy být nemůže. . . . Ve snu. . . .'

„Spustil skleněné víko, automatický zámek ostře klapl, a vzav skříňku do obou rukou, zbožně ji odnesl na její místo, přešel ze svět-

lého kruhu lampy do prstence tlumenějšího světla – a nakonec do beztvarého šera. Mělo to zvláštní účinek – jako by ho těch několik kroků odneslo z tohoto hmotného a zmateného světa. Jeho vysoká postava, jako by zbavená hmoty, se neslyšně vznášela nad neviditelnými věcmi se shrbenými a neurčitými pohyby; jeho hlas, slyšený v té vzdálenosti, kde ho bylo tajemně zahlédnout zaneprázdněného nehmotnými starostmi, už nebyl pronikavý, zdál se valit objemný a vážný – zjemnělý vzdáleností.

„‚A protože nemůžete pořád mít oči zavřené, nastane skutečný problém – bolest srdce – bolest světa. Říkám vám, můj příteli, není to pro vás dobré zjistit, že nemůžete uskutečnit svůj sen, z toho důvodu, že nejste dost silný, nebo nejste dost chytrý. . . . Ja! . . . A pořád jste přece tak skvělý chlapík! Wie? Was? Gott im Himmel! Jak to může být? Ha! ha! ha!'

„Stín, který se plížil mezi hroby motýlů, se bouřlivě zasmál.

„‚Ano! Velmi směšná je tato strašná věc. Člověk, který se narodí, padá do snu jako člověk, který spadne do moře. Jestli se pokusí vyšplhat ven do vzduchu, jak to zkoušejí nezkušení lidé, utopí se – nicht wahr? . . . Ne! Říkám vám! Cesta je podrobit se destruktivnímu živlu, a námahou rukou a nohou ve vodě přimět hluboké, hluboké moře, aby vás udrželo nad hladinou. Takže jestli se mě ptáte – jak být?'

„Jeho hlas vyskočil mimořádně silně, jako by tam v šeru byl vdechnut jakýmsi šeptem poznání. ‚Já vám to řeknu! Neboť i pro to je jen jedna cesta.'

„Rychlým šustěním bačkor se vynořil v kruhu matného světla a najednou se objevil ve světlém kruhu lampy. Jeho natažená ruka mířila na mou hruď jako pistole; jeho hluboko posazené oči mě jako by probodávaly, ale jeho škubající se rty nevydaly ani slovo, a strohá exaltace jistoty, viděné v šeru, zmizela z jeho tváře. Ruka, která mířila na mou hruď, klesla, a pozvolna, přistoupiv o krok blíže, ji jemně položil na mé rameno. Jsou věci, řekl žalostně, které snad nikdy nemohou být vyslo-

veny; jen on sám žil tak sám, že někdy zapomněl – zapomněl. Světlo zničilo tu jistotu, která ho inspirovala ve vzdálených stínech. Posadil se, a oběma lokty na stole si třel čelo. ‚A přece je to pravda – je to pravda. Ponořit se v destruktivním živlu.' . . . Mluvil tlumeným tónem a nedíval se na mě, jednu ruku na každé straně tváře. ‚To byla ta cesta. Následovat sen, a opět následovat sen – a tak – ewig – usque ad finem. . . .' Šeptot jeho přesvědčení jako by přede mnou otevřel rozlehlou a nejistou pláň, jako šeřící se obzor nad rovinou za rozbřesku – anebo to byla, snad, chvíle, kdy se blíží noc? Nikdo neměl odvahu rozhodnout; ale bylo to půvabné a klamné světlo, které vrhalo nehmatatelnou poezii svého šera přes nástrahy – přes hroby. Jeho život začal obětí, nadšením pro velkorysé ideje; cestoval velmi daleko, různými cestami, zvláštními stezkami, a ať následoval cokoli, bylo to bez zaváhání, a proto bez hanby a bez lítosti. Potud měl pravdu. To byla ta cesta, o tom není pochyb. A přesto velká pláň, po níž lidé bloudí mezi hroby a nástrahami, zůstávala velmi pustá pod nehmatatelnou poezií svého šerého světla, zastíněná ve středu, obkroužená jasným okrajem, jako by byla obklopena propastí plnou plamenů. Když jsem konečně prolomil ticho, bylo to vyjádřením názoru, že nikdo nemohl být větší romantik než on sám.

„Pomalu zavrtěl hlavou a pak na mě pohlédl trpělivým a tázavým pohledem. Byla to škoda, řekl. Sedíme tu a hovoříme jako dva chlapci, místo abychom dali hlavy dohromady nad něčím praktickým – praktickým lékem – na to zlo – na to velké zlo –, opakoval, s žertovným a shovívavým úsměvem. Při tom všem se naše řeč nestala praktičtější. Vyhýbali jsme se tomu, abychom vyslovili Jimovo jméno, jako bychom se snažili vyloučit maso a krev z naší diskuse, nebo jako by nebyl ničím jiným než bloudícím duchem, trpícím a bezejmenným stínem. ‚Na!' řekl Stein a vstal. ‚Dnes v noci budete spát zde, a ráno uděláme něco praktického – praktického. . . .' Zapálil dvojramenný svícen a vedl mě. Prošli jsme prázdnými tmavými pokoji, doprovázeni odles-

ky od světel, které Stein nesl. Klouzaly po voskovaných podlahách, přejížděly tu a tam přes vyleštěný povrch stolu, přeskočily na zlomený oblouk kusu nábytku, nebo kolmo vybleskly dovnitř a ven ze vzdálených zrcadel, zatímco postavy dvou mužů a mihotání dvou plamenů bylo na okamžik vidět, jak se tiše kradou skrze hlubiny křišťálové prázdnoty. Kráčel pomalu krok přede mnou s úklonlivou zdvořilostí; na tváři měl hluboký, jaksi naslouchající klid; dlouhé lněné kadeře smíšené s bílými nitkami byly řídce rozprostřené po jeho mírně skloněném zátylku.

„‚On je romantik – romantik,' opakoval. ‚A to je velmi zlé – velmi zlé. . . . Velmi dobré, také,' dodal. ‚Ale *je?*' otázal jsem se.

„‚Gewiss,' řekl, a stál klidně, drže svícen vzhůru, ale nedíval se na mne. ‚Je zjevné! Co jiného je to, než vnitřní bolest, co mu dává poznat sebe sama? Co jiného, co pro vás i pro mě – ho činí existujícím?'

„V té chvíli bylo těžké věřit v Jimovu existenci – vycházející z venkovské farnosti, rozmazaný davy mužů jako oblaky prachem, umlčený střetajícími se nároky života a smrti v hmotném světě – a přece jeho nezničitelná skutečnost ke mně přišla s přesvědčující, s neodolatelnou silou! Viděl jsem to živě, jako bychom se v našem postupu skrze vznosné tiché místnosti, mezi prchavými odlesky světla a náhlými zjeveními lidských postav kradoucích se s plápolajícími plameny v nezměrných a průzračných hlubinách, přiblížili absolutní Pravdě, která, jako Krása sama, se vznáší nedosažitelná, nejasná, zpola ponořená, v tichých klidných vodách tajemství. ‚Snad je,' připustil jsem s mírným smíchem, jehož nečekaně hlasitý ozvuk mě přinutil hned ztišit hlas; ‚ale jsem si jist, že vy jste.' S hlavou klesající na hruď a světlem drženým vysoko začal opět kráčet. ‚Nu – já také existuji,' řekl.

„Předcházel mě. Oči mi sledovaly jeho pohyby, ale co jsem viděl, nebyl vedoucí firmy, vítaný host na odpoledních recepcích, dopisovatel učených společností, hostitel zbloudilých přírodovědců; viděl jsem jen skutečnost jeho osudu, který uměl následovat nezlomnými kroky,

ten život započatý v skromném prostředí, bohatý na velkorysá nadšení, na přátelství, lásku, válku – na všechny vznešené prvky romance. U dveří mého pokoje se ke mně obrátil. ‚Ano,' řekl jsem, jako bych pokračoval v diskusi, ‚a mimo jiné jste bláhově snil o jistém motýlovi; ale když jednoho krásného rána vám váš sen přišel do cesty, nenechal jste tu nádhernou příležitost uniknout. Nebo ano? Zatímco on . . .' Stein zdvihl ruku. ‚A víte, kolik příležitostí já nechal uniknout; kolik snů jsem ztratil, které mi přišly do cesty?' Lítostivě potřásl hlavou. ‚Zdá se mi, že některé by byly bývaly velmi krásné – kdybych je byl uskutečnil. Víte, kolik? Snad to sám nevím.' ‚Ať jeho byly krásné nebo ne,' řekl jsem, ‚ví o jednom, který určitě nechytil.' ‚Každý ví o jednom nebo dvou takových,' řekl Stein; ‚a to je ta nesnáz – ta velká nesnáz. . . .'

„Na prahu si potřásl rukou a nahlédl do mého pokoje pod zvednutou paží. ‚Spěte dobře. A zítra musíme udělat něco praktického – praktického. . . .'

„Ačkoli jeho vlastní pokoj byl za mým, viděl jsem, jak se vrací stejnou cestou, kterou přišel. Vracel se ke svým motýlům."

KAPITOLA 21

„Nepředpokládám, že by někdo z vás kdy slyšel o Patusanu?" pokračoval Marlow po pomlce vyplněné pečlivým zapálením doutníku. „Na tom nezáleží; je mnoho nebeských těles v tom množství, které se nám v noci tlačí nad hlavami, o kterých lidstvo nikdy neslyšelo, protože jsou mimo sféru jeho činnosti a nemají žádný pozemský význam pro nikoho kromě astronomů, kteří jsou placeni, aby učeně mluvili o jejich složení, váze, dráze – nepravidelnostech jejich chování, aberacích jejich světla – jakési vědecké drbání. Tak je to i s Patusanem. Hovořilo se o něm znalecky ve vnitřních vládních kruzích v Batavii, zejména pokud jde o jeho nepravidelnosti a aberace, a byl znám jménem několika, velmi málo lidem v obchodním světě. Nikdo tam však nebyl, a mám podezření, že nikdo si tam ani osobně nepřál jet, stejně jako by astronom, předpokládám, silně protestoval, kdyby byl přenesen na vzdálené nebeské těleso, kde by, odloučen od svých pozemských příjmů, byl zmaten pohledem na neznámá nebesa. Nicméně nebeská tělesa ani astronomové nemají s Patusanem nic společného. Byl to Jim, kdo tam odjel. Jen jsem chtěl, abyste pochopili, že kdyby Stein zařídil, aby ho poslal do hvězdy páté velikosti, změna by nemohla být větší. Zanechal za sebou své pozemské nedostatky a tu pověst, jakou měl, a byl zde zcela nový soubor podmínek, na nichž mohla pracovat jeho obraznost. Zcela nový, zcela pozoruhodný. A on se jich pozoruhodným způsobem chopil.

„Stein byl muž, který věděl o Patusanu více než kdokoli jiný. Více, než se vědělo ve vládních kruzích, mám podezření. Nepochybuji, že

tam byl, buď ve svých dobách lovu motýlů, nebo později, když se svým nenapravitelným způsobem pokoušel okořenit špetkou romantiky vydatné pokrmy své obchodní kuchyně. Bylo velmi málo míst v souostroví, které neviděl v původním šeru jejich bytí, než do nich bylo zaneseno světlo (a dokonce elektrické světlo) kvůli lepší morálce a – a – nu – také většímu zisku. Bylo to u snídaně ráno po našem rozhovoru o Jimovi, kdy se zmínil o tomto místě, poté co jsem citoval poznámku ubohého Brierlyho: ‚Ať zaleze dvacet stop pod zem a zůstane tam.' Pohlédl na mě se zájmem a pozorností, jako bych byl vzácný hmyz. ‚To by se také dalo udělat,' poznamenal, usrkávaje kávu. ‚Pohřbít ho nějakým způsobem,' vysvětlil jsem. ‚Člověk to samozřejmě dělat nechce, ale byla by to nejlepší věc, vzhledem k tomu, jaký je.' ‚Ano; je mladý,' uvažoval Stein. ‚Nejmladší lidská bytost nyní existující,' potvrdil jsem. ‚Schön. Je zde Patusan,' pokračoval ve stejném tónu. . . . ‚A ta žena je teď mrtvá,' dodal nesrozumitelně.

„Ovšem já ten příběh neznám; mohu jen hádat, že již dříve byl Patusan užit jako hrob pro nějaký hřích, prohřešek nebo neštěstí. Nelze mít podezření na Steina. Jediná žena, která pro něho kdy existovala, byla ta malajská dívka, kterou nazýval ‚Má žena princezna,' nebo řídčeji, ve chvílích rozpínavosti, ‚matka mé Emmy.' Kdo byla ta žena, o které se zmínil v souvislosti s Patusanem, nedokážu říci; ale z jeho narážek jsem pochopil, že to byla vzdělaná a velmi pěkně vypadající nizozemsko-malajská dívka s tragickou nebo možná jen žalostnou historií, jejíž nejbolestnější částí nepochybně bylo její manželství s jedním malackým Portugalcem, který byl úředníkem v nějakém obchodním domě v nizozemských koloniích. Z toho, co Stein říkal, jsem pochopil, že tento muž byl nevyhovující osobou v mnoha ohledech, všechny ve větší či menší míře nejasné a urážlivé. Jen kvůli jeho ženě jmenoval Stein onoho muže vedoucím obchodní stanice firmy Stein & spol. v Patusanu; obchodně však to uspořádání nebylo úspěšné, přinejmenším pro firmu, a teď, když žena zemřela, byl Stein nakloněn

vyzkoušet tam jiného zástupce. Portugalec, jehož jméno bylo Cornelius, se považoval za velmi zasloužilou, leč špatně odměňovanou osobu, oprávněnou svými schopnostmi k lepšímu postavení. Jima měl tento muž vystřídat. ‚Ale nemyslím, že z toho místa odejde,' poznamenal Stein. ‚To se mě netýká. Jenom kvůli té ženě jsem . . . Ale protože myslím, že tam zůstala dcera, nechám ho, pokud bude chtít zůstat, ponechat si ten starý dům.'

„Patusan je odlehlý okres domorodě spravovaného státu, a hlavní sídlo nese stejné jméno. V jednom bodě na řece asi čtyřicet mil od moře, kde se objevují první domy, lze vidět nad úrovní lesů tyčit se vrcholky dvou strmých kopců velmi blízko u sebe, oddělených tím, co vypadá jako hluboká rozsedlina, štěp jakéhosi mocného úderu. Ve skutečnosti údolí mezi nimi není nic víc než úzká rokle; ze sídla vypadá jako jeden nepravidelně kuželovitý kopec rozpoltěný ve dvě poloviny, obě mírně od sebe odkloněné. Třetího dne po úplňku se měsíc, vidět z volného prostranství před Jimovým domem (měl velmi pěkný dům v domorodém stylu, když jsem ho navštívil), zvedl přesně za těmito kopci, jeho rozptýlené světlo nejprve vrhlo obě ty hmoty do intenzivně černého reliéfu, a pak se objevil téměř dokonalý kotouč, zrudle planoucí, kloužící vzhůru mezi stěnami propasti, až se vznesl nad vrcholky, jako by unikal ze zejícího hrobu v mírném triumfu. ‚Nádherný účinek,' řekl Jim vedle mě. ‚Stojí za vidění. Není-liž pravda?'

„A tato otázka byla položena s tónem osobní pýchy, která mě přiměla usmát se, jako by měl prsty v regulování té jedinečné podívané. V Patusanu reguloval tolik věcí – věcí, které by se zdály stejně mimo jeho moc jako pohyby měsíce a hvězd.

„Bylo to nepředstavitelné. To byla charakteristická vlastnost role, do níž jsme ho Stein a já nevědomky uvrhli, bez jiné představy než ho odstavit z cesty; z jeho vlastní cesty, rozumějte. To byl náš hlavní záměr, i když, přiznávám, snad jsem mohl mít ještě jiný motiv, který mě trochu ovlivnil. Chystal jsem se na čas odjet domů; a je možné, že

jsem si přál, více, než jsem si sám uvědomoval, zbavit se ho – zbavit se ho, rozumíte – než odjedu. Jel jsem domů, a on za mnou odtud přišel se svými ubohými potížemi a svou stínovou žádostí, jako muž lapající po dechu pod břemenem v mlze. Nemohu říci, že jsem ho kdy jasně viděl – ani dodnes, poté, co jsem ho spatřil naposledy; ale zdálo se mi, že čím méně jsem rozuměl, tím více jsem k němu byl vázán ve jménu té pochybnosti, která je neoddělitelnou součástí našeho poznání. Nevěděl jsem o sobě samém o mnoho více. A pak, opakuji, jel jsem domů – do onoho domova dostatečně vzdáleného, aby všechny jeho krbové kameny byly jako jeden krbový kámen, u něhož má nejpokornější z nás právo sedět. Toulá se nás tisíce po tváři země, slavní i neznámí, získáváme za moři svou slávu, své peníze, nebo jen kůrku chleba; ale zdá se mi, že pro každého z nás musí být jít domů jako jít skládat účty. Vracíme se, abychom čelili svým nadřízeným, svým příbuzným, svým přátelům – těm, které posloucháme, i těm, které milujeme; ale i ti, kdo nemají nikoho z nich, nejsvobodnější, nejosamělejší, nezodpovědní a zbavení pout – i ti, pro něž domov nemá žádnou drahou tvář, žádný známý hlas – i ti se musí setkat s duchem, který přebývá v té zemi, pod jejím nebem, v jejím vzduchu, v jejích údolích, na jejích vyvýšeninách, v jejích polích, v jejích vodách i stromech – s němým přítelem, soudcem a inspirátorem. Řekněte si, co chcete, abyste získali jeho radost, nadechli jeho mír, čelili jeho pravdě, musíte se vrátit s čistým svědomím. To vše vám může znít jako čirý sentimentalismus; a vskutku jen velmi málo z nás má vůli nebo schopnost vědomě pohlédnout pod povrch známých citů. Jsou tu dívky, které milujeme, muži, k nimž vzhlížíme, něžnost, přátelství, příležitosti, radosti! Ale faktem zůstává, že se své odměny musíte dotýkat čistýma rukama, jinak se vám ve vašem sevření promění v mrtvé listí, v trní. Myslím, že jsou to ti osamělí, bez krbu nebo citu, který by mohli nazývat svým vlastním, ti, kteří se nevracejí k nějakému obydlí, nýbrž k samotné zemi, aby se setkali s jejím odtěleným, věčným a neměnným duchem – jsou to oni, kdo

nejlépe chápou jeho přísnost, jeho spásnou moc, milost jeho dávného práva na naši věrnost, na naši poslušnost. Ano! málokdo z nás tomu rozumí, ale všichni to cítíme, a říkám *všichni* bez výjimky, protože ti, kteří necítí, se nepočítají. Každé stéblo trávy má své místo na zemi, odkud čerpá život, sílu; a tak je i člověk zakořeněn v zemi, z níž čerpá svou víru spolu se svým životem. Nevím, kolik tomu Jim rozuměl; ale vím, že cítil, cítil nejasně, ale mocně, požadavek nějaké takové pravdy nebo nějaké takové iluze – je mi jedno, jak to nazvete, je mezi tím tak malý rozdíl, a ten rozdíl znamená tak málo. Jde o to, že na základě svého citu měl význam. Nikdy už by nejel domů. On ne. Nikdy. Kdyby byl schopen malebných projevů, zachvěl by se při té myšlence a i vás by přiměl zachvět se. Ale nebyl toho druhu, i když byl ve svém smyslu dost výmluvný. Před myšlenkou jít domů tuhl zoufale a stával se nehybným, s bradou dolů a špulenými rty, a s těmi upřímnými modrými očima zasmušile zírajícíma pod zamračením, jako by stál před něčím nesnesitelným, jako by stál před něčím odpudivým. V té tvrdé lebce byla obraznost, přes niž mu hustě přiléhající vlasy padaly jako čepice. Co se mě týká, nemám žádnou obraznost (dnes bych si byl o něm jistější, kdybych ji měl), a nechci tím naznačovat, že jsem si představoval ducha země povstávajícího nad bílými útesy Doveru, aby se mě ptal, co jsem já – vracející se, abych tak řekl, s neporušenými kostmi – udělal se svým velmi mladým bratrem. Takovou chybu jsem nemohl udělat. Dobře jsem věděl, že on je z těch, o nichž se nekoná žádné vyšetřování; viděl jsem lepší muže odcházet, mizet, úplně se vytrácet, aniž by vyvolali zvuk zvědavosti či žalu. Duch země, jak se sluší na vládce velkých podniků, je lhostejný k nespočetným životům. Běda zbloudilým! Existujeme jen pokud se držíme pohromadě. On tak trochu zbloudil; nedržel se dost pevně; ale uvědomoval si to s takovou intenzitou, že to z něho činilo člověka dojímavého, stejně jako intenzivnější život člověka činí jeho smrt dojímavější než smrt stromu. Náhodou jsem byl po ruce, a náhodou jsem byl dojat. To je k tomu vše.

Zajímalo mě, jakým způsobem on odejde. Zarmoutilo by mě například, kdyby se dal na pití. Země je tak malá, že jsem se bál, že jednoho dne budu přepaden kalnookým, oteklým, umazaným povalečem, bez podrážek na plátěných botách, s cáry u loktů, který mě na základě staré známosti požádá o půjčku pěti dolarů. Znáte to strašné rozmáchlé vystupování těchto strašáků, přicházejících k vám ze slušné minulosti, drhlavý ledabylý hlas, pohledy napůl odvrácené a nestoudné – setkání těžší pro muže, který věří v solidárnost našich životů, než pohled na nekajícné smrtelné lože pro kněze. To, mám-li vám říci pravdu, bylo jediné nebezpečí, které jsem pro něho a pro sebe viděl; ale nedůvěřoval jsem také svému nedostatku obraznosti. Mohlo to dokonce dopadnout ještě hůře, nějakým způsobem přesahujícím moje síly představivosti. Nenechal by mě zapomenout, jak obrazotvorný byl, a vaši obrazotvorní lidé zabíhají dál v kterémkoli směru, jako by dostali delší kus kabelu ve stísněné kotvišti života. Je to tak. Dávají se také na pití. Může být, že jsem ho takovou obavou snižoval. Jak jsem to mohl vědět? I Stein nemohl říci víc, než že je romantik. Já jsem věděl jen, že je jeden z nás. A proč by měl být romantik? Vyprávím vám tolik o svých vlastních instinktivních pocitech a zmatených úvahách, protože o něm toho zbývá tak málo k vyprávění. Existoval pro mě, a koneckonců je to jen skrze mě, že existuje pro vás. Vedl jsem ho ven za ruku; předvedl jsem vám ho. Byly moje všední obavy nespravedlivé? Neřeknu – ani teď. Vy to možná dokážete posoudit lépe, protože přísloví praví, že diváci vidí z hry nejvíc. Rozhodně byly zbytečné. On nezkrachoval, vůbec ne; naopak, pokračoval nádherně, pokračoval rovně jako šipka a ve výborné formě, což ukázalo, že dokáže vytrvat stejně jako zrychlit. Měl bych se z toho těšit, protože je to vítězství, na němž jsem měl svůj podíl; ale nejsem tak potěšen, jak bych byl očekával. Ptám se sám sebe, zda ho jeho spěch skutečně vynesl z té mlhy, v níž se tyčil zajímavý, byť ne příliš velký, s rozplývavými obrysy – ztracenec neutěšitelně toužící po svém pokorném místě v řadě. A kromě

toho, poslední slovo není řečeno – pravděpodobně nikdy řečeno nebude. Nejsou snad naše životy příliš krátké pro ten plný výraz, který skrze všechno naše koktání je ovšem naším jediným a trvalým záměrem? Vzdal jsem se očekávání těch posledních slov, jejichž zvuk, kdyby mohla být jen vyslovena, by otřásl nebem i zemí. Nikdy není čas říci naše poslední slovo – poslední slovo naší lásky, naší touhy, víry, lítosti, podřízení, vzpoury. Nebe a země nesmí být otřeseny, předpokládám – přinejmenším ne námi, kteří známe tolik pravd o obou. Má poslední slova o Jimovi budou málo. Tvrdím, že dosáhl velikosti; ale ta věc by byla zmenšena ve vyprávění, nebo spíš v slyšení. Upřímně řečeno, nedůvěřuji svým slovům, nýbrž vaší mysli. Mohl bych být výmluvný, kdybych se nebál, že vy chlapi jste vyhladověli svou obraznost, abyste nakrmili svá těla. Nechci být urážlivý; je to ctihodné nemít žádné iluze – a bezpečné – a výnosné – a nudné. A přece i vy jste ve své době museli znát intenzitu života, to světlo kouzla, zrozené v nárazu maličkostí, stejně udivující jako záře jisker vybroušených ze studeného kamene – a stejně krátce žijících, bohužel!"

KAPITOLA 22

„Dobytí lásky, cti, mužské důvěry – pýcha z toho, moc toho, jsou vhodným materiálem pro hrdinský příběh; jenže naši mysl zasahují vnějšky takového úspěchu, a k Jimovým úspěchům žádné vnějšky nenáležely. Třicet mil lesa je odstřihávalo od pohledu lhostejného světa, a hukot bílého příboje podél pobřeží přemohl hlas slávy. Proud civilizace, jako by se rozdělil na mysu sto mil severně od Patusanu, odbočuje na východ a jihovýchod a nechává jeho pláně a údolí, jeho staré stromy a jeho staré lidstvo zanedbané a izolované jako nevýznamný a drolící se ostrůvek mezi dvěma rameny mocného, pohlcujícího proudu. Jméno té země najdete dost často ve sbírkách starých cestopisů. Obchodníci sedmnáctého století tam jezdili pro pepř, protože vášeň pro pepř, zdá se, hořela jako plamen lásky v hrudi nizozemských a anglických dobrodruhů kolem doby Jakuba Prvního. Kam by se neplavili pro pepř! Pro pytel pepře by si bez váhání podřezávali hrdla a zřekli by se duše, o niž jinak tak pečovali: bizarní zarputilost oné touhy je přiměla vzdorovat smrti v tisíci podobách – neznámým mořím, odporným a podivným chorobám; ranám, zajetí, hladu, moru a zoufalství. To je činilo velikými! U všech nebes! činilo je to hrdinskými; a činilo je to také patetickými v jejich dychtění po obchodu s neoblomnou smrtí vybírající svou daň od mladých i starých. Zdá se nemožné uvěřit, že by pouhá chamtivost mohla držet lidi v takové stálosti účelu, v takové slepé vytrvalosti v úsilí a oběti. A vskutku ti, kdo odvážili své osoby a své životy, riskovali vše, co měli, za hubenou odměnu. Nechali své kosti ležet bělet na vzdálených březích, aby bohatství

mohlo plynout živým doma. Nám, jejich méně zkoušeným nástupcům, se jeví zveličení, ne jako činitelé obchodu, ale jako nástroje zapsaného osudu, vrhající se do neznáma v poslušnosti vnitřnímu hlasu, v odpověď na puls bijící v krvi, snu o budoucnosti. Byli nádherní; a je nutno přiznat, že byli připraveni na nádherné věci. Zaznamenávali to sebeuspokojivě ve svých utrpeních, v podobě moří, ve zvycích podivných národů, ve slávě skvělých vládců.

„V Patusanu našli hodně pepře, a byli hluboce zapůsobeni velkolepostí a moudrostí sultánovou; ale nějak, po století proměnlivých styků, se zdá, že ta země postupně vypadává z obchodu. Snad pepř došel. Buď jak buď, dnes se o něj nikdo nestará; sláva odešla, sultán je slabomyslný mladík s dvěma palci na levé ruce a nejistým a žebráckým příjmem vyždímaným z ubohého obyvatelstva a kradeným mu jeho mnohými strýci.

„Toto mám ovšem od Steina. Dal mi jejich jména a krátký nástin života a povahy každého. Byl plný informací o domorodých státech jako úřední zpráva, ale nekonečně zábavnější. *Musel* to vědět. Obchodoval v tolika z nich, a v některých okresech – jako v Patusanu, například – jeho firma byla jedinou, která tam měla zastoupení na základě zvláštního povolení nizozemských úřadů. Vláda důvěřovala jeho uvážlivosti, a bylo chápáno, že on nese veškeré riziko. Muži, které zaměstnával, to také chápali, ale zjevně se mu to vyplácelo. Byl ke mně u snídaňového stolu toho rána naprosto upřímný. Pokud věděl (poslední zprávy byly třináct měsíců staré, prohlásil přesně), naprostá nejistota pro život a majetek byla normálním stavem. V Patusanu existovaly protichůdné síly, a jednou z nich byl rádža Allang, nejhorší ze sultánových strýců, vládce řeky, který vyždímal a loupil, a drtil až k vyhubení domorodé Malajce, kteří, zcela bezbranní, neměli ani prostředek k vystěhování – ‚Neboť ovšem,' poznamenal Stein, ‚kam by mohli jít, a jak by se mohli dostat pryč?' Nepochybně se ani dostat pryč nepřáli. Svět (který je ohraničen vznosnými neprostupnými horami) byl dán do rukou uro-

zených, a *tohoto* rádžu znali: byl z jejich vlastního královského rodu. Měl jsem potěšení potkat toho gentlemana později. Byl to špinavý, malý, opotřebovaný stařík se zlýma očima a slabými ústy, který polykal pilulku opia každé dvě hodiny, a navzdory obecné slušnosti nosil vlasy nepokryté a padající v divokých prameníčcích kolem své zvadlé špinavé tváře. Když dával audienci, vyšplhal na jakési úzké pódium postavené v hale podobné rozpadlé stodole s prohnilou bambusovou podlahou, skrze jejíž trhliny bylo vidět, dvanáct nebo patnáct stop pod sebou, haldy odpadků a smetí všeho druhu ležící pod domem. Právě tam a tak nás přijal, když jsem ho spolu s Jimem navštívil obřadnou návštěvou. V místnosti bylo asi čtyřicet lidí, a snad třikrát tolik na velikém dvoře dole. Za našimi zády byl neustálý pohyb, přicházení a odcházení, strkání a mumlání. Několik mladíků v pestrých hedvábech na nás zíralo z dálky; většina, otroci a pokorní závislí, byla polonahá, v otrhaných sarongech, špinavých popelem a bahnem. Nikdy jsem Jima neviděl vypadat tak vážně, tak sebeovládaného, neproniknutelným, působivým způsobem. Uprostřed těchto tmavých tváří mužů se jeho robustní postava v bílém oděvu, lesklé chomáče jeho světlých vlasů, zdály zachycovat všechno sluneční světlo, které prosakovalo trhlinami zavřených okenic té temné haly, se stěnami z rohoží a střechou z došků. Vypadal jako tvor nejen jiného druhu, ale i jiné podstaty. Kdyby ho neviděli přijíždět v kánoi, mohli by si myslet, že k nim sestoupil z oblaků. Přijel však v jedné vratké vydlabané loďce, seděl (velmi klidně a s koleny u sebe, aby se ta věc nepřevrhla) – seděl na plechové bedně – kterou jsem mu zapůjčil – a držel si na klíně revolver námořnického vzoru – který jsem mu daroval na rozloučenou – a který se, zásahem Prozřetelnosti nebo nějakým zpozdilým nápadem, který byl pro něho tak příznačný, nebo z čisté instinktivní prozíravosti, rozhodl nést nenabitý. Takto vyplul po řece Patusan. Nic nemohlo být prozaičtějšího a nebezpečnějšího, extravagantněji nedbalého, osamělejšího. Zvláštní, ta osudovost, která by vrhla rysy útěku na všechny

jeho činy, impulzivního bezmyšlenkovitého opuštění, skoku do neznáma.

„Právě ta nahodilost toho mě zasahuje nejvíc. Ani Stein, ani já jsme neměli jasnou představu o tom, co může být na druhé straně, když jsme ho, metaforicky řečeno, zvedli a přehodili přes zeď s pramalou obřadností. V tu chvíli jsem jenom chtěl dosáhnout jeho zmizení; Stein, pro něj příznačně, měl sentimentální motiv. Měl představu, že splácí (v naturáliích, předpokládám) starý dluh, na který nikdy nezapomněl. Vskutku byl celý svůj život zvláště přátelský ke každému z Britských ostrovů. Jeho nebožtík dobrodinec, pravda, byl Skot – dokonce až do té míry, že se jmenoval Alexander McNeil – a Jim pocházel z míst daleko jižně od Tweedu; ale ze vzdálenosti šesti nebo sedmi tisíc mil se Velká Británie, i když nikdy nezmenšena, jeví dost zkrácená dokonce i svým vlastním dětem, aby takové detaily ztratily svou důležitost. Stein byl omluvitelný, a jeho naznačené úmysly byly tak velkorysé, že jsem ho co nejnaléhavěji prosil, aby je nějakou dobu nechal utajené. Cítil jsem, že žádná úvaha osobní výhody by neměla ovlivnit Jima; že by se nemělo riskovat ani samo riziko takového vlivu. Měli jsme co dělat s jiným druhem reality. Chtěl útočiště, a mělo mu být nabídnuto útočiště za cenu nebezpečí – nic víc.

„V každém jiném bodě jsem s ním byl naprosto upřímný, a dokonce (jak jsem tehdy věřil) jsem přeháněl nebezpečí toho podniku. Ve skutečnosti jsem nebezpečí nevzdal, co mu patřilo; jeho první den v Patusanu byl bezmála jeho poslední – byl by jeho poslední, kdyby nebýval tak lehkomyslný nebo tak tvrdý na sebe a svolil nabít ten revolver. Vzpomínám si, jak při mém rozvinutí našeho vzácného plánu pro jeho ústup se jeho tvrdohlavá, ale unavená odevzdanost postupně vystřídala překvapením, zájmem, úžasem a chlapeckou dychtivostí. Toto byla šance, o které snil. Nemohl pochopit, čím si zasloužil, že já . . . Ať je zastřelí, kdyby viděl, čemu vděčí . . . A byl to Stein, Stein obchodník, kdo . . . ale ovšem že mě musí . . . Přerušil jsem ho. Nebyl výmluvný,

a jeho vděčnost ve mně způsobovala nevysvětlitelnou bolest. Řekl jsem mu, že pokud za tuto šanci někomu vděčí zvláště, je to starý Skot, o kterém nikdy neslyšel, který zemřel před mnoha lety, o kterém se toho pamatovalo málo kromě hřmotného hlasu a drsného druhu poctivosti. Nebyl tu vlastně nikdo, kdo by přijal jeho díky. Stein jen předával mladému muži pomoc, kterou on sám obdržel ve svých vlastních mladých dnech, a já jsem neudělal víc, než se o jeho jménu zmínit. Při tom se zarděl, a kroutě v prstech kouskem papíru, stydlivě poznamenal, že já jsem mu vždycky důvěřoval.

„Připustil jsem, že tomu tak bylo, a dodal po pauze, že jsem si přál, aby byl býval schopen následovat můj příklad. ‚Myslíte si, že nejsem?' zeptal se nejistě, a poznamenal zamumláním, že člověk nejprve musí nějakou šanci dostat; pak se rozjasnil a hlasitým hlasem protestoval, že mi nedá příležitost litovat mé důvěry, která – která . . .

„‚Nerozumějte mi špatně,' přerušil jsem ho. ‚Není ve vaší moci přimět mě k lítosti nad čímkoli.' Žádné lítosti by nebylo; ale kdyby byly, byla by to zcela moje záležitost: na druhé straně jsem si přál, aby jasně pochopil, že toto uspořádání, toto – tento – pokus, je jeho vlastním jednáním; on je za to zodpovědný, a nikdo jiný. ‚Proč? Proč,' zakoktal, ‚to je přesně to, co já . . .' Prosil jsem ho, aby nebyl natvrdlý, a on vypadal zmateně víc než kdy jindy. Byl na dobré cestě, aby si život učinil nesnesitelným . . . ‚Myslíte si to?' zeptal se znepokojen; ale za chvíli dodal s důvěrou: ‚Já bych přece pokračoval. Ne?' Nebylo možné zlobit se na něho: nemohl jsem potlačit úsměv a řekl jsem mu, že za starých dnů lidé, kteří takto pokračovali, byli na cestě stát se poustevníky v divočině. ‚Poustevníci ať jdou k čertu!' komentoval s okouzlující impulsivností. Ovšem že mu divočina nevadí. . . . ‚Z toho jsem rád,' řekl jsem. Právě tam půjde. Zjistí, že je tam dost živo, odvážil jsem se slíbit. ‚Ano, ano,' řekl bystře. Projevil přání, pokračoval jsem neúprosně, jít ven a zavřít za sebou dveře. . . . ‚Projevil?' přerušil mě v podivném záchvatu zasmušilosti, který ho zdálo se obalil od hlavy po patu jako stín

letícího mraku. Byl koneckonců překvapivě výmluvný. Překvapivě! ‚Projevil?' opakoval hořce. ‚Nemůžete říct, že jsem o tom nadělal moc hluku. A dokážu v tom pokračovat také – jenže, zatraceně! vy mi ukážete dveře.' . . . ‚Dobrá. Projděte,' vložil jsem se. Mohl jsem mu dát slavnostní slib, že se za ním se vší silou zavřou. Jeho osud, ať bude jakýkoli, bude ignorován, protože ta země, při vší své prohnilosti, nebyla posouzena jako zralá pro intervenci. Jakmile se tam dostane, bude pro vnější svět, jako by nikdy neexistoval. Nebude mít nic než chodidla svých dvou nohou, na kterých by stál, a napřed si bude muset tu zem najít. ‚Nikdy neexistoval – to je ono, u Jupitera,' zamumlal si pro sebe. Oči, upřené na mé rty, mu jiskřily. Jestliže ty podmínky důkladně pochopil, uzavřel jsem, uděláme nejlépe, když naskočí do první ghárry, jakou uvidí, a odjede ke Steinovu domu pro své konečné instrukce. Vyřítil se z pokoje dřív, než jsem docela domluvil."

KAPITOLA 23

„Vrátil se až příštího rána. Byl pozdržen na večeři a na noc. Nikdy nebyl na světě takový podivuhodný muž, jako je pan Stein. V kapse měl dopis pro Cornelia (‚toho chlapíka, co dostane padáka,' vysvětlil s okamžitým poklesem své rozjařenosti), a s radostí mi ukázal stříbrný prsten, jaký nosí domorodci, značně ztenčený opotřebováním a vykazující slabé stopy rytiny.

„To byl jeho úvod ke starému muži zvanému Doramin – jednomu z nejdůležitějších lidí tam venku – velké zvíře –, který byl v oné zemi, kde zažil všechna ta dobrodružství, přítelem pana Steina. Pan Stein mu říkal ‚soudruh ve zbrani'. Soudruh ve zbrani – to je dobré. Není-liž pravda? A nemluví pan Stein podivuhodně dobře anglicky? Prý se to naučil na Celebesu – zrovna tam! To je strašně legrační. Není-liž pravda? Mluví s přízvukem – s takovým tím pobrukováním – všiml jsem si? Ten chlapík Doramin mu ten prsten dal. Vyměnili si dary, když se naposledy rozešli. Něco jako slib věčného přátelství. Jim to nazval krásným – také jsem si to myslel, nebo ne? Museli uprchnout z té země v překotném spěchu o holý život, když onoho Mohammeda – Mohammeda – jak-se-jen-jmenoval zabili. Ten příběh jsem samozřejmě znal. Vypadá to jako zvěrská hanebnost, nemyslíte? . . .

„Mluvil takto bez přestání, zapomínaje na svůj talíř, s nožem a vidličkou v ruce (zastihl mě u obědu), lehce zrudlý a s očima potemnělýma o několik odstínů, což u něho byl příznak vzrušení. Ten prsten byl jakousi průkazkou – (‚Je to jako něco, co se čte v knihách,' vhodil uznale) – a Doramin pro něj udělá, co bude moci. Pan Stein byl kdysi

tím, kdo onomu chlapíkovi zachránil život; čistě náhodou, říkal pan Stein, ale on – Jim – měl na to svůj vlastní názor. Pan Stein byl právě ten typ muže, který si takových náhod umí všimnout. Nicméně. Náhoda nebo úmysl, tohle mu teď přijde ohromně vhod. Doufá při nebi, že ten milý starý ničema mezitím nenatáhl bačkory. Pan Stein to nedokázal říct. Neměl zprávy déle než rok; mezi sebou tam vyvolávají pekelný povyk a řeka je zavřená. Pěkně nepříjemné, tohle; ale žádný strach; podaří se mu najít škvíru, kudy se dostat dovnitř.

„Zapůsobil na mě, skoro mě vylekal svou rozjásanou drkotavou řečí. Byl výmluvný jako chlapec v předvečer dlouhých prázdnin s vyhlídkou na rozkošné lotroviny, a takový postoj mysli u dospělého muže a v této souvislosti měl v sobě cosi fenomenálního, trochu šíleného, nebezpečného, nejistého. Chystal jsem se ho prosit, aby bral věci vážně, když upustil nůž a vidličku (začal jíst, nebo spíš jídlo polykat, nevědomky), a začal pátrat kolem svého talíře. Prsten! Ten prsten! Kde ho k ďasu . . . Ach! Tady je . . . Sevřel ho ve své velké ruce, a vyzkoušel všechny kapsy jednu po druhé. U Joviše! Nerad bych tu věc ztratil. Vážně se zamyslel nad svou pěstí. Má ho? Pověsí si tu zpropadenou věc kolem krku! A pustil se do toho ihned, vytáhl k tomu účelu šňůrku (vypadala jako kus bavlněné tkaničky od boty). Tak! Tím to vyřeším! Byl by to čert, kdyby . . . Jako by mou tvář spatřil poprvé, a to ho trochu zklidnilo. Patrně si neuvědomuji, řekl s naivní vážností, jak velkou důležitost tomu znamení přikládá. Znamenalo to přítele; a je to dobrá věc mít přítele. Něco o tom ví. Výmluvně na mě pokývl, ale před mým popíravým gestem si opřel hlavu o ruku a chvíli seděl mlčky, zamyšleně si hraje s drobty chleba na ubruse . . . ‚Zabouchnout za sebou dveře – to bylo pěkně řečeno,' zvolal, a vyskočiv, začal přecházet po pokoji, připomínaje mi nastavením ramen, obratem hlavy, překotným a nestejnoměrným krokem onu noc, kdy takto přecházel, přiznával, vysvětloval – jakkoli to chcete nazvat – ale v posledku žil – žil přede mnou pod svým vlastním oblákem, se vší svou nevědomou jemností,

která uměla čerpat útěchu ze samého zdroje smutku. Byla to táž nálada, táž a jiná, jako nestálý společník, který vás dnes vede po pravé cestě týmaž očima, týmž krokem, týmž popudem, a zítra vás beznadějně svede. Jeho krok byl jistý, jeho těkající, potemnělé oči jako by hledaly v místnosti něco. Jedno jeho šlápnutí znělo nějak hlasitěji než druhé – vina byla pravděpodobně na jeho botách – a budilo zvláštní dojem neviditelného zaváhání v jeho chůzi. Jednu ruku měl zaraženou hluboko do kapsy kalhot, druhá se mu najednou mávla nad hlavou. ‚Zabouchnout dveře!' zvolal. ‚Na tohle jsem čekal. Ještě ukážu . . . Já . . . Jsem připraven na jakoukoli zatracenou věc . . . Snil jsem o tom . . . U Joviše! Dostat se odsud. U Joviše! Tohle je konečně štěstí . . . Počkejte. Já . . .'

„Bez bázně pohodil hlavou, a přiznávám, že poprvé a naposledy za celou naši známost jsem si nečekaně uvědomil, že je mi z něho zcela špatně. K čemu to prázdné vychloubání? Dupal po pokoji, mával absurdně rukou a tu a tam si na prsou šátral po prstenu pod oděvem. Jaký smysl má takové nadšení u muže ustanoveného za obchodního úředníka, a ještě na místě, kde není žádný obchod? Proč házet vzdor vesmíru v tvář? Tohle není náležité duševní rozpoložení k přistupování k jakémukoli podniku; nenáležité duševní rozpoložení nejen pro něho, řekl jsem, ale pro kteréhokoli muže. Zastavil se nade mnou. Myslím si to? zeptal se, nijak zkrocen, a s úsměvem, v němž jsem jako by náhle zahlédl cosi drzého. Jsem ale o dvacet let starší. Mládí je drzé; je to jeho právo – jeho nutnost; musí se prosadit, a každé prosazení je v tomto světě pochybností vzdorem, drzostí. Odešel do vzdáleného kouta, a vrátiv se, obrazně řečeno, se otočil, aby mě sám roztrhal. Mluvil jsem takto, protože i já – i já, který jsem k němu byl nekonečně hodný – i já jsem si pamatoval – pamatoval – proti němu – co – co se stalo. A co teprve ostatní – ten – ten – svět? Není divu, že se chtěl dostat ven, zamýšlel se dostat ven, zamýšlel venku zůstat – pro boha živého! A já tu mluvím o náležitém duševním rozpoložení!

„‚Nejsem to já ani svět, kdo si to pamatuje,' zvolal jsem. ‚Jste to vy – vy, kdo si pamatujete.'

„Neucouvl, a pokračoval s žárem: ‚Zapomenout na všechno, na všechny, na všechny.' . . . Hlas mu klesl. . . . ‚Ale vy ne,' dodal.

„‚Ano – i mě – kdyby to pomohlo,' řekl jsem, také tlumeně. Poté jsme chvíli zůstali mlčící a malátní, jako bychom byli vyčerpaní. Pak začal znovu, klidně, a řekl mi, že pan Stein mu nařídil, aby měsíc nebo dva počkal, než si začne stavět nový dům pro sebe, aby se zjistilo, zda je pro něho možné zůstat, a aby se vyhnul ‚marnému nákladu'. Stein používal legračních výrazů – ano. ‚Marný náklad' – to je dobré. . . . Zůstat? Proč ano! samozřejmě. Vydrží tam. Jen ať se tam dostane – to je všechno; za sebe ručí, že tam zůstane. Odtud se nikdy nedostane. Zůstat je snadné.

„‚Nebuďte lehkomyslný,' řekl jsem, zneklidněn jeho výhružným tónem. ‚Jestli budete žít dost dlouho, budete se chtít vrátit.'

„‚Vrátit se – ale kam?' zeptal se nepřítomně, s očima upřenýma na ciferník hodin na stěně.

„Chvíli jsem mlčel. ‚Má to tedy být nikdy?' řekl jsem. ‚Nikdy,' opakoval zasněně, aniž se na mě podíval, a pak se vymrštil do náhlé aktivity. ‚U Joviše! Dvě hodiny, a já vyplouvám ve čtyři!'

„Byla to pravda. Odpoledne vyplouvala jedna Steinova brigantina na západ, a on dostal pokyn nalodit se na ni, jenže žádný rozkaz o odložení vyplutí nebyl vydán. Předpokládám, že Stein zapomněl. Vyřítil se, aby posbíral své věci, zatímco já jsem šel na palubu své lodi, kde slíbil, že se zastaví cestou na vnější rejdu. Objevil se podle slibu ve velkém spěchu a s malým koženým kufříkem v ruce. To by nestačilo, a nabídl jsem mu starou plechovou truhlu svou, o které se předpokládá, že je vodotěsná, nebo přinejmenším nepropouští vlhkost. Překládku provedl prostým postupem vysypání obsahu svého kufříku, jako byste vyprazdňovali pytel pšenice. Mezi tím chaosem jsem zahlédl tři knihy; dvě malé, v tmavých deskách, a jeden silný zelenozlatý svazek – kom-

pletního Shakespeara za půlkorunu. ‚Vy to čtete?' zeptal jsem se. ‚Ano. Nejlepší věc, jak si člověk zvedne náladu,' řekl rychle. Byl jsem tímto oceněním zasažen, ale na shakespearovské řeči nebyl čas. Těžký revolver a dvě malé krabice nábojů ležely na stole v jídelně. ‚Prosím, vezměte si tohle,' řekl jsem. ‚Může vám to pomoci zůstat.' Sotva mi ta slova unikla z úst, uvědomil jsem si, jaký ponurý význam mohou nést. ‚Může vám to pomoci dostat se tam dovnitř,' opravil jsem se s výčitkou. On však nebyl zatížen nejasnými významy; výlevně mi poděkoval a prchal ven, volaje přes rameno ‚na shledanou'. Slyšel jsem jeho hlas skrze lodní bok, jak pobízí veslaře, aby zabrali, a vyhlédnuv zádním otvorem, jsem spatřil člun obtáčející se pod záďovým zrcadlem. Seděl v něm nakloněn dopředu, dráždil muže hlasem i gesty; a protože si revolver ponechal v ruce a zdálo se, že jim ho míří k hlavám, nikdy nezapomenu na vyděšené tváře těch čtyř Javánců ani na zběsilý rozmach jejich záběru, který mi ten obraz vyrval zpod očí. Pak, otočiv se, první věc, kterou jsem spatřil, byly ty dvě krabice nábojů na stole. Zapomněl si je vzít.

„Nařídil jsem ihned naložit svůj člun; ale Jimovi veslaři, v domnění, že jim životy visí na vlásku, dokud mají toho šílence na palubě, vedli si tak znamenitě, že než jsem urazil polovinu vzdálenosti mezi oběma plavidly, zahlédl jsem ho, jak se škrábe přes zábradlí, a jeho truhlu, jak ji podávají nahoru. Všechno plátno brigantiny bylo rozvolněno, hlavní plachta byla vytažena a vratidlo právě začínalo cvakat, když jsem vstoupil na její palubu: její kapitán, elegantní malý míšenec kolem čtyřicítky, v modrém flanelovém obleku, s živýma očima, s kulatou tváří barvy citronové kůry a s drobným černým knírkem splývajícím po obou stranách svých tlustých tmavých rtů, přistoupil s úsměškem. Ukázalo se, že navzdory svému sebespokojenému a veselému zevnějšku je povahy ustaraného. V odpověď na jednu mou poznámku (Jim mezitím zašel na okamžik dolů) řekl: ‚Ó ano. Patusan.' Měl odvézt pana až k ústí řeky, ale ‚nikdy nevystoupit po proudu'. Jeho plynná

angličtina jako by pocházela ze slovníku sestaveného šílencem. Kdyby pan Stein byl býval chtěl, aby ‚vystoupil po proudu', byl by ‚uctivostiplně' – (myslím, že chtěl říct zdvořile – ale ví to jen čert) – ‚uctivostiplně předložil námitky za bezpečí statků'. Kdyby to nebylo bráno v potaz, byl by předložil ‚rezignaci na opuštění'. Před dvanácti měsíci tam podnikl svou poslední plavbu, a ačkoli pan Cornelius ‚usmiřoval mnoha dary' pana rádžu Allanga a ‚hlavní obyvatelstva' za podmínek, které z obchodu činily ‚léčku a popel v ústech', přesto na jeho loď střílelo z lesů ‚neodpovědné stranictvo' po celé cestě dolů po řece; což způsobilo, že jeho posádka ‚z vystavení k údům zůstala tiše v úkrytech', a brigantina málem uvázla na písčině na baru, kde by ‚byla zahynutelnou nad činy lidské'. Hněvivá zhnusenost ze vzpomínky a pýcha z vlastní plynulosti, k níž naklonil pozorné ucho, zápasily o držení jeho široké prostoduché tváře. Zamračil se na mě a opět zazářil, a sledoval s uspokojením nepopiratelný účinek svého slovníku. Tmavé zamračení prolétlo rychle klidným mořem, a brigantina s předním košovým plachtem k stěžni a hlavním ráhnem napříč lodi vypadala zmatená mezi kočičími tlapkami. Dále mi řekl, skřípaje zuby, že rádža je ‚směšná hyena' (nedovedu si představit, kde přišel k hyenám); zatímco kdosi jiný je mnohonásobně prolhanější než ‚zbraně krokodýla'. Jedno oko upřené na pohyby své posádky vepředu, pustil uzdu své výmluvnosti – přirovnávaje to místo ke ‚kleci šelem, které se po dlouhé neskroušenosti staly hltavými'. Myslím, že chtěl říct beztrestnosti. Nemá v úmyslu, křičel, ‚vystavovat se, aby mohl být účelně přivázán k loupeži'. Dlouhotáhlé nářky, dávající takt pro zabrání mužů zdvihajících kotvu, dospěly ke konci a on ztišil hlas. ‚Dost přespříliš mnoho Patusanu,' uzavřel energicky.

„Později jsem slyšel, že byl kdysi tak nerozvážný, že se nechal přivázat ratanovou oprátkou za krk ke kůlu zasazenému uprostřed bahnité louže před rádžovým domem. Strávil v této nezdravé situaci lepší část dne a celou noc, ale jsou veškeré důvody se domnívat, že to bylo

myšleno jako jakýsi žert. Nad touto strašlivou vzpomínkou dumal, předpokládám, chvíli, a pak se obrátil svárlivým tónem k muži přicházejícímu dozadu ke kormidlu. Když se obrátil zase ke mně, mluvil už soudcovsky, bez vášně. Odveze pana až k ústí řeky u Batu Kring (město Patusan ‚je položeno vnitrozemsky,' poznamenal, ‚třicet mil'). Ale v jeho očích, pokračoval – tón nudného, znaveného přesvědčení vystřídal jeho dřívější výmluvné podání –, pán už je ‚v podobnosti mrtvoly'. ‚Cože? Co to říkáte?' zeptal jsem se. Zaujal zarážejícím způsobem divoké vzezření a dokonale napodobil akt bodnutí zezadu. ‚Už jako tělo deportovaného,' vysvětlil s nesnesitelně domýšlivým výrazem svého druhu po tom, co považují za projev chytrosti. Za jeho zády jsem spatřil Jima, jak se na mě tiše usmívá a zvednutou rukou tlumí výkřik na mých rtech.

„Pak, zatímco míšenec, překypující důležitostí, vykřikoval své rozkazy, zatímco ráhna vrzala při otáčení a těžké ráhno hlavní plachty se přehouplo nad palubou, Jim a já, jaksi sami, na závětrné straně hlavní plachty, jsme se vzájemně stiskli za ruku a vyměnili si poslední spěchavá slova. Mé srdce se zbavilo onoho tupého rozmrzení, které existovalo bok po boku se zájmem o jeho osud. Absurdní tlachot míšencův dodal mnohem více reality bídným nebezpečím jeho cesty než pečlivé Steinovy výklady. Při této příležitosti ten druh formálnosti, který byl vždy přítomen v naší konverzaci, zmizel z naší řeči; myslím, že jsem mu říkal ‚milý chlapče', a on přišpendlil ke své napolo vyslovené vděčnosti slova ‚starouši', jako by jeho nebezpečí postavené proti mým létům z nás učinilo rovnější co do věku i citu. Byl to okamžik skutečné a hluboké důvěrnosti, nečekaný a krátkověký jako záblesk jakési věčné, jakési spásné pravdy. Namáhal se, aby mě utěšil, jako by on byl z nás dvou tím zralejším. ‚To je v pořádku, v pořádku,' říkal rychle a s citem. ‚Slibuji, že se o sebe postarám. Ano; nebudu podstupovat žádná rizika. Ani jediné zpropadené riziko. Samozřejmě že ne. Mám v úmyslu vydržet. Nebojte se. U Joviše! Mám pocit, že se mě nemůže

nic dotknout. Vždyť tohle je štěstí od samého počátku. Takovou báječnou příležitost bych si nedal ujít!' . . . Báječná příležitost! Nu, *byla* báječná, ale příležitosti jsou tím, čím je lidé činí, a jak jsem to mohl vědět? Jak sám řekl, i já – i já jsem si pamatoval – jeho – jeho neštěstí proti němu. Byla to pravda. A nejlepší, co pro něho bylo, bylo odjet.

„Můj člun klesl do brázdy za brigantinou, a já jsem ho viděl na zádi, odděleného proti světlu zapadajícího slunce, jak zvedá čepici vysoko nad hlavu. Zaslechl jsem neurčitý výkřik: ‚Ještě – o – mně – uslyšíte.' O mně, nebo ode mě – nevím. Myslím, že to muselo být o mně. Mé oči byly příliš oslněny leskem moře pod jeho nohama, abych ho jasně viděl; je mým údělem nikdy ho neuvidět jasně; ale mohu vás ujistit, že nikdo nemohl vypadat méně ‚v podobnosti mrtvoly', jak to vyjádřil onen míšencovský krákora. Viděl jsem tvář toho malého ničemy, tvaru a barvy zralé dýně, vystrčenou kdesi pod Jimovým loktem. I on zvedl paži jako by k ráně shora. Absit omen!"

KAPITOLA 24

„Pobřeží Patusanu (viděl jsem ho téměř o dva roky později) je přímé a zasmušilé a hledí vstříc mlhavému oceánu. Rudé stezky vidíte jako vodopády rzi stékající pod tmavozeleným listovím keřů a popínavých rostlin, které halí nízké útesy. U ústí řek se otevírají bažinaté pláně, s výhledem na zubaté modré štíty za rozlehlými lesy. V dálce na širém moři stojí v nekonečném sluncem prosvětleném oparu řetěz ostrovů, tmavých, drolících se tvarů, jako zbytky zdi prolomené mořem.

„U ramene Batu Kring v říčním ústí je rybářská vesnice. Řeka, která byla tak dlouho uzavřená, byla tehdy otevřená, a Steinův malý škuner, na němž jsem měl plavbu, se vypracoval nahoru po proudu za tři přílivy, aniž byl vystaven palbě od ‚neodpovědných stranictví'. Takový stav věcí patřil už do pradávné historie, mohl-li jsem věřit staršímu náčelníkovi rybářské vesnice, který se nalodil, aby posloužil jako jakýsi lodivod. Mluvil se mnou (druhý bílý muž, kterého kdy viděl) s důvěrou, a většina jeho řeči se točila kolem prvního bílého muže, kterého kdy viděl. Nazýval ho Tuan Jim, a tón, kterým se o něm zmiňoval, byl pozoruhodný zvláštní směsicí důvěrnosti a bázně. Oni ve vesnici byli pod zvláštní ochranou onoho pána, což ukazovalo, že Jim na ně nechová zášť. Pokud mě varoval, že o něm uslyším, byla to naprostá pravda. Slyšel jsem o něm. Vyprávělo se už, že se tehdy příliv obrátil o dvě hodiny dřív, než měl, aby mu pomohl na cestě po řece nahoru. Hovorný stařík sám tenkrát řídil kánoi a nad tím úkazem žasl. Všechna sláva navíc zůstala v jeho rodině. Syn a zeť pádlovali; ale byli to jen

mladíci bez zkušeností, kteří si rychlosti kánoe nevšimli, dokud jim nepoukázal na onen podivuhodný fakt.

„Jimův příchod do té rybářské vesnice byl požehnáním; ale pro ně, jako pro mnohé z nás, přišlo požehnání ohlašované hrůzou. Od poslední návštěvy bílého muže v té řece se rozešlo tolik generací, že se už ztratila i sama tradice. Zjevení bytosti, která na ně sestoupila a nesmiřitelně žádala, aby byla vyvezena nahoru do Patusanu, bylo rozkladné; jeho naléhavost byla znepokojivá; jeho štědrost víc než podezřelá. Byl to neslýchaný požadavek. Nebyl pro to precedens. Co by na to řekl rádža? Co by jim udělal? Lepší část noci byla strávena poradou; ale okamžité riziko hněvu toho zvláštního muže se zdálo tak velké, že nakonec byla připravena rozviklaná vydlabaná loďka. Ženy při jejím odrážení plakaly žalem. Jedna neohrožená stařena cizince proklela.

„Seděl v ní, jak jsem vám řekl, na své plechové truhle, chovaje v klíně nenabitý revolver. Seděl s opatrností – nad kterou není nic únavnějšího – a tak vstoupil do země, kterou mu bylo souzeno naplnit slávou svých ctností, od modrých vnitrozemských štítů po bílou stuhu příboje na pobřeží. Při prvním zákrutu ztratil z dohledu moře s jeho ustavičně se zdvihajícími, klesajícími a mizejícími vlnami, aby se zase zdvihly – samotný obraz zápasícího lidstva – a čelil nehybným lesům, zakořeněným hluboko v půdě, tyčícím se vzhůru k slunečnímu jasu, věčným v stinné moci své tradice jako život sám. A příležitost seděla po jeho boku, zahalená jako východní nevěsta, čekající, až ji odhalí ruka pána. I on byl dědicem stinné a mocné tradice! Řekl mi však, že se nikdy v životě necítil tak sklesle a znaveně jako v té kánoi. Jediný pohyb, který si dovolil, bylo jaksi tajkem sáhnout po skořápce poloviny kokosového ořechu, která plavala mezi jeho botami, a opatrně odměřeným pohybem vylít trochu vody ven. Objevil, jak tvrdé bylo sedět na víku plechové bedny. Měl heroické zdraví; ale několikrát se mu v průběhu té cesty udělaly záchvaty závratí, a mezitím mlhavě spekuloval o velikosti puchýře, který mu slunce vypaluje na zádech. Pro zábavu

se díval kupředu a snažil se rozhodnout, zda ten bahnitý objekt, který viděl ležet na břehu vody, je špalek dřeva, nebo aligátor. Jenomže už velmi brzy to musel vzdát. Žádná zábava v tom nebyla. Pokaždé aligátor. Jeden z nich sebou plácl do řeky a málem převrhl kánoi. Ale tato vzrušenost rázem pominula. Pak v dlouhém prázdném úseku byl velmi vděčný houfu opic, které sestoupily až na břeh a dělaly při jeho průjezdu urážlivý povyk. Tak se blížil k velikosti stejně skutečné, jaké kterýkoli člověk kdy dosáhl. Hlavně toužil po západu slunce; a mezitím jeho tři pádlující připravovali plán, jak ho vydat rádžovi.

„‚Předpokládám, že jsem musel být únavou otupělý, nebo jsem si na chvíli zdřímnul,' řekl. První, co věděl, bylo, že jeho kánoe přistává u břehu. Okamžitě si uvědomil, že les zůstal za nimi, že jsou výš proti proudu vidět první domy, že po levici je palisáda a že jeho veslaři společně vyskakují na nízký výběžek země a berou nohy na ramena. Instinktivně vyskočil za nimi. Nejprve si myslel, že ho z nějakého nepochopitelného důvodu opouštějí, ale slyšel vzrušené výkřiky, otevřela se brána a vyvalilo se mnoho lidí, pohybujících se k němu. Zároveň se na řece objevil člun plný ozbrojených mužů a připlul k jeho prázdné kánoi, čímž mu uzavřel ústup.

„‚Byl jsem příliš polekán, abych byl zcela klidný – chápete? a kdyby ten revolver byl býval nabitý, byl bych někoho zastřelil – snad dvě, tři těla, a to by byl můj konec. Ale nabitý nebyl. . . .' ‚Proč ne?' zeptal jsem se. ‚No, nemohl jsem bojovat s celým obyvatelstvem a nepřicházel jsem k nim tak, jako bych se bál o život,' řekl, s pouhým náznakem své tvrdošíjné mrzutosti v pohledu, který mi věnoval. Zdržel jsem se upozornění, že nemohli vědět, že komory byly skutečně prázdné. Musel se uspokojit svým vlastním způsobem. . . . ‚Každopádně nabitý nebyl,' opakoval dobromyslně, ‚a tak jsem prostě stál a ptal se jich, co se děje. To je zřejmě umlčelo. Viděl jsem, jak někteří z těch zlodějů odnášejí mou truhlu. Ten dlouhonohý starý ničema Kassim (ukážu vám ho zítra) ke mně přiběhl a dělal poprask kolem toho, že se se mnou chce

setkat rádža. Řekl jsem ‚dobrá'. I já jsem se chtěl setkat s rádžou, a jednoduše jsem prošel branou a – a – tady jsem.' Zasmál se, a pak s nečekaným důrazem: ‚A víte, co je na tom nejlepší?' zeptal se. ‚Řeknu vám. Je to vědomí, že kdybych byl býval smeten, byla by to tahle země, která by prodělala.'

„Takto ke mně mluvil před svým domem onoho večera, který jsem zmínil – poté co jsme sledovali, jak se měsíc vznáší vzhůru nad propastí mezi kopci jako duch stoupající z hrobu; jeho jas sestupoval, chladný a bledý, jako přízrak mrtvého slunečního světla. Je něco strašidelného ve světle měsíce; má veškerou odtažitost bezbřehé duše, a cosi z její nepochopitelné záhadnosti. Je k našemu slunci, které – říkejte si co chcete – je vším, čím žijeme, čím je ozvěna k zvuku: zavádějící a matoucí, ať je ten tón posměšný nebo smutný. Oloupí všechny tvary hmoty – která je koneckonců naším panstvím – o jejich podstatu a přisoudí zlověstnou skutečnost jen stínům. A stíny byly kolem nás velmi skutečné, ale Jim po mém boku vypadal velmi mohutný, jako by nic – ani skrytá moc měsíčního svitu – nemohlo oloupit jeho skutečnost v mých očích. Snad vskutku se ho nemohlo nic dotknout, protože přežil útok temných mocností. Všechno bylo tiché, všechno nehybné; i na řece spaly měsíční paprsky jako na tůni. Byl to okamžik vrcholícího přílivu, okamžik nehybnosti, který zdůrazňoval úplnou osamocenost tohoto ztraceného koutu země. Domy tísnící se podél širokého zářivého zálivu bez vlnky či záblesku, sestupující do vody v řadě strkajících se, matných, šedavých, střípřitých tvarů smísených s černými masami stínu, byly jako přízračné stádo beztvarých tvorů, derouce se dopředu, aby se napilo z přízračného a bezživotného proudu. Tu a tam uvnitř bambusových stěn blikalo rudé světélko, teplé, jako živá jiskra, výmluvné pro lidské city, pro přístřeší, pro odpočinek.

„Přiznal se mi, že často sledoval, jak tyto drobné teplé jiskry zhasínají jedna po druhé, že miloval dívat se, jak lidé usínají pod jeho dohledem, v jistotě bezpečí zítřka. ‚Pokojné místo, že?' zeptal se. Nebyl

výmluvný, ale ve slovech, která následovala, byl hluboký význam. ‚Podívejte na ty domy; není v nich ani jeden, kde by mi nedůvěřovali. U Joviše! Říkal jsem vám, že vydržím. Zeptejte se kteréhokoli muže, ženy nebo dítěte . . .' Zarazil se. ‚No, každopádně jsem v pořádku.'

„Rychle jsem poznamenal, že to nakonec přece zjistil. Byl jsem si tím jistý, dodal jsem. Zavrtěl hlavou. ‚Byl?' Lehce mi stiskl paži nad loktem. ‚Nu tedy – měl jste pravdu.'

„V tom tichém zvolání byla rozjařenost a hrdost, bylo tam skoro ohromení. ‚U Joviše!' zvolal, ‚jen si pomyslete, co to pro mě znamená.' Znovu mi stiskl paži. ‚A vy jste se mě ptal, jestli jsem pomýšlel na odjezd. Pro boha živého! Já! chtít odjet! Zvlášť teď, po tom, co jste mi řekl o věcech pana Steina . . . Odjet! Vždyť! Toho jsem se bál. Bylo by to – bylo by to těžší než umírání. Ne – na mou duši. Nesmějte se. Musím cítit – každý den, pokaždé když otevřu oči – že mi důvěřují – že nikdo nemá právo – rozumíte? Odjet! Kam? Proč? Pro co?'

„Řekl jsem mu (vskutku to byl hlavní cíl mé návštěvy), že Stein mu zamýšlí ihned darovat ten dům i zásobu obchodního zboží za určitých mírných podmínek, jež by učinily transakci dokonale platnou a řádnou. Nejprve začal frkat a vzpírat se. ‚Zatracená vaše citlivost!' zvolal jsem. ‚Není to vůbec Stein. Je to to, co vám dávají za to, co jste si sám vytvořil. A v každém případě si schovejte své poznámky pro McNeila – až se s ním potkáte na onom světě. Doufám, že se to nestane brzy. . . .' Musel ustoupit mým argumentům, protože všechna jeho vítězství, ta důvěra, ta sláva, ta přátelství, ta láska – všechny tyto věci, které z něho učinily pána, učinily z něho zároveň i zajatce. Pohlédl pohledem vlastníka na mír večera, na řeku, na domy, na věčný život lesů, na život starého lidstva, na tajemství země, na pýchu svého vlastního srdce; ale byly to ony, kdo vlastnil jeho a činil si ho svým až do nejniternější myšlenky, do nejslabšího pohnutí krve, do jeho posledního dechu.

„Bylo nač být hrdý. I já jsem byl hrdý – kvůli němu, i když jsem si nebyl tak jistý báječnou hodnotou toho obchodu. Bylo to podivuhodné.

Nebyla to ani tak jeho nebojácnost, nad kterou jsem přemítal. Je zvláštní, jak málo významu jsem jí přikládal: jako by to byla věc příliš konvenční, než aby byla kořenem záležitosti. Ne. Více mě zasáhly jiné dary, které předvedl. Prokázal, že chápe tu neznámou situaci, svou intelektuální bystrost v tomto myšlenkovém poli. A ta jeho pohotovost! Ohromující. A to všechno k němu přišlo způsobem jako ostrý nos k dobře vychovanému loveckému psu. Nebyl výmluvný, ale v této vrozené zdrženlivosti byla důstojnost, v jeho koktání byla vysoká vážnost. Měl stále svou starou vlastnost tvrdošíjného rdění. Tu a tam však mu uniklo slovo, věta, které ukázaly, jak hluboko, jak slavnostně vnímá tu práci, která mu dala jistotu rehabilitace. Proto se zdálo, že miluje tu zemi a ty lidi s jakýmsi divokým egoismem, s pohrdavou něžností."

KAPITOLA 25

„Tady jsem byl tři dny vězněm,' zamumlal mi (bylo to při příležitosti naší návštěvy u rádžy), zatímco jsme pomalu procházeli jakýmsi bázní zasaženým rejem rádžových pochopů přes dvůr Tunku Allanga. ‚Hnusné místo, že? A nic k jídlu jsem taky nedostal, pokud jsem kolem toho nezpůsobil povyk, a to pak jen talířek rýže a smaženou rybku ne o moc větší než koljuška – zpropadenci! U Joviše! Měl jsem hlad, když jsem se potuloval uvnitř tohoto páchnoucího ohrazení, s některými těmi vagabundy strkajícími hubu rovnou pod mým nosem. Ten slavný váš revolver jsem jim odevzdal na první vyžádání. Rád jsem se té zpropadené věci zbavil. Vypadal bych jako hlupák, kdybych tu chodil s prázdnou střelnou zbraní v ruce.' V tu chvíli jsme vstoupili před rádžovu tvář, a Jim se stal nezlomně vážným a zdvořilým ke svému bývalému věznitelovi. Ach! velkolepé! Chci se smát, když si na to vzpomenu. Ale zapůsobilo to i na mě. Starý nepočestný Tunku Allang nemohl neukázat svůj strach (nebyl žádný hrdina, přes všechny ty příběhy o žhavém mládí, které tak rád vyprávěl); a zároveň v jeho chování vůči bývalému vězni byla toužebná důvěřivost. Všimněte si! I tam, kde by byl nejvíc nenáviděn, mu stále důvěřovali. Jim – pokud jsem mohl rozhovor sledovat – využíval příležitosti k přednesu kázání. Několik ubohých vesničanů bylo přepadeno a oloupeno cestou k Doraminovu domu s několika kousky gumovce nebo včelího vosku, které chtěli vyměnit za rýži. ‚To Doramin byl zloděj,' vybuchl rádža. Zdálo se, že se do toho starého křehkého těla vlije třesoucí zuřivost. Zvláštně se zkroutil na své rohoži, gestikuloval rukama i nohama, pohazoval zcu-

chanými provazci své hřívy – bezmocná inkarnace vzteku. Všude kolem nás byly vytřeštěné oči a klesající čelisti. Jim začal mluvit. Rozhodně, chladnokrevně a nějakou dobu rozváděl tezi, že žádnému muži by nemělo být bráněno v tom, aby si čestně získal jídlo pro sebe a své děti. Ten druhý seděl jako krejčí na své desce, dlaň na každém koleně, hlavu dole, a upíral na Jima pohled skrze šedivé vlasy padající mu až na oči. Když Jim skončil, nastalo veliké ticho. Zdálo se, že nikdo ani nedýchá; nikdo nevydal zvuk, dokud starý rádža slabě nevzdechl, a zdvihnuv zrak s pohozením hlavy, rychle řekl: ‚Slyšíte, můj lide! Žádné takové kousky už víc.' Tento dekret byl přijat v hlubokém mlčení. Jeden poměrně těžký muž, zjevně v postavení důvěrníka, s inteligentníma očima, s kostnatou, širokou, velmi tmavou tváří a vesele úslužným chováním (později jsem se dozvěděl, že to byl kat), nám předložil dva šálky kávy na mosazném tácku, který převzal z rukou podřízeného sloužícího. ‚Nemusíte to pít,' zamumlal Jim velmi rychle. Nejdřív jsem to nepochopil a jen jsem na něj pohlédl. Pořádně se napil a klidně seděl, drže v levé ruce podšálek. Za okamžik jsem se cítil krajně rozmrzen. ‚Proč u ďasa,' zašeptal jsem, přátelsky se na něho usmívaje, ‚mě vystavujete tak hloupému riziku?' Napil jsem se, samozřejmě, nebylo zbytí, zatímco on nedal nic najevo, a téměř okamžitě poté jsme se rozloučili. Zatímco jsme sestupovali po dvoře k našemu člunu, doprovázeni oním inteligentním a veselým katem, Jim řekl, že je mu to velmi líto. Byla to jen holá náhoda, pochopitelně. Osobně si o jedu nic nemyslí. Nejvzdálenější možnost. Je – ujistil mě – považován za nekonečně užitečnějšího než nebezpečnějšího, a tak . . . ‚Ale rádža se vás příšerně bojí. To každý vidí,' namítl jsem, přiznávám, s jistou mrzutostí, přitom úzkostlivě pozoruje první příznak jakési strašné koliky. Byl jsem strašně znechucen. ‚Jestliže mám tady vykonat něco dobrého a udržet si své postavení,' řekl, usedaje po mém boku do člunu, ‚musím to riziko podstupovat: podstupuji je přinejmenším jednou měsíčně. Mnoho lidí mi důvěřuje, že to budu dělat – pro ně. Bojí se mě! Prá-

vě to. Nejpravděpodobněji se mě bojí proto, že se nebojím jeho kávy.' Potom, ukazuje mi místo na severní straně palisády, kde byly špičaté vršky několika kůlů ulomené, ‚Tady jsem přeskočil třetího dne v Patusanu. Nové kůly tam ještě nedali. Pěkný skok, co?' O chvíli později jsme minuli ústí bahnité strouhy. ‚To byl můj druhý skok. Trochu jsem se rozběhl a tento jsem skočil letmo, ale dopadl krátce. Myslel jsem, že tam nechám kůži. Ztratil jsem při zápasení boty. A celou tu dobu jsem si říkal, jak zvěrské by bylo dostat ránu zatraceným dlouhým oštěpem, zatímco jsem vězel v tomhle bahně. Vzpomínám si, jak špatně mi bylo, když jsem se tam v tom slizu kroutil. Doopravdy špatně – jako bych kousl do něčeho zkaženého.'

„Tak to bylo – a příležitost mu běžela po boku, přeskočila mezeru, zabořila se do bahna . . . stále zahalená. Nečekanost jeho příchodu byla jediná věc, chápete, která ho zachránila, aby ihned nebyl odpraven krátkými zahnutými noži, krisy, a hozen do řeky. Měli ho, ale bylo to jako chytit se zjevení, přízraku, znamení. Co to znamená? Co s tím? Není už pozdě ho udobřit? Nebylo by lepší ho zabít bez dalšího otálení? Ale co by se pak stalo? Ubohý starý Allang se téměř zbláznil obavami a tím, jak těžké pro něho bylo rozhodnout se. Rada byla několikrát přerušena, a rádcové se dávali střemhlav na útěk ke dveřím a ven na verandu. Jeden – říká se – dokonce seskočil dolů na zem – patnáct stop, odhadl bych – a zlomil si nohu. Královský guvernér Patusanu měl bizarní zvyky, a jedním z nich bylo vplétat chvástavé rapsodie do každého obtížného jednání, při nichž, postupně se vzrušuje, končil tak, že vylétl ze svého místa s krisem v ruce. Ale krom těchto přerušení pokračovaly porady o Jimově osudu dnem i nocí.

„Mezitím se potuloval po dvoře, některými obcházen, jinými probodáván zuřivými pohledy, ale všemi sledován, prakticky vydán na milost prvnímu náhodnému otrhanci se sekáčkem, tam uvnitř. Zmocnil se malé rozpadající se boudy, aby v ní spal; výpary ze špíny a hniloby mu dělaly velké nepohodlí: zdá se však, že neztratil chuť k jídlu,

protože – řekl mi – měl celou tu zpropadenou dobu hlad. Tu a tam ‚nějaký úzkostlivý osel' vyslaný ze zasedací místnosti k němu vyběhl, a medovým tónem mu předkládal udivující výslechy: ‚Chystají se Nizozemci převzít zemi? Chtěl by se bílý muž vrátit po řece dolů? Jaký je účel toho, že přijel do tak bídné země? Rádža chce vědět, jestli bílý muž umí opravit hodiny?' Vskutku mu přinesli niklové hodiny výroby z Nové Anglie, a z pouhé nesnesitelné nudy se zaměstnával snahou zprovoznit budík. Zřejmě to bylo tehdy, když takto zaměstnán ve své boudě, mu v plné síle svitlo pravé pochopení krajního nebezpečí. Upustil tu věc – říká – ‚jako horký brambor', a spěšně vyšel ven, bez nejmenší představy o tom, co by chtěl, či vlastně co by mohl, udělat. Věděl jen, že situace je nesnesitelná. Procházel se bezcílně za jakousi rozviklanou malou sýpkou na kůlech, a oči mu padly na polámané kůly palisády; a pak – říká – ihned, bez jakéhokoli myšlenkového procesu takříkajíc, bez jakéhokoli hnutí citu, pustil se do svého útěku, jako by prováděl plán zrající měsíc. Nedbale odkráčel, aby si zajistil pořádný rozběh, a když se obrátil, byl mu po lokti nějaký hodnostář se dvěma kopiníky v doprovodu, hotov s otázkou. Vyrazil ‚přímo zpod jeho nosu', přeletěl ‚jako pták' a dopadl na druhé straně s pádem, který mu otřásl všemi kostmi a jako by mu rozpoltil hlavu. Okamžitě se zvedl. Nemyslel v té chvíli na nic; všechno, co si pamatoval – řekl – byl obrovský křik; první domy Patusanu byly před ním čtyři sta yardů daleko; viděl strouhu, a jakoby mechanicky přidal na rychlosti. Zdálo se, že se mu země přímo odnáší pod nohama. Odrazil se z posledního suchého místa, cítil, jak letí vzduchem, cítil, jak se bez jakéhokoli nárazu zasazuje vzpřímený do mimořádně měkkého a lepkavého bahnitého břehu. Teprve když se pokusil pohnout nohama a zjistil, že nemůže, přišel, jak sám řekl, ‚k sobě'. Začal přemýšlet o těch ‚zatracených dlouhých oštěpech'. Ve skutečnosti, uvážíme-li, že lidé uvnitř palisády museli běžet k bráně, pak sejít k přístavišti, nastoupit do člunů a objet výběžek země, měl více náskoku, než si představoval. Kromě toho,

protože byl odliv, strouha byla bez vody – nemohlo se tomu říkat suchá – a prakticky byl na čas v bezpečí před vším kromě snad velmi dlouhé rány. Vyšší pevné místo bylo asi šest stop před ním. ‚Myslel jsem, že tam přesto budu muset zemřít,' řekl. Natáhl se a zoufale se chytal rukama, a jen se mu podařilo nahrabat ohavnou studenou slizkou hromadu bahna na hruď – až k samé bradě. Zdálo se mu, že se zaživa pohřbívá, a pak se divoce rozmáchl pěstmi, rozmetávaje bahno. Padalo mu na hlavu, do tváře, přes oči, do úst. Řekl mi, že si najednou vzpomněl na onen dvůr, jako si vzpomenete na místo, kde jste byli před mnoha lety velmi šťastni. Toužil – jak řekl – být tam znovu, opravovat ty hodiny. Opravovat ty hodiny – to byla ta myšlenka. Vynaložil úsilí, obrovské vzlykavé, sípající úsilí, úsilí, které jako by mu vyráželo oční bulvy z důlků a oslepovalo ho, a vrcholící jedním mocným krajním úsilím v temnotě, aby rozlomil zem napolo, aby ji odhodil ze svých údů – a cítil, jak slabě leze nahoru po břehu. Lehl si v celé délce na pevnou zem a viděl světlo, oblohu. Pak mu jaksi šťastně napadlo, že si půjde zdřímnout. Trvá na tom, že *skutečně* usnul; že spal – snad minutu, snad dvacet sekund, nebo jen jednu sekundu, ale zřetelně si pamatuje prudký křečovitý škub, s nímž se probudil. Zůstal chvíli ležet klidně, a pak vstal celý zablácený od hlavy k patě a stál tam s myšlenkou, že je sám svého druhu na sta mil, sám, bez pomoci, bez soucitu, bez slitování, které by od kohokoli mohl očekávat, jako štvané zvíře. První domy byly ne víc než dvacet yardů od něho; a bylo to zoufalé vřeštění vyděšené ženy, snažící se odnést dítě, co ho znovu rozpohybovalo. Hnal se dál v ponožkách, zamazán špínou mimo jakoukoli podobu lidské bytosti. Prošel přes víc než polovinu délky osady. Čilejší ženy prchaly napravo i nalevo, pomalejší muži jen upustili vše, co drželi v rukou, a zůstali strnulí s klesajícími čelistmi. Byl letící hrůzou. Říká, že si všiml, jak se malé děti snaží utíkat o život, jak padají na svá malá bříška a kopou nohama. Zahnul mezi dvěma domy do stráně, zběsile přelezl barikádu pokácených stromů (v Patusanu v té době ne-

byl týden bez nějakého boje), prorazil plotem na kukuřičné pole, kde po něm vyděšený chlapec hodil klackem, zabloudil na stezku a najednou vběhl do náručí několika polekaných mužů. Měl jen tolik dechu, aby vydechl: ‚Doramin! Doramin!' Pamatuje si, že byl zpola nesen, zpola hnán na vrchol stráně, a v obrovském ohrazení s palmami a ovocnými stromy donesen k velkému muži sedícímu mohutně v křesle uprostřed co největšího ruchu a vzrušení. Hrabal se v bahně a v šatech, aby vylovil ten prsten, a najednou se ocitl na zádech, nechápaje, kdo ho srazil k zemi. Prostě ho pustili – rozumíte? – jenže on nemohl stát. Na úpatí stráně se ozývaly nahodilé výstřely, a nad střechami osady se vznesl tupý řev úžasu. Ale on byl v bezpečí. Doraminovi lidé zabarikádovávali bránu a lili mu vodu do krku; Doraminova stará žena, plná rušnosti a soucitu, vydávala pronikavé rozkazy svým dívkám. ‚Ta stařena,' řekl tiše, ‚kolem mě dělala povyk, jako bych byl její vlastní syn. Dali mě do obrovské postele – její parádní postele – a běhala sem a tam, otírala si oči a plácala mě po zádech. Musel jsem být žalostný objekt. Jen jsem tam ležel jako špalek nevím jak dlouho.'

„Zdálo se, že má Doraminovu starou ženu velmi rád. Ona z její strany si ho mateřsky oblíbila. Měla kulatou tvář oříškově hnědou, měkkou, celou v jemných vráskách, velké jasně rudé rty (horlivě žvýkala betel) a přimhouřené, mrkající, dobrotivé oči. Byla neustále v pohybu, rušně kárala a bez ustání dávala rozkazy družině mladých žen s čistými hnědými tvářemi a velkýma vážnýma očima, svým dcerám, svým služebným, svým otrokyním. Víte, jak to v těchto domácnostech chodí: obvykle není možné rozpoznat rozdíl. Byla velmi vyzáblá a i její bohaté svrchní roucho, zapínané vepředu drahokamovými sponkami, mělo nějak útlý účinek. Tmavé bosé nohy měla vsunuté do žlutých slaměných pantoflí čínské výroby. Sám jsem ji viděl, jak posedávala svými nesmírně hustými, dlouhými, šedými vlasy padajícími jí přes ramena. Pronášela domácké prohnané průpovídky, byla urozeného rodu a byla výstřední a svévolná. Odpoledne sedávala ve velmi pro-

stranném křesle naproti svému muži a upřeně hleděla širokým otvorem ve zdi, který poskytoval rozsáhlý výhled na osadu i řeku.

„Vždycky si schovávala nohy pod sebe, ale starý Doramin seděl vzpřímeně, seděl impozantně, jako hora sedí na pláni. Byl jen z třídy *nakhoda* neboli obchodníků, ale úcta, která se mu prokazovala, a důstojnost jeho vystupování byly velmi pozoruhodné. Byl náčelníkem druhé moci v Patusanu. Přistěhovalci z Celebesu (asi šedesát rodin, které spolu se závislými osobami a dalšími mohly dohromady postavit asi dvě stě mužů ‚nosících kris') si ho před lety zvolili za svou hlavu. Muži toho rodu jsou inteligentní, podnikaví, pomstychtiví, ale s mnohem přímější odvahou než ostatní Malajci, a neklidní pod útlakem. Vytvořili stranu proti rádžovi. Spory samozřejmě byly o obchod. To byla první příčina frakčních bojů, náhlých vzplanutí, která naplnila tu či onu část osady kouřem, plameny, hlukem výstřelů a výkřiků. Vesnice byly vypalovány, muži byli vlečeni do rádžovy palisády, aby byli zabiti nebo mučeni za zločin obchodování s kýmkoli jiným než s ním. Jen den nebo dva před Jimovým příchodem bylo několik hlav rodin právě v té rybářské vesnici, která se později dostala pod jeho zvláštní ochranu, shozeno přes útesy skupinou rádžových kopiníků pro podezření, že sbírali jedlá ptačí hnízda pro obchodníka z Celebesu. Rádža Allang předstíral, že je jediným obchodníkem ve své zemi, a trestem za porušení monopolu byla smrt; ale jeho pojetí obchodu bylo k nerozeznání od nejobvyklejších forem loupeže. Jeho krutost a nenasytnost neměla jiných mezí než jeho zbabělost, a bál se organizované moci celebeských mužů, jenže – do Jimova příchodu – se nebál dost, aby se držel zticha. Tloukl do nich prostřednictvím svých poddaných a považoval se žalostným způsobem za toho, kdo má pravdu. Situaci komplikoval potulný cizinec, arabský míšenec, který, domnívám se, čistě z náboženských důvodů podnítil kmeny ve vnitrozemí (lidi z buše, jak jim Jim sám říkal) k povstání, a usadil se v opevněném táboře na vrcholu jednoho ze dvou kopců-dvojčat. Visel nad městem Patusan jako

jestřáb nad drůbežárnou, ale pustošil otevřenou krajinu. Celé vesnice, opuštěné, hnily na svých zčernalých kůlech nad břehy čistých potoků, odpadávaly po kouscích do vody – tráva jejich stěn, listí jejich střech – s podivným účinkem přirozeného rozkladu, jako by to byla jakási forma vegetace zasažená snětí v samém kořeni. Obě strany v Patusanu si nebyly jisté, kterou z nich si tento stranický bojovník nejvíce přeje vyloupit. Rádža s ním slabě intrikoval. Někteří z bugiských osadníků, unavení nekonečnou nejistotou, byli napolo nakloněni ho pozvat. Mladší duchové mezi nimi, posměšně, radili ‚přivést Sherifa Aliho s jeho divokými muži a vyhnat rádžu Allanga ze země'. Doramin je obtížně zdržoval. Stárl, a ačkoli jeho vliv neklesal, situace mu začínala přerůstat přes hlavu. Takový byl stav věcí, když se Jim, prchnuv z rádžovy palisády, objevil před náčelníkem Bugiů, předložil prsten a byl přijat, obrazně řečeno, do srdce komunity."

KAPITOLA 26

„Doramin byl jedním z nejpozoruhodnějších mužů svého plemene, jaké jsem kdy viděl. Na Malajce byl obrovitý, ale nepůsobil pouze tlustě; působil impozantně, monumentálně. To nehybné tělo, oděné v bohatých látkách, barevných hedvábích a zlatých výšivkách; ta ohromná hlava, ovinutá červeno-zlatým šátkem; plochý, veliký, kulatý obličej, vrásčitý, zbrázděný, se dvěma půlkruhovými těžkými záhyby, které začínaly po obou stranách širokých, divokých nozder a svíraly ústa s plnými rty; krk jako býk; široké rozbrázděné čelo přečnívající nad nehybně pyšnýma očima – to vše tvořilo celek, který se, jednou spatřený, nedá nikdy zapomenout. Jeho netečný klid (jakmile se usadil, málokdy pohnul končetinou) byl jako výraz důstojnosti. Nikdo nikdy neslyšel, že by zvýšil hlas. Byl to chraplavý a mohutný šum, lehce zastřený, jako by zněl z dálky. Když šel, dva zavalití mladíci s nahými trupy, v bílých sarongech a s černými čepičkami vzadu na hlavách, ho podpírali pod lokty; usazovali ho a stáli za jeho židlí, dokud nechtěl vstát, a tehdy on pomalu, jakoby s obtížemi, otočil hlavu doprava a doleva, a oni ho chytili pod pažemi a pomohli mu vzhůru. Přesto na něm nebylo nic z mrzáka: naopak, všechny jeho těžkopádné pohyby působily jako projevy mohutné rozvážné síly. Obecně se věřilo, že se v obecních záležitostech radí se svou ženou; nikdo však, pokud vím, nikdy neslyšel, že by si vyměnili byť jediné slovo. Když tak slavnostně seděli u širokého otvoru, bylo to v mlčení. Dole pod sebou viděli v ubývajícím světle nesmírnou pláň lesnaté krajiny, tmavé spící moře temné zeleně vlnící se až k fialovému a nachovému pásmu hor; třpyti-

vě klikatící se řeku jako obrovské S z tepaného stříbra; hnědou stuhu domů sledující oblouk obou břehů, nad nimiž se zdvihaly dvojité pahorky čnící nad nejbližšími vrcholky stromů. Byli podivuhodně kontrastní dvojice: ona lehká, křehká, drobná, čilá, trochu jako čarodějka, s nádechem mateřské starostlivosti ve svém klidu; on, obrácený k ní, obrovský a těžký, jako postava muže hrubě vytesaná z kamene, s čímsi velkomyslným i neúprosným ve své nehybnosti. Syn těchto starých lidí byl mladík zcela mimořádný.

„Měli ho v pokročilém věku. Snad opravdu nebyl tak mladý, jak vypadal. Čtyřiadvacet nebo pětadvacet už není tak málo, když je člověk v osmnácti otcem rodiny. Když vstoupil do velkého sálu, obloženého a vystlaného jemnými rohožemi, s vysokým stropem z bílého plátna, kde manželé seděli slavnostně, obklopeni krajně uctivou družinou, kráčel rovnou k Doraminovi, aby mu políbil ruku – kterou mu starý majestátně nechával – a pak přešel na druhou stranu a postavil se u matčiny židle. Dalo by se, myslím, říci, že ho zbožňovali, ale nikdy jsem je nezastihl, jak by se po něm otevřeně podívali. To se, pravda, dělo při veřejných obřadech. Sál býval obvykle plný. Slavnostní obřadnost pozdravů a loučení, hluboký respekt vyjádřený v gestech, ve tvářích, v tichých šeptech, se jednoduše nedá popsat. ‚Stojí to opravdu za vidění,' ujišťoval mě Jim, když jsme přejížděli řeku zpátky. ‚Jsou jako lidé v knize, že?' řekl vítězoslavně. ‚A Dain Waris – jejich syn – je nejlepší přítel (kromě vás), kterého jsem kdy měl. To, co by pan Stein nazval dobrým ‚válečným druhem'. Měl jsem štěstí. U Joviše! Měl jsem štěstí, že jsem padl mezi ně v posledním vydechnutí.' Zahloubal se se skloněnou hlavou, pak se vzchopil a dodal – ‚Samozřejmě jsem nad tím pak nespal, ale…' Znovu se odmlčel. ‚Jako by to na mě přišlo,' zamumlal. ‚Najednou jsem viděl, co mám udělat…'

„Nebylo pochyb, že na něho to vskutku přišlo; a přišlo to skrze válku, jak je přirozené, protože moc, která mu připadla, byla moc nastolit mír. Jen v tomto smyslu bývá síla často právem. Nesmíte si myslet,

že svou cestu uviděl hned. Když přišel, nacházela se bugiská obec v krajně kritickém postavení. ‚Všichni se báli,' řekl mi – ‚každý se bál sám o sebe; já ale viděl jasně jako na dlani, že musí něco okamžitě udělat, nechtějí-li jeden po druhém padnout, mezi rádžou a tím tulákem Sherifem.' Avšak jen tohle vidět nestačilo. Když dostal svůj nápad, musel ho vrazit do neochotných myslí, přes hradby strachu, sobectví. Nakonec jej vrazil. A ani to nebylo nic. Musel vymyslet prostředky. Vymyslel je – odvážný plán; a jeho úkol byl teprve zpola hotov. Musel nakazit svou vlastní sebejistotou spoustu lidí, kteří měli skryté a absurdní důvody se zdráhat; musel usmiřovat pitomé řevnivosti a odmlouvat všelijaké nesmyslné nedůvěry. Bez tíhy Doraminovy autority a bez ohnivého zápalu jeho syna by neuspěl. Dain Waris, ten mimořádný mladík, mu uvěřil jako první; mezi nimi se zrodilo jedno z těch podivných, hlubokých, vzácných přátelství mezi hnědým a bílým, v nichž samotná rozdílnost ras jako by přitahovala dvě lidské bytosti blíž k sobě jakýmsi mystickým prvkem sympatie. O Dain Warisovi říkali jeho vlastní lidé s pýchou, že umí bojovat jako běloch. Byla to pravda; měl ten druh odvahy – otevřenou odvahu, dalo by se říci – ale měl i evropskou mysl. Potkáte je tak občas, a s překvapením v nich objevíte neočekávaně známý obrat myšlení, jasnozřivý pohled, houževnatost účelu, nádech altruismu. Dain Waris byl drobné postavy, ale skvěle urostlý, měl hrdý postoj, vybrané, lehké vystupování, povahu jako čirý plamen. Jeho snědý obličej s velkýma černýma očima byl v činu výrazný, v klidu zamyšlený. Byl mlčenlivé povahy; pevný pohled, ironický úsměv, zdvořilá rozvážnost chování jako by napovídaly velké zásoby inteligence a síly. Takové bytosti otevírají západnímu oku, které se tak často zabývá jen povrchy, skryté možnosti ras a zemí, nad nimiž leží tajemství nezaznamenaných věků. On Jimovi nejen důvěřoval, on mu rozuměl, pevně věřím. Mluvím o něm, protože mě si získal. Jeho – smím-li to tak říci – jeho ironický klid, a zároveň jeho inteligentní sympatie k Jimovým snahám, mě oslovily. Zdálo se mi, že vidím samý

pramen přátelství. Jestliže Jim vedl, pak si on získal svého vůdce. Ve skutečnosti byl Jim vůdce zajatcem v každém smyslu toho slova. Země, lidé, přátelství, láska byly jako žárliví strážci jeho těla. Každý den přidával další článek k poutům té podivné svobody. Byl jsem o tom přesvědčen, jak jsem den po dni poznával víc z toho příběhu.

„Ten příběh! Copak jsem ho neslyšel? Slyšel jsem ho na pochodu, v táboře (vlákal mě, abych s ním prohledával krajinu za neviditelnou zvěří); značnou část jsem si vyslechl na jednom z těch dvou vrcholků, poté co jsem posledních nějakých sto stop vylezl po rukou a kolenou. Náš doprovod (od vesnice k vesnici jsme měli dobrovolné průvodce) se mezitím utábořil na rovné ploše uprostřed svahu, a v tom tichém, bezdechém večeru nám k nosům stoupal zdola pach dřevěného kouře s pronikavou jemností nějaké vybrané vůně. Stoupaly také hlasy, podivuhodné ve své zřetelné a nehmotné jasnosti. Jim seděl na kmeni poraženého stromu, vytáhl si dýmku a začal kouřit. Vyrůstala tam nová tráva a keře; pod spleť trnitých větviček se dalo rozpoznat stopy po zemním valu. ‚Všechno to začalo odtud,' řekl po dlouhém a zamyšleném mlčení. Na druhém pahorku, dvě stě yardů přes temnou propast, jsem viděl řadu vysokých zčernalých kůlů, místy ruinovaně trčících – zbytky Sherifova nedobytného tábora.

„A přesto byl dobyt. To byl jeho nápad. Vytáhl na vrchol toho pahorku Doraminovo staré dělostřelectvo; dvě rezavá železná sedmiliberní děla, hromadu malých mosazných děl – peněžní děla. Jenže i když mosazné kanonky představují bohatství, dokážou také, nabijí-li se bezhlavě až k ústí, poslat pevnou kuli na malou dálku. Hlavní bylo dostat je nahoru. Ukázal mi, kde upevnil lana, vysvětlil, jak si improvizoval hrubý rumpál z vydlabané klády otáčející se na špičatém kůlu, nákresem dýmky naznačil obrys zemního valu. Posledních sto stop výstupu bylo nejobtížnějších. Nasadil pro úspěch vlastní hlavu. Přiměl bojovou družinu, aby pracovala celou noc. Velké ohně rozžehnuté v určitých vzdálenostech plápolaly po celém svahu, ‚ale tady nahoře,'

vysvětloval, ‚musela zdvihací četa lítat ve tmě.' Z vrcholu viděl muže pohybující se po svahu jako mravence v práci. On sám tu noc sbíhal dolů a šplhal zpátky jako veverka, dirigoval, povzbuzoval, dohlížel po celé lajně. Starý Doramin se nechal vynést do kopce v křesle. Postavili ho na rovné místo svahu a seděl tam ve světle jednoho z velkých ohňů – ‚úžasný stařík – pravý starý náčelník,' říkal Jim, ‚se svýma malýma divokýma očima – párem obrovských křesadlových pistolí na kolenou. Nádherné věci, ebenové, se stříbrným kováním, s krásnými zámky a ráží jak stará mušketa. Dárek od Steina, jak se zdá – za ten prsten, víte. Patřívaly starému dobrému McNeilovi. Jen bůh ví, jak *on* k nim přišel. Seděl tam a ani rukou ani nohou nehnul, za zády plamen suché křoviny, a kolem spousta lidí, pobíhajících, křičících a tahajících – ten nejvážnější, nejimpozantnější stařík, co si dovedete představit. Nebyl by měl moc šancí, kdyby byl Sherif Ali spustil svou pekelnou hordu a rozprášil moje mužstvo. Co? Rozhodně, přišel tam nahoru, aby zemřel, kdyby cokoli selhalo. Bez omylu! U Joviše! Rozechvělo mě vidět ho tam – jako skálu. Ale Sherif si o nás nejspíš myslel, že jsme blázni, a vůbec se neobtěžoval se přijít podívat, jak nám to jde. Nikdo nevěřil, že se to dá dokázat. U Joviše! Myslím, že ani ti chlapi, kteří tahali, strkali a potili se u toho, nevěřili, že se to dá dokázat! Na mou věru, nemyslím, že tomu věřili…'

„Stál vzpřímeně, doutnající dýmku v hrsti, s úsměvem na rtech a jiskrou v chlapeckých očích. Já seděl na pařezu stromu u jeho nohou, a pod námi se rozkládala země, obrovská pláň lesů, temná pod sluncem, zvlněná jako moře, se záblesky klikatých řek, šedými skvrnami vesnic a tu a tam mýtinou jako ostrůvkem světla mezi tmavými vlnami nepřetržitých korun stromů. Zahloubaná pochmurnost ležela na tom nesmírném a monotónním kraji; světlo na něj padalo jako do propasti. Země pohltila sluneční svit; jen daleko podél pobřeží se zdálo, že prázdný oceán, hladký a vyleštěný v slabé opalové mlze, se zdvihá k nebi jako ocelová stěna.

„A tak jsem s ním byl, vysoko ve slunečním světle na vrcholu toho jeho historického pahorku. Dominoval lesu, odvěkému šeru, starému lidstvu. Byl jako postava postavená na podstavec, aby ve své vytrvalé mladosti představovala moc, a snad i ctnosti, ras, které nikdy nestárnou, které vzešly ze šera. Nevím, proč mi vždycky připadal symbolický. Snad právě to je skutečný důvod mého zájmu o jeho osud. Nevím, zda bylo zrovna spravedlivé vůči němu vzpomínat na tu příhodu, která jeho životu dala nový směr, ale právě v té chvíli jsem si na ni velmi zřetelně vzpomněl. Bylo to jako stín ve světle."

KAPITOLA 27

„Legenda ho mezitím už obdařila nadpřirozenými schopnostmi. Ano, říkalo se, byla tam důmyslně rozmístěná lana a podivné zařízení, které se otáčelo námahou mnoha mužů, a každé dělo se nahoru valilo pomalu, trhavě skrze keře, jako divoký kanec rýjící si cestu podrostem, ale… a ti nejmoudřejší kroutili hlavami. Něco okultního na tom bylo, bez pochyb; neboť co znamená síla lan a lidských paží? Ve věcech sídlí vzpurná duše, kterou je nutno přemoci mocnými zaklínadly a kouzly. Takto starý Sura – velmi vážený hospodář z Patusanu – s nímž jsem jednoho večera měl klidný rozhovor. Sura ovšem byl také profesionálním čarodějem, který se účastnil všech setí a žní rýže na míle daleko, aby zkrotil tvrdošíjné duše věcí. Toto zaměstnání se mu jevilo jako velmi obtížné, a snad jsou duše věcí tvrdohlavější než duše lidí. Co se týká prostého lidu z odlehlých vesnic, ti věřili a říkali (jakožto nejpřirozenější věc na světě), že Jim vynesl děla do kopce na zádech – po dvou najednou.

„Z toho Jim dupával rozmrzele nohou a s podrážděným krátkým smíchem vykřikoval: ‚Co si s takovými hloupými chlapíky počnete? Vydrží sedět půl noci a plácat nejhorší nesmysly, a čím je lež větší, tím víc se jim zdá líbit.' V tom podráždění se dal vysledovat jemný vliv jeho okolí. Bylo to součástí jeho zajetí. Vážnost jeho popírání byla půvabná, a nakonec jsem řekl: ‚Milý příteli, snad si nemyslíte, že *já* tomu věřím.' Pohlédl na mě docela překvapeně. ‚No, ne! Předpokládám, že ne,' řekl, a propukl v homérský výbuch smíchu. ‚Dobrá, každopádně ta děla byla nahoře a vystřelila všechna najednou při východu slunce. U Joviše! Měl

jste vidět, jak létaly třísky,' zvolal. Vedle něj Dain Waris, který naslouchal s tichým úsměvem, přivřel víčka a trochu zašoupal nohama. Zdá se, že úspěch při vytažení děl dal Jimovým lidem takový pocit sebedůvěry, že se odvážil nechat baterii pod vedením dvou starších Bugiů, kteří už viděli nějaké boje za svůj život, a šel se připojit k Dain Warisovi a útočné četě, která se skrývala v rokli. Nad ránem začali plížit vzhůru, a když byli ve dvou třetinách cesty, lehli si do mokré trávy a čekali na východ slunce, který byl smluveným znamením. Vyprávěl mi, s jakým netrpělivým úzkostným pohnutím pozoroval rychlý příchod úsvitu; jak, rozpálen prací a šplháním, cítil, že mu studená rosa prostupuje až do kostí; jak se bál, že se roztřese jako list dřív, než přijde čas k útoku. ‚Byla to nejpomalejší půlhodina mého života,' prohlásil. Postupně se nad ním na nebi rýsovala tichá palisáda. Muži rozptýlení po celém svahu se krčili mezi tmavými kameny a mokrým křovím. Dain Waris ležel přitisknutý vedle něj. ‚Podívali jsme se na sebe,' řekl Jim a jemně položil ruku na rameno svého přítele. ‚Usmál se na mě, jak je libo, a já jsem se neodvážil pohnout rty ze strachu, že propuknu v třas. Namouvěru, je to pravda! Když jsme se kryli, lil jsem ze sebe pot – tak si můžete představit…' Prohlásil, a já mu věřím, že neměl žádné obavy ohledně výsledku. Měl obavy jen o svou schopnost potlačit to chvění. Výsledek ho netrápil. Musel se dostat na vrchol toho pahorku a tam zůstat, ať se stane cokoli. Nemohl se vrátit. Ti lidé mu bezvýhradně důvěřovali. Jen jemu! Jeho prostému slovu…

„Pamatuju si, jak při tomhle místě ustrnul s očima upřenýma na mě. ‚Pokud ví, dosud toho nikdy neměli důvod litovat,' řekl. ‚Nikdy. A doufá v Boha, že nikdy mít nebudou. Prozatím – smůla! – si zvykli brát jeho slovo za všechno a vše. Nedokážu si to představit! Jen onehdy přišel nějaký starý blázen, kterého nikdy v životě neviděl, až z nějaké vesnice míle daleko, zjistit, zda se má rozvést se ženou. Fakt. Dávám svaté slovo. Takové věci… Nebyl by tomu uvěřil. A já? Dřepěl na verandě, žvýkal betel, vzdychal a plival všude kolem víc než hodinu,

zasmušilý jako hrobník, než vyklopil tu zpropadenou hádanku. Taková věc není tak zábavná, jak vypadá. Co měl člověk říct? – Dobrá žena? – Ano. Dobrá žena – ale stará. Spustil zatracenou dlouhou historku o nějakých mosazných hrncích. Žijou spolu patnáct let – dvacet let – nedokázal říct. Dlouhá, dlouhá doba. Dobrá žena. Trochu ji bil – ne moc – jen trochu, když byla mladá. Musel – kvůli své cti. Najednou si ve stáří jde a půjčí tři mosazné hrnce manželce syna své sestry, a začne mu každý den nahlas spílat. Jeho nepřátelé se mu posmívají; jeho tvář je úplně očerněna. Hrnce úplně ztracené. Strašně ho to vzalo. Nemožné pochopit takovou historku; řekl mu, ať jde domů, a slíbil, že sám přijde a všechno urovná. To je dobré se usmívat, ale byla to ta nejzpropadenější otrava! Den cesty lesem, další den strávený přemlouváním spousty hloupých vesničanů, aby se dobral jádra věci. Byla v tom možnost krvavé řeže. Každý zpropadený idiot si vybral stranu jedné z rodin, a půlka vesnice byla připravena jít po druhé půlce s čímkoli, co bylo po ruce. Čestné slovo! Žádný žert!... Místo aby se starali o své zpropadené úrody. Dostal mu ty pekelné hrnce zpátky, samozřejmě – a všechny strany uklidnil. Žádný problém to urovnat. Samozřejmě ne. Nejsmrtelnější spor v zemi mohl urovnat jen pokynutím malíčku. Problém byl dobrat se pravdy o čemkoli. Dodnes si nebyl jist, zda byl ke všem stranám spravedlivý. Trápilo ho to. A ty řeči! U Joviše! Zdálo se, že v nich není hlava ani pata. Daleko radši by zdolal dvacet stop vysokou starou palisádu kterýkoli den. Mnohem! Dětská hra proti té druhé práci. Nezabralo by to ani tak dlouho. No, jak jinak; vlastně legrační záležitost – ten blázen vypadal dost starý, aby mohl být jeho dědem. Ale z druhé strany to žádný vtip nebyl. Jeho slovo rozhodovalo o všem – od rozdrcení Sherifa Aliho. Hrozná odpovědnost,' opakoval. ‚Ne, opravdu – žerty stranou, kdyby šlo o tři životy místo o tři prašivé mosazné hrnce, bylo by to stejné...'

„Takto ilustroval morální účinek svého vítězství ve válce. Byl vskutku nesmírný. Vedl ho ze sváru do míru a přes smrt do nejvnitřnějšího

života těch lidí; ale ponurost země rozprostřené pod sluncem si uchovávala svou nevyzpytatelnou, odvěkou klidnost. Zvuk jeho svěžího mladistvého hlasu – je mimořádné, jak málo stop opotřebení na něm bylo vidět – se lehce vznášel a odeznával nad nezměněnou tváří lesů jako zvuk velkých děl toho chladného rosného rána, kdy neměl na světě jiné starosti než řádně ovládnout chvění vlastního těla. S prvním ostřím slunečních paprsků podél těch nehybných korun stromů se vrchol jednoho pahorku ověnčil, s těžkými ohlasy, bílými oblaky kouře, a druhý vybuchl v úžasném hluku výkřiků, válečných pokřiků, výkřiků hněvu, překvapení, zoufalství. Jim a Dain Waris byli první, kdo položili ruce na kůly. Lidová pověst praví, že Jim shodil bránu dotykem jediného prstu. Byl samozřejmě dychtivý tento úspěch popřít. Celá palisáda – jak by vám trval na tom vysvětlit – byla nuzná věc (Sherif Ali spoléhal hlavně na nedostupnost polohy); a stejně to už bylo rozlámané a drželo pohromadě jen zázrakem. Opřel se do toho ramenem jako malý hlupák a vletěl hlava nehlava dovnitř. U Joviše! Nebýt Dain Warise, nějaký potetovaný tulák od neštovic by ho býval přibodl kopím ke kládě jako některého ze Steinových brouků. Třetí v pořadí, zdá se, byl Tamb' Itam, Jimův vlastní sluha. Byl to Malajec ze severu, cizinec, který zabloudil do Patusanu a byl násilně zadržen rádžou Allangem jako pádlista jedné ze státních lodí. Při první příležitosti utekl, a když našel vratké útočiště (ale velmi málo k jídlu) mezi bugiskými osadníky, přimkl se k Jimovi. Jeho pleť byla velmi tmavá, obličej plochý, oči vystupující a prokrvené žlučí. V jeho oddanosti ‚bílému pánu' bylo cosi nadměrného, bezmála fanatického. Byl od Jima neoddělitelný jako mrzutý stín. Při slavnostních příležitostech chodil svému pánu v patách, jednu ruku na jílci svého krisu, a svými hrozivými, zachmuřenými pohledy držel prostý lid v odstupu. Jim z něj udělal správce svého domu, a celý Patusan si ho vážil a vzýval jako osobu značného vlivu. Při dobývání palisády se mimořádně vyznamenal metodickou zuřivostí svého boje. Útočná četa se vrhla tak rychle – říkal Jim –, že

navzdory panice posádky se uvnitř té palisády odehrálo ‚horkých pět minut muže proti muži, než nějaký zpropadený osel zapálil přístřešky z větví a suché trávy, a my všichni museli vyklidit prostor, aby nám šlo o život.'

„Rozprášení, zdá se, bylo úplné. Doramin, nehybně čekající ve svém křesle na svahu, s kouřem z děl pomalu se roztahujícím nad jeho velkou hlavou, přijal zprávu hlubokým zabručením. Když ho uvědomili, že jeho syn je v bezpečí a vede pronásledování, mocně vynaložil sílu, aby vstal, bez jediného dalšího zvuku; sloužící se k němu seběhli na pomoc, a uctivě podpíraný se s velkou důstojností odšoural do kousku stínu, kde ulehl ke spánku, zcela zakryt kusem bílého plátna. V Patusanu bylo rozrušení ohromné. Jim mi vyprávěl, že z pahorku, zády obrácen k palisádě s jejími doutnajícími uhlíky, černým popelem a napolo spálenými mrtvolami, viděl, jak se znovu a znovu otevřená prostranství mezi domy na obou březích potoka náhle plní vířícím proudem lidí a za okamžik se vyprazdňují. Jeho uši zdola slabě zachycovaly obrovský rachot gongů a bubnů; divoké výkřiky davu k němu doléhaly v nárazech slabého hučení. Spousta praporků se třepetala jako malí bílí, červení, žlutí ptáci mezi hnědými hřebeny střech. ‚Musel jste si to užít,' zamumlal jsem, cítě pohyb soucitného pohnutí.

„‚Bylo to… bylo to nesmírné! Nesmírné!' zvolal nahlas a rozpřáhl paže. Ten náhlý pohyb mě vylekal, jako bych viděl, jak odhaluje tajemství svých prsou slunečnímu svitu, zahloubaným lesům, ocelovému moři. Pod námi město spočívalo v mírných křivkách na březích potoka, jehož proud jako by spal. ‚Nesmírné!' opakoval potřetí a šeptal, pro sebe sama.

„Nesmírné! Není pochyb, že to bylo nesmírné; pečeť úspěchu na jeho slovech, dobytá půda pro chodidla jeho nohou, slepá důvěra lidí, víra v sebe sama vyrvaná z ohně, osamělost jeho činu. Tohle všechno, jak jsem vás varoval, při vyprávění zmenší. Pouhými slovy vám nedokážu zprostředkovat dojem jeho totální a naprosté izolace. Vím

ovšem, že tam v každém smyslu byl sám svého druhu, ale netušené vlastnosti jeho povahy ho uvedly do tak těsného kontaktu s jeho okolím, že se tato izolace zdála být pouze účinkem jeho moci. Jeho samota přidávala na jeho velikosti. Nebylo nic v dohledu, s čím by se dal srovnat, jako by byl jedním z těch výjimečných mužů, kteří se dají měřit jen velikostí své slávy; a jeho sláva, pamatujte, byla to největší, co bylo kolem na mnoho dní cesty. Museli byste pádlovat, bidlovat nebo vléci dlouhou únavnou cestu džunglí, než byste se dostali mimo dosah jejího hlasu. Její hlas nebyl hlaholením té neslavné bohyně, kterou všichni známe – ani křiklavý, ani drzý. Vzal svůj tón z nehybnosti a šera země bez minulosti, kde jeho slovo bylo jedinou pravdou každého nového dne. Měl v sobě něco z povahy toho ticha, jímž vás provázel do nezkoumaných hlubin, slyšený nepřetržitě po vašem boku, pronikavý, dalekonosný – zabarvený úžasem a tajemstvím na rtech šeptajících mužů."

KAPITOLA 28

„Poražený Sherif Ali uprchl ze země, aniž by ještě jednou zaujal postavení, a když se nešťastní štvaní vesničané začali plazit z džungle zpátky ke svým hnijícím domům, byl to Jim, kdo v poradě s Dain Warisem jmenoval starosty. Tak se stal faktickým vládcem země. Co se starého Tunku Allanga týká, jeho strach zpočátku neznal mezí. Říká se, že při zprávě o úspěšném dobytí pahorku se vrhl tváří dolů na bambusovou podlahu své audienční síně, a ležel nehybně celou noc a celý den, přičemž vydával tlumené zvuky tak příšerné povahy, že se žádný muž neodvážil přiblížit k jeho spočívající postavě blíž než na délku kopí. Už se viděl potupně vyhnán z Patusanu, bloudící opuštěn, obrán o vše, bez opia, bez svých žen, bez stoupenců, snadná kořist prvního přichozího, který by ho chtěl zabít. Po Sherifu Alim přijde řada na něj, a kdo by odolal útoku vedenému takovým ďáblem? A opravdu vděčil za svůj život i za tu autoritu, kterou v době mé návštěvy ještě měl, jedině Jimově představě o tom, co je spravedlivé. Bugiové toužili dychtivě vyrovnat staré účty, a nevzrušený starý Doramin choval naději, že ještě spatří svého syna vládcem Patusanu. Při jednom z našich rozhovorů mi dal rozmyslně nahlédnout do tohoto tajného snu. Nic nemohlo být vybranější svého druhu než důstojná opatrnost jeho přibližování. On sám – začal prohlašovat – používal za mladých let svou sílu, ale ted zestárl a unavil se… Se svou impozantní tělesnou mohutností a pyšnýma očkama vrhajícíma rozvážné, zvídavé pohledy neodolatelně připomínal lstivého starého slona; pomalé stoupání a klesání jeho rozlehlé hrudi pokračovalo mocné a pravidelné jako vzdouvání klidného moře.

I on, jak protestoval, měl bezmeznou důvěru v moudrost Tuan Jima. Kdyby jen mohl získat slib! Jediné slovo by stačilo!... Jeho dýchavičná mlčení, hluboké hřmění jeho hlasu, připomínaly poslední záchvěvy odbouřené bouře.

„Snažil jsem se téma odsunout stranou. Bylo to obtížné, neboť nemohlo být pochyb, že Jim má moc; v jeho nové sféře se nezdálo být nic, co by on nemohl držet nebo rozdávat. Ale to, opakuji, nebylo nic ve srovnání s myšlenkou, která mě napadla, když jsem naslouchal s předstíranou pozorností, že se jemu, zdá se, konečně podařilo přiblížit se tomu, aby ovládl svůj osud. Doramin měl obavy o budoucnost země, a mě zarazil obrat, který dal té úvaze. Země zůstane tam, kam ji Bůh položil; ale bílí muži – řekl – přicházejí k nám a za chvíli odcházejí. Odcházejí pryč. Ti, které zanechávají, nevědí, kdy je mají očekávat zpět. Odcházejí do své vlastní země, ke svým lidem, a tak i tento bílý muž... Nevím, co mě přimělo, abych se v tomto bodě kompromitoval rázným ‚Ne, ne.' Celý rozsah této neopatrnosti se vyjevil, když Doramin ke mně plně obrátil tvář, jejíž výraz, upevněný v drsných hlubokých záhybech, zůstal nezměnitelný jako obrovská hnědá maska, a zamyšleně řekl, že to je vskutku dobrá zpráva; a pak chtěl vědět proč.

„Jeho malá mateřská čarodějka manželka seděla po mé druhé straně, hlavu zakrytou a nohy pod sebou, a hleděla velkým otvorem okenice. Viděl jsem jen zbloudilý pramen šedivých vlasů, vysokou lícní kost, nepatrný žvýkavý pohyb ostré brady. Aniž odvrátila zrak od obrovského výhledu na lesy táhnoucí se až k horám, zeptala se mě soucitným hlasem, proč tak mladý zabloudil ze svého domova, přicházeje tak daleko, přes tolik nebezpečí? Neměl tam domácnost, žádné příbuzné ve své vlastní zemi? Neměl starou matku, která by si vždy pamatovala jeho tvář?...

„Byl jsem na to zcela nepřipraven. Mohl jsem jen mumlat a vágně kroutit hlavou. Potom jsem si dokonale vědom, že jsem budil velmi ubohý dojem, když jsem se snažil vyprostit se z této obtíže. Od té

chvíle však starý nakhoda zmlkl. Nebyl, obávám se, příliš potěšen, a zjevně jsem mu dal podnět k přemýšlení. Dost zvláštně se stalo, že téhož dne večer (což byl můj poslední v Patusanu) jsem se znovu setkal se stejnou otázkou, s nezodpověditelným proč Jimova osudu. A tím se dostávám k příběhu jeho lásky.

„Předpokládám, že si myslíte, že je to příběh, který si dokážete představit sami. Slyšeli jsme tolik takových příběhů, a většina z nás nevěří, že jsou to vůbec příběhy o lásce. Nejčastěji na ně hledíme jako na příběhy o příležitostech: v nejlepším případě epizody vášně, nebo snad jen mládí a pokušení, odsouzené nakonec k zapomnění, i když procházejí skutečností něhy a lítosti. Tento pohled je většinou správný, a snad i v tomto případě… A přece nevím. Vyprávět tento příběh není zdaleka tak snadné, jak by mělo být – kdyby byl adekvátní obvyklý úhel pohledu. Zdánlivě je to příběh velmi podobný ostatním: pro mě však je v jeho pozadí viditelná melancholická postava ženy, stín kruté moudrosti pohřbené v osamělém hrobě, který se zasněně dívá, bezmocně, s pečetí na rtech. Hrob sám, jak jsem na něj narazil při ranní procházce, byl spíše beztvarý hnědý násyp, s pečlivě vyloženou obrubou z bílých hroudek korálu v základně a uzavřený kruhovou ohradou ze štípaných mladých stromků s ponechanou kůrou. Girlanda listí a květů byla uvita kolem hlavic štíhlých kůlů – a květy byly čerstvé.

„Takto, ať už je ten stín výplodem mé představivosti, nebo ne, mohu v každém případě poukázat na významný fakt nezapomenutého hrobu. Když vám k tomu řeknu, že Jim vlastníma rukama pracoval na té rustikální ohradě, pochopíte okamžitě ten rozdíl, individuální stránku toho příběhu. V jeho pojetí paměti a náklonnosti patřící jiné lidské bytosti je něco charakteristického pro jeho vážnost. Měl svědomí, a bylo to svědomí romantické. Celý život neměla žena nevyslovitelného Cornelia žádného jiného společníka, důvěrníka a přítele než svou dceru. Jak chudák žena došla k tomu, že si vzala toho strašného malého malackého Portugalce – po odloučení od otce svého děvčete –

a jak k tomu odloučení došlo, zda smrtí, která může být někdy milosrdná, nebo nemilosrdným tlakem konvencí, je pro mě tajemství. Z toho mála, co Stein (který znal tolik příběhů) utrousil v mém doslechu, jsem přesvědčen, že nebyla obyčejnou ženou. Její vlastní otec byl bílý; vysoký úředník; jeden z těch skvěle nadaných mužů, kteří nejsou dost nevýrazní na to, aby živili úspěch, a jejichž kariéry tak často končí jakoby pod mrakem. Ani jí asi tato zachraňující nevýraznost nescházela – a její kariéra skončila v Patusanu. Náš společný osud… neboť kde je ten muž – myslím skutečného cítícího muže – který si vágně nepamatuje, že byl v plnosti svého vlastnictví opuštěn někým či něčím cennějším než sám život?… náš společný osud zasahuje ženy s jakousi zvláštní krutostí. Netrestá jako pán, ale působí vleklé utrpení, jako by chtěl uspokojit tajnou, nenasytnou zášť. Člověk by si pomyslel, že ustanoven vládnout na zemi, mstí se na bytostech, které se nejvíc blíží tomu, aby se povznesly nad okovy pozemské opatrnosti; neboť jsou to jen ženy, které dokážou občas vložit do své lásky prvek dostatečně hmatatelný, aby člověka vyděsil – nádech mimozemský. Táži se v úžasu – jak jim svět může připadat – zda má tvar a podstatu, kterou *my* známe, vzduch, který *my* dýcháme! Někdy si představuji, že to musí být kraj nerozumných vznešeností, vířící vzrušením jejich dobrodružných duší, osvětlený slávou všech možných rizik a odříkání. Mám nicméně podezření, že na světě je velmi málo žen, i když jsem si samozřejmě vědom množství lidstva a rovnosti pohlaví – co do počtu, to jest. Jsem si však jist, že matka byla stejně tak ženou, jako se dcera zdála být. Nemohu si pomoci, abych si tyto dvě představoval, nejdřív mladou ženu a dítě, potom starou ženu a mladou dívku, tu příšernou stejnost a rychlý běh času, bariéru lesa, samotu a vřavu kolem těchto dvou osamělých životů, a každé slovo, které si mezi sebou vyměnily, prostoupené smutným významem. Musely tam být důvěrnosti, ne tak faktů, předpokládám, jako nejhlubších citů – lítostí – strachů – varování, bez pochyby: varování, kterým ta mladší plně neporozuměla, do-

kud ta starší nezemřela – a Jim nepřišel. Pak jsem si jist, že porozuměla mnohému – ne všemu – hlavně tomu strachu, zdá se. Jim ji nazval slovem, které znamená drahocenná ve smyslu drahokamu – Jewel. Hezké, že? Ale byl schopen čehokoli. Byl roven svému štěstí, jako musel – koneckonců – být roven svému neštěstí. Jewel ji nazval; a říkal to tak, jak by řekl ‚Jane', víte – s manželským, domáckým, pokojným účinkem. To jméno jsem poprvé slyšel deset minut poté, co jsem přistál v jeho dvorci, když mi po málem utrhnutí paže při pozdravu vyběhl po schodech a začal radostným chlapeckým lomozem u dveří pod těžkým okapem. ‚Jewel! Ó Jewel! Rychle! Je tu přítel,'... a najednou, zahleděn na mě v mdlém osvětlení verandy, vážně zamumlal: ‚Víte – tohle – žádný zpropadený nesmysl v tom není – nedokážu vám říci, kolik jí dlužím – a tak – rozumíte – já – přesně jako kdyby...' Jeho spěšné, úzkostné šepoty byly přerušeny záblesknutím bílé postavy uvnitř domu, slabým výkřikem, a dětsky, ale energicky laděná tvářička s jemnými rysy a hlubokým, pozorným pohledem vykoukla z vnitřního šera jako pták z úkrytu hnízda. Byl jsem tím jménem samozřejmě zasažen; ale teprve později jsem je spojil s úžasnou pověstí, která mě potkala na mé cestě, v malém místě na pobřeží asi dvě stě třicet mil jižně od řeky Patusan. Steinův škuner, na němž jsem si zajistil přepravu, se tam zastavil, aby posbíral nějaký produkt, a já, když jsem šel na břeh, zjistil ke svému velkému překvapení, že se ta ubohá lokalita může honosit zástupcem-asistentem rezidenta třetí třídy, velkým, tlustým, lesklým, mrkajícím chlapíkem smíšeného původu, s vyvrácenými, lesklými rty. Našel jsem ho ležícího natažen na zádech v rákosovém křesle, nechutně rozepnutého, s velkým zeleným listem nějakého druhu na vrcholku své zapařené hlavy, a dalším v ruce, kterým líně mával jako vějířem... Jedete do Patusanu? Ach ano. Steinova obchodní společnost. Věděl. Mám povolení? Jeho věc to není. Teď to tam není tak zlé, poznamenal nedbale, a pokračoval protahovaným hlasem: ‚Prý se tam dostal nějaký bílý tulák... Co? Co říkáte? Váš přítel? Tedy!...

Takže je pravda, že tam je jeden z těch *verdammte* – Co měl za lubem? Vmanévroval se tam, ten padouch. Co? Nebyl jsem si jist. Patusan – tam podřezávají hrdla – není to naše věc.' Přerušil se zasténáním. ‚Fuj! Všemohoucí! To horko! To horko! No, pak může být na té historce něco pravdy, a…' Zavřel jedno ze svých hnusných skelných očí (víčko mu nepřestávalo chvět), zatímco mi druhým oškaredě úkosil. ‚Poslyšte,' řekl tajemně, ‚jestli – rozumíte? – jestli opravdu dostal do rukou něco pořádně dobrého – ne nějaké vaše kousky zeleného skla – rozumíte? – jsem vládní úředník – řekněte tomu padouchovi… Co? Co? Váš přítel?'… Pokračoval ve svém klidném válení v křesle… ‚Vy jste to řekl; to je ono; a jsem rád, že vám dávám tu radu. Předpokládám, že byste z toho rád taky něco získal? Nepřerušujte mě. Prostě mu řekněte, že jsem tu historku slyšel, ale své vládě jsem žádnou zprávu nepodal. Zatím ne. Vidíte? Proč podávat zprávu? Co? Řekněte mu, ať ke mně přijde, jestli ho ze země pustí živého. Měl by se mít na pozoru. Co? Slibuji, že se na nic nebudu ptát. Potichu – rozumíte? Vy taky – také něco ode mě dostanete. Malá provize za námahu. Nepřerušujte mě. Jsem vládní úředník, a žádnou zprávu nepodávám. To je obchod. Rozumíte? Znám dobré lidi, kteří koupí všechno, co stojí za to mít, a mohou mu dát víc peněz, než ten lotr kdy v životě viděl. Znám jeho druh.' Upřeně mě fixoval oběma otevřenýma očima, zatímco jsem nad ním stál naprosto užaslý a sám sebe se ptal, jestli je šílený nebo opilý. Potil se, oddechoval, slabě sténal a škrabal se s takovou příšernou pohotovostí, že jsem ten pohled nedokázal snášet dost dlouho na to, abych to zjistil. Následujícího dne, když jsem si tak povídal s lidmi malého místního dvora toho místa, zjistil jsem, že se pobřežím pomalu šíří historka o tajuplném bílém muži v Patusanu, který se zmocnil mimořádného drahokamu – totiž smaragdu obrovských rozměrů, zcela neocenitelného. Smaragd se zdá apelovat na východní představivost víc než jakýkoli jiný drahý kámen. Bílý muž ho získal, jak mi bylo řečeno, zčásti výkonem své podivuhodné síly, zčásti lstí, od vládce vzdálené země, odkud

okamžitě utekl, dorazil do Patusanu v největší tísni, ale děsil lidi svou krajní zuřivostí, kterou se zdálo nic nemůže zkrotit. Většina mých informátorů byla toho názoru, že ten kámen je pravděpodobně nešťastný – jako slavný kámen sultána ze Succadany, který ve starých časech přinesl na tu zemi války a nespočetné pohromy. Snad to byl ten samý kámen – nedalo se říci. Historka o bájně velkém smaragdu je vskutku stará jako příchod prvních bílých mužů do souostroví; a víra v něj je tak houževnatá, že před necelými čtyřiceti lety došlo k oficiálnímu nizozemskému vyšetřování její pravdivosti. Takový drahokam – vysvětloval mi starý chlapík, od něhož jsem většinu tohoto úžasného Jimmýtu slyšel – jakýsi písař ubohého malého rádži toho místa; – takový drahokam, říkal, zvedaje ke mně své ubohé, pololepé oči (seděl z úcty na podlaze kabiny), se nejlépe uchovává tak, že se skryje na těle ženy. A ne každá žena by k tomu posloužila. Musí být mladá – hluboce vzdychl – a necitlivá ke svodům lásky. Skepticky zavrtěl hlavou. Ale taková žena, zdálo se, skutečně existuje. Vyprávěli mu o vysoké dívce, kterou bílý muž zahrnuje velkou úctou a péčí a která nikdy nevychází z domu bez doprovodu. Lidé prý mohou bílého muže vidět s ní téměř každý den; chodí vedle sebe, otevřeně, on jí drží ruku pod svou – přitisknutou k boku – takto – velmi mimořádným způsobem. To může být lež, připustil, neboť to je vskutku podivná věc, aby kdokoli dělal: na druhé straně nemůže být pochyb o tom, že nosí drahokam bílého muže skrytý na své hrudi."

KAPITOLY 29–30

„Taková byla teorie Jimových manželských večerních procházek. Nejednou jsem šel jako třetí, pokaždé si nepříjemně uvědomuje přítomnost Cornelia, který, hýčkaje své ublížené vědomí zákonného otcovství, se plížil v okolí s tím zvláštním zkřivením úst, jako by byl ustavičně na pokraji skřípání zubů. Všimli jste si ale, jak tři sta mil za koncem telegrafních kabelů a tras poštovních parníků vysychají a hynou vyzáblé utilitární lži naší civilizace, aby je nahradila čistá cvičení obraznosti, která mají marnost, často půvab a někdy hluboce skrytou pravdivost uměleckých děl? Romantika si Jima vyvolila za svého – a to byla ta pravdivá část příběhu, který byl jinak celý špatně. On ten svůj klenot neskrýval. Byl na něj naopak nesmírně hrdý.

„Teď mě napadá, že jsem ji v úhrnu viděl jen velmi málo. Co si pamatuji nejlépe, je rovná olivová bledost její pleti a sytě modročerné lesky jejích vlasů, které bohatě splývaly zpod malé karmínové čapky, již nosila daleko vzadu na své souměrné hlavě. Pohybovala se volně, jistě, a červenala se temnou červení. Když jsme spolu s Jimem hovořili, chodila sem a tam, vrhala po nás rychlé pohledy a zanechávala za sebou dojem půvabu a kouzla a výraznou ozvěnu bdělosti. Její chování mělo zvláštní kombinaci plachosti a odvahy. Každý hezký úsměv rychle vystřídal pohled tichého, potlačovaného neklidu, jako by jej vyhnala vzpomínka na nějaké trvalé nebezpečí. Chvílemi si k nám přisedla, s měkkou tváří s dolíčky na kloubech své malé ruky, a naslouchala našemu hovoru; její velké, čisté oči zůstávaly upřeny na naše rty, jako by každé vyslovené slovo mělo viditelný tvar. Matka ji naučila číst a psát;

od Jima pochytila dost dobrý kus angličtiny a mluvila s ní velmi zábavně, s jeho vlastním ořezávaným chlapeckým přízvukem. Její něžnost se nad ním vznášela jako chvění křídel. Žila tak docela v jeho pohledu, že nabyla něčeho z jeho zevnějšku, něčeho, co ho připomínalo v jejích pohybech, v tom, jak natáhla paži, otočila hlavu, zaměřila pohled. Její bdělá náklonnost měla takovou intenzitu, že byla téměř postižitelná smysly; zdálo se, že vskutku žije v okolní látce prostoru, že ho obaluje jako zvláštní vůně, že přebývá ve slunečním svitu jako chvějivý, tlumený, vášnivý tón. Předpokládám, že si pomyslíte, že jsem i já romantik, ale to je omyl. Vyprávím vám střízlivé dojmy z kousku mládí, ze zvláštní neklidné romance, která mi stála v cestě. Pozoroval jsem se zájmem dílo jeho – inu – jeho štěstí. Byl milován žárlivě, ale proč měla být žárlivá a na co, to nedokážu říci. Země, lidé, lesy jí byli komplici, střežili ho v bedlivé shodě, s nádechem uzavřenosti, tajemství, nepřekonatelného vlastnictví. Nebylo takříkajíc žádné odvolání; byl uvězněn v samotné svobodě své moci, a ona, i když byla ochotna sloužit jeho nohám jako stupátko své hlavy, střežila své dobytí neúprosně – jako by bylo těžké jej udržet.

„Dokonce i Tamb' Itam, který při našich cestách pochodoval v patách svému bílému pánu, s hlavou zakloněnou, bojovný a vyzbrojený jako janičář, s krisem (krátkým zahnutým nožem), s mačetou a kopím (nehledě na to, že nesl Jimovu pušku); i Tamb' Itam si dovoloval nasazovat výraz nekompromisní ostrahy, jako mrzutý oddaný žalářník ochotný položit život za svého vězně. Večer, když jsme seděli dlouho do noci, procházela a vracela se pod verandou jeho mlčenlivá, nezřetelná postava, neslyšnými kroky, nebo jsem při zvednutí hlavy nečekaně rozpoznal, že stojí v stínu nehybně vzpřímený. Zpravidla po čase bez zvuku zmizel; ale když jsme vstali, vyskočil těsně vedle nás, jako by se vynořil ze země, připraven na jakýkoli rozkaz, který by si Jim přál dát. I ta dívka, věřím, nikdy neusnula dřív, než jsme se na noc rozešli. Nejednou jsem viděl, jak s Jimem vyšli oknem mého pokoje tiše

ven a opírali se o hrubé zábradlí – dvě bílé postavy těsně u sebe, jeho paže kolem jejího pasu, její hlava na jeho rameni. Doléhaly ke mně jejich tiché šepoty, pronikavé, něžné, s klidným smutným tónem v nočním tichu, jako samomluva jedné bytosti vedená ve dvou polohách. Později, když jsem se házel na posteli pod moskytiérou, slýchal jsem s jistotou tiché zavrzání, slabý dech, opatrně odkašlání – a věděl jsem, že Tamb' Itam je stále na stráži. Ačkoli měl (laskavostí bílého pána) dům ve dvorci, „vzal si ženu" a nedávno byl obdařen dítětem, věřím, že alespoň po dobu mého pobytu spal každou noc na verandě. Tohoto věrného a drsného družiníka bylo velmi obtížné rozmluvit. I samotnému Jimovi odpovídal trhanými krátkými větami, jakoby pod protestem. Mluvení, zdálo se naznačovat, není jeho záležitost. Nejdelší řeč, kterou jsem od něho dobrovolně slyšel, byla jedno ráno, kdy náhle vztáhl ruku k nádvoří, ukázal na Cornelia a řekl: „Tady jde Nazaretský." Nemyslím si, že by oslovoval mě, přestože jsem stál po jeho boku; jeho záměrem bylo spíš vzbudit rozhořčenou pozornost vesmíru. Následná zamumlaná narážka na psy a vůni pečeného masa mi připadala nápadně trefná. Nádvoří, velký čtvercový prostor, bylo jediným žhavým výbuchem slunce, a Cornelius, zalit prudkým světlem, se krčivě přesouval na plný pohled s nevyslovitelným dojmem kradmosti, temného a tajného proklouzávání. Připomínal člověku všechno, co je odporné. Jeho pomalá, namáhavá chůze se podobala plazení odpudivého brouka, u něhož se hrůzně pilně pohybují jen nohy, zatímco se tělo rovnoměrně klouže. Předpokládám, že mířil docela přímo k místu, kam chtěl dojít, ale jeho postup s předsunutým jedním ramenem se zdál šikmý. Často bylo vidět, jak pomalu krouží mezi kůlnami, jako by sledoval pach; jak proběhne před verandou s úkradnými pohledy vzhůru; jak beze spěchu zmizí za rohem nějaké chatrče. To, že se zdál ve dvoře jako doma, dokazovalo buď Jimovu nepochopitelnou lhostejnost, nebo nekonečné pohrdání, neboť Cornelius sehrál velmi pochybnou roli (mírně řečeno) v jisté epizodě, která

mohla pro Jima skončit osudně. Ve skutečnosti to vyšlo k jeho slávě. Ale všechno vycházelo k jeho slávě; a ironie jeho štěstí byla v tom, že on, jenž o ně kdysi příliš dbal, se zdál být obdařen zakletým životem.

„Musíte vědět, že od Doramina odešel velmi brzy po svém příchodu – pro svou bezpečnost až příliš brzy a samozřejmě dávno před válkou. Pohnul jím pocit povinnosti; musel se starat o Steinovy obchody, říkal. Ne snad? S tímto cílem, se zcela nedbalým ohledem na vlastní bezpečnost, překročil řeku a usadil se u Cornelia. Jak se tomuto podařilo přestát ty neklidné časy, nedokážu říci. Jako Steinův jednatel měl koneckonců zřejmě přece jen jistou míru Doraminovy ochrany; a tak či onak se protáhl všemi smrtelnými zápletkami, zatímco jsem bez pochyby přesvědčen, že jeho jednání, ať už byl nucen zvolit kteroukoli linii, bylo poznamenáno onou ponížen̈ou podlézavostí, jež byla jakoby pečetí toho člověka. To byla jeho příznačná vlastnost; byl v jádru i navenek ponížen̈ě podlézavý, tak jako jiní muži mají nápadně ušlechtilý, vznešený nebo úctyhodný zjev. Byl to prvek jeho povahy, který prostupoval všemi jeho činy, vášněmi a city; zuřil ponížen̈ě, usmíval se ponížen̈ě, byl ponížen̈ě smutný; jeho zdvořilosti i jeho rozhořčení byly stejnou měrou ponížené. Jsem si jist, že i jeho láska by byla nejponížen̈ějším z citů – ale dokáže si někdo představit zamilovaného odporného hmyze? A také jeho odpornost byla ponížená, takže prostě hnusný člověk by vedle něj vypadal urozeně. Nemá své místo ani v pozadí, ani v popředí příběhu; prostě je vidět, jak se plíží po jeho okrajích, záhadný a nečistý, kalí vůni jeho mládí a prostoty.

„Jeho postavení v každém případě nemohlo být jiné než krajně bědné, přesto je velmi dobře možné, že v něm nacházel jakési výhody. Jim mi řekl, že byl zpočátku přivítán ponížen̈eností těch nejpřátelštějších citů. ‚Ten chlap zřejmě nemohl ani zadržet svou radost,' řekl Jim s odporem. ‚Každé ráno se na mne vrhl, aby mi stiskl obě ruce – ať ho vezme ďas! – ale nikdy jsem nedokázal uhodnout, jestli bude k snídani něco k jídlu. Když jsem za dva dny dostal tři jídla, pokládal jsem se za

pořádně šťastného; a nutil mě podepisovat stvrzenku na deset dolarů týdně. Prý si je jist, že pan Stein nemyslel, aby mě živil zadarmo. No – živil mě co možná nejblíž zadarmu. Všechno sváděl na nepokojný stav země a předstíral, že si rve vlasy, dvacetkrát za den mě prosil o prominutí, až jsem ho musel nakonec úpěnlivě žádat, aby se netrápil. Dělalo mi to špatně. Polovina střechy jeho domu spadla, celé to místo vypadalo prašivě, pod každou stěnou trčely chomáče suché trávy a plácaly rohy rozbitých rohoží. Dělal, co mohl, aby mi dokázal, že mu Stein dluží peníze za obchodování posledních tří let, ale knihy měl všechny roztrhané a některé chyběly. Pokusil se naznačit, že je to vinou jeho nebožky manželky. Odporný ničema! Nakonec jsem mu musel zakázat vůbec o nebožce manželce mluvit. Jewel pak plakala. Nedokázal jsem zjistit, co se stalo se vším obchodním zbožím; ve skladu nebylo nic než krysy, které si užívaly ve změti balicího papíru a staré pytloviny. Ujišťovali mne na všech stranách, že má kdesi zakopanou spoustu peněz, ale samozřejmě jsem z něj nic nevymámil. Byla to nejbědnější existence, jakou jsem tam v tom ubohém domě vedl. Snažil jsem se konat svou povinnost vůči Steinovi, ale musel jsem myslet i na jiné věci. Když jsem utekl k Doraminovi, starý Tunku Allang se vylekal a vrátil mi všechny mé věci. Udělalo se to oklikou a s nekonečnou tajuplností, přes jednoho Číňana, který tu vede malý krám; ale sotva jsem opustil bugiskou čtvrť a šel bydlet k Corneliovi, začalo se otevřeně mluvit o tom, že se rádža rozhodl mě dát co nevidět zabít. Milé, že? A nedokázal jsem si představit, co by mu v tom bránilo, kdyby *opravdu* byl rozhodnut. Nejhorší na tom bylo, že jsem si nemohl pomoci a cítil jsem, že nedělám nic dobrého ani Steinovi, ani sobě. Ach! Bylo to hnusné – celých těch šest týdnů.'"

KAPITOLA 30

„Řekl mi dále, že neví, co ho tam drželo – ale ovšem si to můžeme domyslet. Hluboce soucítil s bezbrannou dívkou, vydanou na milost tomu ‚ničemnému, zbabělému padouchovi'. Zdá se, že jí Cornelius vedl strašný život, zastavuje se jen těsně před skutečným surovým zacházením, k němuž, předpokládám, mu scházela odvaha. Trval na tom, aby mu říkala otče – ‚a s úctou, s úctou,' křičíval a třásl jí před obličejem malou žlutou pěstí. ‚Jsem úctyhodný muž, a co jsi ty? Řekni mi – co jsi? Myslíš si, že budu vychovávat cizí dítě a nebude se se mnou jednat s úctou? Měla bys být ráda, že tě trpím. No tak – řekni Ano, otče... Ne?... Jen počkej.' Nato začal spílat mrtvé ženě, až dívka utekla s rukama na hlavě. Pronásledoval ji, vrhal se dovnitř i ven a okolo domu i mezi kůlnami, zahnal ji do kouta, kde padla na kolena a zacpávala si uši; pak stál opodál a půl hodiny v jednom kuse jí za zády deklamoval sprosté nadávky. ‚Tvoje matka byla ďábel, lstivý ďábel – a ty jsi taky ďábel,' ječel v závěrečném výbuchu, zvedl kousek vyschlé hlíny nebo hrst bláta (okolo domu bylo bláta dost) a hodil jí to do vlasů. Někdy se mu však vzepřela, plna pohrdání, čelila mu mlčky, s tváří zasmušilou a staženou, a jen tu a tam utrousila slovo dvě, od nichž ten druhý poskočil a svíjel se žahavou bolestí. Jim mi řekl, že ty scény byly strašné. Bylo to opravdu podivné, narazit na něco takového v divočině. Nekonečnost takové rafinovaně kruté situace byla děsivá – když o tom člověk přemýšlí. Úctyhodný Cornelius (Inchi 'Nelyus mu říkali Malajci, s úšklebkem, který mohl znamenat mnoho) byl velmi zklamaný muž. Nevím, co od svého sňatku očekával, že se pro něj udělá; ale zjevně se

mu volnost léta krást, zpronevěřovat a přivlastňovat si libovolným způsobem zboží Steinovy obchodní společnosti (Stein udržoval dodávky bez přerušení tak dlouho, jak se mu dařilo pohnout své kapitány, aby je tam vozili) nezdála spravedlivou náhradou za obětování svého ctihodného jména. Jim by si byl mimořádně užil zmlácení Cornelia málem k smrti; na druhou stranu byly ty scény tak bolestného rázu, tak odporné, že jeho popud byl dostat se mimo doslech, aby ušetřil dívčiných citů. Zůstávala po nich rozrušená, bez řeči, občas si křečovitě svírala hruď s kamennou, zoufalou tváří, a pak k ní Jim lenivě přistoupil a nešťastně říkal: ‚No tak – ale – opravdu – k čemu to je – musíš se pokusit něco sníst,' nebo nějak podobně dával najevo soucit. Cornelius se dál plížil dveřními otvory, přes verandu a zpět, němý jako ryba, se zlovolnými, nedůvěřivými, podlými pohledy. ‚Můžu mu tu hru zarazit,' řekl jí Jim jednou. ‚Jen řekni slovo.' A víte, co mu odpověděla? Řekla – vyprávěl mi Jim působivě – že kdyby si nebyla jista, že on sám je nesmírně nešťastný, našla by odvahu zabít ho vlastníma rukama. ‚Jen si to představte! Chudák ta dívka, skoro ještě dítě, dohnána k tomu, aby takhle mluvila,' vykřikl ohromeně. Zdálo se nemožné ji zachránit nejen před tím mizerným darebákem, ale i před ní samou! Nebylo to tak, že by jí tolik litoval, prohlašoval; bylo to víc než lítost; bylo to, jako by měl něco na svědomí, dokud ten život pokračoval. Odejít z domu by vypadalo jako hanebná dezerce.

„Nakonec pochopil, že z delšího pobytu se nedá očekávat nic, ani účty, ani peníze, ani jakákoli pravda, ale zůstával dál a dohánět Cornelia k pokraji, neřeknu šílenství, ale málem odvahy. Mezitím cítil, jak se kolem něj temně shlukují nejrůznější nebezpečí. Doramin za ním dvakrát poslal spolehlivého sluhu, aby mu vážně vzkázal, že nemůže pro jeho bezpečnost nic udělat, pokud se nepřeplaví zpět přes řeku a znovu nebude bydlet mezi Bugii jako dřív. Zastavovali se u něho lidé všeho stavu, často hluboko v noci, aby mu prozradili spiknutí, která se chystají na jeho život. Měl být otráven. Měl být probodnut v koupelně.

Dělaly se přípravy, aby ho zastřelili z lodi na řece. Každý z těchto informátorů se prohlašoval za jeho nejlepšího přítele. To stačí – řekl mi – aby to člověku pokazilo odpočinek navždy. Něco takového bylo krajně možné – ba pravděpodobné – ale ty lživé výstrahy mu dávaly jen pocit smrtelných intrik, které kolem něho ve tmě probíhají ze všech stran. Nic, co by nervy spíš otřáslo. Konečně, jedné noci, přišel sám Cornelius a s velkým aparátem poplachu a tajnosti rozvinul slavnostně úlisným tónem malý plán, podle něhož by on, Cornelius, za sto dolarů – nebo i za osmdesát; řekněme osmdesát – obstaral spolehlivého muže, který by Jima bezpečně propašoval z řeky ven. Není teď jiné cesty – pokud Jimovi na životě trochu záleží. Co je osmdesát dolarů? Maličkost. Zanedbatelná částka. Zatímco on, Cornelius, který musí zůstat vzadu, se tím důkazem oddanosti mladému příteli pana Steina vysloveně vrhá do smrti. Pohled na jeho ponížené grimasy byl – řekl mi Jim – velmi těžké snášet: zatahal se za vlasy, bušil se do hrudi, kolébal se vpřed a vzad s rukama přitisknutýma na břicho a vlastně předstíral, že slzí. ‚Tvá krev na tvou hlavu,' zapištěl nakonec a vyběhl ven. Je to zajímavá otázka, nakolik byl Cornelius v tom představení upřímný. Jim mi přiznal, že nezamhouřil oka poté, co ten chlap odešel. Ležel na zádech na tenké rohoži rozprostřené po bambusové podlaze, lenivě se snažil rozpoznat holé krokve a naslouchal šelestu v potrhané doškové střeše. Dírou ve střeše náhle zablikala hvězda. Mozek měl v jednom víru; a přesto to byla právě ta noc, kdy dozrál jeho plán, jak porazit Sherifa Aliho. Byla to myšlenka všech chvil, které si mohl ušetřit od beznadějného zkoumání Steinových záležitostí, ale nápad – říká – přišel k němu najednou. Viděl, takříkajíc, děla rozestavená na vrcholu kopce. Rozehřál se a rozrušil se, jak tam ležel; o spánku už vůbec nemohlo být řeči. Vyskočil a vyšel bos na verandu. Když tiše kráčel, narazil na dívku, nehybně opřenou o zeď, jako by byla na stráži. V tehdejším stavu mysli ho nepřekvapilo vidět ji vzhůru, ani slyšet, jak se úzkostným šepotem ptá, kde by Cornelius mohl být. Prostě řekl,

že neví. Trochu zasténala a nahlédla do *campongu*. Všude bylo velmi ticho. Byl zcela zaujat svou novou myšlenkou a tak plný jí, že nemohl neříci dívce všechno hned. Naslouchala, lehce zatleskala, tiše zašeptala svůj obdiv, ale po celou dobu byla zřejmě ve střehu. Zdá se, že si z ní celou dobu dělal důvěrnici – a není pochyb, že mu i ona mohla a dávala spoustu užitečných rad ohledně patusanských záležitostí. Ujišťoval mě víc než jednou, že se mu její rady nikdy nevyplatily špatně. V každém případě jí plán zrovna začínal plně vysvětlovat, když mu jednou stiskla paži a zmizela mu z boku. Pak se odněkud zjevil Cornelius, a když zpozoroval Jima, uhnul stranou, jako by po něm někdo vystřelil, a potom stál ve tmě velmi tiše. Konečně obezřetně vystoupil kupředu jako podezíravá kočka. ‚Byli tam nějací rybáři – s rybami,' řekl třaslavým hlasem. ‚Prodávat ryby – rozumíte.'... Muselo to být tehdy něco kolem druhé hodiny ranní – pravý čas, aby někdo nabízel ryby!

„Jim nicméně to prohlášení nechal projít a nevěnoval mu jedinou myšlenku. Jeho mysl zaměstnávaly jiné věci; ostatně ani nic neviděl, ani neslyšel. Spokojil se s roztržitým ‚Ách!' a napil se vody ze džbánu, který tam stál, a ponechav Cornelia napospas jakémusi nevysvětlitelnému hnutí – které ho přimělo oběma rukama obejmout červotočivé zábradlí verandy, jako by mu nohy odmítly službu – zašel dovnitř a lehl si zpátky na rohož, aby přemýšlel. Po chvilce zaslechl kradmé kroky. Zastavily se. Zdí tiše pronikl zachvívající se šepot: ‚Spíte?' ‚Ne! Co je?' odpověděl Jim svižně, a venku se ozval náhlý pohyb, a pak bylo vše ticho, jako by se šeptající byl polekal. Krajně rozmrzelý Jim prudce vyšel, a Cornelius se slabým výkřikem utekl po verandě až k schodům, kde se zavěsil na zlámané zábradlí. Velmi zmaten na něj Jim z dálky zavolal, co proboha myslí. ‚Zvážil jste, o čem jsem s vámi mluvil?' zeptal se Cornelius a vyslovoval slova s obtížemi jako člověk v mrazivém záchvatu horečky. ‚Ne!' zařval Jim ve vzteku. ‚Nezvážil, a nemám to v úmyslu. Hodlám žít tady, v Patusanu.' ‚Z-z-zemřete t-t-tady,' odpo-

věděl Cornelius, stále prudce se třesoucí, jakoby umírajícím hlasem. Celé to vystoupení bylo tak absurdní a vyzývavé, že Jim nevěděl, jestli má být pobaven, nebo rozhněván. ‚Teprve až vás uvidím zahrabaného, to si pište,' volal, vyvedený z míry a přitom připravený se zasmát. Napůl vážně (vzrušen svými vlastními myšlenkami, víte) pokračoval křikem: ‚Nic se mě nemůže dotknout! Můžete dělat, co je ve vašich zatracených silách.' Nějak se zdálo, že ten stínový Cornelius tam daleko je nenávistným ztělesněním všech nepříjemností a potíží, které mu stály v cestě. Pustil se – nervy měl už dny přepnuté – a nadával mu mnoha hezkými jmény, – podvodník, lhář, bídný ničema: zkrátka vedl si mimořádným způsobem. Přiznává, že přešel všechny meze, že byl zcela bez sebe – vyzýval celý Patusan, aby ho zkusil zastrašit a vyhnat – prohlašoval, že je ještě všechny přinutí tancovat podle své píšťaly, a tak dále, výhružným, vychloubačným tónem. Dokonale nabubřelé a směšné, říkal. Uši mu hořely při pouhé vzpomínce. Musel být nějak mimo. … Dívka, která s námi seděla, mi na mě rychle kývla hlavičkou, slabě svraštila čelo a s dětsky slavnostní vážností řekla: ‚Slyšela jsem ho.' Zasmál se a začervenal. Co ho nakonec zastavilo, řekl, bylo mlčení, úplné smrtelné mlčení té nezřetelné postavy tam daleko, která vypadala, že visí zhroucená, přehnutá přes zábradlí v podivné nehybnosti. Vzpamatoval se a náhle umlkl, a sám sobě se velmi divil. Chvíli pozoroval. Ani hnutí, ani zvuk. ‚Přesně jako kdyby ten chlap zemřel, zatímco jsem dělal všechen ten rámus,' řekl. Styděl se sám za sebe tak, že spěšně zašel dovnitř bez dalšího slova a znovu se vrhl na lůžko. Zdá se, že mu ten výbuch udělal dobře, protože po zbytek noci spal jako dítě. Takhle nespal celé týdny. ‚Ale *já* jsem nespala,' vložila se do řeči dívka, s loktem na stole a tváří opřenou v dlani. ‚Já jsem bděla.' Její velké oči zablýskaly, trochu se zakoulely, a pak je upřeně upnula na mou tvář."

KAPITOLA 31

„Dokážete si představit, s jakým zájmem jsem naslouchal. Všechny ty podrobnosti získaly svůj význam o čtyřiadvacet hodin později. Ráno Cornelius o nočních událostech ani slovem nezavadil. ‚Předpokládám, že se vrátíte do mého ubohého domu,' zabručel kysele, když se připlížil, zrovna když Jim nastupoval do kánoe, aby se přeplavil přes řeku do Doraminova dvorce. Jim jen přikývl, aniž na něj pohlédl. ‚Zjevně vás to baví, nepochybně,' zamumlal ten druhý kyselým tónem. Jim strávil celý den u starého nakhody a kázal nutnost rázného zásahu předním mužům bugiské obce, kteří byli svoláni k velké poradě. Vzpomínal s potěšením, jak byl výmluvný a přesvědčivý. ‚Toho dne se mi do nich podařilo vlít trochu páteře, bez pochyb,' řekl. Poslední nájezd Sherifa Aliho smetl okraje osady a některé ženy z města byly odvlečeny do palisády. Vyslanci Sherifa Aliho byli předchozího dne spatřeni na tržišti, jak se tam pyšně procházeli v bílých pláštích a chlubili se rádžovým přátelstvím ke svému pánu. Jeden z nich vystoupil do stínu stromu, opřel se o dlouhou hlaveň pušky a vybízel lid k modlitbě a pokání, radil mu, aby pozabíjel všechny cizince ve svém středu, z nichž někteří – říkal – jsou nevěřící a jiní jsou dokonce horší – děti satanovy v převleku za muslimy. Hlásilo se, že několik rádžových lidí mezi posluchači hlasitě vyjádřilo svůj souhlas. Hrůza mezi obyčejnými lidmi byla veliká. Jim, nesmírně spokojen s dnešní prací, se přeplavil zpátky přes řeku ještě před západem slunce.

„Protože se mu podařilo Bugie nenávratně zavázat k činu a odpovědnost za úspěch si přisoudil na vlastní hlavu, byl v takovém povzne-

sení, že se v lehkosti svého srdce vysloveně pokoušel být na Cornelia zdvořilý. Cornelius mu ale zareagoval divoce rozjařenou podlézavostí, a bylo prý málem víc, než mohl snést, poslouchat jeho malé zapištění falešného smíchu, dívat se, jak se vrtí a mžourá a náhle se chytá za bradu a krčí nízko nad stolem s roztržitým zíráním. Dívka se neukázala, a Jim šel brzy spát. Když vstal, aby popřál dobrou noc, Cornelius vyskočil, převrhl si židli a sklonil se mimo dohled, jako by zvedal něco, co upustil. Dobrou noc odtamtud zpod stolu vypravil chraptivě. Jim byl ohromen, když ho viděl vynořit se s poklesnutou čelistí a tupě vylekanýma očima. Chytil se okraje stolu. ‚Co se děje? Není vám dobře?' zeptal se Jim. ‚Ano, ano, ano. Velká kolika v žaludku,' řekl ten druhý; a Jim je toho názoru, že to byla naprostá pravda. Pokud ano, byl to vzhledem k zamýšlenému činu ponížený příznak ještě nedokonalé otrlosti, který mu musíme s plným uznáním přičíst.

„Ať je to jak chce, Jimův spánek byl rušen snem o nebesích z mosazi, hřmících velkým hlasem, který ho volal: Vstaň! Vstaň! tak hlasitě, že navzdory svému zoufalému odhodlání dál spát se opravdu probudil. Do očí mu padla záře rudě prskajícího požáru, který se odehrával vysoko ve vzduchu. Kolem hlavy nějakého zjevení, jakési nadpozemské bytosti, celé v bílém, s přísnou, staženou, úzkostnou tváří, se stáčely spirály černého hustého dýmu. Po vteřině dvou poznal dívku. Držela natažená paží vysoko nad hlavou pochodeň z dammaru a naléhavým jednotvárným hlasem opakovala: ‚Vstávejte! Vstávejte! Vstávejte!'

„Náhle vyskočil na nohy; vložila mu okamžitě do ruky revolver, jeho vlastní revolver, který předtím visel na hřebíku, tentokrát ale nabitý. Mlčky jej sevřel, zmaten, pomrkávaje ve světle. Přemýšlel, co by pro ni mohl udělat.

„Zeptala se rychle a velmi tiše: ‚Můžete čelit čtyřem mužům s tímhle?' Smál se, když mi tuhle část vyprávěl, při vzpomínce na svou zdvořilou ochotu. Zdá se, že ji dával značně okázale najevo. ‚Jistě – ovšem – jistě – rozkažte.' Nebyl pořádně vzhůru, a napadlo ho, že

musí být za těchto mimořádných okolností velmi zdvořilý a projevit nezpochybnitelnou, oddanou pohotovost. Vyšla z pokoje a on ji následoval; v chodbě vyrušili starou bábu, která obstarávala příležitostné vaření v domácnosti, i když byla tak sešlá, že lidské řeči sotva rozuměla. Vstala a kulhavě se vlekla za nimi, bezzubě si mumlala. Na verandě se Corneliova houpací síť z plachtoviny lehce zhoupla při doteku Jimova lokte. Byla prázdná.

„Patusanská stanice, jako všechny stanice Steinovy obchodní společnosti, původně sestávala ze čtyř budov. Dvě z nich byly představovány dvěma hromadami klacků, zlámaných bambusů a zpuchřelých došků, nad nimiž se smutně kloní čtyři rohové kůly z tvrdého dřeva v různých úhlech: hlavní sklad však ještě stál, čelem k domu jednatele. Byla to podlouhlá chatrč, postavená z bláta a hlíny; na jednom konci měla široké dveře z pevných fošen, které zatím nespadly ze závěsů, a v jedné postranní stěně byl čtvercový otvor, jakési okno s třemi dřevěnými mřížemi. Než sestoupila po několika stupních, otočila dívka tvář přes rameno a rychle řekla: ‚Měli vás napadnout, až budete spát.' Jim mi říká, že zažil pocit zklamání. Byla to stará historie. Byl unavený těmito pokusy o svůj život. Měl těch poplachů plné zuby. Měl jich dost. Ujistil mě, že se na dívku zlobil, že ho oklamala. Následoval ji v dojmu, že ona sama potřebuje jeho pomoc, a teď měl napůl chuť otočit se na patě a znechuceně se vrátit. ‚Víte,' poznamenal hluboce, ‚skoro bych řekl, že jsem po celé týdny v té době nebyl tak docela svůj.' ‚Ale ano. Byl jste,' nemohl jsem si pomoci a odporoval mu.

„Ale ona šla svižně dál a on ji následoval na nádvoří. Všechny jeho ploty dávno popadaly; sousedovi buvoli přešlapovali ráno přes volné prostranství, hluboce funíce, bez spěchu; sama džungle už sem pronikala. Jim a dívka se zastavili v planě bujné trávě. Světlo, v němž stáli, dělalo kolem nich hustou černotu, a jenom nad hlavou měli bohatou záři hvězd. Řekl mi, že to byla nádherná noc – docela chladná, s mírným pohybem vánku od řeky. Zdá se, že si té přátelské krásy všiml.

Pamatujte si, že vám teď vyprávím milostný příběh. Krásná noc, zdálo se, na ně dýchala měkkou něhou. Plamen pochodně občas zavlál s plápolavým zvukem jako vlajka, a po nějaký čas to byl jediný zvuk. ‚Jsou ve skladu a čekají,' zašeptala dívka; ‚čekají na znamení.' ‚Kdo ho má dát?' zeptal se. Zatřásla pochodní, která po sprše jisker vyšlehla. ‚Jenže jste spal tak neklidně,' pokračovala mumláním; ‚taky jsem bděla nad vaším spánkem.' ‚Vy!' zvolal a natahoval krk, aby se rozhlédl. ‚To si myslíte, že jsem bděla jen tuto noc?' řekla s jakýmsi zoufalým rozhořčením.

„Říká, že to bylo, jako by dostal ránu do hrudi. Zalapal po dechu. Myslel si, že je nějakým způsobem strašlivě hrubý, a cítil výčitky, byl dojat, šťasten, povznesen. Toto, dovolte mi, abych vám znovu připomněl, je milostný příběh; vidíte to podle imbecility, ne odpudivé imbecility, ale povznesené imbecility celého tohoto počínání, tohoto stání v záři pochodně, jako by se tam schválně dostavili, aby si to vyříkali k poučení skrytých vrahů. Kdyby bývali Sherif Aliho vyslanci měli – jak Jim poznamenal – za pětník kuráže, byla to pravá chvíle k výpadu. Srdce mu bušilo – ne strachem – ale zdálo se mu, že slyší šelest trávy, a svižně vystoupil ze světla. Něco tmavého, nedokonale viděného, rychle sklouzlo mimo dohled. Zavolal silným hlasem: ‚Cornelie! Hej Cornelie!' Následovalo hluboké mlčení: zdálo se, že se jeho hlas nedonesl ani na dvacet stop. Dívka byla opět po jeho boku. ‚Utečte!' řekla. Stará žena se přibližovala; její zlámaná postava se v šeru světla pohybovala v chromých poskocích; slyšeli, jak mumlá, a slabé, kvílivé vzdechnutí. ‚Utečte!' opakovala dívka vzrušeně. ‚Teď jsou vyděšeni – to světlo – ty hlasy. Vědí, že jste vzhůru – vědí, že jste velký, silný, nebojácný…' ‚Jsem-li tím vším,' začal; ale přerušila ho: ‚Ano – dnes v noci! Ale co zítra v noci? Pozítří? Noc nato – a všechny ty mnohé, mnohé noci? Mohu snad bdít pořád?' Vzlykavé zalknutí jejího dechu na něj zapůsobilo nad slovy.

„Řekl mi, že se nikdy necítil tak malý, tak bezmocný – a co se týče odvahy, k čemu je dobrá? pomyslel si. Byl tak bezmocný, že i útěk se zdál nebýt k ničemu; a přestože mu dál s horečnatou naléhavostí šeptala: ‚Jděte k Doraminovi, jděte k Doraminovi,' pochopil, že pro něj neexistuje jiný útulek před tou samotou, která stonásobila všechna jeho nebezpečí, než – v ní. ‚Myslel jsem si,' řekl mi, ‚že kdybych od ní odešel, bylo by to nějak koncem všeho.' Protože ale nemohli zůstat navždy stát uprostřed toho nádvoří, rozhodl se zajít a nahlédnout do skladiště. Nechal ji, aby ho následovala, aniž pomyslel na nějaký protest, jako by byli nerozlučně spojeni. ‚Jsem nebojácný – jsem?' zamumlal mezi zuby. Zarazila jeho paži. ‚Počkejte, dokud neuslyšíte můj hlas,' řekla, a s pochodní v ruce lehce oběhla roh. Zůstal sám ve tmě, tváří ke dveřím: ani zvuk, ani dech nepřicházel z druhé strany. Někde za jeho zády stará bába vyrazila smutné zasténání. Zaslechl od dívky vysoko položené, skoro ječivé volání: ‚Teď! Zatlačte!' Prudce zatlačil; dveře se zhouply s vrzáním a rachocením a odhalily mu k jeho nesmírnému úžasu nízký žalářní vnitřek, osvětlený pochmurným kolísavým jasem. Vír dýmu se stáčel dolů na prázdnou dřevěnou bednu uprostřed podlahy, hromádka hadrů a slámy se pokoušela vzlétnout, ale v průvanu se jen slabě pohnula. Prostrčila světlo mřížemi okna. Viděl její holou kulatou paži nataženou a strnulou, jak drží pochodeň s pevností železné konzole. Kuželovitá roztrhaná hromada starých rohoží zatarasovala vzdálený kout až ke stropu, a to bylo vše.

„Vysvětloval mi, že z toho byl hořce zklamán. Jeho statečnost byla zkoušena tolika varováními, byl po celé týdny obklopen tolika náznaky nebezpečí, že chtěl úlevu nějaké reality, něčeho hmatatelného, čemu by mohl čelit. ‚Pročistilo by to vzduch aspoň na pár hodin, jestli chápete, co myslím,' řekl mi. ‚U Joviše! Celé dny jsem žil s kamenem na prsou.' Teď si konečně myslel, že se něčeho zmocní – a nic! Ani stopa, ani znamení kohokoli. Zdvihl zbraň, když se dveře rozletěly, ale ted mu paže klesla. ‚Palte! Braňte se,' křičela dívka venku zoufalým hla-

sem. Ona, ve tmě a s paží vraženou k rameni malým otvorem dovnitř, neviděla, co se děje, a neodvažovala se teď odtáhnout pochodeň, aby oběhla roh. ‚Nikdo tu není!' zavolal Jim pohrdavě, ale jeho popud propuknout v rozmrzelý rozhořčený smích zemřel beze zvuku: zpozoroval v samotném aktu obratu, že si vyměňuje pohled s dvojicí očí v hromadě rohoží. Uviděl pohyblivý záblesk bělma. ‚Vylez!' zvolal zuřivě, trochu pochybovačně, a tmavovlasá hlava, hlava bez těla, se zformovala v tom hadroví, podivně odpoutaná hlava, která se na něj dívala s klidným zamračením. V další chvíli se celá ta hromada zavlnila a muž se tichým zavrčením svižně vynořil a vyrazil k Jimovi. Za jeho zády jakoby rohože povyskočily a letěly, pravou paži měl zdviženou v ohnutém lokti a z pěsti mu trčela matná čepel krisu, držená odtažitě, lehce nad hlavou. Látka pevně navinutá kolem beder se mu oslepivě bíle rýsovala na bronzové kůži; jeho nahé tělo se lesklo, jako by bylo mokré.

„Jim si toho všeho všiml. Řekl mi, že zažíval pocit nevýslovné úlevy, pomstychtivého povznesení. Zadržel výstřel, říká, úmyslně. Zadržel ho na desetinu vteřiny, na tři kroky toho muže – nehorázný čas. Zadržel ho pro potěšení z toho, že si řekne: To je mrtvý muž! Byl si naprosto jist a určitý. Nechal ho přijít, protože na tom nezáleželo. Mrtvý muž, tak či tak. Všiml si rozšířených chřípí, vyvalených očí, soustředěné dychtivé nehybnosti tváře, a pak vystřelil.

„Výbuch v tom uzavřeném prostoru byl ohlušující. Ustoupil o krok. Viděl, jak muž škubl hlavou vzhůru, vymrštil paže vpřed a upustil kris. Potom se ujistil, že ho prostřelil ústy, maličko šikmo vzhůru, kulka vyšla vysoko vzadu u lebky. Setrvačností svého útoku pokračoval muž rovnou vpřed, obličej mu najednou zel znetvořený, ruce rozpřažené před sebou tápavě, jako slepec, a dopadl s hroznou prudkostí na čelo, těsně před Jimovy bosé prsty. Jim říká, že neztratil z toho sebemenší detail. Zjistil, že je klidný, uklidněný, bez zášti, bez neklidu, jako by smrt toho muže všechno smazala. Místo se plnilo sazovým dýmem

z pochodně, v němž neochvějný plamen hořel krvavě rudě, bez záchvěvu. Rozhodně vkročil, překročil mrtvé tělo a svým revolverem pokryl další nahou postavu, nejasně rýsovanou na druhém konci. Když se chystal stisknout kohoutek, muž odhodil silou krátký těžký oštěp a poslušně se přikrčil na paty, zády ke zdi, sepjaté ruce mezi nohama. ‚Chceš svůj život?' řekl Jim. Ten druhý nevydal ani hlásku. ‚Kolik vás tu je víc?' zeptal se Jim znovu. ‚Ještě dva, tuane,' řekl muž velmi tiše, dívaje se velikýma uhrančivýma očima do ústí revolveru. Vzápětí ještě dva vylezli zpod rohoží, ostentativně natahujíce prázdné dlaně."

KAPITOLA 32

„Jim zaujal výhodné postavení a vyhnal je ve shluku ven dveřmi: po celou tu dobu zůstávala pochodeň svisle v držení malé ruky, bez sebemenšího zachvění. Tři mužové ho poslechli, úplně mlčky, pohybujíce se automaticky. Postavil je do řady. ‚Zavěste se do sebe pažemi!' nařídil. Udělali to. ‚Kdo první stáhne paži nebo otočí hlavu, je mrtvý muž,' řekl. ‚Pochodem v chod!' Vykročili společně, strnule; on je následoval a po straně nesla světlo dívka v dlouhé bílé splývavé říze s černými vlasy padajícími až k pasu. Vzpřímená a kolébavá se zdála klouzat, aniž by se dotýkala země; jediný zvuk byl hedvábný šustot a šelest dlouhé trávy. ‚Stát!' vykřikl Jim.

„Břeh řeky byl strmý; stoupala velká čerstvost, světlo padalo na hladkou tmavou vodu, která se tam pěnila bez vlnky; vpravo i vlevo splývaly tvary domů dohromady pod ostrými obrysy střech. ‚Odneste Sherifu Alimu můj pozdrav – než si přijdu sám,' řekl Jim. Ani jedna hlava z těch tří se nehnula. ‚Skoč!' zahřměl. Tři šplouchnutí splynula v jedno šplouchnutí, vyletěl gejzír vody, černé hlavy křečovitě poskočily a zmizely; ale velké funění a prskání pokračovalo, slábnoucí, protože se pilně potápěli ve velké obavě z výstřelu na rozloučenou. Jim se otočil k dívce, která byla mlčenlivým a pozorným pozorovatelem. Zdálo se, že mu srdce najednou nabylo tak, že se mu do hrudi nevešlo, a škrtilo ho v jamce hrdla. To ho pravděpodobně na tak dlouho oněmilo, a poté, co mu její pohled opětoval, mrštila hořící pochodeň širokým obloukem paže do řeky. Ruměná ohnivá záře, letící dlouhým le-

tem nocí, dopadla s vzteklým zasyčením a klidné měkké hvězdné světlo na ně nerušeně sestoupilo.

„Neřekl mi, co to řekl, když konečně získal hlas zpět. Předpokládám, že nemohl být příliš výmluvný. Svět byl tichý, noc na ně dýchala, jedna z těch nocí, které jako by byly stvořené k uchránění něžnosti, a jsou chvíle, kdy naše duše, jakoby zbavené svého temného obalu, žhnou vybranou citlivostí, díky níž jsou některá mlčení jasnozřivější než řeči. Co se dívky týká, řekl mi: ‚Trochu se zhroutila. Vzrušení – víte. Reakce. Musela být zpropadeně unavená – a tak podobně. A – a – vem to čert – měla mě ráda, chápete… Já taky… nevěděl jsem, samozřejmě… nikdy mě to nenapadlo…'

„Pak vstal a začal rozrušeně přecházet. ‚Já – já ji vroucně miluji. Víc, než dokážu říct. Samozřejmě to člověk neumí vyjádřit. Jinak se díváte na své činy, když jste donuceni rozumět, když jste *přinuceni* každý den rozumět tomu, že vaše existence je nezbytná – víte, naprosto nezbytná – jiné osobě. To jsem byl donucen pocítit. Úžasné! Ale zkuste si jen představit, jaký byl její život. Je to až přespříliš strašné! Není to pravda? A najdu-li ji tady takhle – jako byste si vyšli na procházku a najednou narazili na někoho, kdo tone v opuštěném tmavém místě. U Joviše! Není čas ztrácet. Je to i závazek… Věřím, že na něj stačím…'

„Musím vám říci, že nás dívka před nějakou chvíli nechala o samotě. Plácl se do hrudi. ‚Ano! Cítím to, ale věřím, že stačím na celé své štěstí!' Měl dar najít zvláštní smysl ve všem, co ho potkalo. Takovýto pohled měl na svou lásku; byla idylická, trochu slavnostní, a také pravdivá, neboť jeho víra měla celou neochvějnou vážnost mládí. Nějaký čas poté mi řekl při jiné příležitosti: ‚Jsem tady teprve dva roky, a teď, na mou duši, si nedokážu představit, že bych mohl žít kdekoli jinde. Už jen pomyšlení na vnější svět mě naplňuje úzkostí; protože, chápete,' pokračoval se sklopenýma očima, pozoruje počínání své boty, která si pilně rozšlapávala kousek vyschlého bláta (procházeli

jsme se po břehu řeky) – ‚protože jsem nezapomněl, proč jsem sem přišel. Zatím ne!'

„Zdržel jsem se, abych na něj nepohlédl, ale myslím, že jsem zaslechl krátký povzdech; prošli jsme se chvíli v mlčení. ‚Na mou duši a svědomí,' začal znovu, ‚jestliže taková věc vůbec může být zapomenuta, pak si myslím, že mám právo ji odstranit z mysli. Zeptejte se kohokoli zde'... jeho hlas se změnil. ‚Není to zvláštní,' pokračoval jemným, skoro toužebným tónem, ‚že všichni tito lidé, všichni tito lidé, kteří by pro mě udělali cokoli, se nikdy nedají přimět, aby pochopili? Nikdy! Kdybyste mi nevěřil, nemohl bych je svolat. Je to nějak těžké. Jsem hloupý, že? Co víc mohu chtít? Jestliže se jich zeptáte, kdo je statečný – kdo je věrný – kdo je spravedlivý – komu by svěřili svůj život? – řekli by: Tuan Jim. A přesto nikdy nemohou poznat skutečnou, skutečnou pravdu...'

„To mi řekl poslední den, který jsem s ním strávil. Nenechal jsem si uniknout jediný šepot: cítil jsem, že chce říci víc, a stejně se nepřiblíží jádru věci. Slunce, jehož soustředěná záře zmenšuje zemi na neklidnou tečku prachu, zapadlo za les, a rozptýlené světlo opálové oblohy jako by vrhalo na svět bez stínů a bez třpytu iluzi klidné a zamyšlené vznešenosti. Nevím proč, ale když jsem mu naslouchal, zřetelně jsem zaznamenal postupné temnění řeky, vzduchu; neodolatelně pomalou práci noci, která se tiše usazovala na všech viditelných podobách, stírala obrysy, pohřbívala tvary hlouběji a hlouběji jako stálý pád nehmatatelného černého prachu.

„‚U Joviše!' začal zprudka, ‚jsou dny, kdy je člověk až k nesmyslnosti pošetilý; jenže vím, že vám můžu říct, co mi na jazyku. Mluvím o tom, že s tím skoncuji – s tou proklatou věcí vzadu v hlavě... Zapomínání... Ať mě vezme čert, jestli to vím! Dokážu o tom přemýšlet klidně. Co ostatně *dokázalo*? Nic. Předpokládám, že vy si to nemyslíte...'

„Vydal jsem protestní zamručení.

„‚Na tom nezáleží,' řekl. ‚Jsem spokojen… skoro. Stačí mi podívat se do tváře prvního muže, který kolem jde, a nabývám své sebedůvěry. Nedají se přimět, aby pochopili, co se ve mně děje. Co na tom? Pojďte! Nevedl jsem si tak zle.'

„‚Ne tak zle,' řekl jsem.

„‚Ale přesto byste mě neměl rád na palubě své vlastní lodi, co?'

„‚Ať vás ďas!' vykřikl jsem. ‚Nechte toho.'

„‚Aha! Vidíte,' řekl a jaksi klidně nade mnou vítězoslavně zazářil. ‚Jenže,' pokračoval, ‚zkuste jen říct něco takového komukoli zde. Považovali by vás za blázna, lháře, nebo za něco horšího. A tak to vydržím. Udělal jsem pro ně to a ono, ale *tohle* oni udělali pro mě.'

„‚Milý příteli,' zvolal jsem, ‚vždy pro ně zůstanete neřešitelným tajemstvím.' Nato jsme umlkli.

„‚Tajemství,' opakoval, než vzhlédl. ‚Nuže pak, ať zde zůstanu navždy.'

„Když slunce zapadlo, zdálo se, že na nás temnota naráží, nesena v každém slabém závanu vánku. Uprostřed živým plotem lemované cestičky jsem spatřil strnulý, vyzáblý, bdělý a zdánlivě jednonohý obrys Tamb' Itam; a napříč tím setmělým prostranstvím zahlédlo mé oko něco bílého, co se pohybovalo sem a tam za sloupy střechy. Jakmile Jim s Tamb' Itam v patách vyrazil na svou večerní obhlídku, zamířil jsem sám k domu a nečekaně mi do cesty vstoupila dívka, která zjevně čekala na tuto příležitost.

„Je těžké vám říci, co přesně ode mne chtěla vymoct. Bylo by to zřejmě něco velmi prostého – nejprostší nemožnost na světě; například přesný popis tvaru nějakého oblaku. Chtěla ujištění, prohlášení, slib, vysvětlení – nevím, jak to nazvat: ta věc nemá jméno. Pod předsunutou střechou byla tma, a já viděl jen plynoucí čáry její říze, bledý malý ovál její tváře s bílým zablýsknutím zubů, a obrácené ke mně velké pochmurné dutiny jejích očí, v nichž jako by se mihotal slabý pohyb, jaký si můžete představit, že zahlédnete, když zabořete pohled

na dno nesmírně hluboké studny. Co se tam hýbe? ptáte se sami sebe. Je to slepá obluda, nebo jen zbloudilý záblesk z vesmíru? Napadlo mě – nesmějte se – že při vší různosti věcí byla ve své dětské nevědomosti nevyzpytatelnější než Sfinga, předkládající poutníkům dětské hádanky. Byla odvezena do Patusanu dříve, než se jí otevřely oči. Vyrostla tam; neviděla nic, nic neznala, o ničem neměla představu. Ptám se sám sebe, jestli si vůbec byla jista, že něco jiného existuje. Jaké představy si asi vytvořila o vnějším světě, je pro mě nepochopitelné: vše, co věděla o jeho obyvatelích, byla zrazená žena a zlověstný pantaloun. I její milenec k ní přišel odtamtud, obdařen neodolatelnou svůdností; ale co by se s ní stalo, kdyby se vrátil do oněch nepochopitelných končin, které, zdálo se, si vždycky nárokují své zpět? Matka ji na to se slzami varovala, než zemřela…

„Chytila mě pevně za paži, a sotva jsem se zastavil, spěšně svou ruku stáhla. Byla odvážná a plachá. Nebála se ničeho, ale zarážela ji hluboká nejistota a krajní zvláštnost – statečný člověk tápající ve tmě. Já patřil k tomu Neznámu, které si mohlo Jima kdykoli nárokovat jako své. Byl jsem takříkajíc zasvěcen do jeho povahy a jeho záměrů – důvěrník vyhrožujícího tajemství – snad obdařen jeho mocí! Věřím, že si myslela, že bych jedním slovem mohl Jima vytrhnout přímo z jejích paží; je mé střízlivé přesvědčení, že během mých dlouhých rozhovorů s Jimem procházela mukami obav; skutečnou, nesnesitelnou tíseň, která by ji snad mohla dohnat k tomu, aby plánovala mou vraždu, kdyby zuřivost její duše dorovnávala obrovitost situace, kterou vytvořila. To je můj dojem, a je to vše, co vám mohu dát: celá ta věc mi docházela postupně, a jak byla stále jasnější a jasnější, přemohl mě pomalý nevěřícný úžas. Donutila mě, abych jí věřil, ale neexistuje slovo, které by mé rty mohly utvořit, aby vyjádřilo účinek toho prudkého a vehementního šepotu, těch měkkých, vášnivých tónů, té náhlé bezdechové pauzy a toho prosebného pohybu bílých paží, které se rychle rozpřáhly. Padly dolů; přízračná postava se zhoupla jako útlý strom ve větru,

bledý ovál tváře poklesl; nebylo možné rozeznat její rysy, temnota očí byla neproniknutelná; dva široké rukávy se v temnotě zvedly jako rozprostírající se křídla, a stála mlčky, s hlavou v dlaních.”

KAPITOLA 33

„Nesmírně mě to dojalo: její mládí, její nevědomost, její půvabná krása, která měla prostou okouzlivost a jemnou mízu divoké květiny, její dojímavá úpěnlivost, její bezbrannost na mě dolehly téměř se silou jejího vlastního bezrozumného a přirozeného strachu. Bála se neznámého, jako se ho bojíme my všichni, a její nevědomost činila to neznámé nekonečně rozlehlým. Zastupoval jsem to neznámé, zastupoval sebe, zastupoval vás, pánové, zastupoval celý ten svět, který o Jima nestál a ani v nejmenším ho nepotřeboval. Byl bych bez váhání odpovídal za lhostejnost toho hemžícího se světa, nebýt pomyšlení, že i on patří k té tajemné neznámé věci, které se bála, a že ať zastupuji cokoli, *jeho* nezastupuji. To mě zarazilo. Zamumlání beznadějné bolesti mi odpečetilo rty. Začal jsem tím, že jsem se bránil – přišel jsem přinejmenším bez úmyslu Jima odvést pryč.

„Proč jsem tedy přišel? Po drobném pohybu znovu znehybněla jako mramorová socha v noci. Pokusil jsem se krátce vysvětlit: přátelství, obchod; mám-li v té věci vůbec nějaké přání, pak spíš takové, aby zůstal… ‚Vždycky nás opouštějí,' zašeptala. Dech smutné moudrosti z hrobu, který její zbožnost ověnčila květinami, jako by prolétl tím slabým povzdechem… Nic, řekl jsem, nemůže Jima od ní oddělit.

„Je to mé pevné přesvědčení i teď; bylo to mé přesvědčení i tenkrát; byl to jediný možný závěr z faktů té věci. Jistější se to nestalo tím, že zašeptala tónem, jakým člověk mluví sám k sobě: ‚Přísahal mi to.' ‚Žádala jste ho o to?' řekl jsem.

„Udělala krok blíž. ‚Ne. Nikdy!' Žádala ho jen, aby odjel. Bylo to tenkrát v noci na břehu řeky, poté co zabil toho muže – poté co ona pochodeň hodila do vody, protože se na ni tak díval. Bylo tam příliš mnoho světla, a nebezpečí bylo zažehnáno – na chvíli – na chvíli. Řekl tenkrát, že ji Corneliovi nenechá. Ona trvala. Chtěla, aby ji opustil. Řekl, že nemůže – že je to nemožné. Chvěl se, když to říkal. Cítila ho, jak se chvěje… Nepotřebuje člověk mnoho obraznosti, aby tu scénu viděl, skoro aby ten jejich šepot slyšel. Bála se také o něho. Věřím, že v něm tenkrát viděla jen předurčenou oběť nebezpečí, kterým rozuměla líp než on sám. Ačkoli pouhou svou přítomností ovládl její srdce, naplnil všechny její myšlenky a zmocnil se všech jejích citů, podceňovala jeho vyhlídky na úspěch. Je zřejmé, že tou dobou měl kdekdo sklon jeho vyhlídky podceňovat. Přísně vzato, nezdálo se, že by vůbec nějaké měl. Vím, že takhle to viděl Cornelius. Doznal mi to na omluvu té temné role, kterou sehrál ve spiknutí Sherifa Aliho, jak se zbavit toho nevěřícího. I sám Sherif Ali, jak se teď zdá jisté, nechoval k tomu bílému muži nic než pohrdání. Jim měl být zavražděn hlavně z náboženských důvodů, věřím. Prostý skutek zbožnosti (a potud nekonečně záslužný), jinak však bez velkého významu. V poslední části této úvahy s ním Cornelius souhlasil. ‚Ctěný pane,' hájil se podlézavě při jediné příležitosti, kdy mě dostal sám pro sebe, ‚ctěný pane, jak jsem to měl vědět? Kdo on byl? Co mohl udělat, aby mu lidé věřili? Co tím pan Stein myslel, posílat takového chlapečka, aby velkohubě promlouval ke starému služebníkovi? Byl jsem ochoten ho zachránit za osmdesát dolarů. Jen osmdesát dolarů. Proč ten blázen neodešel? Měl jsem já být kvůli cizinci probodnut?' Plazil se přede mnou duchem, s tělem ohnutým do podlézavého oblouku a s rukama, které se chvěly kolem mých kolen, jako by byl připraven obejmout mi nohy. ‚Co je osmdesát dolarů? Nicotná suma pro bezbranného starce zničeného na celý život zesnulou ženskou ďábelkyní.' Tu se rozplakal. Ale předbíhám. Oné noci jsem nepotkal Cornelia, dokud jsem si to s dívkou nevyříkal.

„Byla nesobecká, když Jima pobízela, aby ji opustil, a dokonce aby opustil zemi. Měla na mysli především *jeho* nebezpečí – i když chtěla zachránit také sebe – snad nevědomky: ale uvažte, jaké varování měla za sebou, uvažte, jaké ponaučení si mohla vzít z každé chvíle onoho nedávno skončeného života, kolem něhož se točily všechny její vzpomínky. Padla mu k nohám – tak mi to řekla – tam u řeky, v diskrétním světle hvězd, které neukazovaly nic než velké spousty mlčenlivých stínů, neurčité otevřené plochy, a slabě se chvějíce nad širokým proudem činily řeku zdánlivě tak širokou jako moře. Zvedl ji. Zvedl ji, a pak už se nevzpírala. Samozřejmě že ne. Silné paže, něžný hlas, pevné rameno, na které si složila svou ubohou osamělou hlavinku. Ta potřeba – ta nekonečná potřeba – toho všeho pro bolavé srdce, pro zmatenou mysl; – naléhání mládí – nutnost okamžiku. Co byste chtěli? Rozumí se tomu – ledaže by člověk nebyl schopen rozumět čemukoli pod sluncem. A tak se dala s potěšením zvednout – a držet. ‚Víte – u Joviše! – tohle je vážné – žádný nesmysl v tom není!' jak mi Jim spěšně zašeptal se starostlivou, znepokojenou tváří na prahu svého domu. O nesmyslech toho mnoho nevím, ale v jejich lásce nebylo nic lehkomyslného: sešli se pod stínem životní pohromy, jako rytíř a dívka se scházejí vyměnit si sliby mezi strašidelnými troskami. Hvězdné světlo bylo pro ten příběh zrovna dost dobré, světlo tak slabé a vzdálené, že nedokáže rozlišit stíny do tvarů a ukázat druhý břeh řeky. Já jsem se té noci na tu řeku díval, a to právě z toho místa; valila se mlčky a černá jako Styx: následujícího dne jsem odjel, ale nejspíš nikdy nezapomenu, čeho se chtěla, aby ji z toho zachránil, když ho prosila, aby ji opustil, dokud je čas. Řekla mi to, uklidněná – byla teď příliš vášnivě zaujatá, než aby šlo o pouhé vzrušení – hlasem v té tmě tak klidným, jako byla v té tmě její bílá, napůl ztracená postava. Řekla mi: ‚Nechtěla jsem umřít s pláčem.' Myslel jsem, že jsem špatně slyšel.

„‚Nechtěla jste umřít s pláčem?' zopakoval jsem po ní. ‚Jako moje matka,' doplnila ochotně. Obrysy její bílé postavy se ani v nejmenším

nepohnuly. ‚Má matka hořce plakala, než zemřela,' vysvětlila. Jakási nepředstavitelná tišina jako by vystoupila ze země kolem nás, nepostřehnutelně, jako tiché přibývání záplavy v noci, smývajíc povědomá vodítka citů. Padl na mě, jako bych cítil, že ztrácím pevnou půdu uprostřed vod, náhlý děs, děs z neznámých hlubin. Pokračovala v líčení, jak v posledních okamžicích, zůstavši s matkou sama, musela odejít od lůžka, aby se opřela zády o dveře, aby zabránila Corneliovi vejít. Chtěl se dostat dovnitř a tloukl neustále oběma pěstmi, přestávaje jen tu a tam, aby chraplavě vykřikl: ‚Pusťte mě dovnitř! Pusťte mě dovnitř! Pusťte mě dovnitř!' V dalekém koutě na pár rohožích umírající žena, už neschopná slova a neschopná zvednout paži, otáčela hlavu a slabým pohybem ruky jakoby poroučela – ‚Ne! Ne!' – a poslušná dcera, opírajíc všechnu sílu svých ramen o dveře, se dívala. ‚Slzy jí stékaly z očí – a potom zemřela,' uzavřela dívka neochvějným monotónem, který víc než cokoli jiného, víc než bílá sochařská nehybnost její osoby, víc než sama slova mohla, zburcoval mou mysl pasivní, nenapravitelnou hrůzou té scény. Měla tu moc vyhnat mě z mého pojetí bytí, z toho přístřeší, které si každý z nás staví, aby se pod něj zalezl v chvílích nebezpečí, jako se želva stáhne do své krunýře. Na okamžik jsem spatřil svět, který se zdál mít rozsáhlou a bezútěšnou tvář nepořádku, zatímco ve skutečnosti, díky našim nikdy neumdlévajícím snahám, je to tak slunné uspořádání drobných pohodlí, jak si jen lidská mysl dokáže představit. Ale přesto – trvalo to jen chvíli: hned jsem se vrátil do své ulity. *Člověk musí* – copak to nevíte? – ačkoli se zdálo, že jsem ztratil všechna slova v chaosu temných myšlenek, které jsem na vteřinu či dvě viděl za svou hranicí. I ta se mi vrátila, a to velmi brzy, neboť i slova patří k té chránící představě světla a řádu, která je naším útočištěm. Měl jsem je pohotově k dispozici, než zašeptala tiše: ‚Přísahal, že mě nikdy neopustí, když jsme tam stáli sami! Přísahal mi to!'… ‚A je možné, že vy – *vy*! mu nevěříte?' zeptal jsem se, upřímně výčitlivý, upřímně otřesen. Proč nemohla věřit? Odkud ta touha po nejistotě, to

lpění na strachu, jako by nejistota a strach byly ochranou její lásky. Bylo to obludné. Měla si z té čisté náklonnosti vybudovat útočiště nedobytné pokoje. Neměla ty znalosti – neuměla to snad. Noc rychle padala; všude kolem nás byla tma jako v pytli, takže aniž by se pohnula, zešedivěla jako nehmatatelná podoba toužebného a svéhlavého ducha. A najednou jsem znovu zaslechl její tichý šepot: ‚Jiní muži přísahali totéž.' Bylo to jako zadumaná poznámka nad myšlenkami plnými smutku, bázně. A dodala, pokud možno ještě tišeji: ‚Můj otec také.' Odmlčela se na dobu neslyšného nadechnutí. ‚Její otec také.'... To byly věci, které věděla! Hned jsem řekl: ‚Ach! ale on není takový.' S tím, zdálo se, nehodlala polemizovat; ale po chvíli se mi do uší vkradl ten zvláštní tichý šepot zasněně bloudící vzduchem. ‚Proč je jiný? Je lepší? Je...' ‚Na své čestné slovo,' přerušil jsem ji, ‚věřím, že je.' Ztišili jsme hlasy do tajemné polohy. Mezi chatrčemi Jimových dělníků (byli to většinou osvobození otroci ze Sherifovy palisády) kdosi spustil pronikavou, protahovanou píseň. Přes řeku velký oheň (u Doramina, myslím) tvořil žhnoucí kouli, zcela osamocenou v noci. ‚Je pravdivější?' zamumlala. ‚Ano,' řekl jsem. ‚Pravdivější než kdokoli jiný,' zopakovala s doznívající intonací. ‚Nikdo tady,' řekl jsem, ‚by si ani ve snu nedovolil pochybovat o jeho slovu – nikdo by se neodvážil – kromě vás.'

„Myslím, že na to udělala nějaký pohyb. ‚Statečnější,' pokračovala změněným tónem. ‚Strach ho nikdy od vás nezažene,' řekl jsem trochu nervózně. Píseň se najednou zarazila na pronikavém tónu a nastoupilo několik hlasů mluvících v dálce. Také Jimův hlas. Zarazilo mě její mlčení. ‚Co vám říkal? Něco vám říkal?' zeptal jsem se. Žádná odpověď. ‚Co vám to řekl?' naléhal jsem.

„‚Myslíte, že vám to mohu říct? Jak to mám vědět? Jak tomu mám rozumět?' vykřikla nakonec. Něco se pohnulo. Myslím, že si lomila rukama. ‚Je něco, na co nikdy nemůže zapomenout.'

„‚Tím líp pro vás,' řekl jsem zasmušile.

„‚Co je to? Co to je?' Do jejího prosebného tónu vložila mimořádnou sílu úpěnlivosti. ‚Říká, že se bál. Jak tomu mám věřit? Jsem šílená, abych tomu věřila? Všichni si na něco pamatujete! Všichni se k tomu vracíte. Co to je? Řekněte mi to! Co je to za věc? Je to živé? – je to mrtvé? Nenávidím to. Je to kruté. Má to tvář a hlas – ta pohroma? Uvidí ji – uslyší ji? Snad ve spánku, kdy mě nemůže vidět – a potom vstane a půjde. Ach! Nikdy mu to neodpustím. Má matka odpustila – ale já, nikdy! Bude to znamení – zavolání?'

„Byl to podivuhodný zážitek. Nedůvěřovala i jeho spánku – a zdálo se, že si myslí, že já jí mohu říct proč! Takhle snad ubohý smrtelník sveden kouzlem zjevení se mohl pokusit vyždímat z jiného ducha strašné tajemství toho nároku, který onen svět má na nevtělenou duši bloudící vášněmi tohoto světa. Sama půda, na níž jsem stál, jako by se mi tála pod nohama. A bylo to tak jednoduché; ale pokud duchové vyvolávaní našimi obavami a naším neklidem musí někdy dosvědčit vzájemnou věrnost před opuštěnými čaroději, kterými jsme, pak já – já sám ze všech nás obyvatel těla – jsem se třásl v beznadějném chladu takového úkolu. Znamení, zavolání! Jak výmluvná byla ve svém výrazu její nevědomost. Pár slov! Jak k nim došla, jak došla k tomu, že je vyslovila, si neumím představit. Ženy nacházejí svou inspiraci v tísni okamžiků, které pro nás jsou pouze hrozné, absurdní nebo marné. Zjistit, že vůbec má hlas, stačilo, aby se v srdci rozlila bázeň. Kdyby odkopnutý kámen zavolal bolestí, nezjevilo by se to jako větší a žalostnější zázrak. Těch pár zvuků bloudících tmou mi v mysli učinilo jejich dva nocí zastižené životy tragickými. Nebylo možné jí to vysvětlit. Mlčky jsem se trápil svou bezmocí. A Jim také – ubohý ďábel! Kdo by ho potřeboval? Kdo by si na něj vzpomněl? Měl, co chtěl. Jeho pouhá existence byla pravděpodobně do té doby zapomenuta. Oni dva si ovládli své osudy. Byli tragičtí.

„Její nehybnost přede mnou byla zjevně vyčkávavá, a mým úkolem bylo mluvit za svého bratra z říše zapomnělých stínů. Byl jsem hlubo-

ce dojat svou odpovědností a její tísní. Byl bych dal cokoli za moc utěšit tu její křehkou duši, trápící se ve své nepřemožitelné nevědomosti jako malý pták tlukoucí o kruté dráty klece. Nic snazšího než říci: Neboj se! Nic obtížnějšího. Jak se zabije strach? Táži se. Jak se prostřelí přízrak skrz srdce, jak se mu usekne přízračná hlava, jak se chytí za přízračné hrdlo? Je to podnik, do něhož se vrháte, zatímco sníte, a jste rádi, že z něj uniknete s mokrými vlasy a se všemi údy třesoucími se. Ta kulka není ulita, ta čepel není vykována, ten muž není narozen; dokonce i okřídlená slova pravdy vám padají k nohám jako hroudy olova. Pro takové zoufalé setkání potřebujete začarovaný a otrávený šíp namočený do lži tak jemné, jaká se na zemi nenajde. Podnik pro sen, pánové!

„Zahájil jsem svůj exorcismus s těžkým srdcem a také s jakýmsi zasmušilým hněvem v něm. Jimův hlas, náhle zdvižen přísnou intonací, přelétl přes dvůr, káraje nedbalost jakéhosi tupého hříšníka u řeky. Nic – řekl jsem, mluvě zřetelným mumláním – nemůže být nic v tom neznámém světě, o kterém si myslela, že je tak dychtivý ji připravit o její štěstí, nic, živé ani mrtvé, žádná tvář, žádný hlas, žádná moc, co by mohlo Jima odtrhnout od jejího boku. Nadechl jsem se a ona tiše zašeptala: ‚To mi říkal.' ‚Řekl vám pravdu,' řekl jsem. ‚Nic,' povzdechla si, a náhle se ke mně obrátila s sotva slyšnou intenzitou tónu: ‚Proč jste k nám přijel odtamtud? Mluví o vás příliš často. Děláte mi strach. Vy – vy ho chcete?' Jakási plíživá divokost se vkradla do našeho spěšného šeptání. ‚Nikdy znovu nepřijdu,' řekl jsem hořce. ‚A já ho nechci. Nikdo ho nechce.' ‚Nikdo,' zopakovala tónem pochybnosti. ‚Nikdo,' potvrdil jsem, cítě se zmítán jakýmsi podivným vzrušením. ‚Pokládáte ho za silného, moudrého, odvážného, velkého – proč také nevěřit, že je pravdivý? Zítra odjedu – a tím je konec. Nikdy vás už hlas odtamtud nebude znepokojovat. Tento svět, který neznáte, je příliš velký na to, aby mu Jim scházel. Rozumíte? Příliš velký. Máte jeho srdce ve své

ruce. Musíte to cítit. Musíte to vědět.' ‚Ano, to vím,' vydechla tvrdě a tiše, jako by zašeptala socha.

„Cítil jsem, že jsem nic nedokázal. A co jsem si přál dokázat? Teď si tím nejsem jist. Tenkrát mě hnala nevysvětlitelná vroucnost, jako před nějakým velkým a nutným úkolem – vliv onoho okamžiku na můj duševní a citový stav. V životě všech nás jsou takové okamžiky, takové vlivy, přicházející jakoby z vnějšku, neodolatelné, nepochopitelné – jako by byly přivolány tajemnými spojeními planet. Vlastnila, jak jsem jí to řekl, jeho srdce. Měla to a všechno ostatní – jen kdyby tomu dokázala uvěřit. Co jsem jí musel říct, bylo, že na celém světě není nikdo, kdo by kdy jeho srdce, jeho mysl, jeho ruku potřeboval. Byl to společný osud, a přesto se mi zdálo děsivé to říct o kterémkoli muži. Poslouchala beze slova, a její nehybnost teď byla jako protest neporazitelné nevíry. Proč by jí mělo záležet na světě za lesy? ptal jsem se. Ze všech těch zástupů, které zalidňují nesmírnost toho neznámého, nepřijde, ujistil jsem ji, dokud bude žít, pro něho ani zavolání ani znamení. Nikdy. Nechal jsem se unést. Nikdy! Nikdy! Vzpomínám si s údivem na tu umíněnou divokost, kterou jsem projevil. Měl jsem iluzi, že jsem konečně toho přízraka chytil za hrdlo. Vskutku celá ta skutečnost za sebou zanechala podrobný a úžasný dojem snu. Proč by se měla bát? Věděla, že je silný, pravdivý, moudrý, odvážný. Byl to všechno. Jistě. Byl víc. Byl velký – nepřemožitelný – a svět ho nechtěl, zapomněl na něj, ani by ho neznal.

„Zastavil jsem se; ticho nad Patusanem bylo hluboké, a slabý suchý zvuk pádla narážejícího do boku kánoe někde uprostřed řeky jako by to ticho činil nekonečným. ‚Proč?' zamumlala. Cítil jsem onen druh vzteku, který člověk cítí v tvrdém zápase. Přízrak se mi snažil uklouznout z sevření. ‚Proč?' zopakovala hlasitěji; ‚řekněte mi to!' A protože jsem zůstával v rozpacích, dupla nohou jako rozmazlené dítě. ‚Proč? Mluvte.' ‚Vy to chcete vědět?' zeptal jsem se v zuřivosti. ‚Ano!' zvolala. ‚Protože není dost dobrý,' řekl jsem brutálně. Během té chvilkové

pauzy jsem si všiml, že oheň na druhém břehu vzplanul, rozšiřujíc kruh své záře jako užaslý pohled, a náhle se smrštil do rudého špendlíkového bodu. Teprve když jsem ucítil sevření jejích prstů na předloktí, poznal jsem, jak blízko mě byla. Aniž by zvedla hlas, vložila do něj nekonečnost sžíravého pohrdání, hořkosti a zoufalství.

„‚To je přesně to, co řekl on… Vy lžete!'

„Poslední dvě slova na mě zakřičela v domorodém dialektu. ‚Vyslechněte mě!' prosil jsem; chvěla se, jak se nadechla, a odhodila mou paži. ‚Nikdo, nikdo není dost dobrý,' začal jsem s největší vážností. Slyšel jsem vzlykavou námahu jejího dechu děsivě zrychlenou. Svěsil jsem hlavu. K čemu to bylo? Blížily se kroky; vytratil jsem se bez dalšího slova…"

KAPITOLA 34

Marlow spustil nohy ze zábradlí, rychle vstal a trochu zavrávoral, jako by ho někdo postavil na zem po prudkém letu prostorem. Opřel se zády o balustrádu a čelil nespořádaně rozestavenému zástupu dlouhých proutěných křesel. Těla, která v nich ležela, jako by jeho pohybem vytržena z malátnosti sebou trhla. Jeden či dva se vzpřímili, jakoby polekáni; tu a tam ještě žhnul doutník; Marlow na ně hleděl očima člověka, který se vrací z přespříliš vzdáleného snu. Někdo si odkašlal; klidný hlas nedbale pobídl: „Nu."

„Nic," řekl Marlow s drobným trhnutím. „Řekl jí to – a to je celé. Ona mu neuvěřila – víc není. Co se mne týče, nevím, zda je spravedlivé, patřičné, slušné z toho mít radost či zármutek. Já za sebe nedovedu říci, co jsem věřil – vlastně to dodnes nevím a nejspíš vědět nikdy nebudu. Ale čemu věřil ten ubohý ďábel on sám? Pravda zvítězí – znáte to Magna est veritas et... Ano, když dostane příležitost. Je zákon, o tom není sporu – stejně jako zákon řídí vaše štěstí při vrhání kostek. Není to Spravedlnost, služka člověka, nýbrž náhoda, hazard, Štěstěna – spojenec trpělivého Času – kdo drží rovnoměrnou a svědomitou váhu. Oba dva jsme říkali úplně totéž. Mluvili jsme oba pravdu – nebo jeden z nás – nebo žádný?..."

Marlow se odmlčel, zkřížil paže na prsou a změněným tónem –

„Řekla, že lžeme. Ubohá duše! Dobrá – nechme to Náhodě, jejíž spojenec je Čas, který nelze popohnat, a jejíž nepřítel je Smrt, která nebude čekat. Ustoupil jsem – trochu zahanben, musím přiznat. Zkusil jsem si zápas s vlastním strachem a byl jsem položen – samozřej-

mě. Dokázal jsem jen přidat k jejímu zmatku náznak jakési záhadné dohody, nevysvětlitelného a nepochopitelného spiknutí, které ji má navždy držet v nevědomosti. A stalo se to snadno, přirozeně, nevyhnutelně, jeho činem, jejím vlastním činem! Bylo to, jako by mi někdo ukázal, jak pracuje nelítostný osud, jehož obětí – i nástrojem – jsme my. Bylo děsivé pomyslet na dívku, kterou jsem tam nechal stát nehybně; Jimovy kroky zněly osudově, když prošel kolem, aniž by mě viděl, v těžkých šněrovacích botách. ‚Cože? Žádná světla!' řekl hlasitým, překvapeným hlasem. ‚Co to děláte potmě – vy dva?' Vzápětí ji, předpokládám, zahlédl. ‚Haló, děvče!' zvolal vesele. ‚Haló, chlapče!' odpověděla ihned s překvapivou odvahou.

„Takhle se vzájemně vždy zdravili, a to trochu rozpustilé natřásání, jež vkládala do svého poměrně vysokého, ale sladkého hlasu, bylo velmi legrační, hezké a dětské. Jima to nesmírně těšilo. Naposledy jsem je tehdy slyšel vyměnit si tenhle důvěrný pokřik a mrazilo mě při tom u srdce. Byl tam ten vysoký sladký hlas, to roztomilé úsilí, to natřásání; ale všechno jakoby předčasně umíralo a to hravé zavolání znělo jako sten. Bylo to příliš zatraceně hrozné. ‚Co jste provedla s Marlowem?' ptal se Jim; a pak: ‚Sešel dolů – ano? Zvláštní, že jsem ho nepotkal… Jste tam, Marlowe?'

„Neodpověděl jsem. Nehodlal jsem jít dovnitř – prozatím ne. Opravdu jsem to nedokázal. Zatímco mě volal, prchal jsem brankou vedoucí na kus čerstvě vyklučené půdy. Ne; ještě jsem jim nemohl pohlédnout do tváře. Rychle jsem kráčel se skloněnou hlavou po vyšlapané pěšině. Terén se zvolna zvedal, těch pár velkých stromů bylo poraženo, podrost pokácen a tráva vypálena. Chtěl si tam zkusit kávovou plantáž. Velký kopec s dvojím vrcholem, jenž čněl uhlově černý v jasné žluté záři vycházejícího měsíce, jako by vrhal svůj stín na půdu připravenou pro ten pokus. Chystal se zkusit kdovíkolik pokusů; obdivoval jsem jeho energii, jeho podnikavost, jeho prozíravost. Nic na zemi se mi teď nezdálo méně skutečné než jeho plány, jeho energie, jeho

nadšení; a když jsem zvedl oči, viděl jsem kus měsíce, jak se třpytí mezi křovím na dně propasti. Chvíli to vypadalo, jako by hladký kotouč, spadnuvší ze svého místa na obloze na zem, se dokutálel na dno té propasti: jeho vzestupný pohyb byl jako volné odrážení; vyprostil se ze změti větvoví; holá pokroucená větev jakéhosi stromu, rostoucího ve svahu, mu vytvořila napříč tváří černou trhlinu. Vrhal své vodorovné paprsky daleko, jako by z jeskyně, a v tom truchlivém, zatměním podobném světle se temně tyčily pařezy pokácených stromů, těžké stíny mi padaly k nohám ze všech stran, můj vlastní pohybující se stín, a napříč cestou stín osamělého hrobu věčně ověnčeného květinami. V tom zatmělém měsíčním světle nabývaly spletené květy tvarů pro paměť cizích a barev oku nevymezitelných, jako by to byly zvláštní květiny, jež nikdo nenasbíral, jež nevyrostly v tomto světě a byly určeny jen pro potřebu mrtvých. Jejich pronikavá vůně visela v teplém vzduchu, činila ho hustým a těžkým jako kadidlové výpary. Hroudy bílého korálu zářily kolem temného rovu jako korunka vybělených lebek a všechno kolem bylo tak tiché, že když jsem stanul, zdálo se, že veškerý zvuk a veškerý pohyb světa dospívá ke konci.

„Byl to velký pokoj, jako by byla země jedním jediným hrobem, a chvíli jsem tam stál a myslel převážně na živé, kteří, pohřbeni v odlehlých místech mimo vědomí lidstva, přesto jsou souzeni sdílet jeho tragická či groteskní strádání. I jeho ušlechtilé zápasy – kdo ví? Lidské srdce je dost prostorné, aby pojmulo celý svět. Je dost udatné, aby neslo břemeno, ale kde je ta odvaha, která by je odhodila?

„Předpokládám, že jsem upadl do sentimentální nálady; vím jen, že jsem tam stál dost dlouho na to, aby se mě tak dokonale zmocnil pocit naprosté samoty, že všechno, co jsem v poslední době viděl, všechno, co jsem slyšel, i sama lidská řeč, se mi zdálo, že přestalo existovat, žijíc jen ještě chvíli v mé paměti, jako bych byl posledním z lidstva. Byl to zvláštní a melancholický klam, pozvolna polovědomě utvořený jako všechny naše klamy, které, podezírám, jsou jen matnými vidinami

vzdálené, nedostupné pravdy. Toto bylo vskutku jedno ze ztracených, zapomenutých, neznámých míst země; nahlédl jsem pod jeho temný povrch; a cítil jsem, že až je zítra opustím navždy, vyklouzne z existence, aby žilo jen v mé paměti, dokud sám nepřejdu do zapomnění. Mám ten pocit o sobě i teď; snad je to právě ten pocit, který mě pohnul vám ten příběh vyprávět, pokusit se vám předat, abych tak řekl, samu jeho existenci, jeho skutečnost – pravdu odhalenou v okamžiku klamu.

„Vtrhl do toho Cornelius. Vyrazil ven, jako hmyz, z vysoké trávy rostoucí v prohlubni terénu. Myslím, že jeho dům někde nedaleko tlel, i když jsem ho nikdy neviděl, protože jsem se tím směrem nikdy dost nedostal. Běžel ke mně po stezce; jeho nohy, obuté do špinavých bílých bot, zablýskly na tmavé zemi; prudce se zarazil a začal fňukat a kořit se pod vysokým cylindrem. Jeho vyschlá malá mršinka se zcela ztrácela v obleku z černého sukna. To byl jeho oblek na svátky a obřady a připomnělo mi to, že toto byla čtvrtá neděle, kterou jsem v Patusanu strávil. Celou dobu svého pobytu jsem si matně uvědomoval jeho touhu se mi svěřit, kdyby mě jen mohl mít sám pro sebe. Potuloval se se žádostivě chtivým pohledem na kyselé žluté tvářičce; ale jeho plachost ho zdržovala stejně, jako moje přirozená neochota mít co do činění s tak nepříjemným stvořením. Přesto by uspěl, kdyby nebyl tak ochotný se vytrácet, jakmile se na něj někdo podíval. Vytrácel se pod přísným Jimovým pohledem, pod mým vlastním, který jsem se snažil učinit lhostejným, i pod nevrlým, nadřazeným pohledem Tamb' Itam. Ustavičně se někam vytrácel; kdykoliv jsem ho viděl, viděl jsem ho vzdalovat se oklikami, tváří přes rameno, buď s nedůvěřivým zavrčením, nebo zoufale soucitným, žalostně němým výrazem; ale žádný předstíraný výraz nemohl zakrýt tuto vrozenou, nenapravitelnou podlost jeho povahy, o nic víc než úprava oděvu může zakrýt nějakou obludnou tělesnou deformaci.

„Nevím, zda to bylo tou demoralizací z mé úplné porážky při setkání s přízrakem strachu před necelou hodinou, ale nechal jsem se jím zajmout bez sebemenšího zdání odporu. Byl jsem odsouzen stát se příjemcem důvěrností a čelit nezodpověditelným otázkám. Bylo to zkoušející; ale pohrdání, bezdůvodné pohrdání, které vzhled toho muže budil, mi to usnadňovalo snášet. Nemohl prostě na ničem záležet. Nic nemohlo záležet, když jsem si uložil v hlavě, že Jim, na kterém jediném mi záleželo, konečně ovládl svůj osud. Řekl mi, že je spokojen… téměř. To je dál, než se většina z nás troufá odvážit. Já – který mám právo myslet si o sobě, že jsem dost dobrý – si netroufám. Ani nikdo z vás tady, předpokládám?…"

Marlow se odmlčel, jako by očekával odpověď. Nikdo nepromluvil.

„Zcela správně," začal znovu. „Nedej duši se dozvědět, protože pravdu z nás lze vyždímat jen jakousi krutou, malou, strašlivou pohromou. Ale on je jeden z nás, a dokázal říci, že je spokojen… téměř. To si jen představte! Téměř spokojen. Člověk by mu málem záviděl tu pohromu. Téměř spokojen. Po tomhle už nemohlo na ničem záležet. Nezáleželo na tom, kdo ho podezříval, kdo mu důvěřoval, kdo ho miloval, kdo ho nenáviděl – zvláště když to byl Cornelius, kdo ho nenáviděl.

„A přesto přese všechno to bylo jakési uznání. Člověka máte posuzovat podle nepřátel stejně jako podle přátel, a tento nepřítel Jimův byl takový, jakého by se žádný slušný muž nemusel stydět mít, aniž by z něj však dělal mnoho. Takto to viděl Jim a já jsem ten názor sdílel; ale Jim ho pouštěl ze zřetele z obecných důvodů. ‚Milý Marlowe,' řekl, ‚cítím, že když půjdu rovně, nic se mě nemůže dotknout. Opravdu to tak cítím. Jste tu teď dost dlouho, abyste se mohl pořádně porozhlédnout – a popravdě, nemyslíte, že jsem docela v bezpečí? Všechno záleží na mně, a u Joviše! já mám v sebe spoustu důvěry. Nejhorší, co by mohl udělat, by bylo mě zabít, předpokládám. Nemyslím, že by to udělal, ani na chvíli. Nemohl by, víte – ani kdybych mu já sám k tomu

účelu podal nabitou pušku a potom se k němu obrátil zády. Takhle on je. A dejme tomu, že by chtěl – dejme tomu, že by mohl? No – a co má být? Nepřišel jsem sem, abych si zachránil život – nebo snad ano? Přišel jsem sem, abych se opřel zády o zeď, a hodlám tu zůstat…'

„‚Dokud nebudete *naprosto* spokojen,' vpadl jsem mu do řeči.

„Seděli jsme tehdy pod stříškou v zádi jeho člunu; dvacet pádel se blýsklo jako jedno, deset na každé straně, udeřily do vody jedním jediným šplouchnutím, zatímco za našimi zády Tamb' Itam tiše ponořoval doprava a doleva a hleděl rovnou dolů po řece, pozorný, aby držel dlouhou kánoi v nejsilnějším proudu. Jim sklonil hlavu a náš poslední rozhovor jakoby nadobro dohořel. Doprovázel mě na cestu až k ústí řeky. Škuner odjel den předtím, prodíraje se dolů a unášen odlivem, zatímco já jsem si o noc prodloužil pobyt. A teď mě vyprovázel.

„Jim byl na mě trochu rozhněvaný, že jsem Cornelia vůbec zmínil. Popravdě jsem toho moc neřekl. Ten muž byl příliš bezvýznamný, aby byl nebezpečný, i když byl plný nenávisti po okraj. Oslovoval mě ‚ctěný pane' každou druhou větou a fňukal mi u lokte, jak mě sledoval od hrobu své ‚zesnulé ženy' k bráně Jimova dvorce. Prohlašoval se nejnešťastnějším z lidí, obětí, rozdrcenou jako červ; prosil mě, abych se na něj podíval. Nehodlal jsem otáčet hlavu, abych tak učinil; ale koutkem oka jsem viděl jeho ponížený stín, jak klouzá za mým, zatímco měsíc, zavěšený po naší pravici, jakoby se klidně vysmíval tomu divadlu. Pokusil se vysvětlit – jak jsem vám říkal – svůj podíl na událostech oné památné noci. Byla to otázka účelnosti. Jak mohl vědět, kdo bude mít navrch? ‚Byl bych ho zachránil, ctěný pane! Byl bych ho zachránil za osmdesát dolarů,' protestoval sladkými tóny, drže se krok za mnou. ‚Zachránil se sám,' řekl jsem, ‚a odpustil vám.' Zaslechl jsem něco jako hihňání a otočil se na něj; v tu chvíli byl zřejmě připraven vzít do zajetích. ‚Čemu se smějete?' zeptal jsem se, zastavuje se. ‚Nenechte se oklamat, ctěný pane!' zavřískl, zjevně ztrácejíc všechnu kontrolu nad svými city. ‚*On* se zachránil! Neví o ničem, ctěný pane – vůbec nic.

Kdo on je? Co tu chce – ten velký zloděj? Co tu chce? Všem sype písek do očí; sype vám do očí písek, ctěný pane; ale mně do očí písek sypat nemůže. Je to velký blázen, ctěný pane.' Pohrdavě jsem se zasmál a otočil se na patě a začal zase kráčet dál. Doběhl mi k lokti a naléhavě zašeptal: ‚Není tu o nic víc než malé dítě – jako malé dítě – malé dítě.' Samozřejmě jsem si toho sebemíň nevšímal, a protože se čas tiskl, neboť jsme se blížili k bambusovému plotu, který se třpytil nad zčernalou půdou mýtiny, přešel k věci. Začal nestoudně plačtivě. Jeho velká neštěstí mu zasáhla mysl. Doufal, že laskavě zapomenu, co z něj mluvily jen jeho těžkosti. Nemyslel tím nic; jenom ctěný pán neví, co to je být zničený, zlomený, pošlapaný. Po tomto úvodu přistoupil k věci, která mu ležela na srdci, ale tak zdlouhavým, trhavým, zbabělým způsobem, že jsem dlouho nemohl pochopit, kam míří. Chtěl, abych se u Jima za něj přimluvil. Zdálo se také, že jde o jakousi peněžní záležitost. Slyšel jsem opakovaně slova ‚Mírné zaopatření – vhodný dar.' Zdálo se, že si na něco činí nárok, a dokonce zašel tak daleko, že s jistým zápalem řekl, že život nestojí za to žít, pokud má být člověk okraden o všechno. Neřekl jsem samozřejmě ani slovo, ale ani jsem si neucpal uši. Podstata věci, která mi postupně vyvstala, byla v tom, že se považoval za oprávněného obdržet nějaké peníze výměnou za dívku. Vychoval ji. Cizí dítě. Velké starosti a trápení – teď už starý muž – vhodný dar. Kdyby jen ctěný pán řekl slovo... Zastavil jsem se, abych se na něj zvědavě podíval, a v obavách, abych ho snad nepovažoval za vyděračského, předpokládám, pospíšil si s ústupkem. Vzhledem k ‚vhodnému daru' složenému okamžitě by, prohlásil, byl ochoten vzít na sebe péči o dívku, ‚bez jakéhokoli dalšího zaopatření – až přijde čas, aby pán odjel domů.' Jeho malá žlutá tvář, celá zmačkaná jakoby ji byl někdo stlačil k sobě, vyjadřovala tu nejúzkostlivější, dychtivou lakotu. Jeho hlas lichotivě fňukal: ‚Žádné další potíže – přirozený opatrovník – jistá peněžní částka...'

„Stál jsem tam a divil se. Takováto věc byla u něj zjevně povolání. Náhle jsem v jeho pokorném postoji objevil cosi jako jistotu, jako by celý život jednal se samozřejmostmi. Musel si myslet, že jeho návrh nestranně zvažuji, protože se stal sladký jako med. ‚Každý pán učinil zaopatření, když přišel čas odjet domů,' začal podlézavě. Prásknul jsem brankou. ‚V tomto případě, pane Cornelie,' řekl jsem, ‚ten čas nikdy nepřijde.' Trvalo mu několik vteřin, než to pobral. ‚Cože!' vysloveně zapištěl. ‚Nu,' pokračoval jsem ze své strany brány, ‚copak jste neslyšel, jak to říká sám? Nikdy domů neodjede.' ‚Ó! to je už přespříliš,' zařval. Už mě neoslovoval ‚ctěný pane'. Byl chvíli velice tichý a pak bez stopy pokory začal zcela potichu: ‚Nikdy neodjede – ach! On – on – on sem přijde ďábel ví odkud – přijde sem – ďábel ví proč – aby mě pošlapal, dokud nezemřu – ach – pošlapal' (lehce dupnul oběma nohama), ‚pošlapal takhle – nikdo neví proč – dokud nezemřu…' Hlas mu zcela vyhasl; obtěžoval ho malý kašel; přišel těsně k plotu a řekl mi, upadaje do důvěrného a žalostného tónu, že se nenechá pošlapat. ‚Trpělivost – trpělivost,' zamumlal, udeřiv se do prsou. Já jsem se mu už smát přestal, ale on mě nečekaně počastoval divokým prasklým výbuchem smíchu. ‚Ha! ha! ha! Uvidíme! Uvidíme! Cože! Krást mi! Krást mi všechno! Všechno! Všechno!' Hlava mu klesla na jedno rameno, ruce mu volně visely sepnuté před ním. Člověk by si pomyslel, že tu dívku choval s nadpřirozenou láskou, že jeho ducha rozdrtila a srdce zlomila ta nejkrutější loupež. Náhle zvedl hlavu a vymrštil hanebné slovo. ‚Jako její matka – je jako její lstivá matka. Přesně. I v tváři. V tváři. Ďábel!' Opřel si čelo o plot a v této pozici pronášel hrozby a hrozná rouhání v portugalštině velmi slabými výkřiky, smíšenými s nešťastnými nářky a sténáním, vycházejícími se zvedáním ramen, jako by ho byl přepadl smrtelný záchvat nemoci. Byl to nevýslovně groteskní a odporný výstup, a já jsem spěšně odešel. Pokusil se za mnou něco vykřiknout. Snad nějakou nadávku na Jima, myslím – ne

však příliš nahlas, byli jsme příliš blízko domu. Jediné, co jsem zřetelně slyšel, bylo: ‚Není o nic víc než malé dítě – malé dítě.'"

KAPITOLY 35–36

„Příštího rána však, při prvním ohybu řeky, který zakryl domy Patusanu, mi to všechno zmizelo z očí jako jedno těleso, i se svou barvou, kompozicí a významem, jako obraz vytvořený fantazií na plátně, od něhož se po dlouhém rozjímání naposledy odvracíte. Zůstává v paměti nehybný, nevybledlý, se zastaveným životem, v neměnném světle. Jsou tam ty ctižádosti, ty obavy, nenávist, naděje, a zůstávají v mé mysli právě tak, jak jsem je viděl – intenzivní a jakoby navždy pozastavené ve svém výrazu. Odvrátil jsem se od obrazu a vracel se do světa, kde se události pohybují, lidé se mění, světlo mihotá, život plyne jasným proudem, lhostejno zda nad bahnem či nad kameny. Nehodlal jsem se do něj ponořit; měl bych dost práce udržet hlavu nad hladinou. Ale co se týče toho, co jsem zanechal za sebou, nedovedu si představit žádnou změnu. Nesmírný a velkorysý Doramin a jeho malá, mateřsky čarodějná žena, hledící společně na zem a tajně kojící své sny o rodičovské ctižádosti; Tunku Allang, scvrklý a velice zmatený; Dain Waris, inteligentní a statečný, se svou vírou v Jima, se svým pevným pohledem a svou ironickou přátelskostí; dívka, pohroužená ve svém polekaném, nedůvěřivém zbožňování; Tamb' Itam, nevrlý a věrný; Cornelius, opírající čelo o plot ve svitu měsíce – o těch jsem si jist. Existují jakoby pod kouzelníkovou hůlkou. Ale ta postava, kolem níž jsou všichni ostatní seskupeni – ta žije, a já si o něm jist nejsem. Žádná kouzelnická hůlka ho pod mým zrakem neznehybní. Je jeden z nás.

„Jim mě, jak jsem vám řekl, doprovázel na první části mé cesty zpátky do světa, jehož se zřekl, a cesta chvílemi jakoby vedla samým

srdcem nedotčené divočiny. Prázdné úseky řeky se třpytily pod vysokým sluncem; mezi vysokými stěnami vegetace dřímal žár na vodě, a člun, pobízený prudce vpřed, prořezával se vzduchem, který se, zdálo se, usadil hustý a teplý pod úkrytem vysokých stromů.

„Stín blížícího se rozchodu už mezi nás vložil nesmírný prostor, a když jsme mluvili, bylo to s úsilím, jako bychom své tiché hlasy museli protlačit přes rozlehlou a rostoucí dálku. Člun doslova letěl; potili jsme se bok po boku v stojícím, přehřátém vzduchu; pach bahna, kaše, pravěký pach plodné země jakoby nám pálil tváře; až náhle, při ohybu, to bylo, jako by nějaká velká ruka v dálce zvedla těžkou oponu, rozrazila nesmírnou bránu. Zdálo se, že se hne i samo světlo, obloha nad našimi hlavami se rozšířila, k uším nám dolehlo vzdálené šumění, obklopila nás svěžest, naplnila nám plíce, oživila nám myšlenky, krev, naše lítosti – a přímo před námi se lesy spouštěly k temně modrému hřebenu moře.

„Zhluboka jsem se nadechl, kochal jsem se rozlehlostí otevřeného obzoru, odlišným ovzduším, které jakoby chvělo prací života, energií bezúhonného světa. Tahle obloha a tohle moře mi byly otevřené. Dívka měla pravdu – byl v nich nějaký znak, nějaké volání – něco, čemu jsem odpovídal každým vláknem své bytosti. Nechal jsem své oči bloudit prostorem jako člověk zbavený pout, který natahuje ztuhlé údy, běží, skáče, odpovídá na povznášející radost ze svobody. ‚Je to nádherné!' zvolal jsem a pak jsem se podíval na hříšníka vedle sebe. Seděl se skloněnou hlavou na prsou a řekl: ‚Ano,' aniž by zvedl oči, jako by se bál spatřit napsanou na jasné obloze širokého moře výčitku svého romantického svědomí.

„Pamatuji si nejmenší podrobnosti onoho odpoledne. Přistáli jsme na kousku bílé pláže. Vzadu ji chránil nízký útes zalesněný v týle, zahalený až k samému úpatí popínavými rostlinami. Pod námi se mořská pláň, jasné a intenzivně modré barvy, rozprostírala s mírným stoupáním ke vlasovému obzoru nataženému v úrovni našich očí. Vel-

ké vlny třpytu zlehka zavály nad důlkovanou tmavou hladinou, rychlé jako pírka hnaná vánkem. Řetěz ostrovů seděl rozlámaný a mohutný proti široké říční deltě, vystavený na ploše bledě skelné vody, která věrně odrážela obrys pobřeží. Vysoko v bezbarvém slunečním světle se vznášel osamělý pták, celý černý, klesající a stoupající nad týmž místem s lehkým houpavým pohybem křídel. Omšelá, zasazená kupa chatrných rohožových chatrčí trčela nad svým vlastním obráceným obrazem na pokroucené spoustě vysokých kůlů barvy ebenu. Malá černá kánoe od nich odrazila se dvěma drobnými muži, celými černými, kteří se nesmírně namáhali, tloukouce dolů do bledé vody: a kánoe se zdála bolestně klouzat po zrcadle. Tato kupka ubohých chatrčí byla rybářskou vesnicí, která se honosila zvláštní ochranou bílého pána, a dva muži, kteří přejížděli, byli starý náčelník a jeho zeť. Přistáli a vyšli k nám po bílém písku, hubení, tmavě hnědí, jako by vyuzení dýmem, s popelavými skvrnami na kůži nahých ramen a prsou. Hlavy měli ovázané špinavými, ale pečlivě složenými šátky, a starý muž začal okamžitě pronášet stížnost, výmluvně, natahujíc hubenou paži, přimhuřujíc na Jima své staré kalné oči s důvěrou. Rádžovi lidé je nenechali na pokoji; byly nějaké potíže kolem spousty želvích vajec, které jeho lidé nasbírali na tamějších ostrůvcích – a opíraje se po délce paže o své pádlo, ukázal hnědou vyschlou rukou přes moře. Jim chvíli naslouchal, aniž by zvedl oči, a nakonec mu laskavě řekl, ať počká. Vyslechne ho později. Poslušně se stáhli do malé vzdálenosti, usedli na paty, s pádly ležícími před nimi na písku; stříbrné záblesky v jejich očích trpělivě sledovaly naše pohyby; a nesmírnost rozprostřeného moře, nehybnost pobřeží táhnoucího se k severu i k jihu za hranice mého zraku vytvářely jednu kolosální Přítomnost pozorující nás čtyři trpaslíky izolované na pruhu třpytícího se písku.

„‚Potíž je v tom,' poznamenal Jim zasmušile, ‚že po celé generace byli tihle rybářští žebráci v té vesnici tam pokládáni za rádžovy osobní otroky – a ten starý darebák nemůže pochopit, že…'

„Odmlčel se. ‚Že jste to všechno změnil,' řekl jsem.

„‚Ano, všechno jsem to změnil,' zamumlal temným hlasem.

„‚Měl jste svou příležitost,' pokračoval jsem.

„‚Měl?' řekl. ‚Nu, ano. Předpokládám. Ano. Získal jsem zpět svou důvěru v sebe sama – dobré jméno – a přece si občas přeji… Ne! Udržím to, co mám. Nemohu čekat víc.' Mávl rukou k moři. ‚Tam venku v žádném případě.' Dupl nohou do písku. ‚Toto je moje hranice, protože méně nestačí.'

„Pokračovali jsme v chůzi po pláži. ‚Ano, všechno jsem to změnil,' pokračoval s postranním pohledem na dva trpělivě dřepící rybáře; ‚ale jen se zkuste zamyslet, co by bylo, kdybych odjel. U Joviše! copak to nevidíte? Peklo na svobodě. Ne! Zítra půjdu a vezmu riziko, že budu pít kávu toho pošetilého starého Tunku Allanga, a nadělám konce povyku nad těmi zpropadenými želvími vejci. Ne. Nemohu říci – dost. Nikdy. Musím jít dál, jít navždy dál, držet svůj kraj, abych cítil jistotu, že se mě nic nemůže dotknout. Musím se držet jejich víry ve mě, abych se cítil v bezpečí a abych – abych'… Hledal slovo, zdálo se, že ho hledá na moři… ‚abych zůstal ve spojení s'… Hlas mu náhle klesl do šepotu… ‚s těmi, které snad už nikdy neuvidím. S – s – s vámi, například.'

„Byl jsem jeho slovy hluboce pokořen. ‚Proboha,' řekl jsem, ‚nevyvyšujte mě, drahý příteli; dívejte se jen na sebe.' Cítil jsem vděčnost, náklonnost k tomu zbloudilci, jehož oči si mě vybraly, zachovávaje mi mé místo v řadách bezvýznamného zástupu. Jak málo bylo přece čím se chlubit! Odvrátil jsem rozpálenou tvář; pod nízkým sluncem, žhnoucím, zatmělým a karmínovým, jako uhlíkem vytrženým z ohně, leželo moře rozprostřené, nabízející všechnu svou nesmírnou nehybnost přibližujícímu se ohnivému kotouči. Dvakrát se chystal promluvit, ale ovládl se; nakonec, jako by nalezl formuli –

„‚Zachovám věrnost,' řekl tiše. ‚Zachovám věrnost,' zopakoval, aniž by se na mě podíval, ale poprvé nechav své oči zabloudit po vodách,

jejichž modř se změnila v temnou purpurovou pod ohni západu slunce. Ach! byl romantik, romantik. Vybavil jsem si Steinova slova... ‚Do ničivého živlu se ponoř!... Jít za snem, a opět jít za snem – a tak – vždy – usque ad finem...' Byl romantik, a přesto neméně pravdivý. Kdo mohl říci, jaké tvary, jaké vidiny, jaké tváře, jaké odpuštění mohl spatřovat v záři západu!... Malý člun, odrazivší od škuneru, se pomalu pohyboval s pravidelným tempem dvou vesel k písečné lavici, aby mě odvezl. ‚A pak je tu Jewel,' řekl, z velkého ticha země, oblohy a moře, které ovládlo i mé myšlenky, takže jsem při jeho hlasu sebou trhl. ‚Je tu Jewel.' ‚Ano,' zamumlal jsem. ‚Nemusím vám říkat, čím je mi,' pokračoval. ‚Viděl jste. Časem to pochopí...' ‚Doufám, že ano,' přerušil jsem ho. ‚Ona mi také věří,' uvažoval, a pak změnil tón. ‚Kdypak se příště setkáme?' zeptal se.

„‚Nikdy – pokud nevyjdete ven,' odpověděl jsem, vyhýbaje se jeho pohledu. Nezdálo se být překvapen; chvíli zůstal velmi tichý.

„‚Sbohem tedy,' řekl po přestávce. ‚Snad je to tak lépe.'

„Potřásli jsme si rukama a já jsem šel k člunu, který čekal s přídí na pláži. Škuner s nastavenou hlavní plachtou a kosatkou po větru poskakoval na purpurovém moři; na plachtách měl růžový nádech. ‚Pojedete brzy zase domů?' zeptal se Jim, právě když jsem přehazoval nohu přes bok lodi. ‚Tak za rok nebo dva, pokud budu žít,' řekl jsem. Příď skřípala v písku, člun se vznášel, mokrá vesla zablýskla a ponořila se jednou, dvakrát. Jim na okraji vody zvýšil hlas. ‚Řekněte jim...' začal. Mávl jsem na muže, aby přestali veslovat, a čekal s úžasem. Komu říci? Napůl ponořené slunce bylo obráceno k němu; viděl jsem jeho rudý třpyt v jeho očích, které na mě hleděly němě... ‚Ne – nic,' řekl, a lehkým mávnutím ruky dal člunu znamení, aby odrazil. Nepohlédl jsem už znovu k pobřeží, dokud jsem nevylezl na palubu škuneru.

„Do té doby slunce zapadlo. Na východě ležel soumrak a pobřeží, zčernalé, rozpínalo nekonečně svou pochmurnou stěnu, jež jakoby byla samotnou pevností noci; západní obzor byl jedinou velkou zápla-

vou zlata a karmínu, v níž temně a nehybně plul velký odtržený mrak, vrhající břidlicově šedý stín na vodu pod sebou, a já jsem viděl Jima na pláži, jak sleduje, jak škuner odpadá a nabírá rychlost.

„Oba napolo nazí rybáři vstali, jakmile jsem odešel; nepochybně vlévali nářek svých bezvýznamných, ubohých, utlačovaných životů do uší bílého pána, a on jim nepochybně naslouchal, přijímal to za své, neboť nebylo to součást jeho štěstí – toho štěstí ‚od samého počátku' – toho štěstí, kterému, jak mě ujistil, byl zcela schopen dostát? I oni, myslím, měli štěstí, a já jsem si byl jist, že jejich vytrvalost tomu bude odpovídat. Jejich tmavě pleťová těla zmizela na tmavém pozadí dávno předtím, než jsem ztratil z očí jejich ochránce. Byl bílý od hlavy k patě a zůstával tvrdošíjně viditelný s pevností noci v zádech, mořem u nohou, příležitostí po svém boku – stále zahalenou. Co říkáte? Byla stále zahalená? Nevím. Mně se ta bílá postava v tichu pobřeží a moře zdála stát v srdci nesmírné hádanky. Soumrak rychle ustupoval z oblohy nad jeho hlavou, pruh písku už mu klesl pod nohama, on sám se nezdál být větší než dítě – pak jen tečka, drobná bílá tečka, která jakoby zachycovala všechno světlo zbylé v temnějícím světě… A náhle jsem ho ztratil…

KAPITOLA 36

Těmito slovy ukončil Marlow své vyprávění, a jeho posluchačstvo se neprodleně rozešlo, pod jeho abstraktním, zamyšleným pohledem. Muži odcházeli z verandy ve dvojicích nebo samostatně, aniž by promarnili čas, aniž by pronesli poznámku, jako by poslední obraz onoho neúplného příběhu, sama jeho neúplnost a tón mluvčího učinily diskusi marnou a komentář nemožným. Zdálo se, že si každý z nich odnáší svůj vlastní dojem, že si ho odnáší s sebou jako tajemství; byl však jen jeden muž ze všech těch posluchačů, který měl kdy vyslechnout poslední slovo toho příběhu. Došlo k němu doma, více než dva roky poté, a došlo k němu obsaženo v tlustém balíčku adresovaném Marlowovým vzpřímeným a hranatým písmem.

Výsadní muž balíček otevřel, nahlédl dovnitř, pak jej položil a šel k oknu. Jeho pokoje byly v nejvyšším patře vysoké budovy a jeho pohled mohl putovat daleko za průzračnými tabulemi skla, jako by hleděl z lucerny majáku. Svahy střech se třpytily, tmavé rozlámané hřebeny následovaly jeden za druhým bez konce jako pochmurné, nehřebenaté vlny, a z hlubin města pod jeho nohama stoupalo zmatené a neumlkající mumlání. Věže kostelů, četné, rozházené nahodile, se tyčily jako majáky na bludišti mělčin bez plavební dráhy; hustý déšť se mísil s klesajícím soumrakem zimního večera; a hučení velkých hodin na věži, odbíjejících hodinu, se valilo mimo v mohutných, přísných výbuších zvuku, s pronikavě chvějícím se výkřikem v jádru. Zatáhl těžké závěsy.

Světlo jeho zastíněné lampy ke čtení spalo jako chráněná tůň, jeho kroky nevydaly na koberci žádný zvuk, jeho poutnické dny byly u konce. Žádné další obzory bezmezné jako naděje, žádné další soumraky uvnitř lesů slavnostní jako chrámy, při horké honbě za Nikdy neobjevenou zemí za kopcem, za potokem, za vlnou. Odbíjelo! Nikdy víc! Nikdy víc! – ale otevřený balíček pod lampou mu přinesl zpět zvuky, vidiny, samu příchuť minulosti – zástup blednoucích tváří, vřavu tichých hlasů, umírajících na pobřeží vzdálených moří pod vášnivým a neutěšujícím sluncem. Povzdechl si a usedl ke čtení.

Nejprve spatřil tři různé přílohy. Řada stran hustě začerněných a sešpendlených dohromady; volný čtvercový list našedlého papíru s několika slovy načrtnutými rukopisem, jaký nikdy předtím neviděl, a vysvětlující dopis od Marlowa. Z toho posledního vypadl ještě jeden dopis, zažloutlý časem a roztřepaný na záhybech. Zvedl ho a odloživ stranou, obrátil se k Marlowově zprávě, přelétl rychle úvodní řádky a zarazil se, aby pak četl rozvážně, jako ten, kdo pomalým krokem a bdělýma očima přistupuje k zahlédnutí nikdy neobjevené země.

‚... Předpokládám, že jste nezapomněl,' pokračoval dopis. ‚Vy jediný jste projevil o něj zájem, který přežil vyprávění jeho příběhu, ačkoli dobře si pamatuji, že jste nechtěl připustit, že ovládl svůj osud. Prorokoval jste mu pohromu únavy a znechucení získanou ctí, úkolem si samotným uloženým, láskou vzešlou ze soucitu a mládí. Řekl jste, že znáte ‚takovou věc' velmi dobře, její iluzorní uspokojení, její nevyhnutelné zklamání. Řekl jste také – vzpomínám si – že ‚oddat jim svůj život' (jim znamenající celé lidstvo s kůží hnědou, žlutou nebo černou) ‚je jako prodat duši zvířeti.' Tvrdil jste, že ‚taková věc' je snesitelná a trvanlivá jen tehdy, když je založena na pevné víře v pravdu idejí rasově našich vlastních, v jejichž jménu se zakládá řád a mravnost etického pokroku. ‚Chceme její sílu za zády,' řekl jste. ‚Chceme víru v její nezbytnost a v její spravedlnost, abychom učinili důstojnou a vědomou oběť svých životů. Bez ní je oběť jen zapomněním, cesta obětová-

ní není o nic lepší než cesta zatracení.' Jinými slovy jste tvrdil, že musíme bojovat v řadách, nebo naše životy neplatí. Možná! To byste měl vědět vy – ať je to řečeno bez zášti – vy, který jste se vrhl na jedno či dvě místa sám a vyšel odtud chytře, aniž byste si opálil křídla. Jde však o to, že ze všeho lidstva měl Jim co dělat jen sám se sebou, a otázka zní, zda nakonec nepřiznal víru mocnější než zákony řádu a pokroku.

‚Netvrdím nic. Snad to vyslovíte vy – až přečtete. Je mnoho pravdy – přece jen – v obvyklém výrazu ‚pod mrakem'. Není možné ho vidět zřetelně – zvláště když je to skrze oči jiných, co se na něj naposled podíváme. Nemám zábran vám sdělit vše, co vím o posledním příběhu, který mu, jak říkával, ‚přišel'. Člověk si klade otázku, zda to snad nebyla ta nejvyšší příležitost, ta poslední a uspokojivá zkouška, na kterou, jak jsem vždy tušil, čekal, než by mohl zformulovat poselství pro bezúhonný svět. Pamatujete si, že když jsem ho opouštěl naposled, ptal se, zda brzy pojedu domů, a náhle za mnou vykřikl: ‚Řekněte jim...' Čekal jsem – zvědavě, přiznávám, a také s nadějí – jen abych slyšel, jak křičí: ‚Ne – nic.' To bylo tehdy všechno – a víc nebude; nebude už žádné poselství, snad kromě takového, jaké si každý z nás může sám vyložit z jazyka faktů, která jsou tak často záhadnější než nejvychytralejší uspořádání slov. Učinil, pravda, ještě jeden pokus se vyjádřit; ale i ten selhal, jak uvidíte, pohlédnete-li na list našedlého papíru vloženého zde. Zkusil psát; všimněte si té všednostní ruky? Je nadepsán ‚Pevnost, Patusan'. Předpokládám, že uskutečnil svůj úmysl učinit ze svého domu místo obrany. Byl to vynikající plán: hluboký příkop, hliněný val zakončený palisádou a v rozích děla usazená na plošinách, aby zametala každou stranu čtverce. Doramin souhlasil, že mu poskytne děla; a tak každý muž z jeho strany by věděl, že existuje bezpečné místo, kolem něhož se každý věrný stoupenec může shromáždit v případě náhlého nebezpečí. Všechno toto ukazovalo jeho rozumnou prozíravost, jeho víru v budoucnost. To, čemu říkal ‚můj vlastní lid' – osvobození zajatci Sherifa – měli vytvořit zvláštní čtvrť

Patusanu, se svými chýšemi a malými záhony pod hradbami pevnosti. Uvnitř by byl nepřemožitelným zástupem sám o sobě. ‚Pevnost, Patusan'. Žádné datum, jak si všimnete. Co je číslo a jméno pro den dnů? Je také nemožné říci, koho měl na mysli, když chopil pero: Steina – mě – svět vůbec – nebo byl to jen bezcílný polekaný výkřik osamělého muže čelícího svému osudu? ‚Stala se strašná věc,' napsal, než pero poprvé odhodil; podívejte se na skvrnu inkoustu připomínající hrot šípu pod těmi slovy. Po chvíli to zkusil znovu, čmáraje těžce, jako rukou olověnou, další řádek. ‚Musím nyní okamžitě…' Pero vyteklo, a tentokrát to vzdal. Víc tam není; spatřil širokou propast, kterou ani oko ani hlas nemohly přemostit. Tomu rozumím. Zavalilo ho nevysvětlitelné; zavalila ho jeho vlastní osobnost – dar toho osudu, který se tak snažil ovládnout.

‚Posílám vám také starý dopis – velmi starý dopis. Byl nalezen pečlivě uchovaný v jeho pouzdru na psací potřeby. Je od jeho otce a podle data vidíte, že ho musel dostat několik dní předtím, než nastoupil na Patnu. Musí to tedy být poslední dopis, který kdy od domova obdržel. Opatroval si ho všechny ty roky. Starý dobrý pastor měl svého námořnického syna rád. Nahlédl jsem do věty tu a tam. Není v něm nic kromě pouhé náklonnosti. Říká svému ‚milému Jamesovi', že jeho poslední dlouhý dopis byl velmi ‚upřímný a zábavný'. Nechce, aby ‚soudil lidi tvrdě či ukvapeně'. Jsou tam čtyři stránky, snadné morálky a rodinných zpráv. Tom ‚přijal svěcení'. Carriin manžel měl ‚peněžní ztráty'. Starý pán pokračuje vyrovnaně, důvěřuje Prozřetelnosti a zavedenému řádu vesmíru, ale je si vědom jeho malých nebezpečí a malých milostí. Člověk ho téměř vidí, šedovlasého a klidného v nedotknutelném útočišti své pracovny obložené knihami, vybledlé a pohodlné, kde čtyřicet let svědomitě procházel znovu a znovu okruh svých malých myšlenek o víře a ctnosti, o vedení života a o jediné správné podobě umírání; kde napsal tolik kázání, kde sedí a hovoří se svým chlapcem, tam, na druhé straně země. Co však vzdálenost? Ctnost je po celém

světě jedna, a je jen jedna víra, jen jeden představitelný způsob vedení života, jen jeden způsob umírání. Doufá, že jeho ‚milý James' nikdy nezapomene, že ‚kdo jednou podlehne pokušení, v témž okamžiku riskuje svůj úplný mravní pád a věčnou zkázu. Pročež si pevně předsevzí, aby nikdy, z jakýchkoli možných pohnutek, neučinil nic, co věří, že je špatné.' Jsou tam také zprávy o oblíbeném psu; a o poníkovi, ‚na kterém jste všichni chlapci jezdívali,' který věkem oslepl a musel být zastřelen. Starý pán vzývá nebeské požehnání; matka a všechny dívky doma posílají pozdravy... Ne, mnoho toho v tom žlutém roztřepeném dopise třepotajícím se z jeho opatrovatelského sevření po tolika letech není. Nikdy nebyl zodpovězen, ale kdo může říci, jaké rozhovory snad vedl se všemi těmi klidnými, bezbarvými podobami mužů a žen zalidňujících onen tichý kout světa, prostý nebezpečí nebo svárů jako hrobka, dýchajících pravidelně vzduch nerušené poctivosti. Zdá se úžasné, že by k nim patřit měl, on, jemuž tolik věcí ‚přišlo'. Jim samým nikdy nic nepřicházelo; nikdy by nebyli zaskočeni a nikdy by nebyli povoláni zápasit s osudem. Zde jsou všichni, vyvolaní laskavým klevetěním otce, všichni ti bratři a sestry, kost z jeho kosti a maso z jeho masa, hledící jasnýma nevědomýma očima, zatímco já se zdám vidět jeho, vrátivšího se konečně, už ne pouhou bílou tečku v srdci nesmírné záhady, nýbrž v plné postavě, stojícího opomíjeně mezi jejich nerušenými podobami, s přísným a romantickým výrazem, ale vždy němý, temný – pod mrakem.

‚Příběh posledních událostí najdete na několika stránkách zde přiložených. Musíte uznat, že je romantický nad nejdivočejší sny jeho chlapectví, a přesto je v něm, podle mého mínění, jakási hluboká a děsivá logika, jako by to byla pouze naše obraznost, co by na nás mohlo uvolnit moc drtivého osudu. Nerozvážnost našich myšlenek se nám vrací na hlavu; kdo si pohrává s mečem, mečem zahyne. Toto úžasné dobrodružství, jehož nejúžasnější částí je, že je pravdivé, se blíží jako nevyhnutelný následek. Něco takového se muselo stát. Opakujete si to,

zatímco se divíte, že by se taková věc mohla stát v předminulém roce milosti. Ale stalo se – a logika toho je nepopiratelná.

‚Píšu to pro vás, jako bych byl očitým svědkem. Mé informace byly úryvkovité, ale sestavil jsem kousky dohromady, a je jich dost na to, aby vytvořily srozumitelný obraz. Jsem zvědav, jak by to vyprávěl on sám. Tolik se mi svěřoval, že chvílemi se zdá, jako by měl co nevidět vejít a vyprávět příběh vlastními slovy, svým nedbalým, přesto citovým hlasem, se svým ležérním způsobem, trochu zmaten, trochu obtěžován, trochu zraněn, ale občas slovem či obratem poskytnout jeden z těch pohledů na své vlastní já, které nikdy nebyly k ničemu pro účely orientace. Je těžké uvěřit, že nikdy nepřijde. Nikdy už neuslyším jeho hlas, ani nespatřím jeho hladkou osmahlou a růžovou tvář s bílou linkou na čele a mladistvé oči ztmavlé vzrušením do hluboké, nedozírné modři.'

KAPITOLA 37

„Všechno to začíná pozoruhodným činem muže jménem Brown, jenž se zcela úspěšně zmocnil španělského škuneru v jednom malém zálivu nedaleko Zamboangy. Dokud jsem ho nenašel, moje informace byly neúplné, ale zcela nečekaně jsem na něj narazil pár hodin předtím, než vypustil svou arogantní duši. Naštěstí byl ochoten a schopen mluvit mezi záchvaty dusivého astmatu, a jeho utýrané tělo se svíjelo zlomyslným jásáním při pouhé zmínce o Jimovi. Jásal takto nad představou, že ‚tomu nafoukanému žebrákovi to nakonec oplatil'. Vyžíval se ve svém činu. Musel jsem snést propadlý žár jeho zuřivých, vráskami lemovaných očí, pokud jsem chtěl vědět; a tak jsem to snášel, uvažuje, jak jsou jisté formy zla příbuzné šílenství, odvozené z nezměrného egoismu, podnícené odporem, trhající duši na kusy a dodávající tělu falešnou sílu. Ten příběh odhaluje i netušené hlubiny lstivosti v tom bídném Corneliovi, jehož podlézavá a nezměrná nenávist působí jako jemné vnuknutí, ukazující bezchybnou cestu k pomstě.

„‚Hned jak jsem na něj položil oči, viděl jsem, jaký je to blázen,' zalykal se umírající Brown. ‚On a muž! K čertu! Byl to prázdný šejdíř. Jako by přímo nemohl říct: Pracky pryč od mé kořisti! Zatracený blbec! Takhle by to řekl muž! K čertu s jeho povznesenou duší! Měl mě – ale neměl v sobě dost ďábla, aby mě sprovodil ze světa. On ne! Taková věc mě pustila, jako bych nestál ani za kopanec!…' Brown zoufale lapal po dechu… ‚Podvodník… Pustil mě… A tak jsem já nakonec sprovodil ze světa jeho…' Znovu se zalkl… ‚Čekám, že mě tohle zabije, ale ted umřu lehce. Vy… vy tady… neznám vaše jméno – dal bych vám pětilib-

rovou bankovku, kdybych – kdybych ji měl – za tu zprávu – nebo nejsem Brown…' Hrozně se zašklebil… ‚Gentleman Brown.'

„Všechno to říkal mezi hlubokými nádechy, hledě na mě žlutýma očima z dlouhé, zbrázděné, hnědé tváře; škubal levou paží; vous barvy soli a pepře mu visel skoro až do klína; špinavá rozedraná pokrývka mu zakrývala nohy. Vypátral jsem ho v Bangkoku přes toho dotěrného Schomberga, hoteliéra, který mi důvěrně naznačil, kde hledat. Zdálo se, že jakýsi povalující se, opilý tulák – bílý muž, žijící mezi domorodci se siamskou ženou – pokládal za velkou výsadu, že může poskytnout útulek posledním dnům slavného Gentlemana Browna. Zatímco mluvil ke mně v té bídné chatrči a jaksi zápasil o každou minutu svého života, siamská žena, s velkými holými nohami a tupou hrubou tváří, seděla v temném koutě a flegmaticky žvýkala betel. Čas od času vstala, aby zahnala kuře ode dveří. Celá chatrč se zatřásla, když šla. Ošklivé žluté dítě, nahé a s baňatým bříškem jako malý pohanský bůh, stálo u paty lůžka, s prstem v ústech, ponořeno do hlubokého a klidného rozjímání nad umírajícím.

„Mluvil horečnatě; ale uprostřed slova snad ho jakási neviditelná ruka chytla za hrdlo, a hleděl na mě němě s výrazem pochybnosti a úzkosti. Zdálo se, že se bojí, že se mi omrzí čekání a odejdu, zanechaje ho s jeho příběhem nevypovězeným, s jeho jásáním nevyjádřeným. Zemřel, myslím, během noci, ale do té doby jsem už neměl, co bych se dozvěděl.

„Tolik k Brownovi, prozatím.

„Osm měsíců před tím, když jsem připlouval do Semarangu, zašel jsem jako obvykle za Steinem. Na zahradní straně domu mě na verandě plaše pozdravil Malajec, a já jsem si vzpomněl, že jsem ho viděl v Patusanu, v Jimově domě, mezi jinými Bugii, kteří chodívali večer donekonečna rozmlouvat o válečných vzpomínkách a probírat státní záležitosti. Jim mi ho jednou ukázal jako úctyhodného drobného obchodníka, který vlastnil malé mořeplavné domorodé plavidlo a který

se ‚ukázal být jedním z nejlepších při dobývání palisády'. Jeho přítomnost mě nijak zvlášť nepřekvapila, protože kterýkoli patusanský obchodník, který by se odvážil až do Semarangu, by přirozeně našel cestu do Steinova domu. Opětoval jsem jeho pozdrav a šel dál. U dveří Steinova pokoje jsem narazil na dalšího Malajce, v němž jsem rozpoznal Tamb' Itam.

„Hned jsem se ho zeptal, co tam dělá; napadlo mě, že Jim snad přijel na návštěvu. Doznávám, že mě ta myšlenka potěšila a vzrušila. Tamb' Itam vypadal, jako by nevěděl, co říct. ‚Je Tuan Jim uvnitř?' zeptal jsem se netrpělivě. ‚Ne,' zamumlal, na chvilku svěsiv hlavu, a potom s náhlou naléhavostí: ‚On nechtěl bojovat. On nechtěl bojovat,' zopakoval dvakrát. Protože se zdálo, že nic jiného říct nedokáže, odstrčil jsem ho a vešel.

„Stein, vysoký a shrbený, stál sám uprostřed pokoje mezi řadami skříní s motýly. ‚Ach! to jste vy, příteli?' řekl smutně, hledě skrze brýle. Nezapnuté sako z alpaky mu viselo až ke kolenům. Měl na hlavě panamský klobouk a na jeho bledých tvářích byly hluboké vrásky. ‚Co se zase stalo?' zeptal jsem se nervózně. ‚Je tam Tamb' Itam...' ‚Pojďte se podívat na dívku. Pojďte se podívat na dívku. Je tady,' řekl s poloviča tým náznakem čilosti. Pokusil jsem se ho zadržet, ale s jemnou tvrdohlavostí si mých naléhavých otázek nevšímal. ‚Je tady, je tady,' opakoval s velkou rozrušeností. ‚Přijeli sem před dvěma dny. Takový stařec jako já, cizinec – sehen Sie – nemůže mnoho udělat... Tudy, prosím... Mladá srdce neodpouštějí...' Viděl jsem, že je v nejvyšší tísni... ‚Síla života v nich, krutá síla života...' Zamumlal, veda mě kolem domu; následoval jsem ho, ztracen v chmurných a hněvivých dohadech. U dveří obývacího pokoje mi zahradil cestu. ‚Měl ji velmi rád,' řekl tázavě, a já jsem jen přikývl, cítě se tak trpce zklamán, že jsem si nedůvěřoval, abych promluvil. ‚Velmi hrozné,' zamumlal. ‚Ona mi nerozumí. Jsem jen cizí stařec. Snad vy... ona vás zná. Promluvte s ní. Takhle to nemůžeme nechat. Řekněte jí, ať mu odpustí. Bylo to velmi hrozné.' ‚Bez

pochyby,' řekl jsem, podrážděn tím, že jsem zůstával ve tmě; ‚ale vy jste mu odpustil?' Pohlédl na mě podivně. ‚Hned uslyšíte,' řekl, a otevřev dveře, mě doslova dovnitř strčil.

„Znáte Steinův velký dům a ty dvě obrovské přijímací síně, neobydlené a neobyvatelné, čisté, plné samoty a lesknoucích se věcí, které vypadají, jako by je nikdy nespatřilo lidské oko? Jsou chladné i v nejteplejších dnech a vstupujete do nich, jako byste vstupoval do vydrhnuté jeskyně pod zemí. Prošel jsem jednou a v druhé jsem spatřil dívku, jak sedí na konci velkého mahagonového stolu, o nějž opírala hlavu, tvář skrytou v pažích. Voskovaná podlaha ji matně odrážela, jako by to byl list zmrzlé vody. Rákosové zástěny byly spuštěny a tím podivným zelenavým šerem, které tvořilo listí stromů venku, foukal silný vítr v nárazech, pohupujíc dlouhými závěsy oken a dveří. Její bílá postava jako by byla uhnětena ze sněhu; visící křišťály velkého lustru nad její hlavou cvakaly jako třpytivé rampouchy. Zvedla oči a pozorovala, jak se blížím. Zamrazilo mě, jako by ty obrovské síně byly chladným příbytkem zoufalství.

„Hned mě poznala, a jakmile jsem se zastavil, hledě na ni dolů: ‚Odešel ode mě,' řekla tiše; ‚vy nás vždycky opouštíte – pro své vlastní cíle.' Měla pevně semknutý výraz. Všechen žár života byl stáhnut do nějakého nepřístupného místa v jejím ňadru. ‚Bylo by snadné s ním zemřít,' pokračovala a udělala slabý unavený pohyb, jako by se vzdávala něčeho nepochopitelného. ‚On nechtěl! Bylo to jako slepota – a přece jsem to byla já, kdo s ním mluvil; byla jsem to já, kdo stál před jeho očima; na mě hleděl celou dobu! Ach! vy jste tvrdí, zrádní, bez pravdy, bez soucitu. Co vás činí tak zlými? Nebo jste všichni šílení?'

„Vzal jsem ji za ruku; nereagovala, a když jsem ji pustil, visela dolů k podlaze. Ta lhostejnost, strašnější než slzy, výkřiky a výčitky, jako by vzdorovala času a útěše. Cítili byste, že nic, co byste mohli říct, nedosáhne sídla té tiché a znecitlivující bolesti.

„Stein řekl: ‚Hned uslyšíte.' A já jsem slyšel. Slyšel jsem to všechno, naslouchaje s údivem, s bázní, tónům její neoblomné únavy. Nedokázala pochopit skutečný smysl toho, co mi vyprávěla, a její zášť mě naplnila lítostí nad ní – i nad ním. Stál jsem jako přikovaný k místu, když domluvila. Opírajíc se o paži hleděla tvrdýma očima, vítr přelétal v nárazech, křišťály stále cvakaly v tom zelenavém šeru. Pokračovala v šeptání k sobě samé: ‚A přece hleděl na mě! Mohl vidět mou tvář, slyšet můj hlas, slyšet můj zármutek! Když jsem sedávala u jeho nohou, s tváří přitisknutou k jeho koleni a s jeho rukou na své hlavě, kletba krutosti a šílenství už byla v něm, čekajíc na svůj den. Ten den přišel!... a dřív než zapadlo slunce, mě už nemohl vidět – stal se slepým a hluchým a bez soucitu, jako jste vy všichni. Ode mě nedostane ani slzu. Nikdy, nikdy. Ani jednu slzu. Nedovolím! Odešel ode mě, jako bych pro něj byla horší než smrt. Prchl, jako by ho poháněla jakási prokletá věc, kterou slyšel či viděl ve spánku...'

„Její pevné oči jako by napínaly pohled za tvarem muže vyrvaného jí z náručí silou jakéhosi snu. Na mou tichou úklonu nedala žádné znamení. Byl jsem rád, že mohu uniknout.

„Viděl jsem ji ještě jednou, téhož odpoledne. Když jsem od ní odešel, šel jsem hledat Steina, kterého jsem uvnitř nemohl najít; vyšel jsem ven, pronásledován tísnivými myšlenkami, do zahrad, těch slavných Steinových zahrad, v nichž najdete každou rostlinu a strom tropických nížin. Sledoval jsem tok kanalizovaného potoka a dlouho jsem seděl na stinné lavičce u ozdobného rybníka, kde se vodní ptáci s přistřiženými křídly hlasitě potápěli a cákali. Větve stromů kazuáriny za mnou se zlehka, neustále kolébaly, připomínajíce mi šumění smrků doma.

„Ten truchlivý a neklidný zvuk byl příhodný doprovod k mým meditacím. Řekla, že byl od ní odehnán snem, – a nebylo žádné odpovědi, kterou by jí šlo dát – zdálo se, že pro takový přestupek není odpuštění. A přece není snad samo lidstvo, deroucí se slepě vpřed, hnané snem

o své velikosti a své moci, po temných cestách přemrštěné krutosti a přemrštěné oddanosti? A co je, konec konců, honba za pravdou?

„Když jsem vstal, abych se vrátil do domu, zahlédl jsem Steinovo nažloutlé sako skrze mezeru v listí a velmi brzy, při zatáčce stezky, jsem na něj narazil, jak kráčí s dívkou. Její malá ruka spočívala na jeho předloktí a pod širokým plochým okrajem svého panamského klobouku se nad ní skláněl, šedovlasý, otcovský, se soucitnou a rytířskou úctou. Odstoupil jsem stranou, ale zastavili se, čelem ke mně. Jeho pohled byl sklopen k zemi u nohou; dívka, vzpřímená a štíhlá na jeho paži, hleděla ponuře přes mé rameno černýma, jasnýma, nehybnýma očima. ‚Schrecklich,' zamumlal. ‚Hrozné! Hrozné! Co se dá dělat?' Zdálo se, že apeluje na mě, ale její mládí, délka dní zavěšených nad její hlavou, apelovaly na mě víc; a náhle, zrovna když jsem si uvědomil, že nic nelze říct, jsem se přistihl, jak za ni obhajuji jeho věc. ‚Musíte mu odpustit,' uzavřel jsem, a vlastní hlas mi zněl tlumeně, ztracen v neodpovídající hluché nesmírnosti. ‚Všichni toužíme po odpuštění,' dodal jsem po chvíli.

„‚Co jsem udělala?' zeptala se jen rty.

„‚Nikdy jste mu nedůvěřovala,' řekl jsem.

„‚Byl jako ostatní,' pronesla pomalu.

„‚Nebyl jako ostatní,' protestoval jsem, ale ona pokračovala vyrovnaně, bez jakéhokoli citu –

„‚Byl falešný.' A najednou se vložil Stein. ‚Ne! ne! ne! Mé ubohé dítě!…' Poklepal jí po ruce, která bezvládně ležela na jeho rukávu. ‚Ne! ne! Ne falešný! Pravdivý! Pravdivý! Pravdivý!' Pokusil se jí pohlédnout do kamenné tváře. ‚Vy nerozumíte. Ach! Proč nerozumíte?… Hrozné,' řekl ke mně. ‚Jednoho dne *pochopí*.'

„‚Vysvětlíte to?' zeptal jsem se, hledě na něho upřeně. Pokračovali v chůzi.

„Pozoroval jsem je. Její šat se vlekl po stezce, černé vlasy jí volně padaly. Kráčela vzpřímeně a lehce po boku toho vysokého muže, jehož

dlouhé beztvaré sako viselo v kolmých záhybech ze shrbených ramen a jehož nohy se pohybovaly pomalu. Zmizeli za oním houštím (snad si vzpomínáte), kde šestnáct různých druhů bambusu roste pospolu, všechny rozlišitelné znalému oku. Co se mě týká, byl jsem okouzlen tou vybranou grácií a krásou toho rýhovaného háje, korunovaného špičatými listy a péřovými korunami, lehkostí, mízou, kouzlem zřetelným jako hlas toho nerozpačitého, bujícího života. Vzpomínám si, že jsem tam zůstal stát a dlouho se díval, jako by člověk otálel v dosahu konejšivého šepotu. Nebe bylo perleťově šedé. Byl to jeden z těch zatažených dnů tak vzácných v tropech, kdy se na člověka hrnou vzpomínky, vzpomínky na jiné břehy, na jiné tváře.

„Téhož odpoledne jsem se vrátil do města vozem a vzal s sebou Tamb' Itam i toho druhého Malajce, v jehož mořeplavném plavidle unikli ve zmatku, strachu a chmuře té pohromy. Zdálo se, že ten otřes změnil jejich povahy. Proměnil její vášeň v kámen a z mrzutého, zamlklého Tamb' Itam učinil téměř upovídaného muže. I jeho mrzutost byla ztišena do zmatené pokory, jako by viděl selhání mocného kouzla ve vrcholném okamžiku. Bugiský obchodník, plachý váhavý muž, byl v tom málu, co měl říct, velmi jasný. Oba byli zjevně ohromeni pocitem hlubokého, nevyslovitelného údivu, dotykem nevyzpytatelného tajemství.'

Zde s Marlowovým podpisem dopis vlastní končil. Výsadní čtenář přišrouboval svou lampu, a sám nad vlnícími se střechami města, jako hlídač majáku nad mořem, obrátil se ke stránkám příběhu.

KAPITOLA 38

„Všechno to začíná, jak jsem vám řekl, mužem jménem Brown," zněla úvodní věta Marlowova vyprávění. „Vy, kteří jste se motali po Západním Pacifiku, jste o něm museli slyšet. Byl to okázalý ničema na australském pobřeží – ne že by se tam často objevoval, ale protože ho vždycky předváděli v příbězích o životě bez zákona, kterými častují návštěvníka přibyvšího z domova; a i ten nejmírnější z těch příběhů, které se o něm vyprávěly od mysu York až po Edenský záliv, by na správném místě úplně stačil k tomu, aby člověka pověsili. Nikdy také nezapomněli dát na vědomí, že měl být synem baroneta. Ať je to jak chce, je jisté, že v raných dnech zlatokopecké horečky zběhl z domácí lodi, a za pár let se o něm začalo mluvit jako o postrachu té či oné skupiny ostrovů v Polynésii. Unášel domorodce, dokázal osamělého bílého obchodníka svléci až na pyžamo, ve kterém zrovna stál, a když toho ubohého ďábla okradl, docela klidně ho pozval k souboji s brokovnicemi na pláži – což by bylo poměrně férové, jak tyhle věci bývají, kdyby ten druhý nebyl do té doby už napůl mrtvý strachem. Brown byl pozdní bukanýr, ubohý dost, jako jeho slavnější předobrazy; ale co ho odlišovalo od jeho soudobých bratří ničemů, jako byl Bully Hayes nebo medovitý Pease, nebo ten navoněný, licousy ve stylu Dundrearyho zdobený, dandyovsky vystrojený lotr známý jako Dirty Dick, byla arogantní povaha jeho zlých skutků a vehementní pohrdání lidstvem obecně a svými oběťmi obzvlášť. Ti druzí byli jen vulgární a hrabiví surovci, ale on jako by byl veden nějakým složitým záměrem. Olupoval muže, jako by jen chtěl předvést své ubohé mínění o něm, a do zastře-

lení nebo zmrzačení nějakého tichého, neurážejícího cizince vložil divokou a mstivou vážnost, schopnou vyděsit i toho nejbezohlednějšího zločince. Ve dnech své největší slávy vlastnil ozbrojenou barku, s posádkou smíšenou z Kanaků a zběhlých velrybářů, a chlubil se, nevím s jakou pravdou, že je potají financován nejvznešenější firmou obchodníků s koprou. Později prý utekl – jak se vyprávělo – s manželkou jednoho misionáře, velmi mladou dívkou odněkud od Claphamu, která si toho mírného, plochonohého chlapíka vzala v návalu nadšení a náhle přesazena na Melanésii nějak ztratila orientaci. Byl to temný příběh. V době, kdy ji unesl, byla nemocná, a zemřela na palubě jeho lodi. Vypráví se – jako nejpodivuhodnější část toho příběhu – že nad jejím tělem propukl v záchvat chmurného a prudkého žalu. Štěstěna ho pak brzy také opustila. Ztratil loď na nějakých skaliscích u Malaity a na čas zmizel, jako by byl potopen s ní. O něm je dál slyšet až na Nuka-Hiva, kde koupil starý francouzský škuner vyřazený ze státní služby. Jaký ctihodný podnik měl na mysli, když ten nákup provedl, nedovedu říct, ale je zřejmé, že co s vysokými komisaři, konzuly, válečnými loděmi a mezinárodní kontrolou, Jižní moře začínalo být pro pány jeho ražení příliš horké. Zjevně musel scénu svých operací přesunout dál na západ, protože o rok později hraje neuvěřitelně smělou, byť nepříliš výnosnou roli v jakési tragikomické aféře v Manilském zálivu, v níž jsou hlavními postavami zpronevěřující guvernér a prchající pokladník; poté se podle všeho potuloval kolem Filipín ve svém shnilém škuneru a zápasil s nepříznivým osudem, až nakonec, ubíhaje po své předurčené dráze, vplouvá do Jimova příběhu jako slepý spoluviník Temných sil.

„Jeho verze zní, že když ho zajala španělská hlídková loď, zrovna se jenom pokoušel propašovat pár pušek pro povstalce. Pokud ano, pak nedovedu pochopit, co dělal u jižního pobřeží Mindanaa. Mé přesvědčení je spíš, že vydíral domorodé vesnice podél pobřeží. Hlavní je, že hlídka na něj posadila stráž a donutila ho plout pospolu směrem

k Zamboanze. Cestou, z toho či onoho důvodu, musela obě plavidla zastavit v jedné z těch nových španělských osad – ze kterých nakonec nikdy nic nebylo –, kde byl nejen civilní úředník na břehu, ale u kotvy v malém zálivu stál i statný pobřežní škuner; a toto plavidlo, v každém ohledu mnohem lepší než jeho vlastní, se Brown rozhodl ukrást.

„Měl smůlu – jak mi sám řekl. Svět, který dvacet let tyranizoval s divokým, útočným opovržením, mu nedal co do hmotného zisku nic, kromě malého pytlíku stříbrných dolarů, ukrytých v jeho kabině tak, že ‚by je nenavětřil ani sám ďábel'. A to bylo všechno – naprosto všechno. Byl unaven životem a neměl strach ze smrti. Ale tenhle muž, který by svou existenci vsadil na rozmar s hořkou a posměšnou bezohledností, se smrtelně bál vězení. Měl bezrozumnou, chladným potem oblévající, nervy drtící, krev v syrovátku měnící hrůzu z pouhé možnosti být zavřen – takový druh děsu, jaký by pověrčivý člověk cítil při pomyšlení, že ho obejme přízrak. Proto civilní úředník, který přišel na palubu k předběžnému šetření toho zabavení, šetřil usilovně celý den, a na břeh se vrátil až po setmění, zahalen v plášti, a dával si velký pozor, aby to Brownovo malinké jmění v pytlíku necinklo. Potom, protože byl mužem svého slova, zařídil (ještě hned druhý večer, myslím), aby byla vládní hlídka vyslána na jakousi naléhavou zvláštní službu. Protože její velitel nemohl postrádat posádku pro odvedení kořisti, spokojil se tím, že před odjezdem odnesl všechny plachty Brownova škuneru do posledního hadru, a pečlivě odvlekl obě jeho čluny až na pláž pár mil daleko.

„Ale v Brownově posádce byl jeden Šalomounec, unesený v mládí a oddaný Brownovi, nejlepší muž z celé bandy. Ten chlapík doplaval k pobřežnímu plavidlu – pět set yardů daleko – s koncem lana, utvořeného ze všeho pohyblivého lanoví, které pro ten účel rozpletli. Voda byla hladká, záliv tmavý, ‚jako uvnitř krávy', jak to Brown popsal. Šalomounec přelezl zábradlí s koncem lana v zubech. Posádka pobřežního plavidla – sami Tagalové – byla na břehu na nějaké oslavě v domorodé

vesnici. Dva strážci, kteří zůstali na palubě, se najednou probudili a spatřili ďábla. Měl třpytivé oči a skákal po palubě rychlý jako blesk. Padli na kolena, ochromeni strachem, křížili se a mumlali modlitby. Dlouhým nožem, který našel v kuchyňce, Šalomounec, aniž by přerušil jejich modlitbu, bodl nejprve jednoho, pak druhého; stejným nožem se pustil do trpělivého řezání kokosového lana, až se najednou pod čepelí přetrhlo šplouchnutím. Potom v tichu zálivu opatrně vykřikl, a Brownova banda, která mezitím ve tmě vyhlížela a napínala naděje plné uši, začala zlehka tahat za svůj konec lana. Za necelých pět minut se oba škunery srazily s mírným nárazem a vrznutím ráhen.

„Brownův houf se bez okamžiku prodlení přesunul, bera si s sebou střelné zbraně a velkou zásobu munice. Bylo jich šestnáct: dva uprchlí námořníci v modrých kabátcích, hubený dezertér z yankeeské válečné lodi, pár prostých, plavovlasých Skandinávců, jakýsi mulat, jeden mírný Číňan, který vařil – a zbytek nepopsatelná sebranka z Jižních moří. Žádnému z nich na ničem nezáleželo; Brown je ohnul své vůli, a Brown, lhostejný k šibenici, prchal před přízrakem španělského žaláře. Nedal jim čas převézt dost zásob; počasí bylo tiché, vzduch nabitý rosou, a když odvázali lana a napjali plachty k slabému břehovému vánku, nic v mokrém plátně se ani nezatřepotalo; jejich starý škuner se, zdálo se, jemně odpoutal od ukradeného plavidla a tiše sklouzl pryč, společně s černou spoustou pobřeží, do noci.

„Dostali se nerušeně pryč. Brown mi dopodrobna vylíčil svou plavbu Makassarským průlivem. Je to drásavý a zoufalý příběh. Měli nedostatek jídla a vody; vzali útokem několik domorodých plavidel a z každého něco získali. S ukradenou lodí si Brown samozřejmě netroufal zajet do žádného přístavu. Neměl peníze, aby cokoli koupil, žádné doklady, které by předložil, a žádnou lež tak uvěřitelnou, aby se zase dostal ven. Arabská barka pod nizozemskou vlajkou, překvapená jedné noci u kotvy u Poulo Lautu, dala trochu špinavé rýže, trs banánů a sud vody; tři dny prudkého mlhavého počasí od severovýchodu přenesly

škuner přes Jávské moře. Žluté bahnité vlny promáčely tu sbírku hladových ničemů. Zahlédli poštovní parníky, pohybující se po svých určených trasách; míjeli dobře vypravené domácí lodě s rezivými železnými boky, kotvící v mělkém moři, čekající na změnu počasí nebo obrat přílivu; anglická dělová loď, bílá a upravená, se dvěma štíhlými stěžni, jim jednoho dne v dálce proplula před přídí; a při jiné příležitosti se na jejich boku vynořila nizozemská korveta, černá a těžce oplachtěná, parujíc dočista pomalu v mlze. Proklouzli neviděni nebo nevšimnuti, bledá, nažloutlá tvář bandy vyvrženců, zuřící hladem a štvaná strachem. Brownův záměr byl zamířit k Madagaskaru, kde očekával, z důvodů ne tak docela iluzorních, že škuner v Tamatavě prodá a nikdo se nebude ptát na nic, nebo že snad získá nějaké víceméně falešné doklady. Přesto, než mohl čelit dlouhé plavbě přes Indický oceán, bylo třeba jídla – a také vody.

„Snad slyšel o Patusanu – nebo snad jen náhodou viděl to jméno napsané malými písmeny na mapě – pravděpodobně nějaké větší vesnice proti proudu řeky v domorodém státě, naprosto bezbranné, daleko od vyšlapaných námořních cest i od konců podmořských kabelů. Něco takového dělal už dřív – obchodně; a tohle teď byla naprostá nutnost, otázka života a smrti – nebo spíš svobody. Svobody! Jistě sežene zásoby – voly – rýži – sladké brambory. Mizerná banda si olizovala pysky. Nákladu produktů pro škuner se snad dá vymoci – a kdo ví? – i nějakých skutečných zvonivých ražených peněz! Některé z těchto náčelníků a vesnických stařešinů lze přimět, aby se rozloučili ochotně. Řekl mi, že by jim raději pekl prsty na nohou, než aby byl odbyt. Věřím mu. Jeho muži mu věřili také. Nejásali nahlas, protože byli němá smečka, ale vlčím způsobem se připravili.

„Štěstěna mu posloužila co do počasí. Pár dní bezvětří by na palubu toho škuneru přineslo nevyslovitelné hrůzy, ale s pomocí pevninských a mořských vánků, za necelý týden po tom, co vyjel ze Sundských

průlivů, zakotvil u ústí Batu Kringu na pistolový výstřel od rybářské vesnice.

„Čtrnáct z nich se nahrnulo do velkého škunerového člunu (byl velký, protože se používal k překládání nákladu) a vyrazilo nahoru po řece, zatímco dva zůstali na stráži u škuneru s dostatkem jídla, aby na deset dnů odháněli hlad. Příliv a vítr pomohly, a jednoho časného odpoledne velký bílý člun pod rozedranou plachtou se před mořským vánkem prodral do patusanského úseku řeky, obsazený čtrnácti rozmanitými strašáky, zírajícími hladově vpřed a sahajícími prsty na závěry svých laciných pušek. Brown počítal se zdrcujícím překvapením svého objevení. Vpluli dovnitř s posledním přívalem přílivu; rádžova palisáda nedávala žádné znamení; první domy na obou stranách proudu se zdály opuštěné. Nahoře na úseku bylo vidět několik kánoí v plném úprku. Brown byl ohromen velikostí toho místa. Vládlo hluboké ticho. Vítr mezi domy padl; vytáhli dvě vesla a člun se držel proti proudu, s plánem usadit se v centru města dřív, než obyvatelé stačí pomyslet na odpor.

„Zdá se však, že se vedoucímu rybářské vesnice u Batu Kringu podařilo včas poslat varování. Když velký člun doplul k mešitě (kterou vystavěl Doramin: stavba se štíty a střešními ozdobami z vyřezávaného korálu), otevřené prostranství před ní bylo plné lidí. Zazněl výkřik a za ním následovaly rány gongů po celé řece. Z místa výš proti proudu byla vypálena dvě malá mosazná šestiliberní dělíčka a kulky se letmo prohnaly prázdným úsekem řeky, vyhazujíc třpytivé proudy vody ve slunečním světle. Před mešitou začala tlupa křičících mužů střílet salvy, které bičovaly proud řeky; z obou břehů se na člun spustila nepravidelná, válivá palba, a Brownovi muži odpověděli divokou, rychlou střelbou. Vesla stáhli dovnitř.

„Obrat přílivu nastává při plné vodě v té řece velmi rychle, a člun uprostřed proudu, téměř skrytý v kouři, se začal unášet zpět, zádí napřed. Podél obou břehů také zhoustl kouř, lehnuvší pod střechy v rov-

noměrné stuze, jak lze vidět dlouhý mrak protínající úbočí hory. Vřava bojových pokřiků, chvějivé třesknutí gongů, hluboké chrápání bubnů, výkřiky zuřivosti, třesky salvové palby – to vše tvořilo děsivý rachot, v němž Brown seděl zmaten, ale pevný u kormidla, propadaje běsnící nenávisti a vzteku proti těm lidem, kteří si troufali se bránit. Dva z jeho mužů byli zraněni, a on viděl, že jeho ústup je pod městem odříznut několika čluny, které vyrazily od palisády Tunku Allanga. Bylo jich šest, plných mužů. Zatímco byl takto obklíčen, zahlédl ústí úzké strouhy (téže, kterou Jim za nízké vody přeskočil). Byla teď až po okraj plná. Zavedli velký člun dovnitř, přistáli, a abych to zkrátil, usadili se na malém pahorku asi devět set yardů od palisády, kterou ve skutečnosti z toho místa ovládali. Svahy pahorku byly holé, ale na vrcholu bylo pár stromů. Pustili se do práce a kácet je na krytou hradbu, a dost dobře se zakopali ještě před setměním; mezitím zůstaly rádžovy čluny v řece v podivné neutralitě. Když slunce zapadlo, záře mnoha ohňů z chrastí osvětlila břeh u řeky, a mezi dvojitou linií domů na pevnině vrhla do černých ostrých obrysů střechy, skupiny štíhlých palem, těžké shluky ovocných stromů. Brown nařídil zapálit trávu kolem svého postavení; nízký prstenec tenkých plamenů pod pomalu stoupajícím kouřem se rychle plazil dolů po svazích pahorku; tu a tam vzplanul suchý keř s vysokým, zuřivým řevem. Požár vytvořil čisté pásmo ohně pro pušky malé družiny a hasnul doutnavě na okraji lesů a podél bahnitého břehu strouhy. Pruh džungle bujné ve vlhké prohlubni mezi pahorkem a rádžovou palisádou jej zastavil z té strany s velkým praskáním a detonacemi praskajících bambusových stvolů. Obloha byla temná, sametová a hemžící se hvězdami. Očerněná země tiše kouřila nízkými plazícími se cáry, dokud nepřišel lehký vánek a všechno nerozfoukal. Brown čekal útok, jakmile se příliv zase dost rozlije na to, aby válečné čluny, které mu odřízly ústup, mohly vplout do strouhy. V každém případě si byl jist, že dojde k pokusu odvést mu jeho velký člun, který ležel pod kopcem jako temná vysoká hrouda na

slabém lesku mokré bahenní plochy. Ale z řeky se čluny nijak nehnuly. Nad palisádou a rádžovými budovami viděl Brown jejich světla na vodě. Zdálo se, že kotví napříč proudem. Jiná plovoucí světla se pohybovala v úseku, přejíždějíc sem a tam ze strany na stranu. Na dlouhých zdech domů v úseku, až po záhyb, byla také světla třepetající se nehnutě, a ještě víc jich bylo za ním, osamocených, do vnitrozemí. Záře velkých ohňů odhalovala budovy, střechy, černé kůly, kam až dohlédl. Bylo to nesmírné místo. Čtrnáct zoufalých vetřelců ležících naplocho za pokácenými stromy zvedlo brady, aby se podívali nad pohyb toho města, které se zdálo se táhnout proti proudu na míle a hemžit se tisíci rozzuřených mužů. Mezi sebou nemluvili. Čas od času uslyšeli hlasitý výkřik, nebo kdesi daleko zazněla jednotlivá střelba. Ale kolem jejich postavení bylo všechno tiché, temné, mlčenlivé. Zdálo se, že jsou zapomenuti, jako by to vzrušení držící všechno obyvatelstvo vzhůru s nimi nemělo nic společného, jako by už byli mrtví."

KAPITOLA 39

„Všechny události té noci mají velký význam, neboť vyvolaly stav, který zůstal nezměněn až do Jimova návratu. Jim byl ve vnitrozemí už víc než týden a to Dain Waris řídil první odražení. Ten statečný a bystrý mladík (‚který věděl, jak se bojuje po způsobu bílých mužů') chtěl věc vyřídit obratem, ale lidé byli silnější než on. Neměl Jimovu rasovou prestiž ani pověst nepřemožitelné, nadpřirozené moci. Nebyl viditelným, hmatatelným vtělením neomylné pravdy a neomylného vítězství. I když ho milovali, důvěřovali mu a obdivovali ho, byl pořád jedním z *nich*, kdežto Jim byl jeden z nás. A ještě víc: bílý muž, sám o sobě věž síly, byl nezranitelný, zatímco Dain Waris byl smrtelný. Tyto nevyslovené myšlenky řídily názory nejvýznamnějších mužů města, kteří se rozhodli sejít k poradě o nouzovém stavu v Jimově pevnosti, jako by očekávali, že moudrost a odvahu najdou v příbytku nepřítomného bílého muže. Palba Brownových ničemů byla potud úspěšná, nebo šťastná, že mezi obránci bylo asi šest obětí. Ranění leželi na verandě, pečovaly o ně jejich ženy. Ženy a děti ze spodní části města byly při prvním poplachu poslány do pevnosti. Tam velela Jewel, velmi schopně a s velkým zápalem, poslouchali ji Jimovi ‚vlastní lidé', kteří hromadně opustili svoji malou osadu pod palisádou a odešli dovnitř tvořit posádku. Uprchlíci se kolem ní tísnili; a po celou tu věc, až do zcela zkázonosného konce, projevovala neobyčejnou bojovnou horlivost. Právě k ní se Dain Waris obrátil hned při prvních zprávách o nebezpečí, neboť musíte vědět, že Jim byl v Patusanu jediný, kdo měl zásobu střelného prachu. Stein, s nímž udržoval blízký písemný styk, získal od ni-

zozemské vlády zvláštní povolení dovézt do Patusanu pět set sudů prachu. Prachárna byla malá chatrč z hrubých klád, celá zasypaná zemí, a v Jimově nepřítomnosti měla klíč dívka. V poradě, která se konala v jedenáct hodin večer v Jimově jídelně, podpořila Warisovu radu k okamžitému a rozhodnému zákroku. Prý se postavila vedle Jimova prázdného křesla v čele dlouhého stolu a pronesla bojovnou vášnivou řeč, která si na okamžik vynutila šum souhlasu od shromážděných náčelníků. Starý Doramin, který se víc než rok neukázal za svou vlastní branou, byl s velkými obtížemi přenesen přes řeku. Byl samozřejmě hlavní osobou. Nálada porady byla velmi nesmlouvavá a slovo starého muže by bylo rozhodující; mám však za to, že si Doramin, dobře vědom plamenné odvahy svého syna, netroufl to slovo pronést. Převládly rozvážnější názory. Jistý Hadži Saman obšírně rozvedl, že ‚tihle tyranští a zuřiví muži se tak jako tak vydali jisté smrti. Buď budou tvrdě vzdorovat na svém kopci a vyhladoví, nebo se pokusí dostat zpátky ke svému člunu a budou zastřeleni z úkrytů přes strouhu, nebo se rozprchnou do lesa a jednotlivě tam zahynou.' Dovozoval, že vhodně zvolenými úskoky lze tyhle zlomyslné cizince zahubit bez rizika bitvy, a jeho slova měla velkou váhu, zvláště u vlastních patusanských mužů. Co znejisťovalo mysli obyvatel města, bylo selhání rádžových člunů v rozhodném okamžiku. Rádžu zastupoval na poradě diplomatický Kassim. Mluvil velmi málo, usmíval se, poslouchal, byl vysoce přátelský a neproniknutelný. Během zasedání přijížděli téměř co pár minut poslové se zprávami o počínání vetřelců. Lítaly divoké a přehnané pověsti: v ústí řeky stojí velká loď s velkými děly a mnoha dalšími muži – někteří bílí, jiní s černou kůží a krvežíznivého vzhledu. Přijíždějí s mnoha dalšími čluny, aby vyhladili vše živé. Pocit blízkého, nepochopitelného nebezpečí zasáhl prosté lidi. V jednu chvíli vypukla na dvoře mezi ženami panika; křik; úprk; plačící děti – Hadži Sunan vyšel ven, aby je uklidnil. Pak jeden strážný z pevnosti vystřelil po něčem, co se hýbalo na řece, a málem zabil vesničana, který v kánoi přivážel ženy

spolu s nejlepšími kusy domácího náčiní a s tuctem drůbeže. Tím nastal ještě větší zmatek. Mezitím vyjednávání uvnitř Jimova domu pokračovalo v přítomnosti dívky. Doramin seděl s přísnou tváří, těžký, díval se po mluvčích jednom po druhém a dýchal pomalu jako býk. Nepromluvil až do konce, až Kassim prohlásil, že rádžovy čluny budou povolány zpět, protože muži jsou potřeba k obraně palisády jeho pána. Dain Waris v otcově přítomnosti neprojevil žádný názor, ačkoli ho dívka ve jménu Jima zapřísahala, aby promluvil. Ve své úzkosti vidět tyhle vetřelce vyhnány okamžitě mu nabídla Jimovy vlastní muže. Pouze zavrtěl hlavou, když jednou dvakrát pohlédl na Doramina. Nakonec se porada rozešla s rozhodnutím, že domy nejblíže ke strouze budou silně obsazeny, aby bylo možno ovládnout nepřátelský člun. Do člunu samého se nemělo zjevně zasahovat, aby lupiči na pahorku byli zlákáni k nalodění, kdy pak dobře mířená palba většinu z nich bezpochyby pobije. Aby se odřízla úniková cesta těm, kdo by přežili, a aby se zabránilo tomu, že se jich sem dostane víc, poručil Doramin Dain Warisovi vzít ozbrojenou četu Bugiů dolů po řece k jistému místu deset mil pod Patusanem, založit tam na břehu tábor a zablokovat řeku kánoemi. Ani na okamžik nevěřím, že by se Doramin obával příchodu nových sil. Mým názorem je, že jeho jednání řídilo jediné přání: udržet syna z dosahu nebezpečí. Aby se zabránilo náhlému vpádu do města, měla se za svítání začít stavět palisáda na konci ulice na levém břehu. Starý *nakhoda* prohlásil, že tam bude velet sám. Pod dívčiným dohledem bylo okamžitě rozděleno střelivo, kulky a zápalky. Několik poslů mělo být vysláno různými směry za Jimem, jehož přesné místo nikdo neznal. Tito muži vyrazili za svítání, ale ještě předtím se Kassimovi podařilo navázat spojení s obleženým Brownem.

„Ten obratný diplomat a rádžův důvěrník vzal při odchodu z pevnosti zpátky ke svému pánovi do člunu Cornelia, kterého našel, jak se mlčky plíží mezi lidmi na dvoře. Kassim měl svůj vlastní plánek a chtěl ho mít jako tlumočníka. Takto se stalo, že k ránu Brown, přemítající

nad zoufalým rázem svého postavení, uslyšel z bažinaté zarostlé prolákliny přátelský, třaslavý, napjatý hlas volající – anglicky – o povolení vystoupit nahoru, pod slibem osobní bezpečnosti a ve velmi důležité záležitosti. Brown byl bez sebe radostí. Jestli se s ním někdo bavil, nebyl už loveným divokým zvířetem. Tyhle přátelské zvuky z něho rázem sňaly strašné napětí ostražitého bdění, jako by byli všichni slepci, kteří neví, odkud přijde smrtelná rána. Předstíral velikou neochotu. Hlas se prohlásil za ‚bílého muže – chudého, zruinovaného starého muže, který tu žije už léta'. Mlha, mokrá a studená, ležela na svazích pahorku, a po několika dalších výkřicích tam a zpátky Brown zavolal: ‚Pojďte tedy nahoru, ale sám, slyšíte!' Ve skutečnosti – jak mi řekl, svíjeje se vztekem při vzpomínce na svou bezmoc – na tom nezáleželo. Neviděli před sebe víc než pár yardů a žádnou zradou se jejich postavení nemohlo zhoršit. Po chvíli byl ve své všednodenní výstroji – v otrhané špinavé košili a kalhotách, bos, s děravým plstěným kloboukem na hlavě – matně zahlédnut Cornelius, jak se krade k opevnění, váhá, zastavuje se v nakloněné nahrbené pozici, aby naslouchal. ‚Pojďte! Jste v bezpečí,' zahulákal Brown, zatímco jeho muži zírali. Všechny jejich naděje na život se najednou soustředily na toho rozedraného, bídného příchozího, který v hlubokém mlčení neohrabaně přelezl pokácený kmen a chvěje se, s kyselou, nedůvěřivou tváří, se rozhlížel po skupince vousatých, úzkostných, nevyspalých vyvrhelů.

„Půlhodinový důvěrný rozhovor s Corneliem Brownovi otevřel oči o vnitřních poměrech Patusanu. Byl ihned ve střehu. Byly tu možnosti, ohromné možnosti; ale než začne Corneliovy návrhy probírat, žádal, aby mu nahoru poslali trochu jídla jako záruku dobré víry. Cornelius odešel, plížil se zvolna dolů svahem na straně rádžova paláce, a po jistém zdržení pár mužů Tunku Allanga vyšlo nahoru s hubenou zásobou rýže, chilli a sušených ryb. Bylo to nezměrně lepší než nic. Později se Cornelius vrátil v doprovodu Kassima, který vystoupil s výrazem naprosté dobrosrdečné důvěřivosti, v sandálech, od krku po kotníky za-

balený v tmavomodré látce. Diskrétně si s Brownem potřásl rukou a všichni tři se stáhli stranou na poradu. Brownovi muži, znovu nabývající sebejistoty, se poplácávali po zádech a vrhali vědoucí pohledy na svého kapitána, zatímco se zaměstnávali přípravami k vaření.

„Kassim neměl Doramina a jeho Bugie příliš v lásce, ale ještě víc nenáviděl nový pořádek věcí. Napadlo ho, že tihle bílí, spolu s rádžovou družinou, by mohli zaútočit a porazit Bugie, než se Jim vrátí. Pak, uvažoval, jistě přijde všeobecné odpadnutí měšťanů a vláda bílého muže, který chrání chudé lidi, skončí. Potom se s novými spojenci dalo naložit. Nebudou mít žádné přátele. Ten chlapík byl dokonale schopen vycítit rozdíl v charakteru a viděl dost bílých mužů, aby věděl, že tihle příchozí jsou vyvrhelové, muži bez vlasti. Brown si udržoval přísné a nevyzpytatelné vystupování. Když poprvé uslyšel Corneliův hlas žádající o vpuštění, přineslo mu to jen naději na skulinu k úniku. Za necelou hodinu se mu v hlavě vířily jiné myšlenky. Hnán krajní nutností sem přišel ukrást jídlo, pár tun kaučuku nebo gumy snad, hrstku dolarů, a zjistil, že je zapleten do smrtelných nebezpečí. Teď v důsledku těchto Kassimových nabídek začal pomýšlet na to, že ukradne celou zemi. Nějaký zatracený chlap zřejmě něco podobného už dokázal – a to sám. I když ne zrovna dobře. Snad by mohli pracovat spolu – vymáčknout vše do sucha a potom tiše odejít. V průběhu jednání s Kassimem si uvědomil, že se o něm předpokládá, že má venku velkou loď s mnoha muži. Kassim ho naléhavě žádal, aby tuto velkou loď s mnoha děly a mnoha muži bez odkladu přivedl po řece do rádžových služeb. Brown se prohlásil ochotným a na tomto základě jednání pokračovalo ve vzájemné nedůvěře. Třikrát za dopoledne zdvořilý a čilý Kassim sešel dolů poradit se s rádžou a vracel se nahoru svými dlouhými horlivými kroky. Brown, zatímco smlouval, měl jakési chmurné potěšení z myšlenky na svůj bídný škuner, s ničím jiným než hromadou špíny v podpalubí, který měl představovat ozbrojenou loď, a s Číňanem a chromým bývalým pobřežním povalečem z Levuky na

palubě, kteří představovali všechny jeho mnohé muže. Odpoledne získal další příděly jídla, slib trochy peněz a zásobu rohoží, aby si jeho muži zřídili přístřešky. Lehli si a chrápali, chráněni před spalujícím sluncem; ale Brown, sedící zcela vystavený na jednom z pokácených stromů, pásl oči na pohledu na město a řeku. Byla tam spousta kořisti. Cornelius, který se v táboře zabydlel, povídal mu u lokte, ukazoval místa, dával rady, podával svou verzi Jimova charakteru a komentoval po svém události posledních tří let. Brown, který, zdánlivě lhostejný a hledící pryč, poslouchal pozorně každé slovo, nedokázal si jasně představit, co je to za člověka, ten Jim. ‚Jak se jmenuje? Jim! Jim! To nestačí za jméno člověka.' ‚Říkají mu tady,' pravil Cornelius pohrdavě, ‚Tuan Jim. Řekli byste Lord Jim.' ‚Co je zač? Odkud přišel?' ptal se Brown. ‚Co je to za člověka? Je to Angličan?' ‚Ano, ano, je to Angličan. Já jsem taky Angličan. Z Malakky. Je blázen. Všechno, co musíte udělat, je zabít ho a potom jste tady králem. Všechno patří jemu,' vysvětloval Cornelius. ‚Napadá mě, že se o to může za nedlouho s někým rozdělit,' poznamenal Brown napůl nahlas. ‚Ne, ne. Správná cesta je zabít ho při první příležitosti, a potom můžete dělat, co chcete,' naléhal Cornelius vážně. ‚Žiji tady mnoho let a dávám vám přátelskou radu.'

„Takovým hovorem a hltáním pohledu na Patusan, který si v duchu určil, že se stane jeho kořistí, zabil Brown většinu odpoledne, zatímco jeho muži mezitím odpočívali. Toho dne se flotila kánoí Dain Warise jedna po druhé plížila podél břehu nejdál od strouhy a odjela dolů uzavřít řeku proti jeho ústupu. O tom Brown nevěděl, a Kassim, který vystoupil na pahorek hodinu před západem slunce, si dal dobrý pozor, aby mu to neoznámil. Chtěl, aby loď bílého muže přijela po řece, a tahle zpráva by, obával se, odrazovala. Velmi naléhal na Browna, aby ‚rozkaz' poslal, přičemž zároveň nabízel věrohodného posla, který by (jak vysvětlil) kvůli většímu utajení šel po zemi k ústí řeky a ‚rozkaz' doručil na palubu. Po jisté úvaze Brown uznal za vhodné vytrhnout

z notesu stránku a jednoduše na ni napsat: ‚Daří se nám. Velká věc. Zdržte toho muže.' Netečný mladík, kterého Kassim pro tuto službu vybral, úkol věrně splnil a byl odměněn tím, že ho bývalý povaleč a Číňan nečekaně vrhli hlavou napřed do prázdného podpalubí škuneru a hned nato spěšně zavřeli poklopy. Co se s ním stalo potom, Brown neřekl."

KAPITOLA 40

„Brownovým cílem bylo získat čas tím, že si pohraje s Kassimovou diplomacií. Pro skutečný obchod si nemohl nemyslet, že ten bílý muž je ten pravý, s kým pracovat. Nedokázal si představit, že by takový chlap (který musí být po tom všem zatraceně chytrý, když si takto získal domorodce) odmítl pomoc, která by odstranila nutnost pomalého, obezřelého, riskantního šizení, jež se vnucuje jako jediná možná cesta jednání pro muže odkázaného sám na sebe. On, Brown, mu nabídne moc. Nikdo by nemohl zaváhat. Všechno bylo v tom, aby se dospělo k jasnému porozumění. Samozřejmě že se rozdělí. Myšlenka, že tu je pevnost – zcela po ruce – skutečná pevnost, s dělostřelectvem (věděl to od Cornelia), ho vzrušovala. Jen ať se jednou dostane dovnitř, a… Dá si skromné podmínky. Ne příliš nízké, pravda. Ten chlap zřejmě nebyl žádný hlupák. Budou pracovat jako bratři, dokud… dokud nepřijde čas na hádku a výstřel, který vyrovná všechny účty. S chmurnou netrpělivostí lupu si přál, aby s tím mužem už mluvil. Země se mu už zdála být jeho, ať si ji rozerve na kusy, vymáčkne a odhodí. Mezitím bylo třeba Kassima napálit kvůli jídlu v první řadě – a jako druhou tětivu na luku. Hlavní věc však byla sehnat něco k snědku den po dni. A kromě toho mu nebylo proti mysli začít bojovat na účet toho rádži a dát lekci těm lidem, kteří ho uvítali výstřely. Padla na něho bojovná touha.

„Je mi líto, že vám tuto část příběhu, kterou mám samozřejmě hlavně od Browna, nedokážu podat Brownovými vlastními slovy. V té zlomené, prudké řeči toho muže, odhalujícího přede mnou své myšlenky s vlastní rukou Smrti na hrdle, bylo nezastřené bezohledné od-

hodlání, zvláštní mstivý postoj k vlastní minulosti a slepá víra v spravedlnost své vůle proti celému lidstvu, cosi z toho pocitu, který mohl vést vůdce hordy toulavých zabijáků, aby se hrdě nazval Bičem Božím. Není pochyb, že přirozená nesmyslná zuřivost, která je základem takového charakteru, byla rozjitřena nezdarem, smůlou a nedávnými útrapami, stejně jako zoufalým postavením, v němž se ocitl; ale co bylo ze všeho nejpozoruhodnější, bylo to, že zatímco plánoval zrádné spojenectví, v duchu už rozhodl o osudu bílého muže a intrikoval s Kassimem panovačným, bezstarostným způsobem, bylo vidět, že po čem ve skutečnosti toužil – skoro proti své vůli – bylo rozvrátit tohle město v džungli, které se mu vzepřelo, uvidět ho poseté mrtvolami a zahalené plameny. Když jsem poslouchal jeho nelítostný, udýchaný hlas, dokázal jsem si představit, jak se na ně musel dívat z pahorku a zalidňovat je obrazy vraždění a plenění. Část nejblíže ke strouze měla opuštěný ráz, ačkoli ve skutečnosti každý dům skrýval několik ozbrojených, bdělých mužů. Náhle za pruhem úhoru, roztroušeného malými plochami nízkého hustého křoví, výkopy, hromadami odpadků, s prošlapanými stezkami mezi nimi, vystoupil do opuštěného ústí ulice mezi zavřenými, tmavými, bezživotnými budovami na konci muž, osamocený a vyhlížející velmi malý. Snad jeden z obyvatel, který uprchl na druhý břeh řeky, vracel se pro nějaký předmět domácí potřeby. Zřejmě se v té vzdálenosti od pahorku na druhé straně strouhy považoval za zcela v bezpečí. Lehká palisáda, narychlo postavená, byla hned za zákrutem ulice, plná jeho přátel. Pohyboval se nespěšně. Brown ho uviděl a okamžitě k sobě přivolal yankeeského dezertéra, který mu dělal jakéhosi zástupce. Ten dlouhán s rozklepanými klouby vyšel kupředu, s dřevěnou tváří, s puškou lenivě vlečenou. Když pochopil, co se od něho chce, vraždivý a samolibý úsměv mu odkryl zuby a vyryl dvě hluboké vrásky dolů po jeho zažloutlých, koženatých tvářích. Pyšnil se tím, že je skvělý střelec. Klesl na jedno koleno, zamířil z pevné opory skrze neokleštěné větve pokáceného stromu, vystřelil

a hned se postavil, aby se podíval. Ten muž daleko odtud otočil hlavu po ráně, udělal další krok vpřed, zdálo se, že váhá, a náhle padl na čtyři. V tichu, které následovalo po ostrém třesku pušky, skvělý střelec, drže oči upřené na kořist, hádal, že ‚zdraví tohohle mývala už přátelům starosti dělat nebude'. Mužovy údy bylo vidět, jak se pod ním rychle pohybují ve snaze utíkat po čtyřech. V tom prázdném prostoru se zvedl mnohohlasý výkřik zděšení a překvapení. Muž klesl naplocho, obličejem k zemi, a víc se nepohnul. ‚To jim ukázalo, co umíme,' řekl mi Brown. ‚Vrazilo jim to strach z náhlé smrti. To jsme chtěli. Bylo jich dvě stě na jednoho a tohle jim dalo něco k přemýšlení přes noc. Žádný z nich si předtím takovou dlouhou střelu nedovedl představit. Ten žebrák od rádži utíkal z kopce dolů, až mu oči lezly z hlavy.'

„Zatímco mi tohle vyprávěl, pokoušel se třesoucí rukou setřít tenkou pěnu z modrých rtů. ‚Dvě stě na jednoho. Dvě stě na jednoho… vrazit strach, … strach, strach, říkám vám…' Vlastní oči mu lezly z důlků. Zvrátil se nazad, drásal vzduch kostnatými prsty, zase se posadil, shrbený a chlupatý, zíral na mě úkosem jako nějaké lidsko-zvířecí stvoření z lidových pověstí, s otevřenou pusou ve své bídné a strašné agónii, než se mu po tom záchvatu vrátila řeč. Jsou pohledy, které člověk nikdy nezapomene.

„Dál, aby na sebe strhl palbu nepřítele a určil polohu případných skupin, které by se mohly skrývat v křoví podél strouhy, poslal Brown Šalomounce dolů k člunu pro veslo – jako byste poslali kokršpaněla do vody za klackem. To selhalo a chlapík se vrátil, aniž by na něho odkudkoli padla jediná rána. ‚Nikdo tam není,' mínili někteří muži. ‚Není to normální,' poznamenal yankee. Kassim mezitím odešel, velmi ohromený, také potěšený a také znepokojený. Ve své klikaté politice odeslal zprávu Dain Warisovi s varováním, aby si dával pozor na loď bílých mužů, která, jak získal informace, se chystá vyplout nahoru po řece. Zmenšoval její sílu a vybízel ho, aby jejímu průjezdu zabránil. Tohle dvojí hraní odpovídalo jeho záměru, kterým bylo udržet bugiské síly

rozdělené a oslabit je bojem. Na druhé straně téhož dne poslal shromážděným bugiským náčelníkům ve městě zprávu, ujišťuje je, že se pokouší vetřelce přimět k ústupu; jeho vzkazy do pevnosti úpěnlivě žádaly o prach pro rádžovy muže. Bylo to dlouho, co Tunku Allang měl střelivo pro ty dvě desítky starých mušket rezivějících ve stojanech v audienční síni. Otevřené styky mezi pahorkem a palácem rozkolísaly všechny mysli. Je už čas, aby si lidé zvolili stranu, začalo se říkat. Zakrátko bude mnoho krveprolití a potom velké strasti pro mnoho lidí. Společenská stavba spořádaného, mírového života, kdy si každý byl jist zítřkem, stavba vztyčená Jimovýma rukama, se zdála být toho večera připravena zřítit se do trosek páchnoucích krví. Chudší lidé už prchali do křoví nebo nahoru po řece. Nemálo z vyšší vrstvy pokládalo za nutné jít a vzdát úctu rádžovi. Rádžovi mládenci je drsně odstrkovali. Starý Tunku Allang, téměř mimo sebe strachem a nerozhodností, buď držel zarputilé mlčení, nebo je prudce spílal za to, že se opovažují přicházet s prázdnýma rukama; odcházeli velmi vystrašeni; jen starý Doramin držel své krajany pohromadě a neoblomně pokračoval ve své taktice. Trůně v mohutném křesle za provizorní palisádou, vydával rozkazy hlubokým zahaleným rachotem, nehnutý, jako hluchý muž, v letících pověstech.

„Padl soumrak, zakryl nejprve tělo mrtvého muže, které zůstalo ležet s rozpřaženými pažemi jako přibito k zemi, a potom se otáčející sféra noci převalila hladce přes Patusan a usadila se, zasypávajíc zem třpytem nespočetných světů. Opět v otevřené části města vzplály velké ohně podél jediné ulice, odhalujíce místy ve svých plápolech padající přímé čáry střech, úlomky proutěných stěn v nepořádku, tu a tam celou chatrč zdviženou v záři na svislých černých proužcích skupiny vysokých kůlů, a celá tato řada obydlí, odkrývaná ve stopách rozkolébaných plamenů, se zdála křivolace blikat vzhůru po řece do temnoty v srdci země. Veliké ticho, v němž siluety po sobě jdoucích ohňů hrály bez hluku, se rozprostíralo do tmy u paty pahorku; ale druhý břeh

řeky, celý tmavý až na osamělou vatru na nábřeží před pevností, vysílal do vzduchu rostoucí chvění, jež mohlo být dupotem množství nohou, šumem mnoha hlasů nebo pádem nesmírně vzdáleného vodopádu. Tehdy, přiznal se mi Brown, zatímco se, obrácen zády ke svým mužům, díval na to vše, se ho navzdory jeho pohrdání a bezohledné víře v sebe sama zmocnil pocit, že si konečně narazil hlavou do kamenné zdi. Kdyby byl jeho člun v tu chvíli na vodě, byl by se, jak věřil, pokusil ukrást pryč, využít šance dlouhé honby po řece a hladovění na moři. Je velmi pochybné, zda by se mu podařilo uniknout. Avšak to nezkusil. Ještě jednu chvíli ho napadla myšlenka pokusit se zahnat útokem na město, ale velmi dobře chápal, že by nakonec skončil v osvětlené ulici, kde by je stříleli z domů jako psy. Byli dvě stě na jednoho – pomyslel si, zatímco jeho muži, krčící se kolem dvou hromádek doutnajícího uhlí, dožívali poslední banány a opékali pár jamsů, které dlužili Kassimově diplomacii. Cornelius seděl mezi nimi, mrzutě podřimoval.

„Pak si jeden z bílých vzpomněl, že ve člunu zůstal nějaký tabák, a povzbuzen beztrestností Šalomounce řekl, že si pro něj dojde. Při tom všichni ostatní setřásli svou skleslost. Brown dotázán řekl: ‚Jdi, čert tě vem,' pohrdavě. Nemyslel si, že by bylo nebezpečné jít k strouze ve tmě. Muž přehodil nohu přes kmen a zmizel. O chvíli později ho bylo slyšet, jak leze do člunu, a potom ven z něho. ‚Mám to,' zvolal. Záblesk a výstřel u samé paty pahorku následovaly. ‚Jsem zasažen,' zařval muž. ‚Pozor, pozor – jsem zasažen,' a všechny pušky okamžitě spustily. Pahorek vystříkl do noci oheň a hluk jako malá sopka, a když Brown s yankeem kletbami a pěstmi tu panickou střelbu zastavili, zpod strouhy vyplul hluboký, umořený sten, následovaný žalobou, jejíž srdcervoucí smutek byl jako nějaký jed, který mrazí krev v žilách. Pak silný hlas pronesl kdesi za strouhou několik zřetelných nesrozumitelných slov. ‚Ať nikdo nestřílí,' zakřičel Brown. ‚Co to znamená?'... ‚Slyšíte tam nahoře? Slyšíte? Slyšíte?' opakoval hlas třikrát. Cornelius

překládal a potom nabídl odpověď. ‚Mluvte,' zvolal Brown, ‚slyšíme.' Pak hlas, deklamující zvučně nafouklým hlasatelským tónem a stále se posouvající po okraji neurčité pustiny, prohlásil, že mezi muži bugiského národa žijícími v Patusanu a bílými muži na pahorku a těmi, kdo jsou s nimi, nebude víra, slitování, řeč ani mír. Keř zašustil; nazdařbůh zazněla salva. ‚Zpropadená pitomost,' zabručel yankee a mrzutě postavil pažbu na zem. Cornelius překládal. Zraněný muž pod pahorkem, dvakrát vykřiknuv ‚Zvedněte mě! zvedněte mě!', pokračoval ve stěžování ve stonech. Dokud zůstal na začerněné půdě svahu a potom se krčil ve člunu, byl dost v bezpečí. Zdá se, že v radosti z nalezení tabáku na sebe zapomněl a vyskočil z lodi na nesprávnou stranu, dalo by se říci. Bílý člun, ležící vysoko a suchý, ho odhalil; strouha byla v tom místě nejvýš sedm yardů široká, a v křoví na protějším břehu se právě přihodilo, že byl přikrčený jeden muž.

„Byl to Bugis z Tondana, který teprve nedávno přišel do Patusanu, a příbuzný muže zastřeleného odpoledne. Ta slavná dlouhá rána totiž přihlížející zděsila. Muže v naprosté bezpečnosti srazili na zem, přímo před očima jeho přátel, padl s žertem na rtech – a oni jako by v tom skutku viděli ukrutnost, která vyvolala hořký hněv. Ten jeho příbuzný jménem Si-Lapa byl právě tehdy s Doraminem v palisádě vzdálen jen pár stop. Vy, kteří tyhle chlapíky znáte, musíte uznat, že ten chlap projevil neobyčejnou odvahu, když se dobrovolně nabídl, že doručí vzkaz, sám, ve tmě. Když se plížil přes otevřený prostor, odchýlil se vlevo a zjistil, že je naproti člunu. Byl polekán, když Brownův muž vykřikl. Napřímil se do sedu s puškou u ramene, a když ten druhý vyskočil a odhalil se, stiskl spoušť a vpálil do žaludku toho ubožáka tři zubaté broky nablízko. Potom, lehnuv si plochý tváří k zemi, se už považoval za mrtvého, zatímco tenký kroupový déšť olova sekal a hvízdal keře těsně po jeho pravici; potom pronesl svou řeč, křiče, předkloněný, celou dobu uhýbající v krytu. Při posledním slově skočil stranou,

ležel chvíli přitisknut a potom se vrátil zpátky k domům bez úhony, dosáhnuv té noci slávy, kterou jeho děti ochotně zemřít nenechají.

„A na pahorku ta ztracená četa nechala obě malé hromádky uhlíků vyhasnout pod sklopenými hlavami. Seděli zasmušile na zemi se stisknutými rty a sklopenýma očima, poslouchali svého druha dole. Byl silný muž a umíral těžko, s nářky teď hlasitými, teď klesajícími do zvláštního důvěrného tónu bolesti. Někdy křičel, a opět, po období mlčení, bylo ho slyšet, jak blouznivě mumlá dlouhou a nesrozumitelnou žalobu. Nikdy, ani na okamžik, neustal.

„‚Co to pomůže?' řekl jednou Brown nevzrušeně, když viděl yankeea, který si tiše klel pod nos, že se chystá sejít dolů. ‚To je fakt,' přisvědčil dezertér a zdráhavě ustal. ‚Pro zraněné tady není útěcha, kapitáne. Jen ten jeho hluk přinutí všechny ostatní, aby moc mysleli na onen svět, kapitáne.' ‚Vody!' vykřikl zraněný muž mimořádně zřetelným silným hlasem a potom opadl do slabého sténání. ‚Jo, voda. Voda to vyřídí,' zamumlal druhý sám k sobě odevzdaně. ‚Hodně a brzy. Příliv jde.'

„Nakonec příliv skutečně přišel, umlčel žalobu i výkřiky bolesti, a svítání se blížilo, když Brown, sedící s bradou v dlani před Patusanem, jako by člověk zíral na neslezlou stěnu hory, uslyšel krátký zvonivý štěk mosazného šestiliberního děla kdesi daleko ve městě. ‚Co je tohle?' zeptal se Cornelia, který se kolem něho motal. Cornelius naslouchal. Tlumený bučivý řev se valil po řece dolů přes město; velký buben začal dunět a ostatní odpovídali, pulzovali a hučeli. Drobná rozptýlená světélka začala blikat v tmavé polovině města, zatímco část osvětlená siluetami ohňů bzučela hlubokým a prolongovaným mumláním. ‚Přišel,' řekl Cornelius. ‚Cože? Už? Jste si jistý?' ptal se Brown. ‚Ano! ano! Jistý. Poslouchejte ten povyk.' ‚Co pro to dělají ten rámus?' pokračoval Brown. ‚Z radosti,' odfrkl Cornelius; ‚je velký muž, ale přesto neví o nic víc než dítě, a tak dělají velký rámus, aby mu udělali radost, protože víc nerozumí.' ‚Poslyšte,' řekl Brown, ‚jak se

k němu člověk dostane?' ‚Přijde si s vámi promluvit,' prohlásil Cornelius. ‚Jak to myslíte? Přijde sem dolů, jen tak se projít?' Cornelius ve tmě horlivě přikývl. ‚Ano. Přijde přímo sem a bude s vámi mluvit. Je jako blázen. Uvidíte, jaký je blázen.' Brown nevěřil. ‚Uvidíte; uvidíte,' opakoval Cornelius. ‚Nebojí se – nebojí se ničeho. Přijde a nařídí vám, abyste nechali jeho lidi na pokoji. Všichni musí nechat jeho lidi na pokoji. Je jako malé dítě. Přijde si za vámi rovnou.' Běda! znal Jima dobře – toho ‚malého mizerného skunka,' jak mu Brown říkal mně. ‚Ano, zajisté,' pokračoval s horlivostí, ‚a potom, kapitáne, vy řeknete tomu vysokému chlapovi s puškou, aby ho zastřelil. Prostě ho zabijte a všechny tak vystrašíte, že s nimi budete moci potom dělat, co se vám zlíbí – vezměte si, co chcete – odejděte, kdy chcete. Cha, cha, cha! Výborně...' Málem tancoval netrpělivostí a dychtivostí; a Brown, pohlédnuv přes rameno zpátky, viděl, jak jeho muži, odhalení nelítostným svítáním, promočení rosou, sedí mezi studeným popelem a nepořádkem tábora, zubožení, schoulení a v hadrech."

KAPITOLA 41

„Až do úplně posledního okamžiku, než na ně plný den dolehl jedním skokem, hořely ohně na západním břehu jasně a čistě; a potom Brown spatřil v hloučku barevných postav, nehybných mezi předsunutými domy, muže v evropských šatech, s přilbou, celého v bílém. ‚To je on; podívej! podívej!' zvolal Cornelius vzrušeně. Všichni Brownovi lidé vyskočili a shlukli se za ním s očima bez lesku. Skupina ostrých barev a tmavých tváří s bílou postavou uprostřed pozorovala pahorek. Brown viděl, jak se zdvíhají nahá paže ke stínění očí a jak jiné hnědé paže ukazují. Co měl dělat? Rozhlédl se kolem a lesy, které mu stály tváří v tvář ze všech stran, obkličovaly kolbiště nerovného zápasu. Pohlédl ještě jednou na své muže. Pohrdání, únava, touha po životě, přání zkusit ještě jednu šanci – pro nějaký jiný hrob – zápasily mu v prsou. Z obrysu, který postava představovala, se mu zdálo, že ten bílý muž tam, podepřený celou mocí země, prohlíží jeho pozici dalekohledem. Brown vyskočil na kládu, vyhodil paže nahoru, dlaně obrácené ven. Barevná skupina se kolem bílého muže sevřela a dvakrát ustoupila, než se od nich dostal volně a kráčel pomalu sám. Brown zůstal stát na kládě, dokud se Jim, mihající se mezi trsy trnitého křoví, téměř nedostal ke strouze; pak Brown seskočil a sestoupil, aby se s ním setkal na své straně.

„Setkali se, soudím, nepříliš daleko od místa, snad přímo na tom místě, kde Jim učinil druhý zoufalý skok svého života – ten skok, který ho vrhl do života Patusanu, do důvěry, lásky a oddanosti lidí. Stáli proti sobě přes strouhu a klidnýma očima se pokoušeli jeden druhé-

mu porozumět, dřív než otevřeli rty. Jejich nepřátelství se jim muselo zračit v pohledech; vím, že Brown nenáviděl Jima na první pohled. Jakékoli naděje, které mohl mít, se v okamžiku rozplynuly. Tohle nebyl ten muž, kterého očekával. Nenáviděl ho za to – a v kostkované flanelové košili s rukávy ustřiženými po loktech, s šedivým vousem, s propadlou tváří očerněnou od slunce – proklínal v srdci druhého mladost a jistotu, jeho jasné oči a jeho nerušené vystupování. Ten chlap mu uskočil daleko napřed! Nevypadal jako člověk, který by byl ochoten dát cokoli za pomoc. Všechny výhody byly na jeho straně – držení, bezpečí, moc; byl na straně drtivé přesily! Nebyl hladový a zoufalý a nezdálo se, že by se v nejmenším bál. A bylo cosi v samé úhlednosti Jimova oděvu, od bílé přilby po plátěné kamaše a nabílené boty, co se v Brownových chmurných podrážděných očích zdálo patřit k věcem, které v samém utváření svého života odsoudil a odvrhl.

„‚Kdo jste?' zeptal se nakonec Jim svým obvyklým hlasem. ‚Jmenuji se Brown,' odpověděl ten druhý hlasitě; ‚kapitán Brown. A vy?' A Jim po malé pauze pokračoval tiše, jako by neslyšel: ‚Co vás sem přivedlo?' ‚Chcete to vědět,' řekl Brown hořce. ‚To se dá snadno povědět. Hlad. A co přivedlo vás?'

„‚Ten chlap se při tom zarazil,' řekl Brown, vyprávěje mi začátek toho zvláštního rozhovoru mezi těmi dvěma muži, oddělenými jen bahnitým řečištěm strouhy, ale stojícími na protilehlých pólech oné koncepce života, která zahrnuje celé lidstvo – ‚Ten chlap se při tom zarazil a zrudl v obličeji. Příliš velký, aby se ho ptal někdo jiný, předpokládám. Řekl jsem mu, že jestli se na mě dívá jako na mrtvého muže, s nímž si lze dovolit, co člověk chce, tak ani on sám na tom není ve skutečnosti o nic lépe. Měl jsem tam nahoře chlapa, který ho měl celou dobu na mušce a čekal jen na znamení ode mě. Nebylo v tom nic, nad čím by se měl pohoršovat. Sešel dolů ze své vlastní vůle. ‚Shodněme se,' řekl jsem, ‚že jsme oba mrtví muži, a mluvme na tom základě, jako sobě rovní. Všichni si jsme rovni před smrtí,' řekl jsem.

Přiznal jsem, že jsem tu jako krysa v pasti, ale že nás k tomu dohnali, a i chycená krysa dokáže kousnout. Chytil mě za slovo. ‚Nedokáže, pokud se k pasti nepřiblížíte, dokud krysa nezcepení.' Řekl jsem mu, že taková hra je dost dobrá pro tyhle jeho domorodé přátele, ale měl jsem ho za příliš bílého, aby takhle zacházel třeba jen s krysou. Ano, chtěl jsem s ním mluvit. Ne žebrat o život. Moji chlapi byli – no – byli, co byli – muži jako on sám, každopádně. Všechno, co jsme od něho chtěli, bylo, aby si ve jménu ďábla přišel a tu věc vyřídil. ‚K sakru,' řekl jsem, zatímco on tam stál tichý jako dřevěný kůl, ‚snad nechcete sem denně chodit se svými brejlemi a počítat, kolik z nás ještě stojí na nohou. Pojďte. Buď přiveďte svůj pekelný dav, nebo nás pusťte, ať jdeme a umřeme hlady na širém moři, u Boha! Byl jste kdysi bílý, přes všechny vaše vznešené řeči o tom, že tohle je váš vlastní lid a vy jste s nimi jedno. Jste? A co u ďábla za to máte; co jste tu našel tak zatraceně vzácného? He? Nechcete snad, abychom sem dolů přišli – nebo chcete? Je vás dvě stě na jednoho. Nechcete, abychom sešli do otevřeného pole. Á! Slibuji vám, že než s tím budete hotov, nabídneme vám trochu zábavy. Mluvíte o tom, jak jsem zbaběle udeřil na neškodné lidi. Co je mi do toho, že jsou neškodní, když já umírám hlady málem úplně bez provinění? Ale já nejsem zbabělec. Nebuďte jím ani vy. Přiveďte je, nebo při všech ďáblech ještě dokážeme polovinu vašeho neškodného města poslat s námi v kouři do nebe!"

„Byl strašný – jak mi to vyprávěl – ta ztýraná kostra člověka přikrčená dohromady s tváří nad koleny, na mizerném lůžku v tom bídném doupěti, zvedající hlavu, aby na mě pohlédla se zlomyslným triumfem.

„‚To jsem mu řekl – věděl jsem, co říct,' začal znovu, zprvu slabě, ale ohromnou rychlostí se rozehříval v ohnivý výkřik svého pohrdání. ‚Nepůjdeme do lesa, abychom se tam potulovali jako šňůra živých kostlivců, jeden za druhým padajících, aby se do nás dali mravenci dřív, než budeme docela mrtví. Ach ne!... ‚Nezasloužíte si lepší osud,' řekl. ‚A co si zasloužíte vy,' křičel jsem na něho, ‚vy, kterého tu nacha-

zím, jak se krčíte s plnou pusou své zodpovědnosti, nevinných životů, své pekelné povinnosti? Co víte vy o mně víc, než já vím o vás? Přišel jsem sem pro potravu. Slyšíte? – pro potravu, abychom si naplnili břicho. A pro co jste přišel *vy*? Pro co jste prosil, když jste přišel? My od vás nechceme nic jiného, než abyste nám dal boj nebo volnou cestu zpátky, odkud jsme přišli…' ‚Teď bych s vámi bojoval,' říká a tahá se za knírek. ‚A já bych vás nechal, abyste mě zastřelil, a byl bych rád,' řekl jsem. ‚Tohle je pro mě místo odrazu stejně dobré jako jiné. Mám dost toho svého pekelného štěstí. Ale bylo by to příliš snadné. Mám tu své muže na stejné lodi – a u Boha, nejsem ten typ, co by vyskočil z nepříjemnosti a nechal je v zatraceném maléru,' řekl jsem. Chvíli stál a přemýšlel a potom chtěl vědět, co jsem spáchal [‚tam venku,' říká a trhne hlavou po proudu], že mě tak proháněli. ‚Setkali jsme se, abychom si vyprávěli příběh svých životů?' zeptal jsem se ho. ‚Předpokládejme, že začnete. Ne? Dobrá, docela určitě to nechci slyšet. Nechte si to pro sebe. Vím, že to není o nic lepší než ten můj. Žil jsem – a žil jste také vy, i když mluvíte, jako byste byl jeden z těch lidí, kteří by měli mít křídla, aby mohli chodit po světě, aniž by se dotkli špinavé země. No – je špinavá. Já nemám žádná křídla. Jsem tady, protože jsem se jednou v životě bál. Chcete vědět, čeho? Vězení. To mi nahání strach, a vy to můžete vědět – jestli vám to k něčemu je. Nebudu se vás ptát, co vás zahnalo strachem do téhle pekelné díry, kde jste zjevně našel pěkné výnosy. Takové je vaše štěstí a toto je moje – výsada žebrat o laskavost, aby mě rychle zastřelili, nebo mě nakopnout, abych šel volně a umřel hlady po svém.'…"

„Jeho sešlé tělo se třáslo jásotem tak prudkým, tak jistým a tak zlomyslným, že se zdálo, jako by zahnalo smrt, která na něho v té chatrči čekala. Mrtvola jeho šílené samolibosti povstala z hadrů a strádání jako z temných hrůz hrobu. Nelze říci, kolik lhal tehdy Jimovi, kolik lhal teď mně – a sám sobě vždy. Marnivost si s naší pamětí hraje odpudivé triky a pravda každé vášně potřebuje nějakou záminku, aby

mohla žít. Když stál u brány onoho jiného světa v převleku žebráka, tomuto světu dal políček do tváře, poplival ho, obsypal ho nesmírností pohrdání a vzpoury na dně svých zločinů. Přemohl je všechny – muže, ženy, divochy, obchodníky, lotry, misionáře – a Jima – ‚toho tlustolícího žebráka.' Nezáviděl jsem mu ten triumf *in articulo mortis*, tu téměř posmrtnou iluzi, že pošlapal celou zemi pod nohama. Zatímco se mi vychloubal ve své ponuré a odporné agónii, nedokázal jsem se ubránit vzpomínce na pochechtávavé vyprávění o době jeho největší nádhery, kdy po celý rok nebo déle bylo možno vidět loď Gentlemana Browna, mnoho dní v kuse, jak krouží kolem ostrůvku lemovaného zelení na azurové hladině, s tmavým puntíkem misijního domu na bílé pláži; zatímco Gentleman Brown na pevnině sesílal svá kouzla na romantickou dívku, pro niž byla Melanésie přespříliš, a dával naděje na pozoruhodné obrácení jejímu manželovi. Chudý ten muž se někdy ozval, že má v úmyslu získat ‚kapitána Browna pro lepší způsob života.'... ‚Ulovit Gentlemana Browna pro slávu' – jak to kdysi vyjádřil jeden potměšile hledící povaleč – ‚jen aby jim tam nahoře ukázali, jak vypadá obchodnický šípr ze západního Pacifiku.' A tohle byl ten samý muž, který také utekl s umírající ženou a prolil nad jejím tělem slzy. ‚Choval se jako velké miminko,' nemohl se nabažit vyprávění jeho tehdejší první důstojník, ‚a kam se poděla ta zábava, ať mě k smrti ukopou nemocní Kanakové, jestli *já* to vím. Páni! vždyť byla, když ji přinesl na palubu, už tak daleko, že ho ani nepoznávala; jen tam ležela na zádech v jeho lůžku a zírala do stropu strašně lesklýma očima – a potom zemřela. Zatracená ta zimnice, myslím...' Vzpomněl jsem si na všechny ty historky, zatímco si olysalou hroudu vousu utíral smrtelně bledou rukou a vyprávěl mi ze svého páchnoucího lůžka, jak se k tomu zatracenému, neposkvrněnému, nesahejte-na-mě chlapíkovi dostal, jak ho zdolal, jak si na něm vyšlápl. Přiznal, že ho nemohl vystrašit, ale byla cesta ‚široká jak silnice, jak se k němu dostat a protřepat tu jeho dvoupencovou duši zevnitř i zvnějšku i vzhůru nohama – u Boha!'"

KAPITOLA 42

„Nemyslím si, že by dokázal víc než snad pohlédnout na tu rovnou cestu. Zdálo se, že byl zmaten tím, co viděl, protože své vyprávění přerušil několikrát, aby zvolal: ‚Málem mi utekl. Nemohl jsem ho rozluštit. Kdo to byl?' A poté, co na mě vrhl divoký pohled, pokračoval, jásaje a šklebě se. Mně se dnes rozhovor těch dvou mužů přes strouhu jeví jako nejsmrtelnější druh souboje, na nějž Osud shlížel s chladnoocí znalostí konce. Ne, Jimovu duši neobrátil naruby, ale velmi se mýlím, pokud duch tak docela mimo jeho dosah nebyl donucen ochutnat plnou hořkost onoho zápasu. Tihle byli vyslanci, s nimiž ho svět, jehož se zřekl, pronásledoval v jeho ústraní – bílí lidé z „tam venku", kde se neuznával za dost dobrého, aby žil. Tohle bylo vše, co k němu přišlo – hrozba, otřes, nebezpečí pro jeho dílo. Domnívám se, že právě ten smutný, napůl rozhořčený, napůl odevzdaný pocit, prodírající se těch pár slov, která Jim tu a tam pronesl, Browna tak zmátl při čtení jeho charakteru. Někteří velcí muži vděčí za svou velikost z větší části schopnosti rozpoznat v těch, které si určí za svůj nástroj, přesně tu kvalitu síly, která je pro jejich dílo rozhodující; a Brown, jako by býval opravdu velký, měl satanský dar nalézt v obětech nejlepší i nejslabší místo. Přiznal mi, že Jim nebyl z těch, které lze obalamutit podlézavostí, a podle toho si dal pozor, aby se ukázal jako muž čelící bez zděšení neštěstí, pokárání a pohromě. Pašování pár pušek nebylo žádný velký zločin, poukázal. Co se týče příchodu do Patusanu, kdo měl právo říci, že nepřišel žebrat? Ti pekelní lidé zde se na něho spustili z obou břehů, aniž by se zdrželi ptaním. Tenhle argument předhodil drze, proto-

že ve skutečnosti energická akce Dain Warise zabránila největším pohromám; neboť Brown mi zřetelně řekl, že když viděl velikost toho místa, okamžitě si v duchu umínil, že jakmile získá oporu, zapálí vpravo i vlevo a začne tím, že postřílí vše živé, co uvidí, aby obyvatelstvo zkrotil a zastrašil. Nepoměr sil byl tak veliký, že tohle byla jediná cesta, která mu dávala sebemenší šanci dosáhnout svých cílů – uvažoval mezi záchvatem kašle. Ale tohle Jimovi neřekl. Co se týče útrap a hladovění, jimiž prošli, ty byly velmi skutečné; stačilo pohlédnout na jeho tlupu. Zapískáním ostrého tónu dal všechny své muže postavit do řady na kládách před zraky, aby je Jim mohl vidět. Co se té vraždy týče – no, stala se – stala, ale copak tohle nebyla válka, krvavá válka – v koutě? a ten muž byl zabit čistě, zasažen střelou do hrudi, ne jako ten jeho ubohý chudák, co teď leží v strouze. Museli ho poslouchat, jak šest hodin umírá, s vnitřnostmi roztrhanými broky. V každém případě to byl život za život... A tohle všechno bylo řečeno s únavou, s bezstarostností muže, kterého špatné štěstí stále popohání, až přestane dbát, kam běží. Když se Jima zeptal s jakousi hrubou zoufalou upřímností, zda on sám – teď rovnou – nerozumí, že ‚když dojde na záchranu vlastního života ve tmě, nestará se člověk, kdo jiný zahyne – tři, třicet, tři sta lidí' – bylo to, jako by mu démon šeptal radu do ucha. ‚Zasáhl jsem ho,' chlubil se mi Brown. ‚Hodně brzy přestal přede mnou dělat spravedlivého. Jen tam stál, nic neříkal a tvářil se temně jako hromobití – ne na mě – na zem.' Ptal se Jima, zda nemá nic podezřelého ve svém životě, co by si pamatoval, že je tak proklatě tvrdý na muže, který se snaží dostat ze smrtelné jámy první věcí, co mu přijde pod ruku – a tak dále, a tak dále. A hrubým hovorem probíhala jemná nitka narážky na jejich společnou krev, předpoklad společné zkušenosti; odporný náznak společné viny, tajného vědomí, jež bylo jako pouto jejich myslí a jejich srdcí.

„Nakonec se Brown vrhl na zem v plné délce a pozoroval Jima koutky očí. Jim na své straně strouhy stál a přemýšlel a švihal se po noze.

Domy v dohledu byly tiché, jako by je mor vyčistil od každého dechu života; ale mnoho neviditelných očí se zevnitř obracelo k těm dvěma mužům, mezi nimiž byla strouha, zabloudivší bílá loďka a tělo třetího muže napůl pohřížené v blátě. Na řece se znovu pohybovaly kánoe, protože Patusan nabýval zpět víry ve stálost pozemských institucí od chvíle, co se bílý pán vrátil. Pravý břeh, pavlače domů, vory uvázané podél břehů, dokonce střechy koupacích chatrčí byly pokryty lidmi, kteří, daleko mimo doslech a téměř mimo dohled, napínali oči směrem k pahorku za rádžovou palisádou. V širokém nepravidelném kruhu lesů, rozlomeném na dvou místech leskem řeky, bylo ticho. ‚Slíbíte, že opustíte pobřeží?' zeptal se Jim. Brown zvedl a nechal spadnout ruku, jako by se všeho vzdával – přijímaje nevyhnutelné. ‚A vzdáte zbraně?' pokračoval Jim. Brown se zdvihl a přes strouhu zablýskl pohledem. ‚Vzdát zbraně! Ne dřív, než si pro ně přijdete a vytrhnete nám je ze ztuhlých rukou. Myslíte, že jsem se zbláznil strachem? Á ne! To a tyhle hadry, co na mně jsou, je všechno, co na světě mám, kromě pár dalších zadovek na palubě; a chci to všechno prodat na Madagaskaru, pokud se tam vůbec dostanu – prosit si cestu z lodi na loď.'

„Jim na to neřekl nic. Nakonec, odhodiv proutek, který držel v ruce, řekl, jako by mluvil sám k sobě: ‚Nevím, jestli na to mám moc.'... ‚Nevíte! A před chvílí jste chtěl, abych se vzdal zbraní! To je také dobré,' zvolal Brown; ‚představte si, že vám řeknou jedno a mně udělají něco jiného.' Zřetelně se uklidnil. ‚Troufám si tvrdit, že máte moc, nebo co by znamenaly všechny tyhle řeči?' pokračoval. ‚Pro co jste sem sešel? Abyste si tu zabil čas?'

„‚Dobře,' řekl Jim a náhle po dlouhém mlčení zvedl hlavu. ‚Dostanete volnou cestu, nebo rovný boj.' Otočil se na patě a odkráčel.

„Brown okamžitě vstal, ale nešel na kopec, dokud neviděl Jima zmizet mezi prvními domy. Nikdy už ho nespatřil. Na cestě zpět potkal Cornelia, který se trousil dolů s hlavou vraženou mezi ramena. Zastavil se před Brownem. ‚Proč jste ho nezabil?' žádal nakvašeným, ne-

spokojeným hlasem. ‚Protože dokážu něco lepšího,' řekl Brown s pobaveným úsměvem. ‚Nikdy! nikdy!' protestoval Cornelius s energií. ‚Nedokázal byste. Žiji tady mnoho let.' Brown na něho pohlédl zvědavě. Život toho místa, které se postavilo proti němu do zbraně, měl mnoho stran; věci, které by nikdy neodhalil. Cornelius se zasmušile odplížil směrem k řece. Nyní opouštěl své nové přátele; přijímal zklamávající průběh událostí s mrzutou tvrdošíjností, která jako by stahovala jeho malou žlutou starou tvář ještě více do kupy; a jak sestupoval, pokukoval úkosem tu a tam a nevzdával se své upnuté myšlenky.

„Od této chvíle události plynou rychle, bez zádrže, prýštíce ze samotných srdcí lidí jako proud z temného pramene, a Jima mezi nimi vidíme většinou očima Tamb' Itam. Dívčiny oči ho pozorovaly také, ale její život je příliš splétán s jeho: je tam její vášeň, její údiv, její hněv, a především její strach a její neodpouštějící láska. U věrného sluhy, nechápajícího jako ostatní z nich, do hry vstupuje jen věrnost; věrnost a víra v jeho pána tak silná, že i úžas je utlumen na jakési smutné přijetí tajuplného selhání. Má oči jen pro jedinou postavu, a všemi labyrinty zmatku si uchovává svůj výraz strážce, poslušnosti, péče.

„Jeho pán se vrátil ze svého rozhovoru s bílými muži, kráčeje pomalu k palisádě v ulici. Všichni se radovali, že ho vidí vracet se, protože zatímco byl pryč, každý člověk se bál nejen toho, že bude zabit, ale také toho, co přijde potom. Jim vešel do jednoho z domů, kde se starý Doramin odebral, a zůstal dlouho sám s hlavou bugiských osadníků. Nepochybně s ním tehdy probral, jakou cestou se dát, ale u toho rozhovoru nebyl nikdo přítomen. Jen Tamb' Itam, držící se co nejblíže dveří, slyšel svého pána říkat: ‚Ano. Dám všemu lidu vědět, že takové je mé přání; ale mluvil jsem s vámi, ó Doramine, přede všemi ostatními, a o samotě; neboť vy znáte mé srdce, jako já znám vaše, a jeho největší touhu. A dobře víte i to, že nemám na mysli nic jiného než dobro lidu.' Potom jeho pán, nadzvednuv plátno ve dveřích, vyšel ven, a on, Tamb' Itam, zahlédl uvnitř starého Doramina, sedícího v křesle s ru-

kama na kolenou a dívajícího se mezi své nohy. Potom následoval svého pána k pevnosti, kam byli všichni hlavní obyvatelé Bugiů a Patusanu svoláni k poradě. Sám Tamb' Itam doufal, že bude nějaký boj. ‚Co jiného to bylo než dobytí dalšího kopce?' zvolal lítostivě. V městě však mnozí doufali, že chamtiví cizinci budou pohledem na tolik statečných mužů připravujících se k boji přiměni odejít. Bylo by dobré, kdyby odešli. Protože Jimův příchod byl oznámen před svítáním výstřelem z pevnosti a bitím velikého bubnu tam, strach, který se nad Patusanem vznášel, se zlomil a opadl jako vlna o skálu a zanechal po sobě vzkypělou pěnu vzrušení, zvědavosti a nekonečných dohadů. Polovina obyvatelstva byla vyhnána ze svých domů pro potřeby obrany a žila v ulici na levé straně řeky, tísnila se kolem pevnosti a každou chvíli očekávala, že uvidí svá opuštěná obydlí na ohroženém břehu vzplanout. Všeobecným zájmem bylo, aby se věc rychle vyřídila. Jídlo bylo péčí Jewel vydáváno uprchlíkům. Nikdo nevěděl, co jejich bílý muž udělá. Někteří poznamenali, že je to horší než za války se Sherifem Alim. Tehdy mnohým lidem to bylo jedno; nyní měl každý něco, co mohl ztratit. Pohyby kánoí přejíždějících sem a tam mezi dvěma částmi města se sledovaly s napětím. Dvojice bugiských bitevních člunů ležela zakotvená uprostřed proudu, aby chránila řeku, a nitka kouře stála na přídi každého z nich; muži v nich si vařili polední rýži, když Jim po svých rozhovorech s Brownem a Doraminem překročil řeku a vstoupil vodní branou své pevnosti. Lidé uvnitř se kolem něho shlukli tak, že si jen stěží razil cestu k domu. Ještě ho neviděli, protože při svém příchodu v noci vyměnil pár slov jen s dívkou, která za tím účelem sešla k přístavní lávce, a potom hned šel, aby se připojil k náčelníkům a bojovníkům na druhém břehu. Lidé za ním volali pozdravy. Jedna stařena vyvolala smích tím, že se divoce prodrala do první řady a kárajícím hlasem ho zapřísahala, aby dohlédl na to, aby její dva synové, kteří byli u Doramina, neutrpěli rukou lupičů. Několik přihlížejících se ji snažilo odtáhnout, ale ona se bránila a křičela: ‚Pusťte

mě. Co to má být, ó Muslimové? Tenhle smích je nevhodný. Copak nejsou krutí, krvežízniví lupiči odhodláni zabíjet?' ‚Nechte ji,' řekl Jim, a jak náhle padlo ticho, pomalu dodal: ‚Všichni budou v bezpečí.' Vstoupil do domu dřív, než velký vzdech a hlasité mumlání uspokojení dozněly.

„Není pochyb, že se v duchu rozhodl, že Brown bude mít volnou cestu zpět k moři. Jeho osud, pozvednuvší se do vzpoury, mu vnucoval ruku. Poprvé musel prosadit svou vůli tváří v tvář otevřenému odporu. ‚Hodně se mluvilo a zpočátku můj pán mlčel,' řekl Tamb' Itam. ‚Nastala tma, a tehdy jsem rozsvítil svíce na dlouhém stole. Náčelníci seděli po obou stranách, a paní zůstala po pravici mého pána.'

„Když začal mluvit, zdálo se, jako by nezvyklá nesnáz jen pevněji ukotvila jeho rozhodnutí. Bílí muži nyní čekali na jeho odpověď na kopci. Jejich náčelník k němu promluvil řečí jeho vlastního lidu, osvětliv tak mnoho věcí, které by bylo těžké vysvětlit jinou mluvou. Byli to pobloudilí muži, které utrpení oslepilo pro právo i křivdu. Je pravda, že životy již byly ztraceny, ale proč ztrácet další? Prohlásil svým posluchačům, shromážděným hlavám lidu, že jejich blaho je jeho blaho, jejich ztráty jsou jeho ztráty, jejich smutek jeho smutek. Rozhlédl se po vážně naslouchajících tvářích a řekl jim, aby pamatovali, že bojovali a pracovali bok po boku. Znají jeho odvahu… Zde ho šum přerušil… A že je nikdy nepodvedl. Mnoho let spolu obývali tuto zemi. Miloval ji i lid, který v ní žil, nesmírně velikou láskou. Byl připraven ručit vlastním životem za jakékoli zlo, které by je potkalo, pokud bílým mužům s vousy bude dovoleno odtáhnout. Byli to zločinci, ale i jejich osud byl zlý. Dal jim snad někdy špatnou radu? Přinesla jeho slova někdy lidem utrpení? ptal se. Věřil, že nejlepší bude nechat tyto bílé muže a jejich družinu odejít se životem. Byl by to malý dar. ‚Já, kterého jste zkoušeli a vždy shledali věrným, vás prosím, abyste je nechali jít.' Obrátil se k Doraminovi. Starý *nakhoda* se ani nehnul.

‚Tedy,' řekl Jim, ‚povolejte Dain Warise, svého syna, mého přítele, neboť v této věci já vést nebudu.'"

KAPITOLY 43–44

„Tamb' Itam za jeho židlí byl jako hromem zasažen. Prohlášení vyvolalo nesmírnou senzaci. ‚Nechte je jít, protože to je nejlepší v mém vědomí, které vás nikdy nepodvedlo,' trval Jim na svém. Nastalo ticho. V tmě dvora bylo slyšet tlumený šepot, šoupání nohou mnoha lidí. Doramin pozvedl svou těžkou hlavu a řekl, že čtení v srdcích je stejně nemožné jako sahat na nebe rukou, ale – svoluje. Ostatní dávali po řadě své mínění. ‚Je to nejlepší,' ‚Nechte je jít,' a tak dále. Většina z nich však jen řekla, že ‚věří Tuan Jimovi.'

„V této prosté formě souhlasu s jeho vůlí leží celé jádro té situace; jejich víra, jeho pravda; a svědectví oné věrnosti, která z něho v jeho vlastních očích činila rovného oněm bezúhonným mužům, kteří nikdy nevypadnou z řady. Steinova slova, ‚Romantik! – Romantik!' jako by zvonila přes ty dálky, které ho nyní už nikdy nevydají světu lhostejnému k jeho poklesům a jeho ctnostem, ani oné horoucí a lnoucí náklonnosti, která mu odpírá podíl slz v zmatení velikého žalu a věčného rozloučení. Od okamžiku, kdy čirá pravdivost jeho posledních tří let života zvítězí nad nevědomostí, strachem a hněvem lidí, se mi nejeví již tak, jak jsem ho spatřil naposled – jako bílá skvrna zachycující veškeré matné světlo, jež zbylo nad temným pobřežím a potemnělým mořem – ale větší a žalostnější v osamění své duše, která zůstává i té, jež ho milovala nejvíce, krutou a neřešitelnou záhadou.

„Je zřejmé, že Brownovi nedůvěřoval nikoli; nebyl důvod pochybovat o příběhu, jehož pravdivost se zdála být zaručena hrubou upřímností, jakousi mužnou poctivostí v přijetí mravnosti a následků svých

činů. Jim však neznal onen téměř nepředstavitelný egotismus toho muže, který ho, když mu někdo vzdoroval a mařil mu vůli, dohnal k šílenství rozhořčeným a mstivým vztekem zmařeného samovládce. Ale pokud Jim Brownovi nedůvěřoval, zjevně se úzkostlivě obával, aby nevzniklo nějaké nedorozumění končící snad srážkou a krveprolitím. Z toho důvodu, hned jak malajští náčelníci odešli, požádal Jewel, aby mu dala něco k jídlu, protože hodlal vyjít z pevnosti a převzít velení ve městě. Když mu to vymlouvala poukazem na jeho únavu, řekl, že by se mohlo přihodit něco, co by si nikdy neodpustil. ‚Jsem zodpovědný za každý život v této zemi,' řekl. Nejprve byl zádumčivý; obsluhovala ho vlastníma rukama, přejímajíc talíře a mísy (ze stolního servisu, který mu daroval Stein) z rukou Tamb' Itam. Po chvíli pookřál; řekl jí, že bude znovu velet pevnosti po další noc. ‚Pro nás spánek není, stará dívenko,' řekl, ‚dokud je náš lid v nebezpečí.' Později žertem řekl, že je nejlepším mužem z nich všech. ‚Kdybyste ty a Dain Waris udělali, co jste chtěli, dnes by nebyl ani jeden z těch ubožáků naživu.' ‚Jsou tak zlí?' zeptala se, naklánějíc se nad jeho židli. ‚Lidé někdy jednají zle, aniž by byli o moc horší než ostatní,' řekl po jistém zaváhání.

„Tamb' Itam následoval svého pána k přístavní lávce před pevností. Noc byla jasná, ale bez měsíce, a prostředek řeky byl tmavý, zatímco voda pod každým břehem odrážela světla mnoha ohňů, ‚jako za noci ramadánu,' řekl Tamb' Itam. Bitevní čluny tiše plynuly tmavým pruhem, nebo zakotveny plavaly nehybně s hlasitým čeřením. Pro Tamb' Itam znamenala ta noc mnoho pádlování v kánoi a chození v patách svému pánovi: nahoru a dolů ulicí, kde hořely ohně, dovnitř země na okraji města, kde malé skupinky mužů hlídaly pole. Tuan Jim vydával rozkazy a byly plněny. Nakonec ze všeho šli k rádžově palisádě, kterou té noci obsadil oddíl Jimových lidí. Starý rádža uprchl časně ráno s většinou svých žen do malého domu, který měl u džunglové vesnice na přítoku. Kassim, zůstavší za ním, se zúčastnil porady se svým výrazem horlivé činorodosti, aby vysvětlil diplomacii předchozího dne. Byl

značně odbyt, dokázal však zachovat svůj úsměvný, tichý bystrozrak, a projevil se vysoce potěšeným, když mu Jim přísně oznámil, že hodlá tu noc obsadit palisádu svými vlastními lidmi. Když se porada rozešla, bylo venku slyšet, jak oslovuje toho či onoho vracejícího se náčelníka a hlasitým, uspokojeným tónem mluví o tom, jak je rádžův majetek za rádžovy nepřítomnosti chráněn.

„Někdy kolem desáté Jimovi muži pochodovali dovnitř. Palisáda ovládala ústí strouhy a Jim hodlal zůstat tam, dokud Brown nebude procházet dole. Na rovném, travnatém výběžku za zdí kůlů byl rozdělán malý oheň a Tamb' Itam postavil svému pánovi malou skládací stoličku. Jim mu řekl, aby se pokusil spát. Tamb' Itam si vzal rohož a lehl si o kousek dál; nemohl však spát, ačkoli věděl, že má vyrazit na důležitou cestu ještě tu noc. Jeho pán chodil sem a tam před ohněm se sklopenou hlavou a rukama za zády. Jeho tvář byla smutná. Kdykoli se jeho pán k němu přiblížil, Tamb' Itam předstíral spánek, nechtěje, aby jeho pán věděl, že byl pozorován. Konečně se jeho pán zastavil, pohlédl na něho, jak leží, a tiše řekl: ‚Je čas.'

„Tamb' Itam se okamžitě zdvihl a vykonal přípravy. Jeho posláním bylo jet dolů po řece, předjet Brownův člun o hodinu nebo více a sdělit Dain Warisovi s konečnou platností a formálně, že bílí smějí projít bez obtěžování. Jim by s tou službou nikomu jinému nedůvěřoval. Před odjezdem si Tamb' Itam, spíše pro formu (jelikož byl díky svému postavení kolem Jima dokonale znám), vyžádal jakýsi znak. ‚Protože, Tuane,' řekl, ‚ta zpráva je důležitá, a jsou to vaše vlastní slova, která nesu.' Jeho pán sáhl nejprve do jedné kapsy, pak do druhé, a nakonec sňal z ukazováku Steinův stříbrný prsten, který obyčejně nosil, a předal jej Tamb' Itam. Když Tamb' Itam odjel na své poslání, Brownův tábor na pahorku byl tmavý, až na jediný malý svit, který prosvítal větvemi jednoho ze stromů, které bílí muži pokáceli.

„Časně večer dostal Brown od Jima složený kousek papíru, na němž bylo napsáno: ‚Dostaneš volnou cestu. Vyraž, jakmile ti tvůj člun po-

pluje na ranním přílivu. Ať jsou tví muži opatrní. Křoví na obou stranách strouhy a palisáda u ústí jsou plné dobře ozbrojených mužů. Neměl byste šanci, ale nevěřím, že chcete krveprolití.' Brown to četl, roztrhal papír na malé kousky, a obraceje se ke Corneliovi, který jej přinesl, posměšně řekl: ‚Sbohem, můj výtečný příteli.' Cornelius byl v pevnosti a odpoledne se plížil kolem Jimova domu. Jim ho vybral, aby zprávu nesl, protože mluvil anglicky, byl Brownovi znám a nebylo pravděpodobné, že by ho někdo z mužů v nervózním omylu zastřelil jako Malajce, který by se v šeru snad mohl blížit.

„Cornelius po doručení papíru neodešel. Brown seděl u maličkého ohně; všichni ostatní leželi. ‚Mohl bych vám říct něco, co byste rád věděl,' zamumlal Cornelius mrzutě. Brown na něho nedbal. ‚Nezabil jste ho,' pokračoval ten druhý, ‚a co z toho máte? Mohl jste dostat peníze od rádži, mimo kořisti ze všech bugiských domů, a teď nedostanete nic.' ‚Radši se odsud ztraťte,' zavrčel Brown, aniž by na něho pohlédl. Cornelius se však spustil k jeho boku a začal velmi rychle šeptat, dotýkaje se čas od času jeho lokte. To, co měl co říct, Browna zprvu vzpřímilo kletbou. Prostě ho informoval o ozbrojené družině Dain Warise dole po řece. Zprvu se Brown viděl zcela zaprodán a zrazen, ale okamžik rozvahy ho přesvědčil, že nemůže jít o zamýšlenou zradu. Nic neřekl, a po chvíli Cornelius poznamenal tónem naprosté lhostejnosti, že existuje jiná cesta z řeky, kterou velmi dobře zná. ‚Dobrá věc, kterou je dobré vědět,' řekl Brown a nastražil uši; a Cornelius začal mluvit o tom, co se dělo ve městě, a opakoval vše, co bylo řečeno na poradě, drbaje stejným polohlasem u Brownova ucha, jak mluvíte mezi spícími muži, které nechcete probudit. ‚Myslí, že mě učinil neškodným, co?' zamumlal Brown velmi tiše… ‚Ano. Je blázen. Malé dítě. Přišel sem a oloupil mě,' hučel dál Cornelius, ‚a všechny ty lidi přiměl, aby mu věřili. Ale kdyby se stalo něco, čemu by přestali věřit, kde by byl? A ten Bugis Dain, co tam dole na řece na vás čeká, kapitáne, je právě ten muž, který vás honil sem nahoru, když jste poprvé přišel.'

Brown nedbale podotkl, že by nebylo špatné se mu vyhnout, a Cornelius se stejně odtažitým, zamyšleným výrazem prohlásil, že zná postranní rameno dost široké, aby jím Brownův člun prošel kolem Warisova tábora. ‚Budete muset být tiše,' řekl pak jako myšlenku navrch, ‚neboť na jednom místě projedeme těsně za jeho táborem. Velmi blízko. Táboří na břehu s čluny vytaženými.' ‚Ó, umíme být tiší jako myši; nebojte se,' řekl Brown. Cornelius si vymínil, že v případě, že Browna povede ven, bude jeho kánoe tažena ve vleku. ‚Budu se muset rychle vrátit,' vysvětlil.

„Dvě hodiny před svítáním přišla zpráva do palisády od vzdálených hlídek, že bílí lupiči scházejí k svému člunu. Ve velmi krátké chvíli byl každý ozbrojený muž od jednoho konce Patusanu po druhý ve střehu, a přesto zůstávaly břehy řeky tak tiché, že nebýt ohňů hořících s náhlými rozmazanými vzplanutími, mohlo by město spát jako v mírových časech. Těžká mlha ležela velmi nízko nad vodou, dělajíc jakési matoucí šedé světlo, které neukazovalo nic. Když Brownova dlouhá šalupa vyklouzla ze strouhy do řeky, Jim stál na nízkém výběžku země před rádžovou palisádou – přímo na tom místě, kam poprvé položil nohu na patusanský břeh. V šedivosti se vynořil pohybující se stín, osamocený, velmi mohutný, a přece neustále unikající oku. Z něho vycházel šum tichého hovoru. Brown u kormidelní páky uslyšel Jima klidně promluvit: ‚Volná cesta. Nejlépe se spolehněte na proud, dokud mlha vydrží; ale ta brzy opadne.' ‚Ano, brzy uvidíme jasně,' odpověděl Brown.

„Těch třicet nebo čtyřicet mužů stojících s mušketami připravenými vně palisády zadržovalo dech. Bugiský majitel proy, kterého jsem viděl na Steinově verandě a který byl mezi nimi, mi řekl, že člun, zabírající těsně kolem nízkého výběžku, se na okamžik zdál zvětšit a převisnout nad něj jako hora. ‚Pokud se vám vyplatí počkat den venku,' zavolal Jim, ‚pokusím se vám poslat dolů něco – voly, nějaké jamy – co budu moci.' Stín dál postupoval. ‚Ano. Udělejte,' řekl hlas, prázdný

a tlumený z mlhy. Nikdo z mnoha pozorných posluchačů nerozuměl, co ta slova znamenají; a potom Brown a jeho muži v jejich člunu odpluli, strašidelně mizejíce bez nejmenšího zvuku.

„Tak Brown, neviditelný v mlze, vyplouvá z Patusanu loktem o loket s Corneliem na zádi dlouhé šalupy. ‚Snad dostanete malého vola,' řekl Cornelius. ‚Ó ano. Vola. Jamy. Dostanete to, pokud to řekl. On vždy mluví pravdu. Ukradl mi všechno, co jsem měl. Myslím, že se vám malý vůl líbí víc než kořist z mnoha domů.' ‚Radil bych vám, abyste zavřel klapačku, nebo vás tu někdo může hodit přes palubu do té zatracené mlhy,' řekl Brown. Zdálo se, že člun stojí; nebylo vidět nic, ani řeku vedle, jen vodní prach lítal a stékal, sražen, dolů po jejich vousech a tvářích. Bylo to podivné, řekl mi Brown. Každý jednotlivý člověk z nich se cítil, jako by sám plul v člunu, pronásledován téměř nepostřehnutelným podezřením z vzdychajících, mumlajících duchů. ‚Hodíte mě ven, co? Ale já bych věděl, kde jsem,' zamumlal Cornelius mrzutě. ‚Žil jsem tady mnoho let.' ‚Ne dost dlouho, aby ses prokoukl takovou mlhou,' řekl Brown, opírající se nazad s paží kývající se sem a tam na zbytečné kormidelní páce. ‚Ano. Dost dlouho na tohle,' zavrčel Cornelius. ‚To je velmi užitečné,' poznamenal Brown. ‚Mám uvěřit, že bys tu zadní cestu, o které jsi mluvil, dokázal najít poslepu, takhle?' Cornelius zavrčel. ‚Jste tak unavený, že neumíte veslovat?' zeptal se po mlčení. ‚Ne, u Boha!' vykřikl Brown náhle. ‚Vesla ven!' Nastalo v mlze veliké klepání, které se po chvíli ustálilo v pravidelný dřeh neviditelných vesel o neviditelné háky. Jinak nic se nezměnilo, a nebýt mírného šplouchnutí ponořeného listu, bylo to jako veslovat vzduchoplaveckým košem v oblaku, řekl Brown. Potom Cornelius neotevřel rty, leda aby mrzutě žádal, aby někdo vylil jeho kánoi, která se táhla ve vleku za dlouhou šalupou. Postupně se mlha vpředu rozbělela a stala se světelnou. Nalevo viděl Brown tmu, jako by se díval na záda odcházející noci. Náhle se nad jeho hlavou objevila veliká větev pokrytá listím

a konce větviček, krůpějovitě visící a nehybné, se zahnuly štíhle těsně vedle. Cornelius bez slova vzal kormidelní páku z jeho ruky.’

KAPITOLA 44

„Nemyslím si, že spolu znovu mluvili. Člun vplul do úzkého postranního ramene, kde byl tlačen listy vesel zabořovaných do drolících se břehů, a tam byla taková tma, jako by nad mlhou, která plnila jeho hloubku až k vrcholkům stromů, byly rozestřeny ohromné černé perutě. Větve nahoře dolů prostřelovaly mlhu velkými krůpějemi. Na Corneliovu zabručenou pobídku dal Brown svým mužům povel nabít. ‚Dám vám šanci se jim pomstít, než s tím skončíme, vy sešlé mrzáky,' řekl své bandě. ‚Dejte pozor, ať ji nepromarníte – vy psi.' Tiché zavrčení odpovědělo té řeči. Cornelius projevoval velikou úzkostlivou péči o bezpečí své kánoe.

„Mezitím Tamb' Itam dosáhl konce své cesty. Mlha ho trochu zdržela, ale pádloval vytrvale a držel se jižního břehu. Zvolna přišlo denní světlo jako záře v matné skleněné kouli. Břehy tvořily po obou stranách řeky tmavou šmouhu, v níž se daly rozpoznat náznaky sloupových tvarů a stíny zkroucených větví vysoko nahoře. Mlha byla na vodě stále hustá, ale byla držena dobrá hlídka, neboť jak se Tamb' Itam blížil k táboru, z bílé páry se vynořily postavy dvou mužů a hlasy k němu bujaře promluvily. Odpověděl, a za chvíli byla vedle něho kánoe a vyměnil si s pádlujícími zprávy. Vše bylo v pořádku. Nebezpečí pominulo. Potom muži v kánoi pustili okraj jeho vydlabaného člunu a bez odkladu zmizeli z dohledu. Pokračoval ve své cestě, dokud nezaslechl hlasy přicházející k němu tiše přes vodu, a neuviděl pod nyní zdvíhající se, vířící mlhou záři mnoha malých ohňů hořících na písčitém proužku, podepřeném vysokými štíhlými stromy a křovím. Tam

zase byla hlídka, neboť byl vyzván. Vykřikl své jméno, zatímco poslední dva záběry jeho pádla hnaly jeho kánoi na břeh. Byl to velký tábor. Muži se krčili v mnoha malých hloučcích pod tlumeným šumem rozhovoru časného rána. Mnoho tenkých nitek kouře se pomalu kadeřilo v bílé mlze. Pro náčelníky byly postaveny malé přístřešky zvýšené nad zem. Muškety byly stavěny do malých pyramid a dlouhá kopí byla vrážena jednotlivě do písku blízko ohňů.

„Tamb' Itam, předstíraje důležitost, žádal, aby byl veden k Dain Warisovi. Nalezl přítele svého bílého pána ležícího na zvýšeném lehátku z bambusu, krytém jakýmsi přístřeškem z klacků pokrytých rohožemi. Dain Waris byl probuzen a před jeho ložem hořel jasný oheň, které se podobalo hrubé svatyni. Jediný syn *nakhody* Doramina odpověděl na jeho pozdrav vlídně. Tamb' Itam začal tím, že mu podal prsten, který zaručoval pravdivost slov posla. Dain Waris, opírající se o loket, mu řekl, aby mluvil a sdělil všechny zprávy. Začínaje posvátnou formulí ‚Zpráva je dobrá,' Tamb' Itam doručil Jimova vlastní slova. Bílí mužové, odcházející se souhlasem všech náčelníků, měli být propuštěni dolů po řece. Na otázku či dvě pak Tamb' Itam podal zprávu o jednání poslední porady. Dain Waris pozorně poslouchal až do konce, pohrávaje si s prstenem, který si nakonec navlékl na ukazovák pravé ruky. Poté, co vyslechl vše, co měl Tamb' Itam co říci, propustil ho, aby se najedl a odpočinul si. Rozkazy k návratu v odpoledních hodinách byly okamžitě dány. Potom Dain Waris znovu ulehl, s otevřenýma očima, zatímco mu jeho osobní služebníci připravovali u ohně jídlo, u kterého Tamb' Itam také seděl a bavil se s muži, kteří se k němu přitlačili, aby slyšeli nejnovější zprávy z města. Slunce pohlcovalo mlhu. Dobrá hlídka byla držena u úseku hlavního proudu, kde se každou chvíli očekávalo, že se objeví člun bílých.

„A tehdy si Brown vzal pomstu na světě, který mu po dvaceti letech pohrdlivé a bezohledné tyranie odepřel i daň úspěchu obyčejného lupiče. Byl to čin chladnokrevné krutosti a utěšoval ho na jeho smrtel-

ném loži jako vzpomínka na nezlomný vzdor. Potají vylodil své muže na druhé straně ostrova proti bugiskému táboru a vedl je napříč. Po krátké, ale naprosto tiché potyčce se Cornelius, který se v okamžiku vylodění pokusil odkrást, odhodlal ukázat cestu tam, kde bylo podrostu nejméně. Brown držel oběma jeho kostnatýma rukama za zády v sevření jedné veliké pěsti a tu a tam ho divoce postrkoval kupředu. Cornelius zůstal němý jako ryba, zbabělý, ale věrný svému záměru, jehož naplnění se před ním matně rýsovalo. Na kraji pásu lesa se Brownovi muži rozestoupili do krytu a čekali. Tábor byl před jejich očima zřetelný od jednoho konce k druhému a nikdo se neohlédl jejich směrem. Nikdo ani ve snu nenapadlo, že by bílí mohli vědět o úzkém průlivu za ostrovem. Když Brown usoudil, že nastal okamžik, zvolal: ‚Dejte jim to,' a čtrnáct ran zarachotilo jako jediný výstřel.

„Tamb' Itam mi řekl, že překvapení bylo tak veliké, že kromě těch, kteří padli mrtví nebo zranění, se po první salvě po značnou chvíli ani duše nepohnula. Potom vykřikl jeden muž, a po tom výkřiku se ze všech hrdel zdvihl veliký řev úžasu a strachu. Slepá panika hnala tyto muže ve vlnící se, kolébavé mase sem a tam podél břehu jako stádo dobytka bojícího se vody. Několik jich tehdy skočilo do řeky, ale většina to udělala až po poslední salvě. Třikrát Brownovi muži vystřelili do té tlačenice, Brown, jediný viditelný, zuřil a křičel: ‚Mířte nízko! mířte nízko!'

„Tamb' Itam říká, že on sám po první salvě pochopil, co se stalo. Ačkoli nebyl zasažen, padl a ležel jako mrtvý, ale s očima otevřenýma. Při zvuku prvních výstřelů Dain Waris, který ležel na lehátku, vyskočil a vyběhl na otevřený břeh právě včas, aby přijal při druhé salvě kulku do čela. Tamb' Itam ho viděl, jak dřív než padl, rozpjal paže doširoka. Potom, říká, přišel na něho veliký strach – ne dřív. Bílí muži se stáhli, jak přišli – nespatřeni.

„Tak Brown vyrovnal svůj účet se zlým osudem. Všimněte si, že i v tomto strašlivém výbuchu je jakási nadřazenost muže, jenž nese

v obálce svých běžných tužeb právo – tu abstraktní věc. Nebyl to vulgární a zrádný masakr; byla to lekce, odplata – ukázka jakéhosi temného a strašlivého rysu naší přirozenosti, který, obávám se, není tak daleko pod povrchem, jak si rádi myslíme.

„Potom bílí odcházejí – Tamb' Itam je nespatří – a zdají se úplně zmizet lidským očím; a škuner, ten také zmizí po způsobu kradeného zboží. Ale vypráví se o bílé dlouhé šalupě vyzvednuté o měsíc později v Indickém oceánu nákladním parníkem. Dvě vyprahlé, žluté, skelnooké, šeptající kostry v ní uznávaly autoritu třetího, který prohlásil, že jeho jméno je Brown. Jeho škuner, hlásil, směřující na jih s nákladem jávského cukru, dostal zlou trhlinu a potopil se mu pod nohama. On a jeho druhové byli přeživšími z posádky šesti mužů. Oba zemřeli na palubě parníku, který je zachránil. Brown se dožil toho, abych ho spatřil já, a já mohu dosvědčit, že svou úlohu dohrál do konce.

„Zdá se však, že při odchodu zapomněli odpoutat Corneliovu kánoi. Samotného Cornelia Brown pustil hned na počátku střelby, s kopnutím na rozloučenou. Tamb' Itam, povstav zpomezi mrtvých, viděl toho Nazaretského, jak pobíhá po břehu nahoru a dolů mezi mrtvolami a dohasínajícími ohni. Vydával drobné výkřiky. Náhle se vrhl k vodě a činil zběsilé pokusy spustit jeden z bugiských člunů do vody. ‚Potom, dokud mě nespatřil,' vyprávěl Tamb' Itam, ‚stál a hleděl na tu těžkou kánoi a škrábal se na hlavě.' ‚Co se s ním stalo?' zeptal jsem se. Tamb' Itam na mě tvrdě zíraje učinil pravou paží výrazný posuněk. ‚Dvakrát jsem bodl, Tuane,' řekl. ‚Když mě viděl přicházet, prudce se vrhl na zem a dělal veliký křik, kopaje nohama. Pištěl jako polekaná slepice, dokud neucítil ten hrot; potom byl ticho, ležel a díval se na mě, zatímco mu život pomalu odcházel z očí.'

„Když tohle vykonal, Tamb' Itam neotálel. Chápal důležitost být prvním s hroznou zprávou v pevnosti. Mnoho lidí z družiny Dain Warise samozřejmě přežilo; ale v nejvyšší panice někteří přeplavali řeku, jiní utekli do křoví. Faktem je, že nevěděli skutečně, kdo ten úder za-

sadil – zda nepřicházejí další bílí lupiči, zda se již nezmocnili celé země. Představovali si, že jsou obětí rozsáhlé zrady a zcela odsouzeni ke zničení. Říká se, že některé malé družiny se nevrátily až za tři dny. Několik se jich však pokusilo okamžitě vrátit do Patusanu, a jedna z kánoí, která toho rána hlídkovala na řece, byla v dohledu tábora právě v okamžiku útoku. Je sice pravda, že nejprve muži v ní vyskočili přes palubu a doplavali k protějšímu břehu, ale potom se vrátili k svému člunu a bázlivě vyrazili proti proudu. Před těmito měl Tamb' Itam hodinový náskok."

KAPITOLA 45

„Když Tamb' Itam, pádluje jako šílený, dorazil do úseku řeky u města, ženy, tísnící se na plošinách před domy, vyhlížely návrat malé flotily člunů Dain Warise. Město mělo slavnostní vzhled; tu a tam bylo vidět muže, ještě s kopími nebo puškami v rukou, jak chodí nebo stojí ve skupinkách na břehu. Čínské krámky byly brzy otevřeny; ale tržiště bylo prázdné, a strážný, stále ještě postavený na rohu pevnosti, rozeznal Tamb' Itam a vykřikl na ty uvnitř. Brána byla dokořán. Tamb' Itam vyskočil na břeh a vběhl dovnitř střemhlav. První osoba, kterou potkal, byla dívka sestupující z domu.

„Tamb' Itam, rozcuchaný, lapaje po dechu, s chvějícími se rty a divokýma očima, stál před ní nějakou dobu, jako by na něho padlo náhlé kouzlo. Potom se mu vydralo z úst velmi rychle: ‚Zabili Dain Warise a mnoho dalších.' Dívka tleskla rukama a její první slova byla: ‚Zavřete brány.' Většina mužů z pevnosti se už vrátila do svých domovů, ale Tamb' Itam popohnal těch pár, kteří zůstali uvnitř na své pořadí služby. Dívka stála uprostřed dvora, zatímco ostatní pobíhali. ‚Doramin,' vykřikla zoufale, když Tamb' Itam prošel kolem ní. Příště, co šel kolem, odpověděl jí rychle na její myšlenku: ‚Ano. Ale veškerý prach v Patusanu máme my.' Chytila ho za paži, a ukazujíc na dům, ‚Zavolej ho ven,' zašeptala, chvějíc se.

„Tamb' Itam vyběhl po schodech. Jeho pán spal. ‚To jsem já, Tamb' Itam,' zvolal u dveří, ‚se zprávami, jež nesnesou odkladu.' Viděl, jak se Jim obrátil na polštáři a otevřel oči, a ihned vyhrkl: ‚Tohle je, Tuane, den zla, prokletý den.' Jeho pán se zdvihl na loket, aby naslouchal –

zcela tak, jak to učinil Dain Waris. A pak Tamb' Itam začal své vyprávění, snaže se podat příběh v pořádku, nazývaje Dain Warise Panglimou a říkaje: ‚A tu Panglima zavolal na náčelníka svých vlastních veslařů: Dejte Tamb' Itam něco k jídlu' – když jeho pán položil nohy na zem a pohlédl na něho s tak zděšenou tváří, že mu slova zůstala vězet v hrdle.

„‚Mluvte,' řekl Jim. ‚Je mrtev?' ‚Ať dlouho žijete,' zvolal Tamb' Itam. ‚Byla to nejkrutější zrada. Vyběhl ven při prvních výstřelech a padl.'... Jeho pán došel k oknu a pěstí udeřil do okenice. Místnost se rozsvětlila; a potom pevným hlasem, ale mluvě rychle, mu začal dávat rozkazy, aby shromáždil flotilu člunů k okamžitému pronásledování, aby šel k tomu a onomu muži, aby poslal posly; a jak mluvil, posadil se na postel, předkláněl se, aby si spěšně zavázal boty, a náhle vzhlédl. ‚Proč tu stojíte?' zeptal se velmi rudý v obličeji. ‚Neztrácejte čas.' Tamb' Itam se nehnul. ‚Odpusťte mi, Tuane, ale... ale,' začal koktat. ‚Co?' zvolal pán nahlas, vyhlížeje strašlivě, nakláněje se vpřed s rukama svírajícíma okraj postele. ‚Není bezpečné pro vašeho služebníka vyjít mezi lid,' řekl Tamb' Itam po okamžiku zaváhání.

„Tehdy Jim pochopil. Odvrátil se od jednoho světa pro malou záležitost jednoho impulzivního skoku, a nyní na něho ten druhý, dílo jeho vlastních rukou, padl v troskách na hlavu. Pro jeho služebníka nebylo bezpečné vyjít mezi jeho vlastní lidi! Věřím, že v tom samém okamžiku se rozhodl vzdorovat té pohromě jediným způsobem, který ho napadl, jak lze takové pohromě vzdorovat; ale vše, co vím, je, že bez slova vyšel ze svého pokoje a usedl před dlouhý stůl, v jehož čele byl zvyklý řídit záležitosti svého světa a denně hlásat pravdu, která jistě žila v jeho srdci. Temné síly ho podruhé neoberou o jeho mír. Seděl jako kamenná socha. Tamb' Itam s úctou naznačil přípravy k obraně. Dívka, kterou miloval, vešla a promluvila k němu, ale on udělal rukou pokyn a ona strnula tou němou prosbou o mlčení, kterou v něm viděl

la. Vyšla na verandu a usedla na práh, jako by ho svým tělem střežila před nebezpečími zvenčí.

„Jaké myšlenky mu procházely hlavou – jaké vzpomínky? Kdo to ví? Všechno bylo pryč, a ten, kdo byl kdysi nevěrný své svěřené důvěře, znovu ztratil důvěru všech lidí. Tehdy, mám za to, se pokusil psát – někomu – a vzdal to. Osamění se nad ním zavíralo. Lidé mu svěřili své životy – jen k tomu; a přesto nikdy, jak sám řekl, nikdy je nebylo možno přimět, aby mu porozuměli. Ti venku neslyšeli, že by vydal zvuk. Později, k večeru, přišel ke dveřím a zavolal: ‚Tamb' Itam.' ‚No?' zeptal se. ‚Je mnoho pláče. A mnoho hněvu též,' řekl Tamb' Itam. Jim na něho pohlédl. ‚Víte to,' zamumlal. ‚Ano, Tuane,' řekl Tamb' Itam. ‚Váš služebník to ví a brány jsou zavřeny. Budeme muset bojovat.' ‚Bojovat! Pro co?' zeptal se. ‚Pro naše životy.' ‚Nemám žádný život,' řekl. Tamb' Itam uslyšel výkřik dívky u dveří. ‚Kdo ví?' řekl Tamb' Itam. ‚Odvahou a chytrostí možná ještě unikneme. V srdcích lidí je také mnoho strachu.' Vyšel ven, mysle nejasně na čluny a otevřené moře, a nechal Jima a dívku o samotě.

„Nemám srdce zapsat zde ta zahlédnutí, která mi dala z té hodiny nebo víc, kterou tam strávila, zápasíc s ním o držení svého štěstí. Zda měl nějakou naději – co očekával, co si představoval – nelze říci. Byl neoblomný, a s rostoucí osamoceností své umíněnosti se zdálo, že jeho duch stoupá nad trosky jeho života. Křičela mu do ucha: ‚Bojuj!' Nemohla pochopit. Nebylo za co bojovat. Chystal se dokázat svou moc jiným způsobem a přemoci sám osudný úděl. Vyšel na dvůr a za ním, s rozcuchanými vlasy, s divokou tváří, lapaje po dechu, se vypotácela ven a opřela se o zárubeň dveří. ‚Otevřete brány,' nařídil. Potom, obraceje se k těm ze svých mužů, kteří byli uvnitř, dal jim svolení odejít do svých domovů. ‚Na jak dlouho, Tuane?' zeptal se jeden z nich bázlivě. ‚Na celý život,' řekl zasmušilým tónem.

„Nad městem padlo ticho po výbuchu nářku a hořekování, které se přehnalo přes řeku jako poryv větru z otevřeného příbytku žalu. Ale

pověsti letěly šeptem, naplňujíce srdce zděšením a strašnými pochybnostmi. Lupiči se vracejí, přivádějí s sebou mnoho dalších, ve velké lodi, a v zemi nebude pro nikoho útočiště. Pocit naprosté nejistoty jako za zemětřesení prostoupil mysli lidí, kteří si šeptali své podezření, hledíce na sebe, jako by byli v přítomnosti nějakého strašného znamení.

„Slunce klesalo k lesům, když tělo Dain Warise bylo přineseno do Doraminova dvorce. Čtyři muži je přinesli, slušně zakryté bílým plátnem, které stará matka poslala ven až k bráně, aby se setkala se synem při jeho návratu. Položili je k Doraminovým nohám, a starý muž seděl dlouho mlčky, jednu ruku na každém koleni, dívaje se dolů. Palmové listy se tiše houpaly a listoví ovocných stromů nad jeho hlavou se chvělo. Všichni jeho muži do jednoho tam byli, plně ozbrojeni, když konečně starý *nakhoda* zdvihl oči. Pomalu je přejel přes dav, jako by hledal chybějící tvář. Opět mu brada klesla na prsa. Šepot mnoha mužů se mísil s lehkým šelestem listí.

„Malajec, který přivedl Tamb' Itam a dívku do Samarangu, tam také byl. ‚Ne tak rozhněvaný jako mnozí,' řekl mi, ale zasažen velikou úctou a údivem nad ‚náhlostí lidského osudu, který visí nad hlavami jako mrak nabitý hromem'. Vyprávěl mi, že když tělo Dain Warise bylo na Doraminovo znamení odkryto, byl odhalen ten, kterého často nazývali přítelem bílého pána, jak leží beze změny s mírně pootevřenými víčky, jako by se chystal probudit. Doramin se trochu více předklonil, jako někdo, kdo hledá něco, co spadlo na zem. Jeho oči zkoumaly tělo od nohou k hlavě, snad pro ránu. Byla na čele a malá; a nepadlo ani slovo, zatímco jeden ze stojících, sehnuv se, sňal stříbrný prsten ze studené ztuhlé ruky. V tichu jej podržel před Doraminem. Davem při pohledu na ten důvěrně známý symbol prošel šum zděšení a hrůzy. Starý *nakhoda* na něj zíral, a náhle vyrazil jediný veliký divoký výkřik, hluboký z hrudi, řev bolesti a vzteku, mocný jako řev raněného býka, nahánějící veliký strach do srdcí lidí velikostí svého hněvu a žalu, jež byly jasně

patrné i beze slov. Pak nastalo veliké ticho na chvíli, zatímco tělo odnášeli čtyři muži stranou. Položili je pod strom, a vzápětí, s jedním dlouhým výkřikem, všechny ženy domu začaly společně kvílet; truchlily pronikavými výkřiky; slunce zapadalo, a v přestávkách mezi vykřičenými nářky zněly osamoceně vysoké zpěvné hlasy dvou starců recitujících Korán.

„Zhruba v tu dobu Jim, opřený o lafetu děla, díval se na řeku a obracel se zády k domu; a dívka, ve dveřích, lapaje po dechu, jako by se byla uhnala sama na místě, se dívala na něho přes dvůr. Tamb' Itam stál nedaleko od svého pána, trpělivě čekaje, co se stane. Náhle Jim, který se zdál ztracen v tichém zamyšlení, se k němu obrátil a řekl: ‚Je čas tohle skončit.'

„‚Tuane?' řekl Tamb' Itam, pokročiv ochotně vpřed. Nevěděl, co jeho pán myslí, ale sotva Jim učinil pohyb, také dívka se vzrušila a sešla do otevřeného prostoru. Zdá se, že nikdo jiný z lidí v domě nebyl v dohledu. Mírně zavrávorala a asi v půlce cesty zavolala na Jima, který očividně obnovil své klidné pozorování řeky. Otočil se, opíraje se zády o dělo. ‚Budeš bojovat?' vykřikla. ‚Není za co bojovat,' řekl; ‚nic není ztraceno.' Při těch slovech udělal krok k ní. ‚Chceš prchnout?' vykřikla znovu. ‚Není úniku,' řekl, zastavuje se, a ona také stála tiše, mlčky, hltajíc ho očima. ‚A ty půjdeš?' řekla pomalu. Sklonil hlavu. ‚Ach!' zvolala, hledíc na něho jako by úkosem, ‚ty jsi šílený nebo nevěrný. Pamatuješ tu noc, kdy jsem tě prosila, abys mě opustil, a tys řekl, že nemůžeš? Že to je nemožné! Nemožné! Pamatuješ, žes říkal, že mě nikdy neopustíš? Proč? Nežádala jsem tě o žádný slib. Slíbils bez vyzvání – pamatuj.' ‚Dost, ubohá dívko,' řekl. ‚Nestálo by za to mě mít.'

„Tamb' Itam říká, že zatímco mluvili, hlasitě a nesmyslně se smála jako někdo pod navštívením Boha. Jeho pán si dal ruce k hlavě. Byl plně oblečený jako každý den, ale bez klobouku. Smích náhle ustal. ‚Naposled,' zvolala vyhrůžně, ‚budeš se bránit?' ‚Nic na mě nemůže,' řekl v posledním záblesku vznešeného sobectví. Tamb' Itam viděl, jak

se předklonila tam, kde stála, otevřela paže a rychle k němu běžela. Vrhla se mu na hruď a objala ho kolem krku.

„‚Ach! takto tě budu držet,' zvolala… ‚Jsi můj!'

„Vzlykala mu na rameni. Nebe nad Patusanem bylo krvavě rudé, nesmírné, prýštící jako otevřená žíla. Ohromné slunce se uhnízdilo karmínové mezi vrcholky stromů, a les pod ním měl tvář černou a hrozivou.

„Tamb' Itam mi vypráví, že toho večera byl vzhled nebes hněvivý a strašný. Mohu tomu dobře věřit, neboť vím, že právě ten den prošel ve vzdálenosti šedesáti mil od pobřeží cyklon, přestože v místě nebylo stěží více než mdlé pohnutí vzduchu.

„Náhle Tamb' Itam uviděl, jak Jim chytá její paže a snaží se jí uvolnit ruce. Visela na nich s hlavou zvrácenou nazad; vlasy se jí dotýkaly země. ‚Pojďte sem!' zavolal jeho pán, a Tamb' Itam pomohl ji snížit. Bylo těžké rozdělit jí prsty. Jim, nakláněje se nad ní, pohlédl vážně do její tváře, a náhle běžel k přístavní lávce. Tamb' Itam ho následoval, ale otočil hlavu a viděl, že se už vzchopila na nohy. Běžela za nimi pár kroků, pak padla těžce na kolena. ‚Tuane! Tuane!' volal Tamb' Itam, ‚ohlédněte se'; ale Jim už byl v kánoi, stojící s pádlem v ruce. Neohlédl se. Tamb' Itam právě tak stihl vskočit za ním, než kánoe odplula. Dívka byla potom na kolenou, se sepjatýma rukama, u vodní brány. Zůstala takto chvíli v prosebném postoji, než vyskočila. ‚Jsi nevěrný!' zavřískla za Jimem. ‚Odpusť mi,' zvolal. ‚Nikdy! Nikdy!' volala zpátky.

„Tamb' Itam vzal pádlo z Jimových rukou, neboť bylo nehodné, aby seděl, zatímco jeho pán pádluje. Když dosáhli druhého břehu, jeho pán mu zakázal jít dál; ale Tamb' Itam ho přesto následoval ve vzdálenosti, kráčel vzhůru svahem k Doraminovu dvorci.

„Začínalo se stmívat. Pochodně blikaly tu a tam. Ti, které potkávali, se zdáli zasaženi hrůzou, a spěšně ustupovali stranou, aby nechali Jima projít. Z vrchu se nesl nářek žen. Dvůr byl plný ozbrojených Bugiů s jejich druhy a lidu Patusanu.

„Nevím, co to shromáždění vlastně znamenalo. Byly to přípravy k válce, k pomstě, nebo k odražení hrozící invaze? Mnoho dní uplynulo, než lidé přestali, chvějíce se, vyhlížet návrat bílých mužů s dlouhými vousy a v hadrech, jejichž přesný vztah k jejich vlastnímu bílému muži nikdy nedokázali pochopit. I pro ty prosté mysli zůstává ubohý Jim pod mrakem.

„Doramin, sám! nesmírný a opuštěný, seděl ve svém křesle s dvojicí křesadlových pistolí na kolenou, čelem k ozbrojenému zástupu. Když se Jim objevil, při čímsi výkřiku se všechny hlavy obrátily současně, a potom se zástup rozestoupil doprava a doleva a Jim prošel uličkou odvrácených pohledů. Za ním šly šepoty; mumlání: ‚On způsobil všechno to zlo.' ‚Má kouzlo.'... Slyšel je – snad!

„Když vstoupil do světla pochodní, nářek žen náhle ustal. Doramin nezdvihl hlavu, a Jim stál mlčky před ním nějakou dobu. Potom pohlédl vlevo a pohnul se tím směrem odměřenými kroky. Matka Dain Warise se krčila u hlavy těla, a šedivé rozcuchané vlasy jí zakrývaly tvář. Jim přistoupil pomalu, pohlédl na svého mrtvého přítele, nadzvedl plátno a bez slova je spustil. Pomalu šel zpět.

„‚On přišel! On přišel!' šlo z úst do úst, tvořic mumlání, k němuž se posouval. ‚Vzal to na svou hlavu,' řekl jeden hlas nahlas. Slyšel to a otočil se k davu. ‚Ano. Na svou hlavu.' Několik lidí ustoupilo. Jim chvíli čekal před Doraminem, a potom tiše řekl: ‚Přicházím v zármutku.' Čekal znovu. ‚Přicházím připraven a neozbrojen,' opakoval.

„Těžký starý muž, skláněje své velké čelo jako vůl pod jhem, se pokusil povstat, chytaje křesadlové pistole na kolenou. Z hrdla mu vycházely chrčivé, dusivé, nelidské zvuky, a jeho dva sloužící mu pomáhali zezadu. Lidé si všimli, že prsten, který mu spadl do klína, upadl a kutálel se k noze bílého muže, a že ubohý Jim pohlédl dolů na talisman, který mu otevřel bránu slávy, lásky a úspěchu uvnitř stěny lesů lemovaných bílou pěnou, uvnitř pobřeží, které pod západním sluncem vyhlíží jako sama pevnost noci. Doramin, zápasící o to, aby se udržel

na nohou, tvořil se svými dvěma oporami kolébavou, potácivou skupinu; jeho malé oči zíraly s výrazem šílené bolesti, vzteku, s divokým třpytem, kterého si přihlížející všimli; a potom, zatímco Jim stál strnule a s obnaženou hlavou ve světle pochodní, hledě mu zpříma do tváře, Doramin se těžce zavěsil levou paží kolem krku ohnutého mladíka a zdvihaje rozvážně pravou, prostřelil příteli svého syna hruď.

„Dav, který se za Jimem rozestoupil, jakmile Doramin zdvihl ruku, se po výstřelu překotně vrhl vpřed. Říkají, že bílý muž vyslal napravo i nalevo na všechny ty tváře hrdý a neoblomný pohled. Pak s rukou přes rty padl kupředu, mrtev.

„A to je konec. Odchází pod mrakem, nevyzpytatelný v srdci, zapomenutý, neodpuštěný a nadmíru romantický. Ani v nejdivočejších dnech svých chlapeckých vidin nemohl uvidět lákavou podobu takového mimořádného úspěchu! Neboť může docela dobře být, že v krátké chvíli svého posledního hrdého a neoblomného pohledu spatřil tvář té příležitosti, která k němu, jak východní nevěsta, přišla zahalena.

„Avšak my ho můžeme vidět, nejasného dobyvatele slávy, jak se vytrhuje z náručí žárlivé lásky na pokyn, na volání svého povzneseného sobectví. Odchází od živé ženy, aby oslavil svou nelítostnou svatbu se stínovým ideálem chování. Je spokojen – docela, teď, zajímalo by mě? To bychom měli vědět. Je jeden z nás – a copak jsem jednou nestál, jak vyvolaný duch, aby odpověděl za jeho věčnou stálost? Mýlil jsem se tedy přece jen tak docela? Teď, když už není, jsou dny, kdy ke mně skutečnost jeho existence přichází s ohromnou, s drtivou silou; a přece na mou čest jsou chvíle, kdy mi z očí přechází jako duch bez těla zbloudilý mezi vášněmi této země, připravený věrně se vzdát nároku svého vlastního světa stínů.

„Kdo ví? Je pryč, nevyzpytatelný v srdci, a ubohá dívka vede jakýsi bezhlasý, netečný život ve Steinově domě. Stein v poslední době silně

zestárl. Sám to cítí a často říká, že se ‚chystá to všechno opustit; chystá se opustit…‘, zatímco smutně mává rukou ke svým motýlům.‘“

Září 1899 – červenec 1900.

Joseph Conrad: Lord Jim

Překlad: Audioknihy CZ. Nový český překlad z originálu, který vznikl pro tento projekt a prošel nezávislou korekturou.

Zdroj originálního textu: Project Gutenberg #5658.

Originální text je volné dílo. Překlad a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/lord-jim-conrad/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/lord-jim-conrad/.